

ЗМІСТ

Держава і освіта

<i>Борис Жебровський. Столична освіта у вимірі новітніх перспектив</i>	4
<i>Лілія Донська. Столична освіта — не лише для столиці</i>	13
<i>Що може зробити мер для освіти і суспільства?</i>	15
<i>Здобутки освіти м. Києва</i>	21

Інноваційна школа

Проект "Індивідуальна освіта"	24
<i>Людмила Порох. Нові технології в реалізації програми "Освіта"</i>	25
<i>Людмила Іванова. Школа екстернів</i>	29
<i>Георгій Трухін. Знайомтесь, школа сімейного типу.</i>	32
Проект "Крок до інформаційного суспільства"	40
<i>Ганна Ломаковська. Інформаційні технології — погляд у майбутнє</i>	42
<i>Основні заходи в освіті міста на 2002 рік</i>	44
Проект "Право і діти"	46
<i>Володимир Співаковський. Приватна освіта — це прорив в майбутнє</i>	47
Проект "Педагогічний експеримент"	50
<i>Олександр Ковальчук. Інноваційна робота як проблема професійного удосконалення вчителя</i>	51
<i>Людмила Ващенко. Педагогічний експеримент в системі новітніх стратегій столичної освіти</i>	53

Управління школою

Проект "Трикутник"	55
<i>Олена Скорик. Київський освітянський "трикутник"</i>	62
<i>Маріанна Босенко. Наша гімназія — це маленька "державка зі своїм урядом"</i>	68
<i>Ніна Дроздович. Школа і сім'я: консолідація зусиль</i>	72
Проект "Партнерство в освіті"	80
<i>Віктор Калита, Володимир Грутман</i> <i>Не обмежуйтеся стінами одного навчального закладу</i>	82
Проект "Учитель"	85
<i>Зінаїда Сіверс. Щоб ти не робив, роби розумно і передбачай результат</i>	86
<i>Юрій Волощук. Досвід роботи з молодими вчителями</i>	89
<i>Борис Жебровський. Майбутнє за школою життя, школою радості.</i>	92
<i>Ольга Виговська. Місія директора</i>	95

Педагогіка школи

Проект "Наука—методика—навчання"	112
<i>Євген Гладченко. На шляху до гармонії розуму і серця</i>	113
<i>Тамара Шалда, Ірина Пліш. Особистісно орієнтована школа: технології безперервного навчання і виховання</i>	120

ДИРЕКТОР

ШКОЛИ
ЛІЦЕЮ
ГІМНАЗІЇ

Науково-практичний
журнал для керівників
закладів освіти

Свідоцтво про державну реєстрацію
Серія КВ № 3826 від 22 листопада 1999 р.

ФАХОВЕ ВИДАННЯ З ПЕДАГОГІЧНИХ ТА
ПСИХОЛОГІЧНИХ НАУК

Постанова Президії

БАК

У К Р А І Н И
5 — 05/4 11 2001

Голова Редакційної ради
Василь КРЕМЕНЬ

Головний редактор
Ольга ВИГОВСЬКА

Відповідальний редактор
Тетяна ГОДЕЦЬКА

Літературні редактори
Олег БАКУН
Марія ПЛЮЩ

Художній редактор
Олексій ВИГОВСЬКИЙ

Коректори
Леся МАКАРЕНКО
Надія СКРИПКА

Адреса редакції

01033, Київ-33, а/с 116
E-mail: director@oldbank.com

© О.Виговська, ідея та концепція
© О.Виговський, дизайн та оформлення
© «Директор школи, ліцею, гімназії», 2002
© «Педагогічна думка», 2002

ЗАСНОВНИКИ

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ
І НАУКИ УКРАЇНИ
АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ
НАУК УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ
ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ім. М.П.ДРАГОМАНОВА
ВИДАВНИЦТВО
«ПЕДАГОГІЧНА ПРЕСА»

Передплатні індекси:

22953

23974

Члени Редакційної ради

Ірина **БАРМАТОВА**
Іван **БЕХ**
Надія **БІБІК**
Людмила **ВАШЕНКО**
Борис **ГАДЗЕЦЬКИЙ**
Володимир **ГОЛУБ**
Ірина **ГОРЕЦЬКА**
Микола **ГУЗИК**
Лідія **ДАНИЛЕНКО**
Євгенія **ДЕМЧЕНКО**
Петро **ДМИТРЕНКО**
Володимир **ДОВГОПОЛІЙ**
Олександра **ДУБОГАЙ**
Олександр **ДУСАВИЦЬКИЙ**
Борис **Д'ЯЧЕНКО**
Віктор **ЗАЙКА**
Ольга **ЗАЙЧЕНКО**
Іван **ЗЯЗЮН**
Людмила **КАЛІНІНА**
Созонт **КОВАЛЬ**
Олександр **КРАСНОГОЛОВЕЦЬ**
Руфіна **КРИЖАНІВСЬКА**
Юрій **КУЗНЕЦОВ**
Олександр **ЛЯШЕНКО**
Василь **МАДЗИГОН**
Сергій **МАКСИМЕНКО**
Юрій **МАЛЬОВАНІЙ**
Валентин **МОЛЯКО**
Віктор **ОГНЕВ'ЮК**
Іван **ОСАДЧИЙ**
Надія **ОСТРОВЕРХОВА**
Іван **ОХРИМЕНКО**
Оксана **ПЕЧУРА**
Валентин **РОМАНЕНКО**
Світлана **РУДАКІВСЬКА**
Олександра **САВЧЕНКО**
Володимир **СКИБА**
Марина **СОЛОВ'ЯНЧИК**
Анатолій **СОЛОГУБ**
Юрій **ТРОФИМОВ**
Геннадій **ФЕДОРОВ**
Георгій **ФІЛІПЧУК**
Василина **ХАЙРУЛІНА**
Наталія **ЧЕПЕЛЄВА**
Олена **ЧИНОК**
Микола **ШКІЛЬ**

Проект “Атестат для кожного”	125
<i>Наталія Макіна. Середня загальноосвітня школа – фундамент сучасної освіти</i>	126
<i>Василь Киричков. Атестат кожному – міф чи реальність</i>	128
Проект “Іноземні мови”	131
<i>Сергій Романовський. Двомовна система освіти в ліцеї “Інтелект”</i>	132
<i>Людмила Бойко. Іноземні мови – складова класичної гімназійної освіти</i>	135
<i>Анатолій Фурьяка. Київська гімназія – інтернат східних мов</i>	138
Проект “Чотирирічна початкова школа”	140
<i>Галина Балкова. Окрема початкова школа в умовах мегаполісу – доцільність чи розбазарювання коштів</i>	141
Проект “Обдарованість”	143
<i>Микола Левтик. Психолого-педагогічні аспекти розвитку дослідницьких здібностей обдарованих ліцеїстів</i>	145
Проект “Особлива дитина”	152
<i>Галина Поповська. Створити гармонію краси духовного простору школи</i>	153
<i>Людмила Коваль. Повноцінне життя для незрячих вихованців</i>	158
<i>Людмила Шевченко. Особливі діти</i>	161
Проект «Дошкілля»	163
<i>Єлизавета Цапенко. Передумови зростання</i>	165
Проект “Школа після уроків”	167
<i>Георгій Кочубей. Туризм – це стан душі</i>	168
Проект “Екологічна вартість”	171
<i>Лідія Полікша. Екологічна гімназія: з турботою про дитину</i>	173
Проект “Українська мова в столичній освіті”	178
<i>Людмила Яковлева. Українська мова в школі з російською мовою навчання</i>	171

Освіта зарубіжжя

Проект “Українська закордонна школа”	154
<i>Ганна Сазоненко. Український гуманітарний ліцей і світове укрїнство</i>	185

Економіка школи

Проект “Фінансове забезпечення”	194
<i>Наталія Шевчук. Навчальні заклади нового типу – потреба часу</i>	196

Щоденник директора

<i>Наталія Бойко. Будинок, де опікуються майбутнім</i>	200
<i>П'ята Міжнародна виставка “Сучасна освіта в Україні – 2002”</i>	203
<i>Круглий стіл редакції. Моделі управління й фінансування освіти: ідеї, досвід</i>	206
<i>Результати конкурсу «Найкумедніша історія» за 2001 рік</i>	218
<i>Післямова головного редактора</i>	224

ДЕРЖАВА

І ОСВІТА

*Про Міжнародний педагогічний
клуб європейських столиць*

*Що може зробити мер для освіти
і суспільства?*

Здобутки освіти м.Києва

СТОЛИЧНА ОСВІТА У ВИМІРІ НОВІТНІХ ПЕРСПЕКТИВ

Держава
і освіта

ЖЕБРОВСЬКИЙ

Борис Михайлович,
начальник Головного управління
освіти і науки Київської міської
державної адміністрації

Борис Михайлович мріяв про журналістику, захоплювався філософією і дипломатією. А долею стала школа. Скажемо відверто – їй пощастило.

Виступив ініціатором створення Міжнародного педагогічного клубу європейських столиць, і вже не перший рік його очолює. На власні очі бачив і вивчив освітні системи багатьох країн світу, дослідив усі альтернативні, колись заборонені в СРСР системи. І те, що в них було раціонального, у Києві вже реалізовано.

Тенденції глобалізації, необхідність ствердження демократичних завоявань, збереження національно-культурної ідентичності та досягнення соціальної стабільності спонукають європейські країни до пошуку генеральних напрямків розвитку освіти. Україна не є винятком. Свідченням тому Національна доктрина, стратегічний документ відтворення і нарощування інтелектуального, духовного потенціалу народу, виховання патріота і громадянина.

І все ж пріоритети освіти набувають практичної значущості лише за умов визначення реальних шляхів та розробки механізмів щодо розв'язання завдань на різних рівнях діяльності органів державної влади та управління. На цьому етапі багато що залежить від ініціативи регіонів.

Столичний регіон, де закумуляований найпотужніший потенціал держави, покликаний бути в авангарді змін. Саме у вимірі новітніх перспектив, а також з урахуванням особливостей м.Києва як столиці європейської держави, великого культурного, історичного і наукового центру, місця проживання людей різних національностей, — здійснюється реформування столичної системи освіти.

Основні стратегічні позиції розвитку освітньої системи м.Києва вперше викладені у Програмі «Столична освіта (2001-2005р.р.)». Концептуаль-

но Програма складається з комплексу науково-методичних, матеріально-технічних, управлінських розробок та визначення реальних шляхів їх реалізації.

В основу Програми «Столична освіта» покладена ідея розвитку системи освіти Києва на засадах культуротворчого та етнопедагогічного потенціалу України з урахуванням соціальних потреб мешканців столиці, новітніх досягнень у галузі інформаційних систем та педагогічних технологій.

Особливістю розробленої Програми є проектна форма організації управління процесами впровадження стратегічно важливих напрямків діяльності Головного управління освіти і науки. Форма проекту дає змогу відповідно до кожної ідеї розробити модель-концепцію, цілісність якої забезпечує статистика, обґрунтування цільової перспективи, визначення кола заходів, необхідних для реалізації мети. Для оптимального досягнення цілей кожен з проектів видає пропозиції до законодавчої та виконавчої влади. Водночас проектна форма управління дає змогу сконцентрувати зусилля потенційно здатних до творчої діяльності освітян для прориву на стратегічно важливих напрямках столичної освіти.

Структура Програми складається з **11 розділів**, кожен з яких охоплює стратегічні напрямки розвитку освіти, викладені у проектній формі (**всього проектів – 32**).

Програма базується на сучасних теоретичних положеннях та концепціях новітньої вітчизняної та зарубіжної педагогіки. В її основі — визнання пріоритетної ролі особистості у забезпеченні її індивідуальних освітніх потреб.

Ефективність очікуваних результатів прогнозується на підставі аналізу сучасного стану системи.

Зокрема, намітилися позитивні тенденції у створенні оптимальної мережі дошкільних закладів, розширено мережу шкіл-дитячих садків (з 8 у 1995 р. до 97 у 2001 р.), санаторних дошкільних закладів, а також закладів спеціального призначення (в останній виховується й одночасно отримує медичну допомогу **6,5 тис.** дітей).

Триває процес удосконалення мережі загальноосвітніх навчальних закладів, що дає можливість урізноманітнити типи, структуру, форми навчання. З 1996 року їх мережа збільшилася на 93 одиниці й на початок вересня 2001 року становила **515** навчальних закладів, які відвідує **315,2 тис. чол.**, з них лише 1,1 % учнів столиці навчаються у другу зміну (проти 19% у 1991 р.).

Якісних змін зазнала комплексна система педагогічної, медичної, соціальної реабілітації дітей-інвалідів у процесі здобуття ними повної загальної середньої освіти та професійного навчання.

**СУТЬ СТОЛИЦІ —
ПЕРШОЮ
«ТОРПЕДУВАТИ»
ЗАСТАРІЛІ Й
НЕПРАЦЮЮЧІ
ЗАКОНИ**

*Олександр
Омельченко*

*Така ж роль
і столичної
освіти*

ПРОГРАМА «СТОЛИЧНА ОСВІТА»: розділи, проекти

Розділ І. ЗДОРОВ'Я ДИТИНИ.

Проект "Школа здоров'я"

Розділ ІІ. ДОШКІЛЬНА ОСВІТА.

Проект "Дошкілля"
Див. стор. 163

Розділ ІІІ. ЗАГАЛЬНА СЕРЕДНЯ ОСВІТА.

Проекти:

"Чотирирічна початкова школа"
Див. стор. 140

"Атестат для кожного"
Див. стор. 125

"Іноземні мови"
Див. стор. 131

"Індивідуальна освіта"
Див. стор. 24

"Обдарованість"
Див. стор. 143

"Особлива дитина"
Див. стор. 154

"Крок до інформаційного су-
спільства"
Див. стор. 40

"Київський підручник"

"Українська мова в столичній
освіті"
Див. стор. 178

Розділ ІV. ПРОФЕСІЙНО- ТЕХНІЧНА ОСВІТА

Проект "Київський робітник"

Розділ V. ПОЗАШКІЛЬНА ОСВІТА

Проекти:

"Школа після уроків"
Див. стор. 161

"Мистецтво і діти"

"Право і діти"
Див. стор. 46

"Екологічна варта"
Див. стор. 171

"Олімпійські надії"
"Юн-прес"

За роки незалежності в Києві створені належні умови вивчення державної мови та мов, які існують в країні. В 1999-2000 н.р. у школах міста українською мовою навчалися 91,5% учнів. Водночас, урахуваючи багатонаціональність міста-мегаполіса, працюють школи, програми яких забезпечують збереження культурної та етнічної ідентичності. Відкрито школи і класи з вивченням російської, польської, грецької, болгарської, сербської, татарської, івриту та інших мов. Функціонує 5 недільних шкіл (татарська, грецька, німецька, грузинська, литовська).

На визначення нових стратегій розвитку столичної освіти впливає стрімкий злет інформаційних технологій. Лише в 2000 р. Київська міська державна адміністрація забезпечила 131 навчальний заклад найсучаснішою комп'ютерною технікою, 170 київських шкіл отримали безкоштовний доступ до мережі "Internet". Створено WEB-портал ГУОН, де розміщується інформація про діяльність системи шкільної освіти міста.

Відбулися зміни і в галузі професійно-технічної освіти. Зокрема, оптимізовано мережу навчальних закладів та впроваджено гнучкі програми професійного навчання учнівської молоді.

Характерною ознакою реформування столичної освіти стала інноваційна діяльність. До різноманітних експериментальних пошуків залучено кожен четвертий навчальний за-

клад міста, де апробуються педагогічні моделі, концепції, технології вітчизняної та зарубіжної педагогіки. Посилюється скоординованість дій між Головним управлінням освіти і науки та АПН України, науководослідницькими інститутами, науково-методичними центрами у вирішенні питань інноваційної педагогіки.

Програма “Столична освіта” передбачає поетапне відтворення соціально – психологічної рівноваги, забезпечення балансу між потребами киян щодо рівня обов’язкової освіти, сучасних технологічних досягнень, духовного потенціалу нації. По суті, вона є першим етапом реалізації Національної доктрини розвитку освіти в Україні.

Необхідно відмітити коло пріоритетів, що започатковують обидва документи. Це орієнтація на індивідуально-особистісну освіту, забезпечення умов соціальної рівності та стабільності в отриманні освіти, взаємозв’язок національного та полікультурного, відкритість системи до педагогічних новацій, міжнародне та міжрегіональне партнерство, державно-громадський характер управління. Цементуючим ядром є українська національна ідея, що сприяє вихованню громадянина і патріота України.

Для вирішення провідної ідеї було розроблено проект «Українська мова в столичній освіті» з метою підвищення престижу української мови, посилення уваги педагогічної громадськості до патріотичного вихо-

Розділ VI. ПІСЛЯДИПЛОМНА ОСВІТА

Проекти:

“Наука.Методика.Навчання”
Див. стор. 112

“Педагогічний експеримент”
Див. стор. 50

Розділ VII. ПЕДАГОГІЧНІ ПРАЦІВНИКИ

Проекти:

“Учитель”
Див. стор. 85

“Керівник”

Розділ VIII. УПРАВЛІННЯ ОСВІТОЮ

Проекти:

“Трикутник”
Див. стор. 60

“Партнерство в освіті”
Див. стор. 80

Розділ IX. МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО

Проекти:

“Європейський вимір”

“Закордонна українська школа”
Див. стор. 174

Розділ X. МАТЕРІАЛЬНО-ТЕХНІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Проекти:

“Обновлена школа”

“Шкільні дахи”

“Шкільні меблі”

“Шкільний транспорт”

“Шкільне подвір’я”

“Шкільний фасад”

Розділ XI. ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Див. стор. 194

На семінарі начальників управлінь освіти, який відбувся 19-20 лютого у Пуші Водиці, Борис Михайлович Жебровський коротко торкнувся проблем, що «мучать» столичних керівників освіти.

Реформування фінансової системи освіти. За системою фінансування українська освіта суттєво відстала від сусідів у Європі: формування бюджету відбувається на рівні 20-х років. У реформуванні фінансової системи ми використовуємо досвід м. Талліна.

Мінфін не сприймає нових змін — фінансиста свою владу не віддають, а треба.

Як можна сьогодні говорити про рівне фінансування, чи про його критерії, коли все визначається тим, що один директор може домовитись, а інший — ні.

Проблема вчителя. Вчителів у школах не вистачає. Нині економіка увійшла в стадію піднесення, функціонує ринок праці. Вчителі можуть обирати й не педагогічну роботу. Особливо, якщо це фахівці з інформатики, іноземної мови. Три тисячі вчителів пішли зі школи. Покидають школу через матеріальну незабезпеченість, через низьку зарплату.

Проблема і в тих учителях, які залишаються, які приходять до школи. У нас — 1760 учительських сімей, із них — 970 неповних; у 12 вчителів — по троє дітей, і це при зарплатні 220 гривень! Регіони не мають права підняти зарплату — а чим ще можна втримати вчителя? ... Наше покоління — покоління ентузіастів, а молоді вчителі — прагматики.

У січні проводили конференцію «Турбота про вчителя». У програмі «Вчитель» — одні високі слова, а життя вимагає нестандартних рішень. Помирають педагогічні «зірки»... Нам же треба встигнути передати досвід молоді.

Директор школи у Києві — головна фігура в освіті. У нас працює школа резерву директорів.

Усіх районних керівників у місті — 150. Нерідко вони зводять свою роботу виключно до контролю, кричать на директора, не розібравшись у ситуації. Таких керівників треба навчати! Хто сьогодні йде в Міністерство освіти, в район? Немає бажаних!

Цього року виявилось, що райони не знають один про одного; краще і більше знають, що робиться у Москві.

У Києві працює центр експериментальної педагогіки. Без його експертизи ніякі фонди, ніхто в місті не експериментує на наших дітях.

вання київських школярів та учнівської молоді, формування в них почуття національної гідності та громадянської відповідальності за сучасне і майбутнє України.

Особливої актуальності для освітян Києва набуває проблема раннього розвитку дитини. На вирішення скеровано проект «Дошкілля», очікуваними результатами якого стануть організація відповідного психолого-педагогічного, розвиваючого середовища в дошкільних закладах освіти на основі фахової підготовки педагогічних працівників до професійної діяльності в нових умовах, забезпечення їх новітніми програмно-методичними матеріалами

Якісно новим напрямком розвитку шкільної системи є розробка регіонального компонента змісту освіти, що викладена у проекті «Чотирирічна початкова школа». Визначальним чинником регіонального змісту освіти стане доповнення галузі «Людина і світ» знаннями про Київ, про видатних політичних та громадських діячів міста, пам'ятки культури та мистецтва, важливі урочисті події, пов'язані з історією та сьогоденням столиці України.

В останні роки активізувався інтерес освітян міста до ідеї індивідуального розвитку особистості як найвищої соціальної цінності. Позитивні наслідки реалізації цієї ідеї стали підставою для розробки проектів «Індивідуальна освіта», «Особлива дитина», «Обдарованість»,

«Олімпійські надії», «Мистецтво і діти» та ін...

Виразною ознакою сучасної школи є прагнення привернути увагу громадськості до кожного навчального закладу, тим самим відроджуючи традиції співробітництва школи і громадських інституцій в новому соціокультурному просторі. Практика свідчить, що важливу роль для відкритості та гуманізації процесів освіти відіграють батьківські та піклувальні ради, благодійні фонди, ради самоврядування старшокласників, діяльність загальнономіської громадської організації «Об'єднання батьків школярів міста Києва». Відповідними проектами програми розвитку столичної освіти передбачається продовжити роботу в напрямку створення дійової багатofункціональної моделі державно-громадського управління освітою Києва.

Проектом «Крок до інформаційного суспільства» заплановано активізувати навчально-пізнавальну діяльність учнів та професійну роботу вчителів щодо використання інформаційних технологій, розробити програму дистанційного навчання та телекомунікаційних проектів, створити лабораторію з телекомунікаційних технологій на базі КМІУВ ім. Б.Грінченка.

Дієвість та якість освітньої системи визначає вчитель. Від його професійного рівня, морально-етичних якостей залежить реалізація освітньої політики. Тому ГУОН планує здійснити низку заходів з

Уважно ставимося до всього, в тому числі і до нейролінгвістичного програмування. Зауважу, що **50% наших експериментальних розробок - абсолютно нові; такої роботи в Україні ще ніхто не проводив.**

Здоров'я дітей. Реальність набагато страшніша від того, що публікується. Візьмемо психічне здоров'я дітей — шкільні психологи й поняття про нього не мають. До того ж кожен другий психолог сам потребує допомоги! Хто і як їх добиратиме? Хто призначатиме їх на роботу? А половині старшокласників необхідна допомога, потрібен психологічний супровід навчально-виховного процесу. Потребу ліквідації комп'ютерної безграмотності вже визнали, слід визнати і необхідність ліквідації безграмотності психологічної.

32 проекти програми «Столична освіта». Їх вирізняє сучасний рівень вирішення проблем. Турбуємося за здоров'я керівника, директора. Справжніх хазяїв, професіоналів — відзначаємо нагородами. Часом кажуть: столиця купається в грошах, забирає з України... Насправді ж Київ власним коштом заробив на перебудові. До речі, Кабмін заборгував місту **72 млн. гривень.**

Є й суто специфічні проблеми столиці. У Києві важко керувати: весь час перебуваєш під мікроскопом преси, батьків, дітей.

Ми переживаємо за всю Україну. Так, ми — ближче до Міністерства освіти, але далеко не все від нього залежить. Як сказав, що нам треба бути сміливішими, хитрішими з міністерствами економіки, фінансів, юстиції.

За станом освіти Україна посідає **65 місце у світі.** Наша Доктрина розрахована на 25 років. Але навіть якщо запланованого в ній нам вдасться досягти вже через 15 років, все одно ми потрапляємо в останній вагон. Наша середня школа — непогана, чого не скажеш про вищу — надто вона корумпована. Слід подумати про нові правила випускприйому.

Директор школи, лицею, гімназії № 1-2'2002

ПРОБЛЕМИ, ЯКИМИ ОПІКУЮТЬСЯ КЕРІВНИКИ РЕГІОНАЛЬНИХ УПРАВЛІНЬ ОСВІТИ

*Кияшко Валентина Григорівна,
начальник управління освіти Луганської міської ради.*

Проблеми, порушені у доповіді Жебровського Б.М., повністю збігаються з нашими. Працюємо над їх вирішенням у тому ж напрямі.

Хочу звернути особливу увагу на проблему керівних кадрів:

- маємо значний відсоток керівників-пенсіонерів; порівняно з початком 2000-2001 навчального року він зменшився, але проблема все ж залишається;
- для вирішення питання підготовки резерву керівників співпрацюємо з педагогічним університетом;
- існує проблема переводу керівників на роботу за контрактом;
- немає положення про атестацію керівних кадрів;
- слід диференціювати посадові оклади керівників залежно від кількості учнів.

*Дудик Владислав Іванович,
начальник управління освіти м. Жовті Води Дніпропетровської області.*

Регіональні проблеми.

1. Немає нормативної бази з формування бюджетного запиту та визначення обсягу асигнування на освіту.
2. Забезпечення збереження та зміцнення фізичного та психічного здоров'я.
3. Соціально-матеріальний статус вчителя і директора школи.
4. Відсутність стандартів освіти у загальній середній школі.
5. Забезпечення мультимедійними засобами навчально-виховного процесу в середній загальній школі.

*Адилова Любов Петрівна,
заступник завідувача відділом освіти Южненської міськради Одеської області.*

Зауваження та пропозиції до Кабміну та Міністерства освіти.

1. Перехід на розрахунки через казначейство гальмуватиме процес вирішення питань.
2. Потрібно спростити процедуру тендерних торгів. У нас, у місті Южному, на початку року укладено договори на основні товари та послуги, тому тендерні процедури на закупівлю кожного товару проводити не треба.
3. Необхідно координувати дії МОН, Мінфіну, інших міністерств і відомств.

*Трамбовецький Віктор Дмитрович,
начальник управління освіти м. Херсона.*

Жебровський Б.М. правильно визначив основні проблеми освіти.

Крім того, я додав би:

- стратегічним завданням освіти, як це визначено в Національній доктрині розвитку освіти, є консолідація українського народу в українську політичну націю, що на рівні виховання можна реалізувати як асимілювання дітей різних регіонів у праці та відпочинку з метою їх консолідації;
- природогенні проблеми - підтоплення територій і руйнування приміщень шкіл; їх у Херсоні - сім. Необхідна допомога держави на аварійно-відновлювальні роботи.
- техногенні проблеми.

метою зменшення відтоку педагогічних кадрів із системи, поповнення педагогічних вузів столиці випускниками навчальних закладів, здібними до педагогічної роботи; реорганізацію міських педагогічних коледжів, встановлення доплати молодим спеціалістам тощо. Водночас передбачається якнайповніше реалізувати соціальні потреби учительства. Проект «Учитель», порушує проблеми оздоровлення вчителів, проведення безкоштовної диспансеризації, надання права безкоштовного проїзду, а також можливостей творчого та професійного самовираження шляхом участі в педагогічних ярмарках, виставках, конкурсах художньої самодіяльності тощо.

Чільне місце у Програмі посідає питання організації змістовного дозвілля школярів у позашкільний час. Ці проблеми вирішує школа у тісному взаємозв'язку з позашкільними закладами. Успішна реалізація проєктів «Школа після уроків», «Мистецтво і діти», «Юн-прес», «Екологічна варта» надасть школярам столиці можливість займатися улюбленими справами та розвивати здібності.

З метою реалізації основних положень Програми «Столична освіта» необхідно здійснити реформування законодавчо-правової бази, прийняти ряд законодавчих актів, що стануть запорукою сучасних нововведень, обґрунтованого вирішення нагальних проблем київської освіти і водночас сприятимуть стабілізації ос-

вітнього простору України.

Програма «Столична освіта» є реальною з точки зору її фінансування, що розраховано у відповідності до динаміки фінансування освіти міською владою впродовж останніх років. Реалізація Програми починається з 2001 року в межах асигнувань, передбачених бюджетом міста Києва на 2001 рік. У подальшому проекти програми фінансуватимуться з урахуванням можливостей бюджету на кожний наступний рік та залученням позабюджетних коштів. У повному обсязі Програма може бути виконана за умови виділення коштів у міському бюджеті на загальноміські програми в сумі 60,0 млн. грн.

Оптимістичні прогнози підтверджуються сучасним реальним станом. Так, затверджений бюджет освіти міста на 2001 рік становить **21,8%** від загального обсягу бюджету Києва (це найвищий показник за останні роки). Крім того, Київською міською державною адміністрацією вирішені питання покращення матеріального стану працівників галузі, зокрема, керівникам закладів освіти встановлено **надбавку в розмірі 50% посадового окладу**; на початку року виплачено грошову винагороду та надано матеріальну допомогу в розмірі **75%** місячного посадового окладу педагогічним працівникам освіти; виплачено **60%** з міського бюджету матеріальну допомогу на оздоровлення. Вжито заходів щодо оздоровлення дітей-сиріт, вихо-

ванців шкіл-інтернатів, ін... Бюджетом передбачені кошти в сумі **315,0 тис. грн.** на забезпечення шкільною формою дітей-сиріт та багатьох іншого.

Таким чином, Програма «Столична освіта» (2001-2005р.) скерована на реалізацію державної політики в освітній галузі м.Києва. Водночас Програма відкриває новий етап реформування галузі в країні у вимірі новітніх перспектив, викладених Національною доктриною. Досвід, набутий у процесі розробки столичної програми та її впровадження, технологічні наробки, теоретичні узагальнення започаткують методологію новітньої шкільної освіти, сприятимуть поширенню цього досвіду як на теренах України, так і серед української діаспори.

7 травня 1999 року в столиці України була створена унікальна інституція – Міжнародний педагогічний клуб європейських столиць, головними завданнями якого є вироблення стратегії розвитку освіти в Європі, об'єднання зусиль у справі удосконалення якості освіти учнівської молоді та розвиток загальноєвропейського співробітництва у галузі освіти. Керівники департаментів освіти з 16 держав (Греції, Азербайджану, Румунії, Польщі, Литовської Республіки, України, Молдови, Білорусі, Великобританії, Росії, Латвії, Болгарії, Грузії, Німеччини, Франції, Ізраїлю) підписали Декларацію про співробітництво. Президентом Міжнародного педагогічного клубу європейських столиць був одногослоно обраний начальник Головного управління освіти і науки Київської міської державної адміністрації Борис Михайлович Жебровський.

В цьому, 2002 році в столиці Туреччини Великій Анкарі 21– 24 квітня відбудеться Четверта конференція педагогічного клубу європейських столиць.

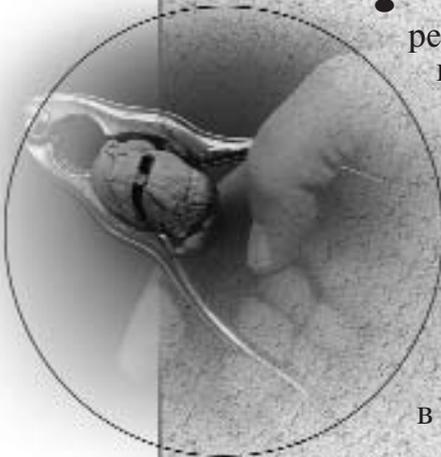
З матеріалами конференції ви зможете ознайомитись у наступних числах нашого журналу.

Оптимістичні прогнози підтверджуються сучасним реальним станом

СІМ “ГОРІШКІВ” ДЛЯ ДИРЕКТОРА

На одній із зустрічей з директорами шкіл Борис Михайлович Жебровський порадив починаючим директорам дотримуватися семи негласних правил.

- Перше, сформувати собі три колективи: не тільки педагогічний, але і батьківський, і учнівський.
- Друге, школу на периферії міста перетворити в культурний центр.
- Третє, постійно нагадувати про себе оточуючим. Звичайно, можна працювати з ранку до вечора, — помітив Борис Михайлович, — але якщо ніхто не буде знати про позитивні зрушення у вашій роботі, то ніхто їх і не помітить. Треба уміти через ЗМІ розповідати про те, що відбувається в школі.
- Четверте правило: кожний директор повинен скласти бізнес-план, знати, звідки надходять гроші, і навчитися правильно їх використати. Бути одночасно і економістом, і менеджером.
- П'яте, ніколи не давати негативних оцінок своїм колегам. Рано або пізно хтось обов'язково “настукає”, так ще і в “прикрашеному” варіанті.
- Шосте, не “виживати” своїх замів, навіть якщо з ними важко порозумітися. Навпаки, постаратися допомогти розкритися їм як особистостям.
- І останнє: цими шістьма правилами... не користуватися, а вигадати свої, більш ефективні, адже кожний повинен “створити” себе сам.

СТОЛИЧНА ОСВІТА — ОСВІТА НЕ ЛИШЕ ДЛЯ СТОЛИЦІ

Держава
і освіта

Шановний колего, директоре навчального закладу, освітянський менеджер, вчителю вчителів!

Незалежно від того, яке звертання Вам більш до вподоби, всі ми — керівники, тобто стратеги і тактики освітньої політики. Неможливо творити цю політику автономно, в окремому навчальному закладі, не маючи підтримки суспільства, державного і громадського замовлення на освіту, яка б відповідала вимогам сучасності і задовольняла ринок освітніх послуг.

Основні завдання і напрямки реалізації такої політики в Києві викладені у програмі «Столична освіта», змістово-цільовий компонент якої визначає можливість до інтеграції освіти України в Європейську та світову цивілізовану спільноту.

Нещодавно спілкуючись з колегами з регіонів на виставці "Освіта — 2002", неодноразово чула думку про те, що столична освіта має привілеї порівняно з регіональною, кращі умови для свого розвитку. Не можна не погодитись, що столичний Київ сумлінно опікується своєю молоддю, своєю освітою, але ж і освітяни працюють як сапе-

ри, не маючи права на помилки, на зупинки і перерви у пошуку адекватних сучасності засобів, форм, методів, новітніх освітньо-виховних технологій.

Звіряючи концепцію «**Столичної освіти**» з власним професійним досвідом, розумію, що **створювалася вона на ґрунті надбань київських освітян та досвіду наших колег з близького і далекого зарубіжжя.**

На мою думку, проектна структура програми спрямована на комплексність підходів до освіти.

У гімназії №30 «ЕкоНад» сьомий рік використовується проектно-цільова структура роботи еконадців. Досить назвати довготермінові гімназійні проекти, щоб переконатися у перспективності такої роботи. Це проекти: «Плакаємо громадян», «Інтелектуал», «Гармонія», «Майбутній підприємець», «Дбайливість», «Партнерство», «Вимогливість і довіра» та інші. Переплітаючись між собою, доповнюючи один одного працюють на головну мету — виховання особистості, здатної не розгубитися на дорогах життя, подбати про себе, свою родину, свою де-

**Лілія
ДОНСЬКА**

Директор гімназії
№30 "ЕкоНад"

Про те, скільки нам треба для щастя грошей розповідає, автор у «Круглому столі» журналу в рубриці «Щоденник директора»

Директор школи, ліцею, гімназії № 1-2/2002

ржаву, особистості, яка в умовах ринкової економіки, зуміє знайти своє місце й приносити користь суспільству. Ще на початку становлення нашої незалежності, відпрацьовуючи концептуальні позиції реорганізації середньої школи №30 і переростання її в навчальний заклад нового типу, педагоги-однодумці зійшлися на тому, що це має бути гімназія. Адже традиційно вона давала ґрунтовну освіту людині змалечку, а отже, гімназія допомагатиме молодій людині побачити сучасний світ по-новому, сформувати її економічний світогляд, сприятиме залученню до процесів перетворення, які *вирують в Україні*. Тому не випадково нашу новонароджену гімназію названо «ЕкоНад», що означає Економічна Надія. Маємо сподівання, що "ЕкоНад" — надія на краще майбутнє, бо не думаючи так, годі і займатися освітою. Щоб ці сподівання не стали марними та щоб не скидатися на славнозвісного героя народного прислів'я, який "думкою багатіє", вчимося самі і вчимо своїх учнів наповнювати гімназійне життя конкретним змістом, не забуваючи про перспективу.

Скажімо, робота ЕкоНадського парламенту органічно пов'язана з нашими цільовими проектами, є школою сучасного громадянського життя, де в різних формах відпрацьовуються моделі соціальної поведінки, набувається неоціненний досвід співіснування і співпраці на засадах толерантності.

Цій меті підпорядкована і новітня ідея студійних центрів щодо створення інтелектуальних і матеріальних можливостей для залучення гімназистів та вчителів до духовної співпраці на засадах взаємоповаги і доброзичливості. Студійні центри «Світ», «Дивослово», «Поліглот», «Малюк», «Промінь», які очолюють учителі-координатори Шевченко А.Т., Завісяк А.Т., Горлушко Г.В.,

Коротаєвська Н.Л., Семененко Т.В., стали осередками неформального спілкування малих, юних та дорослих еконадців між собою та з цілим світом, бо два комп'ютерні класи з виходом в INTERNET надають нам можливість брати участь у міжнародних молодіжних проектах. Гімназія веде також перспективні переговори з інформаційним центром ООН в Україні про відкриття його філії.

Еконадська спільнота живе динамічним і цікавим життям, у якому є місце і напруженій роботі, і святкам. Ми пишаємося лідерами гімназійного навчального рейтингу, юними науковцями (гімназія є членом столичної Малої академії наук), талановитими творчими вчителями (середній вік учителя-еконадців 36 років), з напрацюваннями яких через педагогічну пресу може ознайомитися вся Україна. Переборюю спокусу назвати з вдячністю всіх еконадських учителів, батьків та учнів поіменно, але прибережу ці слова до щорічних презентацій «Ось ми які!», де є можливість розділити радість людського спілкування між учнями, вчителями і батьками. Адже вони є однодумцями, чому у великій мірі сприяє гімназійний батьківський комітет, очолюваний Тетяною Юрїівною Недашківською. Не хочу, щоб склалося враження, що ми не маємо або не бачимо проблем. Вони у нас є, проте простий перелік їх стає вже банальністю.

Програма «Столична освіта».

Навіщо?

Щоб не тільки озвучувати, а й спільно вирішувати освітянські проблеми.

Вірю, що ми це зможемо!

ЩО МОЖЕ ЗРОБИТИ МЕР ДЛЯ ОСВІТИ І СУСПІЛЬСТВА

Держава
і освіта

Добре, коли ти не один, коли поруч люди, що можуть прийти на допомогу, люди, які уособлюють у собі силу й могутність людського духу, незважаючи на будь-які перепони, непрості життєві ситуації, брак саме того, що конче нам потрібно.

У Києві освітянам живеться краще. Чому? Ми змогли знайти відповідь лише у мера м. Києва Олександра Омельченка. Більшість державних діячів та управлінців бачать проблеми освіти і мають бажання їх розв'язати, а Олександр Олександрович — діє. Про проблеми, які турбують мера сьогодні, про його вміння знаходити вихід, у тому числі й з «тупикових» освітянських проблем, про ставлення до життя ділиться з читачами нашого журналу Олександр Олександрович Омельченко.

НЕМАЄ ПРІОРИТЕТІВ У СОЦІАЛЬНОМУ РОЗВИТКУ

Ми кидаємося з боку в бік. Шахти на Донбасі: погасили трохи боргів — і тиша, забули. Атомна енергетика: пригадайте заяви уряду Пустовоїтенка три роки тому, що Рівненська і Хмельницька атомні станції на 85% готові. Три роки минуло, і що? Ми сьогодні маємо єдину енергетичну систему з Росією, але ж енергетика — стратегія будь-якої держави.

Агропромисловий комплекс. Суспільство вже звикло: перший рік — посуха, другий — зливи, на третій — і те, й інше. Причини завжди можна знайти. Цього року, як нам заявили, зібрано 37 мільйонів тонн врожаю. Але треба говорити не про кількість мільйонів, а з якої посівної площі їх зібрали. Скільки в Німеччині зібрали з гектара, я

знаю: з найгірших земель — 38—42 центнери, з кращих — 60. Аби ми зібрали, дай Боже, хоча б 30 центнерів, у середньому.

Обсяги легкої промисловості становлять усього 27% від того, що ми мали 20 років тому. Загублено свій ринок, а ми проплачуємо чужий, і відкриті для всіх держав. Це начебто й правильно, ми маємо бути доступними для всіх. Але якщо ввозиться вдвічі більше, ніж вивозиться... Десятки мільярдів втрачаємо від такої ринкової економіки! Торік інфляція сягнула 20,7—21%. Якщо зростання тієї ж промисловості становило 119%, а інфляція — 21%, то — ніякого росту не було. Держава теж зобов'язана так вважати. Ще раз підкреслюю: стратегія відсутня, а окремі тактичні

Олександр ОМЕЛЬЧЕНКО

Київський
міський голова,
президент
асоціації міст
України

Директор школи, ліцею, гімназії № 1-2/2002

ЛІДЕР, ЯКИЙ ВЕДЕ ЗА СОБОЮ

Борис Жебровський,

начальник ГУО держадміністрації у м. Києві

Чому ми у Києві здійснили чимало інновацій і змогли знайти нестандартні рішення? Тому що спрацював суб'єктивний чинник, тому що є Олександр Олександрович Омельченко, людина відкрита, яка чудово розуміє людей, для них працює. Тому будь-яка пропозиція, пов'язана з поліпшенням життя людей, тим більше - дітей, сприймається вмиг, він сам ініціює нові кроки.

Я повинен сказати, що попри дуже жорсткі вимоги і характер Олександра Олександровича, кадри він уміє і знаходити, і берегти. Професіонал-чиновник, і це розуміють на Заході, - важлива ланка функціонування державної системи, до того ж в країні, де так багато залежить від особистих контактів...

Сьогодні існує практика порівнювати регіони - це неправильно й небезпечно. Надто вже різні у них стартові можливості: Захід, Схід, Південь, Центр, Донбас, Карпати... Тут і стихійні лиха, і знову той же суб'єктивний чинник. Останнім часом, я все частіше чую від Олександра Олександровича: "Та припиніть Ви порівнювати! Годі казати, що у нас краще, ніж у когось. Можна порівнювати, коли у них добре, а у нас - трохи краще. Але якщо там погано, якщо не платять зарплату, немає зростання виробництва, - що порівнювати? Зрозуміло ще, якщо Київ порівнювали зі столицями Європи «.

Олександр Омельченко належить до покоління, яке знає ціну життя, ціну духовності, ціну дружбі, ціну відповідальності, ціну співчуттю. Це надійне покоління. Покоління, до якого можна прийти, і тобі співчуватимуть.

Із моїх спостережень: коли десь серед людей чи на вулиці, у школі чи на нараді він бачить чийось сльозу, чує якесь прохання - на все реагує миттєво. Цим, на жаль, багато хто користується. Водночас не любить будь-якої неправди. З одного боку, такий людяний, з другого - дуже чоловічий характер. Він із тих пововенних хлопчаків, які навчилися у житті давати здачі. Не ховатися за батька, гроші, охоронця, броньований автомобіль, а давати здачі.

У такі переломні періоди, як зараз, коли багато залежить від керівника, повинні з'являтися лідери, повинні з'являтися люди, які зможуть за собою повести. Таким і є Олександр Олександрович.

прийоми, прагнення... разові вони, такі, що не дають ніякого виходу.

В УКРАЇНІ ОДИН ЗАКОН ДЛЯ ВСІХ!

Учителі приїжджають до нас на роботу бозна звідки. А чому? Та тому, що я плачу те, що належить за законом, а в регіонах не платять. Ось і вся різниця. Тут є над чим подумати. Закон про пенсіонерів виконується? Ні. А про учасників війни? Ні. А про чорнобильців? Ні. Багато законів, що стосуються соціального захисту населення, не виконуються. Київ першим минулого року виконав Закон про освіту (стаття 57). Я особисто навіть не знав, що є така. Дізнався на одній із зустрічей з учителями, відкритий для себе, що весь 1999 рік ця стаття не виконується. Тоді ми встигли видати вчителям по окладу на оздоровлення. А вже у 2001 - по два. Але ж в Україні один закон для всіх!

Зазвичай те, що впроваджується в столиці, через рік-два повторює або Кабмін, або Верховна Рада. Київ, скажімо, не маючи законних підстав, підвищує зарплату вчителям, а інші бояться. Однак потім назріває конфліктна ситуація - всі в регіонах починають кричати: "Ось у Києві вчителі чи медики отримують стільки-то, а ми чим гірші?!" І тоді Кабмін повторює кроки Києва. В тому й *суть столиці - першою "торпедувати" застарілі й непрацюючі закони.* Тут нас можна поставити як приклад і добре слово сказати.

— Але Київ — столиця, яка завжди йшла трохи “попереду планети всієї”, усієї країни...

— Дорогі мої! Такого не буває, щоб один Київ чи окремо взятий регіон міг будувати зовсім інше економічне, політичне й соціальне суспільство — це неможливо. Я погоджуюся з тим, що в Києві трохи краще живеться, якщо порівнювати з Житомиром, Черніговом... Порівняймо його краще з Віднем, Лондоном, Парижем!

Звичайно, Київ — столиця, тут живе багато української еліти. Скільки киян за останні роки поїхало вчитися у регіони? Сотні дві— три. А скільки з інших областей, де теж є медінститути, педінститути, приїхало? У Києві концентрується “мозок нації”. Тому Київ повинен виглядати краще на тлі інших. Але це проблеми не вирішує. *Не може бути такого, щоб в одній сім’ї, яка живе в одній квартирі, хтось був дуже бідним, а хтось — дуже багатим.*

«Я НЕ ДОЗВОЛИВ РОЗІКРАСТИ КИЇВ»

І один у полі воїн! Можу назвати навіть конкретні об’єкти. Два роки ми боролися за “Хімволокно”, 140 гектарів землі пропали. Поряд “Радикал” — 70 гектарів землі, найбільше підприємство, яке сьогодні нам тільки головний біль приносить. Ми підняли документи — все почалося ще в 1993 році. Київ втратив 7-8 підприємств. Завод ім. Корольова Київ загубив. Чому? Та тому, що директором цього підприємства був Ва-

лентин Згурський, а Згурський 9 років був міським головою Києва. Потім пішов у бізнес, і тільки він міг знати, як обійти закони України, щоб акціонувати завод ім. Корольова. Так, я називаю це “вкрасти” або

БУДІВЕЛЬНИК ЗА ПРОФЕСІЄЮ, ЗА ПОКЛИКАННЯМ — СЛУЖИТЕЛЬ ЛЮДЯМ!

Руфіна КРИЖАНІВСЬКА,

директор педагогічного коледжу Київського Національного університету імені Тараса Шевченка

Існує багато різних професій, посад — всі вони важливі, створюються як необхідність і повинні служити людям на їх благо.

Так повинно бути. Найважливіша і дуже відповідальна посада мера міста, а якщо це ще й столиця країни...

Пошастило киянам, що цю посаду займає Омельченко Олександр Олександрович — людина творча, з великим почуттям відповідальності за життя нашого міста, його мешканців.

Йому до всього є інтерес і бажання створити краще. Очоливши столичну адміністрацію Олександр Олександрович виявив себе як державний діяч, людиною небайдужою до долі людей нашого міста від малюків до пенсіонерів.

Тільки для освітан у нашому місті зроблено чимало; постійне зростання бюджету на освіту, що дозволяє оновлювати навчальні кабінети, забезпечувати навчальний процес необхідними підручниками, посібниками, провести комп’ютеризацію шкіл, забезпечити безкоштовними сніданками дітяків. **Доплата викладачам, керівникам шкіл, винагороди, нагороди — все це турбота і розуміння необхідності розвитку освіти і підтримка освітан.**

Інколи дивуючись як він глибоко відчуває гострі проблеми різних галузей і людського життя. Не вистачає викладачів, все менше молодих спеціалістів доходять до школи. Що робити, як затримати молодь у школах? Не просто розуміє проблему, а відразу приймає рішення: зробити доплату студентам педагогічних вузів — старшокурсникам, які прийшли у школи на вакантні місця. І таких прикладів багато.

До всього у Олександра Олександровича державне, громадянське, людське ставлення і дай йому, Боже, здоров’я, витримати все, що лягло йому на плечі і серце, бо попереду ще стільки невіршених проблем, завдань.

“приватизувати”, якщо по-народному. Ви поцікавтеся, хто очолює наглядову раду заводу? Згурський Валентин Арсентійович. А сьогодні заводу немає, а є понад 30 дрібних підприємств.

Дарницького радіозаводу немає. Але ми будемо повертати і “Радикал”, і “Хімволокно” — 95% уже наші. Зараз займемося Дарницьким шовковим комбінатом “Дарма”. “Київенерго” зберегли. Приєднали тепломережі, комуненерго, дві ТЕЦ, сміттєспалювальний завод. Це нерентабельне підприємство, тому начальник “Київенерго” Іван Васильович Плачков і упирався довго, більше місяця. Але прийняв завод, зарплату платять.

“КИЇВСЬКЕ МОРЕ ТРЕБА СПУСТИТИ!”

— *А Київське море?*

— Це окрема проблема. Воно небезпечне для всієї України — якщо прорве, то й Черкасам буде непереливки. Два роки тому я туди прилетів на гелікоптері разом із міністрами транспорту й енергетики, все оглянули. Тоді ухвалили за рахунок міста помінати всю гідравліку на дамбі, гарантовано зробили так, щоб не було ніяких несподіванок. Але, щоб цю проблему вирішити повністю, треба спустити Київське море. Я не жартую. Переговорив з Борисом Євгеновичем Патоном, він підтримав мене. Зараз готується технічне обґрунтування, як це можна зробити. Можливо, це “виллеться” у кругленьку суму, але робити щось треба. Природа не любить, ко-

ли в неї втручаються, і жарти з нею погані...

— *Яку проблему Ви назвали б головною для Києва?*

— Знаєте, буває, що у людини начебто нічого й не болить, але хвороба є, вона розвивається, і це найстрашніша хвороба. Для Києва — це екологія. Вона нас не турбує: ми п’ємо воду, їмо продукти, дихаємо. Не болить! Але заболить. Може, й не одразу — через покоління. Звідки сьогодні 17% туберкульозу в Європі? А в нас? Епідемія! За часів громадянської війни, вошпівості, тифу подібного не було. Онкологія вийшла на друге місце після серцево-судинних захворювань. Були в мене на прийомі представники асоціації жінок, хворих на рак молочної залози. Дві тисячі таких жінок у Києві! Я розпорядився: безплатне лікування, протези безплатні. Це все — екологія. Кажуть, Омельченко поліз в артезіанські криниці. Мені що, більше робити нічого? Але ж воду, яку споживаємо, очистити дуже складно! А та, яку беремо в юрських горизонтах, справді високоякісна. І ми будуватимемо “артезіанки” доти, доки люди не скажуть: “стоп”.

А сміття? Сотні тисяч ртутних ламп, що накопичуються на звалищах, а мільйони тонн зношеної гуми, а побутові відходи! Є ще речі, про які ви навіть і не здогадуєтесь: сотні тонн прооперованих людей, кишечники, частини селезінки, нирки... А мертворождені діти, їх же ніхто не забирає і не ховає... Це все з кожної лікарні вивозить-

ся, а потім потрапляє у річки, криниці. Це екологічна біда.

Завод з переробки відходів коштує 250 млн. доларів. Де їх узяти? На Бессарабку інвестори знайдуться, на Майдан Незалежності знайдуться, на універсамі знайдуться, на те, що престижно, знайдуться. А кому потрібні відходи? На жаль, поки що нікому. Вже півтора року ведемо переговори з банками Відня. Якщо вдасться підписати контракт з ними хоча б років на 12, ми могли б побудувати одне з краших у Європі екологічно чисте, безвідходне сміттепереробне підприємство. Хочу звернути вашу увагу на те, що в усьому світі вони так дорого коштують. Дорожче за доменну піч, дорожче за будь-яку шахту, тому що дуже високі вимоги до печей, до систем очищення. Якщо зробимо це, буде чудово. Нові лінії метрополітену в нас будуть, усе буде, а от що ми після себе залишаємо? Екологічну порожнечу!?

“У КИЄВІ НЕ ПРАЦЮВАТИМЕ ЛИШЕ ЛЕДАР І П'ЯНИЦЯ”

— Мало хто вірив, що мине три роки, й у Києві поняття “безробіття” не буде. Тоді про це говорилося обережно, а сьогодні візьміть оголошення у газетах і на біржі праці: потрібні, потрібні, потрібні... Так, нехай це не найпрестижніші професії — водії, слюсарі, арматурники, токарі... Але часи безробітних минають. Торік ми створили 17 тисяч додаткових робочих місць.

ЗУСТРІЧ У ПУЦІ ВОДИЦІ

У Пуці Водиці 19-20 лютого Асоціацією міст України проведено зустріч начальників управлінь освіти із Київським міським головою Олександром Олександровичем Омельченком. У своєму слові Олександр Олександрович сказав: «Насамперед, хоч наголосити, що в Києві до проблем освіти ставляться з належною увагою і повагою. Безперечно, є і у нас проблеми — і кадрові, і фінансові, —але якщо шукати шляхи їх вирішення, то завжди досягнеш того, чого хочеш. Ми завжди в пошуку, щоб освітяни відчували, що про них пам'ятають».

У його виступі, керівники освіти відчули підхід, який сприйняли за зразок того, як можна сьогодні розв'язувати найпекучіші проблеми освіти.

Щирість Олександра Олександровича, його сміливість, вміння бачити проблеми, бажання дієво їх розв'язувати, громадська та людська позиція налаштували на відверту розмову, яка подарувала надію на відродження нашого суспільства та вказала шлях до цього.

Зразок уже є!

Директор школи, ліцею, гімназії № 1-2/2002

За перше півріччя цього року — 9 тисяч 700. Якщо так само пройдемо листопад-грудень, то, як я й обіцяв три роки тому, в 2002 році Київ стане містом, де не працюватиме лише ледар або п'яниця.

Дочекайтеся, коли відкриємо Майдан Незалежності — 37 тисяч квадратних метрів торговельних площ. З'явиться понад 10 тисяч робочих місць. А кажуть, що Омельченко гроші викидає. Щоб ви знали: із 280 млн. грн., вкладених у реконструкцію

Майдану Незалежності, тільки 2 млн. міських. Решта — гроші інвесторів — наших, вітчизняних. До речі, жоден іноземець не прийшов на конкурс, та ми їх не дуже й кликали.

“ГОЛОВНЕ — ЗАХИСТИТИ ЛЮДЕЙ ВІД БІДНОСТІ”

— *Закінчується реконструкція Майдану Незалежності, а що далі? Ходять чутки, що від Європейської площі до площі Льва Толстого теж буде підземне місто...*

— До речі, Лужков у перші п'ять років нас обігнав із своїми підземними просторами. Але порівняно з теперішнім Майданом Незалежності в Києві, площі Москви виглядають менш виразно. Отож, в усьому світі до підземних ресурсів підвищений інтерес. Все просто: їхнє використання не оподатковується. Ось чому інвестори “накинулися” на підземні простори. Ви розумієте, що таке — одержувати оборот у 100 мільйонів, наприклад, і 20 мільйонів відразу ж зекономити? Тому ми Майданом Незалежності не обмежимося. Будемо робити підземну Європейську площу, побудуємо паркінг на 600 місць, щоб з Хрещатика весь транспорт прибрати. Зараз готується проект використання підземного простору біля заводу “Більшовик”, там де міст, ринок і вихід на вулицю Довженка. Ринок, за ідеєю, має перекочувати туди.

— *Ви колись говорили, що через два роки стихійних ринків у Києві не буде...*

— Боротися сьогодні з цим явищем — це боротися з бідними людьми. Один продає на асфальті, тому що в нього немає 7 гривень, щоб заплатити за місце на базарі, а другий, який не може дозволити собі сходити на Бессарабку, купує з асфальту. Можна, звичайно, заборонити стихійну торгівлю, навіть без збільшення кількості міліції чи санітарних служб — жорсткими заходами. Але такого бути не повинно. Треба почекати, поки вона поступово сама зникне. Головне — захистити людей від бідності.

Підготовлено за матеріалами «Хрещатика» та ексклюзивних інтерв'ю журналу «Директор школи, ліцею, гімназії».

ПОВЕРНЕМОСЬ ДО ПРОБЛЕМ ОСВІТИ

Багато може зробити місцева влада

На превеликий жаль, статистика свідчить, що за європейським індексом у минулому році Україна була у четвертому десятку в світі, і останньою — в Європі. Тому для нашої країни надзвичайно важливо, хто і як нині навчається у школах і університетах. Вони — громадяни майбутнього, які розбудуватимуть нашу Україну. А Ви — відповідальні перед собою і перед суспільством за їхню підготовку.

Я знаю про проблеми, які Вас турбують. Про Ваш освітній трикутник — педагогічний колектив, учнівське самоврядування і батьківський комітет. Переконаний, і Ви, мабуть, погодитесь зі мною, що органи самоуправління потрібно створювати, але на базі справедливості та об'єктивності. Знаю про кадрові проблеми, роль директора в школі, про лідерство директора — як йому вести роботу адміністратора-педагога, педагога-адміністратора, як бути прикладом не лише для підколективу, але й для учнів. Знаю про проблеми розвитку інформаційних систем, інформаційного простору.

Всі ці питання Ви вже обговорювали і, безумовно, обговорюватимете ще — у своїх доповідях, виступах. *Та головним, на мою думку, було, є і залишатиметься питання системи і структури самофінансування.* Я веду мову про самофінансування, тому що переконаний: централізоване державне фінансування шкіл — це негативне явище; без участі місцевого самоврядування не обійтись. Досвід Києва свідчить, як багато може зробити місцева влада для середніх і вищих навчальних заходів. Було б уміння і бажання. А у київської влади воно є."

ЗДОБУТКИ ОСВІТИ М. КИЄВА в 2001 році

Основними завданнями освіти міста в 2001 році були:

- дальший розвиток мережі навчальних закладів, забезпечення належного рівня, змісту і обсягів освіти, зміцнення здоров'я дітей, удосконалення системи фінансування освіти, поповнення матеріально-технічної і навчально-методичної бази, становлення системи державно-громадського управління освітою, покращення матеріального становища працівників освіти.
- Було розроблено і затверджено Київрадою нову комплексну програму «Столична освіта 2001-2005 роки», яка складається з 32-х проєктів та охоплює всі аспекти освіти Києва.
- Продовжувала розвиватися мережа дошкільних закладів, до комунальної власності районів було прийнято 13 дошкільних закладів від інших відомств. Всього в Києві працює **681 дошкільний заклад**, в яких навчається і виховується **62 тис. дітей**, що складає **62,2%** дітей дошкільного віку (в Україні цей показник – **37%**).
- У 2001 році введені в дію новобудови Слов'янська гімназія (1320 місць), школа-дитсадок «Абетка» (330 місць), збудовано нове приміщення для школи № 104 (990 місць) в Пуші-Водиці, створено **5 приватних шкіл, 15 шкіл-дитсадків**.
- **Зростання мережі шкіл** дало змогу зменшити показник змінності навчання до **1,4%**. З 1 вересня 2002 року буде завершено перехід загальноосвітніх навчальних закладів на навчання в одну зміну.
- Усього в Києві закладів, які надають загальну середню освіту – **511**, у них навчається **315,3 тис. дітей**. Працює **34** гімназії, **30** ліцеїв, **76** спеціалізованих шкіл, близько **1 тис.** профільних класів, де поглиблено вивчає основи наук майже кожний третій учень міста.
- 2001 рік став підготовчим етапом та створив умови для здійснення переходу на новий зміст і 12-річний термін навчання. 1 вересня до 1-х класів прийшло **28,3 тис.** дітей, з яких половина – шестирічки.
- 2001 рік показав рекордну кількість переможців міських олімпіад школярів – **1058 учнів**. На Всеукраїнському етапі киявські учні вибороли **94 призових місця**, а на міжнародних – **3**. Кожний десятий випускник був нагороджений золотими і срібними медалями.
- Видано експериментальний підручник з інтегрованого курсу історії, географії та культури для 5 класу «Мій Київ» та «Щоденник кийвського першокласника».
- **33** професійно-технічних навчальних заклади надають **121 професію**. У них навчається **23,7 тис. учнів**, з яких **81%** – кияни. Кожний другий випускник отримує 2 і більше професії. Випуск кваліфікованих робітників у 2001 році склав **10,8 тис. чол.**
- Продовжувалася робота щодо формування в місті системи державно-громадського управління освітою, проведено ряд зустрічей голови КМДА Омельченка О.О. з головами шкільних батьківських комітетів. Відбулася IV загальноміська

*Підсумовуючи
зроблене*

Продовження

конференція старшокласників «Ми і реформа», вперше проведена у дитячому центрі «Артек» міжнародна зміна лідерів учнівського самоврядування.

- **350** навчальних закладів міста заключили угоди і підтримують партнерські зв'язки з **383** школами **20** областей України та Автономної Республіки Крим.
- Через систему освіти міста влітку 2001 року забезпечено відпочинок і оздоровлення **107,8 тис.**, взимку – **5,0 тис.** дітей. Працювало **160** трудових об'єднань старшокласників. На оплату їх праці з міського бюджету використано **261,0 тис. грн.** Зайнятість школярів влітку дала позитивні результати: злочинність серед неповнолітніх знизилась на **20%**.
- Відповідно до розпорядження КМДА всі учні 1-11-х класів отримували молоко, соки та хлібобулочні вироби. Безкоштовними обідами було забезпечено **31,8 тис.** учнів пільгових категорій.
- На 2001 рік бюджет освіти був затверджений у сумі **388,7 млн. грн.**, що на **60,6 млн. грн.** більше бюджету 2000 року.
- Питома вага видатків на фінансування освітніх закладів в бюджеті міста щорічно зростає і у 2001 році становила **21,8%**.
- Починаючи з 1 січня 2001 року керівникам загальноосвітніх навчальних закладів встановлено надбавку за високі творчі та виробничі досягнення в розмірі **50 відсотків посадового окладу.**
- У місті Києві на виконання ст. 57 Закону України «Про освіту» направлено **12,4 млн. грн.**, що дало змогу виплатити грошову винагороду та матеріальну допомогу на оздоровлення педагогічним працівникам і щомісячно платити надбавку за вислугу років.
- Крім того, за високі виробничі досягнення в праці виплачувалась премія за рахунок преміального фонду та економії фонду заробітної плати.
- Середня заробітна плата педагогічних працівників міста зросла до **261 грн.**, що на **49,3%** більше, ніж у 2000 році.
- У міському бюджеті на 2001 рік передбачались кошти на фінансування цільових загальноміських програм. На їх виконання використано **43 млн. грн.** Придбано **145** комп'ютерних класів, забезпечено близько 1 тис. класів комплексними учнівськими меблями на суму **3 млн. грн.**
- Київською міською державною адміністрацією виділялись кошти для вирішення нагальних проблем галузі, а саме:
  - дотації на харчування дітям-сиротам, які навчаються в професійно-технічних училищах міста, на загальну суму – **459,1 тис. грн.;**
  - виплату одноразової матеріальної допомоги дітям-сиротам професійно-технічних училищ першого курсу навчання в кількості **197** чоловік на суму **12,0 тис. грн.;**
  - забезпечення шкільною формою дітей-сиріт, дітей, які залишились без піклування батьків, дітей з малозабезпечених сімей – **315,0 тис. грн.;**
  - придбання спеціальної апаратури школам-інтернатам для забезпечення належних умов навчання та виховання дітей-інвалідів по слуху і зору – **200,0 тис. грн.** та ін.

ІННОВАЦІЙНА ШКОЛА

*Нові технології в реалізації програми
«Освіта»*

Школа екстернів — що це?

Приватна освіта — це прорив!

Педагогічному експерименту — так!

ПРОЕКТ Індивідуальна освіта

СУЧАСНИЙ СТАН

Індивідуальне навчання є важливою формою організації навчально-виховного процесу з дітьми, які не мають змоги навчатися в умовах класно-урочної системи. Кількість учнів-індивідуалів зростає: 1998 р. — 668, 1999 р. — 771, 2000р. — 983.

Доступним і популярним став екстернат як одна із форм індивідуального навчання. Таким шляхом у 2000 році отримали атестати про повну загальну середню освіту 873 особи, свідоцтва про неповну загальну середню освіту — 83, що вдвічі більше, ніж у 1996 році.

Тільки Школа екстернів за 3 роки існування надала допомогу та можливість отримати документи про освіту більш як 500 дітям, що потрапили у складні життєві ситуації.

Індивідуальна освіта розкриває можливості талановитим дітям опанувати навчальний матеріал за індивідуальними планами, прискорено

закінчувати школу, навчатися за кордоном, брати участь у міжнародних змаганнях, конкурсах тощо.

Нові технології індивідуальної освіти розробляють такі навчальні заклади, як Школа екстернів, середня загальноосвітня школа № 318, ліцей «Лідер» № 171, громадська організація «Асоціація фахівців індивідуального навчання і виховання» (АФША) та інші.

Але подальший розвиток індивідуальної освіти (а саме вона займатиме чільне місце в освіті ХХІ століття) потребує збільшення фінансування та вдосконалення нормативної бази. Остаточного не визначено і правовий статус учнів та вчителів в умовах домашньої освіти та губернерства.

МЕТА ПРОЕКТУ

Розширити можливості для організації індивідуальної освіти (екстернату, заочного, домашнього, дистанційного навчання тощо), максимально наблизивши її до потреб і запитів талановитих, здібних, обдарованих дітей, хворих та інвалідів.

Фінансування проекту за рахунок коштів міського бюджету, виділених на галузь «Освіта»

Рік	Сума, тис. грн.
2001	153.0
2002	388.0
2003	398.0
2004	338.0
2005	338.0
ВСЬОГО	1615.0

НОВІ ТЕХНОЛОГІЇ В РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОГРАМИ «ОСВІТА»

Столична освіта. Проект Індивідуальна освіта.

Державна національна програма «Освіта» («Україна XXI століття») має на меті формувати громадянина-носія національних цінностей, загальнолюдських надбань, який живе в гармонії з природою, сам із собою, вміє самовизначитися і реалізуватися в полікультурному просторі. На наш погляд, найважливіша риса сучасного навчання — це його спрямованість на те, щоб навчити учнів не лише пристосовуватися, а й активно діяти в ситуаціях, які зазнали соціальних змін. Нам вдалося створити свою модель розвитку творчого потенціалу дитини. Така модель вимагає сучасного вчителя, дослідника, науковця, здатного забезпечити успіх, психологічний комфорт, просування вперед кожної дитини. «Не забуваймо, що в школі дитина не тільки вчиться. У школі вона живе. Там, де вихователі забувають цю істину, навчання стає для дитини важким тягарем. Там, де навчання виступає як невід'ємна частина багатогранного духовного життя, воно для дитини бажане й захоплює».

У цих словах видатного педагога Василя Сухомлинського закладено важливу істину навчання, а саме: навчання для дитини із своїми радощами і проблемами, успіхами і невдачами. І ті педагоги, які сьогодні створюють інноваційний

простір в освіті, нічого не вигадують, а формують у дітей і їхніх родин розуміння того, що школа — це частина життя дитини. Психологічне діагностико-корекційне забезпечення навчально-виховного процесу вже давно ввійшло до системи освіти як одна із важливих складових. На основі інноваційних набуток психолого-педагогічної науки поновому вирішуються особистісні й навчальні проблеми. Основним завданням психологічної служби нашої школи є своєчасне виявлення і розвиток інтересів, нахилів, здібностей особистості учня готовності їх до творчого оволодіння знаннями.

Школа працює над розвитком творчих здібностей дитини з урахуванням її індивідуальних можливостей та соціальної ситуації цього розвитку. До змісту роботи входять складові, які охоплюють, по-перше, проблему розвитку самого учня, по-друге, навчально-виховну діяльність і, по-третє, проблему впливу родини, оточуючого середовища. До першої складової входять: навчальний план, навчальні програми, авторські програми, програми спостереження на уроці за здійсненням розвитку мислення учнів.

Інноваційна
школа

Людмила
ПОРОХ

Директор ЗНЗ
№318 авторської
експериментальної
школи "Міленіум"

Директор школи, ліцею, гімназії № 1-2/2002

Друга складова включає:

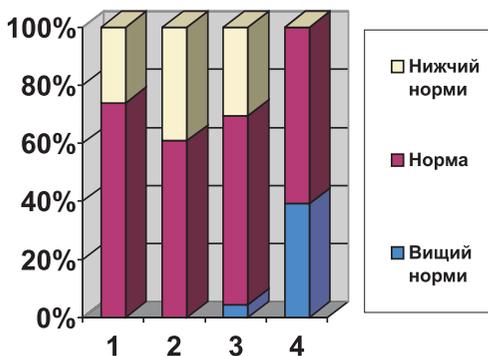
- розвиток «мускулатури» мозку, а саме його здібностей (інтелектуальний розвиток); логічних, мовленнєвих (вербальних) та інших навичок;
- розвиток або формування музично-естетичних можливостей: формування установок і стійкого інтересу до спілкування з музичним мистецтвом, поширення інформаційно-слухацького досвіду, засвоєння засобів художньої виразності, збагачення чуттєво-емоційного досвіду, формування емоційно-оцінного ставлення до музики, стимулювання до творчої діяльності, евристично-мистецтва «видимої» мови, «видимої» музики, мистецтво руху;
- формування образотворчих здібностей (малювання форм).

Третя складова відображає розвиток творчого потенціалу дитини з урахуванням соціальної ситуації вза-

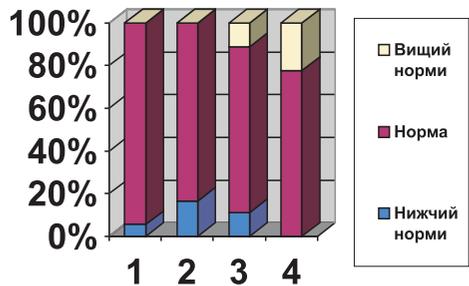
ємин у сім'ї, в колективі ровесників, у стосунках з учителем тощо. Тільки конкретне планування роботи з конкретною дитиною дає позитивний результат у вихованні інтелектуально-розвинутої людини. Після проведення психолого-педагогічних досліджень і виявлення сукупності ознак обдарованості якогось типу перед психологами і вчителями постає завдання створення умов для розвитку творчих здібностей. Батьки, психолог, учитель мають залучити учня до такої діяльності, за якою б реалізувалися його здібностей. Крім того, обдарованість виявляється в атмосфері ініціативи, змагання, дискусії. Досвід показує, що вдалим є підбір циклів занять для учнів із відповідними нахилами. Після розробки моделі розвитку творчого потенціалу дитини складаються індивідуальні навчальні програми. Сьогодні багато говорять і пишуть, що нам потрібні люди з неординарним і нестандартним мисленням. Але ж такі люди не з'являються раптово, нізвідки. Їх треба навчити цьому, пробудити в юні роки і розвинути їхній талант й здібності, сформувати творчу особистість. Методика роботи вчителів авторської школи над створенням індивідуальних навчальних програм з предметів для кожного учня відзначається новими прийомами, неординарністю дій, гнучкістю. Насамперед ставиться завдання «підхопити» творчі паростки у вихованців, багаторазово і різноманітно «випробувати» виховання, визначити нахили до письменства, декламування, музики тощо, аби потім спрямувати до навчання тією гранню, яка акумулює творчу індивідуальність кожного учня. Індивідуальна програма складається з таких розділів: мета, завдання, основні форми індивідуалізації навчання, очікувані результати, часові параметри, додаткові умови. Організація роботи з індивідуальними програмами охоплює чотири етапи:

- підготовка програми;
- реалізація її;

Параметри творчості учнів 2-А класу

Параметри творчості учнів 2-А класу

- моніторинг виконання;
- корекція програми.

Спільно з психологами вчителі відстежують кожного року індивідуальну динаміку психічного розвитку дитини (згідно з діагностичним етапом) і фіксують її в індивідуально-психологічних картках учнів.

Оскільки різні психічні властивості індивідуальності розвиваються неоднаковими темпами, то особистість дитини постає перед педагогом як своєрідний психологічний профіль із цілісною структурою. Це дає можливість учителеві не просто реагувати на суттєві зміни в розвитку і в поведінці учня, а й цілеспрямовано формувати його індивідуальність відповідно до розробленого проекту. У роботі з обдарованими учнями особлива увага приділяється індивідуальному підходу до дітей: розкриттю задатків і здібностей та створенню можливостей для їх реалізації. Ми визначаємо задатки як спадкові анатомо-фізіологічні особливості, які є основою для розвитку здібностей. Здібності — індивідуальні особливості особистості, що дозволяють більш успішно оволодіти тією чи іншою діяльністю, розв'язувати певні завдання. Обдарованість дитини — специфічне поєднання здібностей високого рівня, а також інтересів, потреб, яке дозволяє виконувати певну діяльність на якісно вищому рівні, відмінному від рівня, що визнаний як середній. Дещо іншим є феномен творчої обдарованості. Творча обдарованість дозволяє успі-

шно розв'язувати творчі завдання, тобто виконувати діяльність оригінально, проявляти винахідливість. Талант — система якостей, особливостей, яка дозволяє людині досягати видатних успіхів у авторському здійсненні творчої діяльності. На цьому етапі роботи креативність розглядається як окрема категорія дослідження, що, на нашу думку, надає можливість спостерігати динаміку реалізації творчого потенціалу. Результати, отримані в ході дослідження, упроваджуються вчителями з метою пошуку нових форм роботи з класним колективом.

Обробка отриманих результатів дозволяє зробити висновок, що навіть у молодшому шкільному віці діти не тільки відрізняються за рівнем розвитку здібностей, але вже мають свій індивідуальний стиль творчості. Зокрема, за показниками обстеження дітей під час вступу до школи, результати впливу рівня творчості були такі:

Порівняльна таблиця діагностики творчих здібностей у першому класі (1-б кл. — контрольний клас)

Класи	Справилися із завданням	Не справилися із завданням
1-А	40%	60%
1-Б	28%	72%

У другому класі, тобто після року навчання, з творчими завданнями справилися вже всі учні, проте по-різному (залежно від того, в якому — експериментальному чи контрольному — класі вони вчилися). Більше того, виявилось, що діти відрізня-

Оскільки різні психічні властивості індивідуальності розвиваються неоднаковими темпами, то особистість дитини постає перед педагогом як своєрідний психологічний профіль із цілісною структурою

Девізом авторської школи є: «Свобода. Вибір. Відповідальність»

ються і за стилями творчості відповідно до того, в якому класі (авторському чи звичайному) вони навчаються.

Зазначені вище результати виконання творчих завдань учнями подано у вигляді діаграм, окремо в експериментальному (2-А клас) та контрольному (2-Б клас) класах.

Необхідною умовою успішного навчально-виховного процесу є урахування вчителем вікових та індивідуальних особливостей школярів та їх впливу на успішність засвоєння дитими знань. Учитель повинен чітко визначати ці особливості та рівень їх розвитку у кожній окремій дитини та у класному колективі в цілому. Для успішної роботи в практиці навчання і виховання використовується «Індивідуальна соціально-педагогічна та психологічна картка учня». Цей документ був розроблений спільними зусиллями педагогів та психологів школи. У ньому регулярно відображається інформація про психологічні особливості дитини, динаміку її навчальної діяльності тощо. На основі аналізу отриманих експериментальних та емпіричних даних складається прогноз подальшого розвитку дитини,

укладається програма індивідуальної роботи з учнем у навчально-виховному процесі. Визначаються проблеми, на які слід звернути особливу увагу. Прогнозуються показники, яких дитина має досягти, завдяки зазначеній програмі роботи. Здійснюється постійний моніторинг, відповідно до визначених параметрів.

На основі «Індивідуальної соціально-педагогічної та психологічної картки учня» вчитель розробляє «Програму індивідуальної роботи з учнем». Застосування зазначеної Програми є різновидом новітніх технологій у навчально-виховному процесі. Тому складання її є окремим видом діяльності, що, в свою чергу, потребує творчого підходу. З метою допомоги вчителям, були проведені спеціальні тренінг-семінари на тему: «Активізація творчого потенціалу вчителів та допомога в науково-дослідній роботі». Девізом авторської школи є: «Свобода. Вибір. Відповідальність». Коли дитина переступає поріг школи, в неї є свобода вибору. Вона вибирає те, що їй подобається. Здійснивши свій вибір, вона розвиває свої здібності в обраному напрямі. В середній школі учень може змінити свої уподобання і спробувати себе в іншому напрямі. І ось саме те, що для кожної дитини вчителі пишуть авторські програми із своїх предметів, з урахуванням індивідуальних можливостей, і є, на наш погляд, найбільш важливим.

Порівняльна таблиця діагностики параметрів творчості в другому класі (у %)

Параметри	Високий		Норма		Нижчий норми	
	2-А	2-Б	2-А	2-Б	2-А	2-Б
1 Продуктивність	0	0	94	74	6	26
2 Гнучкість	0	0	83	61	17	39
3 Оригінальність	11	4	78	65	11	31
4 Розробленість	22	39	78	61	0	0

ШКОЛА ЕКСТЕРНІВ

Інноваційна
школа

Столична освіта. Проект Індивідуальна освіта.

У системі загальної середньої освіти школа екстернів — державний заклад для індивідуального навчання

Вчитися самостійно — особлива діяльність. Декому вона притаманна від природи: з самого дитинства такі учні легше розбирають нову тему у тиші, сам на сам з книжкою, а не в класі спільно з тридцятьма іншими. Проте більшість з тих, хто обирає для себе екстернат, має для цього інші підстави: професійні заняття спортом чи мистецтвом, сімейні обставини, від'їзд за кордон, хвороби, особливі здібності чи особливі труднощі, значну (3-6 років) перерву у навчанні, необхідність працювати тощо.

Виявляється, відмова держави від уніфікації в освіті, демократизація паспортного режиму, соціальні розшарування мають свої непередбачені наслідки. Серед них — збільшення числа дітей, котрі фактично перестали ходити до школи або й взагалі не прикріплені до жодної і вчать вдома або й не вчать. Ми щоденно бачимо їх на вулицях. Чимало у Києві також «виняткових» дорослих, котрі свого часу недовчилися, з різних причин залишилися без атестата і тепер шукають можливість його отримати. І кожному з них потрібна не лише атестація, а й допомога педагога, підказка, з чого почати і як подолати труднощі самостійного навчання, ліквідувати прогалини у знаннях, кож-

ному потрібні розуміння, підтримка та індивідуальний підхід.

Саме для цього за ініціативи Головного управління освіти Києва у серпні 1997 року Державною адміністрацією Московського району було засновано Школу екстернів.

Як відомо, екстернат — це той, хто навчається самостійно і потім складає іспити за курс навчального закладу. Екстернат — система освіти екстернів. Право екстернату гарантується громадянам України діючим законом. А ще екстернат — це особливий стиль діяльності і ставлення до життя, за якого людина не пристосовується до обставин, а пристосовує їх до себе, як тут кажуть, “це стан душі”

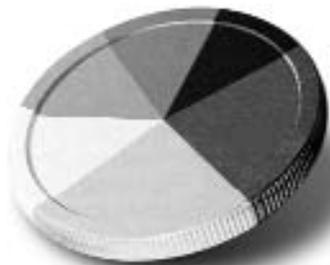
У Школі екстернів з перших днів практикуються дві форми навчання — екстернат та класи підвищеної індивідуальної уваги з очною формою навчання. Екстернат передбачає індивідуальний навчальний план, складений згідно з державними програмами з урахуванням навчальних потреб та можливостей учнів. Екстерни керуються методичними рекомендаціями, упорядкованими вчителями школи, та відвідують індивідуальні

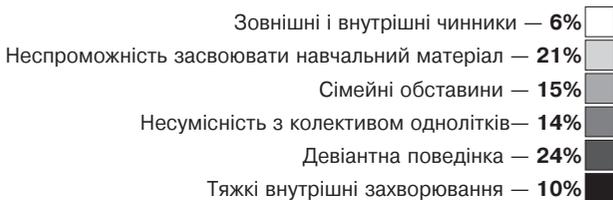
**Людмила
ІВАНОВА**

Директор школи
екстернів м. Києва

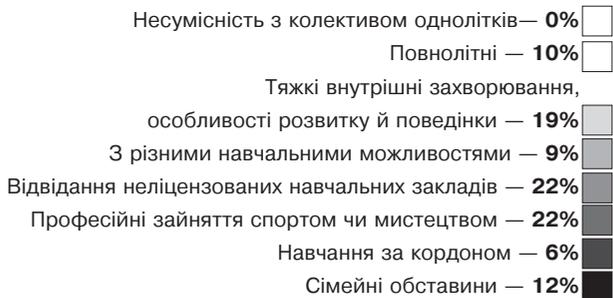
Директор школи, ліцею, гімназії № 1-2/2002

Діаграма 1. Контингент учнів класів підвищеної індивідуальної уваги

Діаграма 2. Контингент екстернів

консультації з кожного предмета, пишуть контрольні роботи тощо. Термін підготовки до атестації — прискорений або сповільнений (за якого учень не вважається невстигаючим) — визначається окремо для кожного. Облік успішності екстернів

ведеться за заліковими книжками, розробленими в Школі. Двічі на рік екстерни пишуть контрольні роботи з усіх предметів, що дозволяє перевірити та відкоригувати їхні самостійні заняття. З 2000-2001 навчального року державні екзамени для екстернів 11-го класу проводяться не лише влітку, разом з усіма школами, а й додатково ще взимку — для тих, хто від'їжджає за кордон, поспішає взяти участь у творчих конкурсах у вищі навчальні заклади або має інші вагомі підстави поспішати.

Класи зорієнтовані на корекцію знань, вмінь та поведінки учнів, вони є різновіковими об'єднаннями кількістю до 20 осіб і працюють очно чотири рази на тиждень.

З 2001—2002 навчального року створено експериментальні навчальні плани до нових для закладу форм освіти — прискореного та адаптованого індивідуального навчання, індивідуального навчання за станом здоров'я та заочного навчання. Вони поступово вводяться до дії.

За потреби Школа пропонує у позаурочний час послуги домашнього вихователя-гувернера або малої "групи подовженого дня".

Педагогічний колектив Школи екстернів складають фахівці індивідуального навчання. Більшість з них — члени громадського педагогічного об'єднання «Асоціації фахівців індивідуального навчання та виховання Творчої спілки вчителів України».

Велика робота проводиться з батьками та іншими членами сімей учнів Школи. Це індивідуальні консультації педагогів і психолога, щомісячні батьківські дні, сімейні заходи.

З 1998-1999 навчального року Школа екстернів спільно із спеціалістами Інституту психології АПН України ім. Г.Костюка працює в режимі педагогічного експерименту з проблем діяльності державного закладу індивідуальної освіти.

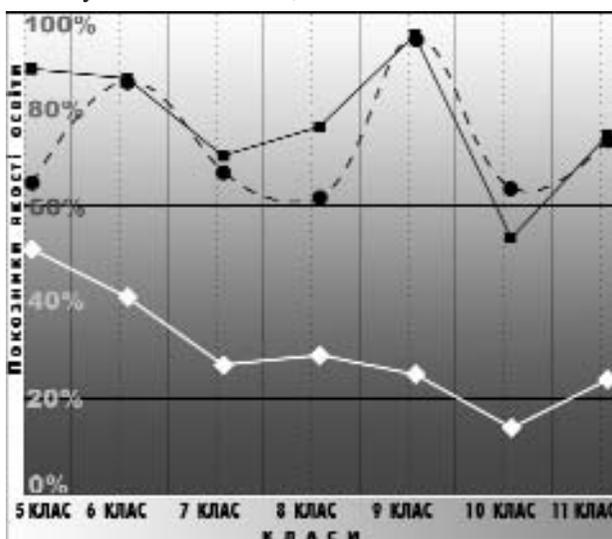
Психологами Школи розроблено систему карток психологічного супроводу індивідуалізованого навчального процесу; усі учні пройшли обстеження за шкалою оцінки тривожності Спілбергера, методикою САН; обстежено побутові домашні умови та особливості розвитку дитини у неблагополучних сім'ях, вжито заходів на покращення психологічного середовища у сім'ї; проводився індивідуальний прийом учнів, батьків та педагогів. Поступово накопичуються висновки щодо критеріїв відповідності різних форм індивідуальної освіти та екстернату індивідуальним навчальним можливостям і потребам вступників певних категорій.

Виходячи з тези про необхідність колективного дозвілля для дітей, що навчаються індивідуально, педагогічним колективом подальше розробляються можливості нової моделі виховного заходу, за якої загальне дійство складається з окремих сюжетних блоків, створених на засадах вільного вибору їх учасниками

— учнями і педагогами. Модель опробовано на святі “Дня небайдужої людини” під час вистави — ділової гри “Вибори голови Ради небайдужих”.

Сьогодні у закладі навчається понад **340** учнів, значна більшість з них (**277**) — екстерни, причому з першого по одинадцятий клас. Серед екстернів переважають повнолітні громадяни, а серед дітей шкільного віку — професійно зайняті спортом чи мистецтвом. Серед учнів класів ПІУ — діти з девіантною поведінкою.

Територіальні і матеріальні обмеження не дозволяють зарахувати усіх бажаючих, навіть усіх, хто має об'єктивні потреби у педагогічних послугах, тому нещодавно Школі екстернів було надано загальноміський статус і тим самим право відкривати консультпункти, а згодом і філії по районах міста. Так фахівці індивідуального навчання поступово наближаються до своїх учнів і вихованців.

Інноваційна
школа

ЗНАЙОМТЕСЬ: ШКОЛА СІМЕЙНОГО ТИПУ

Кийська школа «Афіни» з'явилася у 1994 році.

Ідея створення школи виникла у 1992 році, коли група викладачів гімназичних класів, де, крім обов'язкових предметів, викладали історію мистецтва, дві іноземні мови, художню працю, основи театрального мистецтва та шахи, — дійшла висновку, що навчання, виховання і формування особистості, яка комфортно відчуває себе в інформаційному світі, необхідно починати

якомога раніше, аж ніяк не пізніше п'ятирічного віку дитини. Засновники школи — О.А.Греков, О.М.Балакшина, М.О.Осадча — пов'язували її образ із всебічним розвитком дітей, гуманізацією виховання, використанням новітніх методів викладання, залученням обдарованих педагогів, увагою до індивідуальних особливостей кожної дитини і головним — **створенням умов для психологічного комфорту учнів.**

Саме з огляду на це «Афіни» визначено як школу сімейного типу. Школа хоче, по-перше, аби діти почували себе в ній як у добрій сім'ї, і по-друге — тісного співробітництва з батьками учнів, які б не стояли, як це, на жаль, трапляється у масових школах, «по інший бік барикади». Не дуже сен-

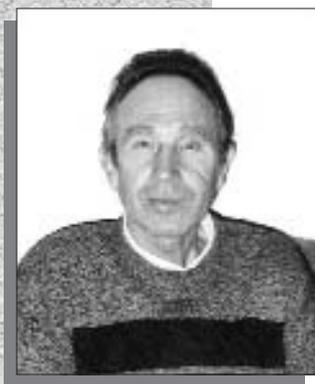
саційно? В «Афінах» вважають, що це — шляхетний і перспективний напрям. Школа, звичайно, докладає зусиль до всебічного розвитку дітей та їх якісної підготовки до самостійного життя, але не ціною традиційних педагогічних конфліктів та втрати частиною учнів поваги до себе. Ця найважливіша для школи тема розкриватиметься далі.

ПАРАДОКС

Звідки взялася назва «Афіни»? Ніякого грецького ухилу у школі немає, але педагогів об'єднує захоплення класичною, зокрема античною культурою, що передається й дітям. Мабуть, це й нав'язало назву школи.

Школи нового типу, як правило, відмежовуються від якихось неприпустимих для них педагогічних явищ; тобто, вони, перш за все, знають, чого не хочуть. Тому найочевиднішими для «Афін» є два моменти.

У сучасній масовій школі, як це добре відомо і без статистичного аналізу, лише третина учнів якісно (на «4» за старою системою оцінювання) засвоює такі найскладніші предмети, як математика, фізика, хімія, мови. Решту дітей можна поділити на дві категорії. Представники однієї краще знають гуманітарні предмети, у другій — слабо встигають з більшої дисциплін. Дивно, але це масове явище ніколи не

**Ігор
ТРУХІН**

Науковий
консультант школи
«Афіни»,
кандидат
психологічних
наук

Нам потрібні і розум, і сила

розглядалося як принциповий недолік нашої системи освіти. Вважалося, що підвищення педагогічної майстерності учителів та педагогізація батьків здатна все привести до норми. Існувало уявлення, що шкільна програма розрахована на середнього учня, а збільшуючи зусилля, можна підтягнути і слабкого. Практично ж це нікому не вдалося, бо програма принципово (звісно, без якоїсь антиосвітньої мети) розрахована на сильного, а не середнього і тим більш — слабкого учня. Адже позаду стояли століття суцільної неписьменності. Як для хронічно голодуючої людини ніколи не може бути їжі «забагато», так і освіти, як уявлялося, — «чим більше, тим краще».

Насправді ж кожна людина має певні, визначені (принаймні у даному віці) можливості засвоєння знань. Для одного — дійсно немає меж, а у іншого спогади про вивчення алгебри псуватимуть настрої усе життя. Правда, у спеціальних умовах, додатковими зусиллями обдарованих педагогів можна навчити і такого — адже йдеться про розумово нормального індивіда. Однак, будьмо реалістами: хто у звичайній школі забезпечить такі особливі умови?

Те, що шкільна програма складна, спричиняє не лише до того, що чимало учнів погано засвоюють математику чи біологію, а й до безкінечних педагогічних конфліктів; слабковстигаючі учні відчують власну неповноцінність, їх характер псується, виникає не-

У 1980-90 роках завдяки демократичним змінам вибухнув інтерес до нових педагогічних ідей і педагогічного новаторства. У XX столітті це сталося вдруге.

Перша хвиля новаторства «прокотилася» у 1920-30-х роках. Тоді педагогіка захоплювалася ідеями Д.Д'юї, М.Монтесорі, Р.Штейнера, С.Френе, шукали власні, оригінальні концепції. Розмах педагогічної творчості був значним. Він охоплював форми і зміст навчання та виховання. Деякі гучні ідеї, що панували тоді, скажімо, «метод проектів», «вільне виховання» не прижились у авторських варіантах, хоча певною мірою вплинули на вдосконалення традиційних педагогічних технологій. Інші напрями, наприклад, педологія та виховання в колективі, набули певного чи навіть значного розвитку. Починаючи з другої половини 30-х років, педагогіка, як і інші прояви духовного життя, перебували під суворим контролем комуністичного доктринерства, тож будь-яке педагогічне вільнодумство стало неможливим.

У 1960-80 роках на хвилі ідеологічної лібералізації з'явилося чимало новаторських ідей у галузі дидактики та виховання, хоча на основні принципи освіти та види навчальних закладів педагогічне новаторство помітного впливу не мало. Всі засади освітнього процесу, форми і зміст навчання та виховання стали переглядатись у 1980-х роках у зв'язку з ідеологічною трансформацією соціально-політичної системи. **З'явилися ті типи навчальних закладів, які існували колись, але є новими у сьгодні: гімназії, коледжі, ліцеї.** Вони викликали жваву зацікавленість та сподівання і певною мірою їх виправдовують. У статті йдеться про школу, педагоги якої достатньо обізнані з традиційною педагогікою, цікавляться педагогічними новаціями і, враховуючи все корисне, прагнуть реалізувати власні педагогічні ідеї.

Полинемо у наш улюблений казковий світ!

Урочисте фотографування екіпажа перед стартом гри

Змагання з у-шу завжди збирає багато болільників

приятнь до всього, що асоціюється зі школою. Створився своєрідний «парадокс освіти», коли школа однією рукою створює моральний потенціал суспільства, а другою — його руйнує. Принциповий шлях вирішення цієї проблеми здається зрозумілим — диференціація шкільних програм, варіативність змісту освіти. Але до практичної реалізації цієї ідеї, мабуть, ще досить далеко.

КОМФОРТ

Створення умов для психологічного комфорту учнів, сприйняття ними навчання як радісної праці — одне з головних і принципових завдань «Афін». Викладачі намагаються так будувати уроки, аби матеріал, що потребує напруженої уваги, чергувався з ігровим, репродуктивна діяльність — з пошуково-творчою. Максимально враховуються індивідуальні особливості учнів. У цьому допомагають шкільні психологи, які досліджують особливості кожної дитини. Всі дані оброблюють на комп'ютері, знайомлять з ними педагогів школи і двічі на рік готують психологічні карти учнів для їх батьків. Для дітей з уповільненим темпом мислення або нестійкою увагою проводять додаткові заняття, готують окремі завдання.

Педагоги постійно ведуть пошук досконаліших методів викладання, відвідують різноманітні фахові семінари і курси підвищення кваліфікації, вишукують новинки літератури. Деякі

предмети, наприклад, англійська і французька мови, «Світ навколо нас», художня праця викладаються за авторськими програмами викладачів школи. Цикл математичних предметів включає основи логіки і шахи, яким навчаються всі, хлопці і дівчата.

До художньо-естетичного блоку входять музика, «Світ навколо нас», образотворче мистецтво, художня праця, фізична культура, у-шу, акробатика, хореографія, сценічна пластика, валеологія. Все це знаходить своє продовження на концертах, виставах, виставках дитячих робіт і головне — в інтересі дітей до світу мистецтва, до прекрасного у житті. Мабуть, слід окремо відзначити художню працю, у програмі якої дітей навчають технікам вишивання, макраме, ікебани, флористики, виготовлення м'якої іграшки, орігамі, роботі з глиною, включаючи використання гончарного кола та випалювання керамічних виробів у муфельній печі.

«Афіни» не є школою для обдарованих дітей. Серед учнів можна зустріти дітей з різними здібностями та навчальними навичками. І хоча у кожному класі не більше 12 учнів, це не слід сприймати як вирішення всіх проблем. З одного боку, вчитель має змогу здійснити індивідуальний підхід до кожного учня, з іншого — відчувається, що змагального ефекту немає. Вчителям, які працювали у масовій школі, потрібен де-

який час, аби відчуті специфіку маленьких класів і до неї пристосуватися. Крім уроків кожен вчитель має змогу проводити додаткові заняття з учнями, які деякий час хворіли. Спеціальний кур'єр приносить їм додому завдання і пояснення вчителя. Увага до кожного учня — фактор позитивний. Однак виникає загроза спокуситися на «легке життя». Аби такого не трапилось, треба постійно ускладнювати завдання, вводити уроки самостійної роботи, змінювати форми подачі матеріалу.

ТАКТИКА

Педагогічна тактика, яку використовують у школі, змінюється залежно від віку учнів.

У початкових класах основні зусилля педагогів спрямовані на те, аби різнобічно розвивати дітей і формувати смак до навчання у всіх його формах. Тому тут багато ігрового елементу і позакласної розвиваючої роботи. Музика, танці, художня праця, малювання — все це в «Афінах» жартівливо називають «бантиками», але їм приділяється достатньо серйозна увага.

У середніх класах предмети естетичного циклу, звичайно, залишаються. Проте центр тяжіння зміщується на засвоєння фундаментальних наук, зростає вимогливість до учнів. Ось тут і з'являється класична проблема: *як забезпечити якісні знання, не відступаючи від принципів школи сімейного типу.* Завдання не з легких. З одного боку,

Як забезпечити якісні знання, не відступаючи від принципів школи сімейного типу

«Афіни» хочуть забезпечити психологічний комфорт дітей і не визнають принцип «Знання — силою», а з іншого — батьки бажають за свої гроші мати «якісний товар», тобто підготовку дітей до вузу. У масовій школі не дуже рахуються з нервами слабовстигаючих учнів, але «Афіни» цим шляхом іти не можуть.

Вихід тілки у високому професійному рівні викладачів, їх предметній та загальній ерудиції, завдяки якій вони роблять свій предмет цікавим і привабливим для кожного учня. Треба чесно визнати, що на рівні успіхи всіх учнів розраховувати не доводиться. Проте в розумних межах, тобто не забуваючи про самопочуття учнів, **у цій школі прагнуть довести можливості і здібності кожної дитини до максимуму.**

Зараз найстаршим у «Афінах» є восьмий клас. Коли учні перейдуть у дев'ятий, їх чекатиме диференціація навчальних програм, яка допоможе готуватися до отримання вищої освіти певного профілю. Передбачаються фізико-математичний, суспільно-гуманітарний, управлінсько-правовий, науково-природничий профілі навчання. Особлива увага приділяється оцінюванню знань. Ще задовго до введення в Україні нової системи оцінювання в «Афінах» була встановлена десятибальна система. У кінці кожного місяця підраховується сума балів, рейтинг кожного учня. За результатами навчального року успіхи дітей з окремих предметів і загалом відзначаються грамотами. Крім звичайного щоденника для завдань, у кожного учня є красивий, сучасно оформлений альбом, де фіксуються всі його досягнення у навчанні, спорті, художній самодіяльності, різних іграх. Тут можна побачити кольорові фотографії дитини, зроблені у різні моменти шкільного життя, подяки педагогів, грамоти. Цей альбом — один на всю шкільну біографію. Всі цікаві події в школі: свята, змагання, вистави — знімаються на відео. Так створюється відеолітопис

школи. За бажанням учень може отримати відеокасету з цікавими для нього епізодами.

ГРА

Не забувають в «Афінах» і про вічне прагнення дітей до гри. Світовий досвід довів, що найкраще це втілюється у дитячих організаціях чи командах, де є романтика і серйозна мета, вільне товариське спілкування і елементи дисципліни.

Структурною формою організаційно-виховної роботи для школи стала гра «Під вітрилами мандрів» — особисте маленьке відкриття у справі виховання. Ця гра має свій послідовний розвиток. Вона поділяється на три етапи. Перший етап розрахований на наймолодших учнів школи. На великій карті, що знаходиться в ігровій кімнаті, позначені два великих острови. У кожного малюка є своя стежинка, викладена невеличкими різнокольоровими позначками. Кожен такий слід — досягнення на уроках.

На другому етапі всі учні поділяються на шість «морських екіпажів» на чолі з капітанами-педагогами. Екіпажі створено за різновіковим принципом, тобто у кожному є учні і першого, і другого, і третього класів. Найстарші — старпоми, другокласники — штурмани, першокласники — юнги, але всі екіпажі рівні за своїми можливостями.

Мета цієї гри — підвищити мотивацію навчання, привнести пригодницьку гостроту в такі обов'язкові і «нецікаві речі», як чергування, гарна поведінка. На це спрямовані пізнавальні ігри, серед яких мандрівки по різних країнах, театралізація давньогрецьких міфів, КВК, спортивні естафети, конкурси, оформлення «судових журналів» — щоденників власної творчості, подій в екіпажі, цікавих ідей, постійні зустрічі екіпажів напередодні кожного змагання.

Третій етап гри розрахований на учнів 5-8 класів. Кожен учень сьомого класу сам стає капітаном екіпажу, тоб-

то організатором. Він відповідає за навчальні досягнення членів свого екіпажу, за їх поведінку, за цікаві форми проведення позакласного часу. Капітану допомагають «радники» — вчителі, але ініціатива повинна належати самим учням. Одним із важливих виховних результатів цього етапу стає надбання учнями навичок самостійних рішень, досвіду керівництва. Кожного дня вивіщується «гарячий рейтинг» навчальних показників екіпажів, який обраховується на комп'ютері. Спочатку оголошували тільки командні результати, але потім за пропозицією психологів стали визначати також індивідуальні здобутки та «людину тижня».

Отже, завдання «Афін» у галузі навчання можна узагальнено представити так:

- формувати інтелектуальну спрямованість учнів;
- забезпечити високу якість знань учнів, формувати у них наукові уявлення, розвивати їх здібності;
- урахувуючи здібності та схильності кожного учня, забезпечити в старших класах диференційоване навчання з метою подальшого успішного оволодіння обраною професією;
- забезпечити повноцінний естетичний та фізичний розвиток (чого здебільшого немає у масовій школі);
- використовуючи поліпшені навчальні умови, надати учням додаткові гуманітарні знання, зокрема з іноземних мов та різних галузей мистецтва;
- створити найбільш комфортні умови навчання за рахунок уважного ставлення до індивідуальних особливостей учнів, створення стимулюючої системи оцінювання знань, стимулювати успіхи дітей, широко використовуючи різноманітні ігрові методики.

ДЕМОКРАТІЯ

Другим принциповим моментом, від якого відмежовуються «Афіни», є ав-

*торитарна педагогіка масової школи. Авторитарність педагогів стала вже «притчею в язицех», її багаторазово критикували на всіх рівнях, але результати — поки що малопомітні. Справа в тому, що **попри весь антиавторитарний пафос розвінчують тільки принцип, але не масову педагогічну практику**, не певну педагогічну технологію. Остання — досить невловима, бо маскується під вимогливість, принциповість, організаційну необхідність. Вона ховається у підтекстах та інтонаціях, які взагалі притаманні нашій культурі спілкування. Стереотипи авторитарної педагогіки просто не сприймаються як такі багатьма педагогами і адміністраторами, хоча більш чутливі і демократично спрямовані з них відчувають, що її дух, на жаль, «живе і перемагає».*

*Отже, першим завданням у галузі виховання, «програмою мінімум» постає **демократизація педагогічної техніки вчителів, кураторів та інших співробітників**. Характер педагогічного спілкування — предмет постійної уваги, він часто обговорюється на виробничих нарадах. Це не означає, що педагоги розмовляють голосами роботів, але всякі негативні узагальнення, приховані формули тиску, іронічні підтексти зустрічають критичну оцінку. Проте **діють не адміністративні санкції, а загальний дух, педагогічна концепція школи**.*

*«Програмою максимум» для «Афін» у галузі виховання, постає **формування гуманних якостей особистості**. Які власне якості мають у увазі? Відповідь на це питання потребує певного обґрунтування.*

ДУХОВНІСТЬ

У сучасній педагогічній літературі мету виховання часто вбачають у формуванні духовності особистості. Важко заперечити цю тезу, але зміст поняття «духовність» у кожного автора залежить від його уявлень і переконань. Один автор вкладає в це поняття релігійність, другий — схи-

Сприйняття учнями навчання як радісної праці — одне з головних і принципових завдань «Афін»

льність до філософських роздумів, третій — мистецьку ерудицію. Інші автори називають метою виховання досягнення людиною життєвої компетентності, але ця якість також може включати абсолютно різні компоненти, представляти абсолютно різні типи особистості. У радянські часи мету виховання формували як всебічний і гармонійний розвиток особистості. Це, безумовно, слушне твердження, якому не заперечиш, але наш час потребує більшої конкретизації.

Наше розуміння мети впливає з того, що *загальна якість життя поступово зростає*, все відчутнішою за принципом контрасту стає недосконалість міжособистісних стосунків, що виявляється у конфліктах на різних рівнях та у різних сферах життя. Якщо раніше причини нечулості, жорстокості, егоїзму вбачали у загальній нерозвиненості, неосвіченості, невігластві, то зараз ми все менше можемо посилатися на ці явища. Мораль явно відстає від загальної і особливо технічної освіченості, моральний прогрес не відповідає науково-технічному. Зміст поняття «гуманні якості» потребує уточнення. Справді, навіряд чи є виховна програма, не спрямована на формування гуманних якостей, навіряд чи якась політична програма не керується гуманними, як їм здається, цілями. Гуманні якості слід сприйма-

ти як досить конкретні, визначені переконання, почуття і прояви поведінки:

- прагнення до конструктивного самоствердження на ґрунті корисних знань, вмінь, якостей, справ, а не до демонстрації зверхності над іншими всіма доступними засобами;
- демократичні манери спілкування (конвенційний рівень) без стереотипів «конфліктної субкультури»;
- відсутність будь-яких проявів ксенофобії;
- звички групової поведінки, які відповідають нормам високорозвинутої групи: щирість, співчуття, допомога, миролюбність, поступливість — і відсутність стереотипів, характерних для «примітивної групи» (А.Б.Добрович).

Формування таких якостей і є головним змістом виховної програми школи, «програми максимум». Зрозуміло, що цим вона не обмежується і включає всі напрямки, передбачені відповідними державними документами про освіту. Вони реалізуються як у навчальній, так і позакласній роботі.

Треба чітко зауважити, що така мета зовсім не означає відмови від шкільної дисципліни і звернення до «вільного виховання». Останнє в 90-их роках досить часто спалахувало у деклараціях різних шкіл нового типу, але, як показує практика, все це схоже на доволі утопічну ідею.

Моральне виховання

Урок народознавства проходить як «вечорниці»

учнів — це турбота всіх педагогів, але найбільш цілеспрямовано в «Афінах» цим займаються шкільні психологи. Зрозуміло, що у дитячому колективі виникають проблеми суперництва між дітьми, зіткнення амбіцій та характерів. *Психокорекційна робота психологів покликана навчити дітей краще володіти собою, відновлювати душевний спокій, мати позитивну самооцінку, виявляти емпатію до інших.* Використовуються методи як раціональної психокорекції, так і інших сучасних психокорекційних систем. Проводиться робота з популяризації самовиховання учнів. Звичайно, робота психологів не завжди приносить швидкі результати, але вона, безперечно, відіграє позитивну роль.

ПІДСУМКИ

Зараз школі сім років. Уже можна підвести деякі підсумки. У чому виправдалися надії і очікування, а в чому ні?

Перш за все, виправдалися в тому, що дітям у школі комфортно, що вона справді стала для них доброю сім'єю. *Виправдовуються надії на результативність розвиваючо-виховної роботи.* У школі царює атмосфера дитячої творчості, інтересу до мистецтва, дружелюбності і, що дуже цінно за сучасних умов, — немає того «суспільного ентузіазму», «громадянського пафосу» вульгарності та цинізму, який став одним із символів часу. Деякі діти приносять із дому це «дихання суспільства», але школа до-

сить успішно протистоїть стереотипам вульгарності, привичає дітей до культури.

Слід зазначити, що до своєї «програми-максимум» засновники школи відносять здобуття статусу «експериментального майданчика». Одним із головних принципів школи є активний пошук нових і корисних педагогічних ідей. Підґрунтя і мотивуючі чинники такого прагнення — оригінальна система управління школою, наявність власних, авторських розробок навчально-виховної спрямованості, відкритість педагогічним інноваціям, бажання бути на рівні сучасної психолого-педагогічної науки і сприяти її розвитку. У школі «Афіни» мріють створити практичний центр педагогічного новаторства, який би займався організацією обміну досвідом новаторських спроб, насамперед, у школах нового типу. Це не буде дублюванням діяльності наукових установ, а стане їх певним доповненням. *Зміст роботи бачиться у обміні досвідом, апробації та популяризації всього нового та цікавого, що виникає у практиці.*

«Афіни» — молода школа, тому їй притаманна сміливість і, можливо, дещо перебільшена віра у свої сили. Але поганий той солдат, який не мріє стати генералом. Може статися, високий рівень домагань допоможе досягти школі своєї мети.

Бути на рівні сучасної психолого-педагогічної науки і сприяти її розвитку

Уроки фізичної культури формують пластичність зв'язок і м'язів

ПРОЕКТ Крок до інформаційного суспільства

СУЧАСНИЙ СТАН

Поява новітніх інформаційних технологій потребує перегляду стану й перспектив розвитку системи освіти. Це особливо необхідно у зв'язку з випереджаючим розвитком технологій порівняно з можливостями їх використання в освіті на всіх рівнях, в тому числі шкільної.

Протягом останніх п'яти років Головним управлінням освіти і науки спільно з інформаційним центром «Електронні вісті» та ЗАТ «Інформаційні комп'ютерні системи» впроваджується проект «Internet — кожній київській школі». Зокрема, всім школам, зареєстрованим в адресній зоні edu.kiev.ua, надано безкоштовний доступ до мережі Internet через інформаційний центр «Електронні вісті» — 154 київським школам, через «Укрсат» — 145 школам.

У 1996 році створено Web-портал Головного управління

освіти і науки (<http://www.edu.kiev.ua>), на якому розміщується інформація про стан та перспективи розвитку освіти в місті; школи мають можливість підтримки власних Web-сайтів.

У 2000 році проведено конкурс серед загальноосвітніх навчальних закладів на кращий Web-сайт, у якому брали участь 45 закладів освіти з усіх районів міста. Переможців нагороджено сучасною комп'ютерною технікою та заохочувальними призами. Участь у конкурсі спонукала вчителів основ інформатики та обчислювальної техніки до вивчення сучасних інформаційних технологій. Практично засвідчено високий рівень їх кваліфікації; учні набули нового досвіду практичної роботи з комп'ютером, виявили свої здібності до самостійної творчої праці з використанням новітніх інтернет-технологій.

У 2000 році Київська міська державна адміністрація надала 5 млн. грн. для придбання сучасної комп'ютерної техніки. На ці кошти в

Фінансування проекту за рахунок коштів міського бюджету, виділених на галузь «Освіта»

Рік	Сума, тис. грн.
2001	7150.0
2002	7550.0
2003	7650.0
2004	7750.0
2005	7850.0
ВСЬОГО	37950.0

школах міста було встановлено сто тридцять один комп'ютерний клас.

У бюджеті 2001 року заплановано **6,7 млн.грн.**, що надасть можливість практично завершити модернізацію всіх шкіл міста сучасною комп'ютерною технікою.

Система освіти України потребує подальшого розвитку методів та підходів для вирішення завдань формування інформаційного освітнього простору.

Цьому сприятиме і підвищення ролі шкільних бібліотек, яких у Києві — **412**. Майже 98% учнів міста є їх читачами. Фонди шкільних бібліотек (без урахування підручників) нараховують понад **7 млн.** примірників різнопланової літератури.

З міського бюджету протягом 1996—2000 років закуплено літератури для шкільних бібліотек на суму **1,5 млн. грн.**

Проте роль бібліотеки як центру накопичення інформації недостатня. У більшості бібліотек практично немає сучасного обладнання, повільно впроваджуються новітні інформаційні технології.

МЕТА ПРОЕКТУ

- упровадити новітні інформаційні технології в навчально-виховний процес загальноосвітніх навчальних закладів міста;
- виховувати в учнів інформаційну культуру, постійне прагнення до пошуку інформації;
- формувати навички систематизації та особистої оцінки інформації.

ЗАБЕЗПЕЧЕНІСТЬ КАБІНЕТАМИ ОСНОВ ІНФОРМАТИКИ І ОБЧИСЛЮВАЛЬНОЇ ТЕХНІКИ ТА ІВМ-СУМІСНИМИ КОМП'ЮТЕРАМИ

ДИРЕКТОР ШКОЛИ ЛІЦЕЮ ГІМНАЗІЇ

Інноваційна школа

ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ — ПОГЛЯД У МАЙБУТНЄ

Столична освіта. Проект Крок до інформаційного суспільства.

**Ганна
ЛОМАКОВСЬКА**

Директор спеціалізованої школи № 79 з поглибленим вивченням інформаційних технологій

Як долучитися до проекту I*EARN — читайте у нашому журналі № 5-6 за 2001 рік, с. 38

У XXI столітті освіта перетворюється в одне з основних джерел стратегічних ресурсів — людського капіталу та знань, що визначають загальний рівень розвитку суспільства. У сучасних умовах стрімкого розвитку науки і техніки, революції в галузі інформаційних технологій, демократизації суспільства, зміни структури і змісту освіти, її гуманізації та гуманітаризації особливого значення набуває питання підготовки людини до повноцінного

життя в інформаційному суспільстві. Тому використання інноваційних технологій має стати пріоритетним напрямком розвитку сучасної освіти.

Проект «Крок до інформаційного суспільства» Програми «Столична освіта (2001 — 2005 роки)» спрямований на комплексну інтеграцію навчальних закладів у світову інформаційну систему, формування та розвиток творчого потенціалу учнів і вчителів, удосконалення форм і змісту навчального процесу, широке впровадження комп'ютерних методів навчання, використання перспективних освітніх технологій.

Спеціалізована школа №

79 з поглибленим вивченням інформаційних технологій є базовою з питань інформатизації Головного управління освіти і науки м. Києва. В рамках реалізації проекту «Столична освіта» другий рік працює в школі постійно діючий міський семінар для вчителів інформатики «Методика викладання курсу ОІОТ», проходять комп'ютерний всеобуч директори шкіл та семінар — практикум школи — резерву директорів ГУОН, що сприяє інтенсифікації навчального процесу, підвищує ефективність управлінської діяльності адміністрації шкіл.

Поява комунікаційних технологій, освітнього Інтернет — простору, доступу до світових інформаційних ресурсів сприяє впровадженню системи дистанційного навчання та телекомунікаційних проектів.

У Програмі заплановано створити експериментальну групу шкіл з метою впровадження телекомунікаційних проектів у навчальний процес з центром у спеціалізованій школі № 79. Уже сьогодні в рамках Міжнародного освітнього телекомунікаційного проекту I*EARN учні нашої школи досліджують різноманітні проблеми, пишуть творчі роботи за заданою тематикою, створюють електронні журнали, що вимагає володіння ос-

новними дослідницькими методами: аналізом та пошуком джерел інформації, збором та обробкою даних, поясненням отриманих результатів. Таке використання комунікаційних можливостей всесвітньої мережі Інтернет зумовлює необхідність високого рівня інформаційної культури учнів та вчителів, що є метою проекту «Крок до інформаційного суспільства».

У школі 100-відсоткова комп'ютерна грамотність учнівського та педагогічного колективу, оскільки була надана можливість усім вчителям оволодіти навичками роботи з комп'ютером, працювати з електронною поштою, у мережі Інтернет, продемонстровано переваги використання обчислювальної техніки на уроках та в позаурочний час, потребу системної інтеграції інформаційних технологій у навчальні програми.

Сьогодні немає потреби нікого переконувати, що комп'ютер все більше входить до найближчого інтелектуального оточення дитини, сприяє розвитку розумових здібностей та активному й свідомому набуттю знань і вмінь, підвищує інтерес до навчання, привчає учнів алгоритмічно мислити.

Алгоритмічне мислення — це мистецтво міркування, уміння планувати свої дії, здатність передбачити різноманітні обставини та діяти згідно з ними. Тому центральним освітнім інноваційним проектом, що впроваджується в навчально — виховний процес нашої школи, є проект «Людина в інформаційному суспільстві», який передбачає розвиток комунікативних умінь у шкільному середовищі формування навичок самоосвіти та культурного спілкування у світовому інформаційному суспільстві.

На жаль, нині практично відсутнє комп'ютерно-орієнтовне науково-методичне забезпечення вивчення різноманітних загальноосвітніх дис-

циплін, україномовне прикладне програмне забезпечення, що надавало б сучасну комп'ютерну підтримку навчального процесу. У програмі «Столична освіта» передбачено створити лабораторію з розробки прикладного програмного забезпечення та банк даних авторських комп'ютерних навчальних програм з різних предметів.

У школі № 79 на уроках математики використовується пакет «Каштан», розроблений учителем інформатики Колесніковим С.Я.. Це набір програмних засобів, що, з метою активізації навчально-пізнавальної діяльності учнів, реалізує електронний збірник задач з математики для учнів 1—6 класів. За результатами експерименту, який проводився в 1998 — 2001 роках, пакет рекомендований Головним управлінням освіти і науки міста Києва для впровадження у навчальний процес у школах міста.

Метою проекту «Київський підручник» є розробка регіонального комплексу підручників, дидактичних і навчально-методичних посібників нового покоління, які забезпечать реалізацію вимог державних стандартів України та відповідатимуть кращим міжнародним зразкам. Група вчителів школи № 79 перемогла в міському конкурсі на створення регіонального підручника «Інформатика» для 2-4 класів. У наступному навчальному році в школах міста маленькі школярі розпочнуть вивчення основ комп'ютерної грамотності за новими підручниками.

Отже, реалізація проекту «Крок до інформаційного суспільства» Програми «Столична освіта (2001 — 2005 роки)» сприятиме розвитку інноваційної педагогічної діяльності, визнанню пріоритетної ролі особистості, забезпеченню високого якісного рівня отримання знань. Оскільки ж знання сьогодні мають найбільшу цінність у світі, то інформатизація є перепусткою в освіту XXI століття.

ОСНОВНІ ЗАХОДИ, ЩО ПЕРЕДБАЧАЮТЬСЯ В 2002 РОЦІ В ОСВІТІ МІСТА

- *Протягом січня-квітня проходять міські предметні олімпіади школярів.*
- *З лютого по березень пройдуть міські заходи в рамках Всеукраїнського конкурсу «Вчитель року».*
- *Заплановано проведення міського свята, присвяченого нагородженню переможців III етапу Міжнародного конкурсу знавців української мови ім. П. Яцика.*
- *Буде відкрито нову експозицію виставки-салону «Учні профтехучилищ міста – киянам» та проведено тиждень науки, техніки і виробництва, тиждень профтехосвіти, міська виставка – ярмарок професій та ін.*
- *Заплановано провести велику педагогічну раду завучів шкіл, гімназій, ліцеїв міста.*
- *Буде проведено міське свято, присвячене Дню рідної мови 21 лютого 2002р.*
- *Заплановані традиційні зустрічі голови КМДА Омельченка О.О. з головами шкільних батьківських комітетів.*
- *Пройде I міська Internet-олімпіада з комп'ютерної графіки і дизайну.*
- *Відбудеться міський конкурс на кращий твір «Я гордий тим, що українець зроду», присвячений Шевченківським дням, та II етап Всеукраїнського конкурсу на кращий літературний твір «Вірю в майбутнє твоє, Україно», міський конкурс практичних робіт за темою «Толерантність».*
- *Заплановано проведення V загальноміської конференції старшокласників, та міський конкурс моделювання структур і форм учнівського самоврядування, міський конкурс шкільних команд веселих і винахідливих «З посмішкою у XXI століття».*
- *Передбачається традиційна зустріч членів Президії НАН України з обдарованими дітьми, переможцями олімпіад, конкурсів, турнірів.*
- *Пройде міська науково-практична конференція «Особливості навчання дітей шестирічного віку» та міські конкурс-виставка шкільних меблів для початкової школи, конкурс на кращу класну кімнату та конкурс на кращий медичний кабінет.*
- *До Дня Києва буде проведено міську олімпіаду учнів 5-х класів на краще знання історії, географії та культури Києва та міський урок «Я і ук-*

раїнська мова», 39-й туристичний зліт школярів та 16-й туристичний зліт вчителів м. Києва.

- Протягом року пройдуть звітний концерт колективів художньої самодіяльності профтехосвіти.
- Навчальний рік завершиться проведенням свята останнього дзвоника, навчальної практики та екскурсій школярів та державною підсумковою атестацією випускників шкіл, гімназій, ліцеїв міста. 21 червня у всіх закладах відбудуться урочисті збори, присвячені видачі документів про освіту, та випускні вечори.
- Заплановано проведення фестивалю дітей дошкільних і позашкільних навчальних закладів з рухливих та спортивних ігор «Київський каштанчик».
- До початку 2002-2003 навчального року буде проведено традиційні серпневі педагогічні конференції, семінари, наради. 1 вересня буде відзначено День знань, пройдуть свята першого дзвоника.
- Буде організовано традиційний міжнародний навчально-оздоровчий збір лідерів учнівського самоврядування.
- Буде проведено традиційну міську фізико-математичну олімпіаду школярів «Шляхами Едісона».
- Заплановано проведення конкурсів «Кращий за професією» серед учнів профтехучилищ, вихователів та інших працівників дошкільних закладів. Протягом року йтиме міський конкурс «Вихователь року – 2002».
- Пройдуть міські науково-практичні конференції «Батьки і діти: сучасні проблеми», «Буква «н» у класному журналі», «Корекційно-педагогічні проблеми дошкільної освіти», «Біоенергоінформаційні взаємодії в педагогічній практиці», «Гімназія та ліцей у структурі вищого навчального закладу: проблеми, пошуки, знахідки».
- Заплановано проведення атестації педагогічних працівників позашкільних навчальних закладів на знання української мови і використання її в роботі.
- У загальноосвітніх навчальних закладах міста пройдуть Дні Європи, II загальноміський конкурс-фестиваль закордонних держав, I міський фестиваль «Гімн навчального закладу», міське свято «Гордість і надія столиці» – вшанування учнів-переможців олімпіад, конкурсів, змагань тощо.
- Заплановано проведення міського свята «День позашкільника».
- Протягом року буде здійснено комплексні перевірки управлінської діяльності управлінь освіти Шевченківської та Дніпровської районних у місті Києві державних адміністрацій, а також оперативне інспектування найважливіших ділянок згідно з річним планом роботи Головного управління освіти і науки на 2002 рік.

ПРОЕКТ

Право і діти

СУЧАСНИЙ СТАН

Важливим аспектом діяльності навчальних закладів є забезпечення правової освіти та виховання учнів, попередження правопорушень і злочинності серед неповнолітніх, запобігання дитячій бездоглядності.

Правоосвітня робота в загальноосвітніх навчальних закладах насамперед здійснюється на уроках з основ правознавства. Поглиблено предмет правознавство вивчається у 25 загальноосвітніх навчальних закладах.

Закладів суто юридичного профілю в місті три: Фінансово-правовий ліцей, Економіко-правовий ліцей, Юридичний ліцей Національної Академії МВС України.

Систематично (раз на 2 роки) за участю правоохоронних органів проходить огляд – конкурс на кращу організацію правової освіти та виховання в навчально-виховних закладах міста.

Поширюються такі форми позакласної роботи з учнями, як олімпіади з правознавства, конкурси-захисти учнівських науково-дослідницьких робіт Малої академії наук «Дослідник». Щорічно в олімпіадах беруть участь до 3,5 тисяч старшокласників та близько сотні наукових рефератів подаються до Малої

академії наук.

При Київській міській раді старшокласників створено громадське Бюро захисту прав особистості. На думку старшокласників, найчастіше з боку дорослих утискаються права молоді в такий спосіб: приниження гідності, перевага до молоді, моральний утиск, обмеження свободи слова та власної думки, обмеження прав на працю.

У загальноосвітніх навчальних закладах працюють шкільні ради з питань профілактики правопорушень, до складу яких входять представники батьківських комітетів, учнівського самоврядування та правоохоронних органів.

З питань пропаганди прав дитини здійснюються зв'язки з недержавними організаціями та об'єднаннями, серед них Представництво Дитячого фонду ООН (ЮНІСЕФ) в Україні та інші.

Проте проблема правового захисту неповнолітніх, попередження злочинних проявів та дитячої бездоглядності залишається гострою.

МЕТА ПРОЕКТУ

- утвердити гуманістичні правові ідеї, загальнолюдські та національні правові цінності, високі моральні засади в суспільному житті;
- підвищити правову культуру та знання неповнолітніх;
- створити систему попередження правопорушень і злочинності серед неповнолітніх, запобігання дитячій бездоглядності.

Фінансування проекту за рахунок коштів міського бюджету, виділених на галузь «Освіта»

Рік	Сума, тис. грн.
2001	310.0
2002	410.0
2003	510.0
2004	510.0
2005	510.0
всього	2250.0

ЧАСТНОЕ ОБРАЗОВАНИЕ – ЭТО ПРОРЫВ В БУДУЩЕЕ

**Інноваційна
школа**

Столична освіта. Право і діти.

Что отличает одну эпоху образования от другой? Только одно — что ей настала пора переходить от ручного труда на индустриальные рельсы.

В своё время ткачи вручную ткали ткани и возражали против того, чтобы им на смену пришли станки. Восстание лионских ткачей даже вошло в историю. Многие отрасли с трудом перетерпели болезненный переход от ручного труда к конвейеру. И не только в промышленности — ведь был же дотракторный период и в сельском хозяйстве. Добрался этот ген прогресса и до образования.

Образование поделилось не на частное и государственное. Оно разделилось на консервативно-традиционное и обновлённо-более-жизненное. Вот это последнее оказалось возможным реализовать только в негосударственном секторе. Возможно, потому что оно требует дополнительных затрат, а в бюджете их взять неоткуда.

Обратите внимание: образование осталось чуть ли не единственной отраслью, где по-прежнему **повально применяется только ручной труд**. Учителя называют свои учебные часы «горловыми». Они работают гор-

лом. Это все равно, что лопатой вскапывать поле или на веслах плыть через океан. Надо ли доказывать, что ручной труд всегда был малоэффективным и малооплачиваемым. **Так же перестал быть эффективным и горловой труд учителей.** Он не даёт нужных знаний, навыков, ориентации в нашей новой жизни. Учителя все более отстают от скорости окружающей техногенной среды, и вынуждены жаловаться или бастовать как лионские ткачи.

Образование дошло до той кондиции, что требует, чтобы его перевели на индустриальные рельсы. Компьютеры в школе, мультимедийные уроки, глобализация — это будет внедрено скоро везде так же, как и дорожные знаки на дорогах. Чтобы всем было ясно: что учить, как учить, зачем учить и сколько это должно стоить? В этой зоне прорыва как раз и действуют сейчас частные школы. Они пытаются организовать учебный и личностный процессы, тесно увязанные с конечным результатом.

В прежние времена результатом работы школы

**Владимир
СПИВАКОВСКИЙ**

Основатель
Лицея «Гранд»

Директор школы, лицея, гимназии № 1-2/2002

Статья подается
новой оригиналу.

ЧЕМ ОТЛИЧАЕТСЯ «ГРАНД» ОТ ОБЫЧНОЙ ШКОЛЫ?

«Гранд» также отличается от государственной школы, как благоустроенный коттедж от коммунальной квартиры.

Как бы вы определили — на кого рассчитан ваш Лицей?

Он рассчитан на тех, кто устал от «улицы и массовой школы (Частые побои, ругань, курение, издевательства, избиения, унижения, нехватка учителей, сырость, невнимание, совковый подход, грязь, холод...), а также тех, кто хочет, чтобы его ребенок «вышел в люди» - вырос здоровым, умным и стал богатым. Поэтому, если родители, поездив по городу и изучив конъюнктуру, выбрали Лицей «Гранд», мы сделаем все, чтобы им помочь.

Есть ли система стипендий?

- а) 7800 у.е. лучшему по рейтингу в Лицее — фирменная стипендия Лицея (оплата 1 года обучения за счет Лицея)
- б) 7800 у.е. наиболее способному лицеисту — стипендия президента корпорации «Гранд» (1 год бесплатного обучения)
- в) 7800 у.е. лучшему ученику города Киева, желающему учиться в Лицее «Гранд» (1 год бесплатного обучения и поддержка в дальнейшем при условии отличных успехов)
- г) детям сотрудников фирмы — оплата до 30% (по решению правления)
- д) остальные стипендии могут устанавливаться спонсорами

Правда ли, что через 20 лет все школы будут такие, как «ГРАНД»?

Так считает Владимир Спиваковский, объездивший за последние 5 лет десятки стран, где он принимал активное участие в работе крупнейших международных форумов по развитию и улучшению качества образования.

Никто ни в одной стране не доволен тем, как складываются у них дела в образовании. Студенты бастуют (Франция), профессора недополучают зарплату (Англия), знания ветшают (Италия), техника устаревает (Япония). Родители все туже затягивают пояса, обреченные платить все больше, если хотят вывести своего ребенка в люди. И тогда он задает себе вопрос: ну ладно, ясно, что везде плохо и все жалуются. Но все-таки - существует ли способ создать школу, которой все были бы довольны?

О чем мечтают все родители, отдавая ребенка в школу? О том, чтобы там было все «как для себя».

Второе - он попытался догадаться - что должен из себя представлять человек, заканчивающий школу в 17 лет. Что он должен уметь, знать, хотеть. Был составлен список из 100 пунктов для выпускника школы и построен учебный процесс таким образом, чтобы всеми этими навыками, нужными им во взрослой жизни, дети овладевали, причем овладевали систематически, постоянно закрепляя полученные навыки, чтобы их не растерять. Общественность это тоже оценила.

Но самое главное — изюминка — заключается в том, что он привел все хаотические процессы в школе в систему. Система питания, система чередования уроков, система регламентирования домашних заданий, система доставки, система наказаний и поощрений, система отбора учеников и учителей, система оплаты — всего 20 систем. И они все работают. И на последнем всемирном конгрессе ЮНЕСКО в Австралии было подтверждено, что дискуссии о том, какова должна быть школа 21 века, можно заканчивать, так как такие школы, как «Гранд» и еще 50 школ в мире продемонстрировали путь, по которому пойдет развитие образования в 3-м тысячелетии.

Как все же отличить хорошую школу от плохой? Ну не только же по отзывам соседей...

Скажу так. Раньше тоже не могли решить, какой отель лучше для проживания. Не могли до тех пор, пока кто-то не догадался считать количество и качество предоставляемых услуг. Есть в отеле 8 ресторанов, 10 баров, 3 бассейна, лимузины с водителями, 3 раза в день перемена постельного белья (и еще 46 аналогичных показателей) - НАЗЫВАЙСЯ отелем 5*.

Інформацію взято з WEB-сторінки лицею «Гранд» <http://www.svs.com.ua/licey/>

было воспитание комсомольца, стремившегося поступить в институт. Сейчас от школы клиенты (ученики и их родители) требуют давать самое современное образование с целью впоследствии найти приличную работу и сделать карьеру. В этих условиях частные школы оказались более гибкими к требованиям времени. Возможно, поэтому на них возник спрос.

Когда я говорю о новой системе абсолютного образования, это значит, что обучение уже не может сводиться только к получению книжных знаний. Оно должно быть организовано как конвейер по изготовлению сложного продукта — образованного и умелого человека. Вокруг этого конвейера должна быть организована разветвленная развивающая инфраструктура, целенаправленная творческая аура и необходимое обеспечение. Ученик должен не только учиться (это уже анахронизм), а полноценно проживать в своём возрасте именно свою жизнь, и в своем темпе. Для этого должен быть создан механизм, отражающий все перемены новой эпохи.

Никто не виноват, что эра промышленной революции закончилась, и наступила другая — информационная. Образованию сейчас требуется свой Менделеев, который бы все структурировал и привел процессы, происходящие в образовании, в порядок.

Чтобы всем было ясно, что учить, как и зачем. Сколько это может стоить, как организовать и чего ожидать в конце.

В чем гениальность знаменитой химической таблицы Менделеева? Ведь и до нее были те же элементы и реакции, щелочи и кислоты. Гениальность этой таблицы заключается в том, что если до ее появления смешивали разные вещества опытным путем, то после ее появления возникла возможность предсказывать, что будет, если соединить то-то и то-то.

Так и в образовании. Имея систему абсолютного образования, не обязательно проводить опыты над каждым учеником и учителем, теряя нервы, время и деньги. Результат можно будет предсказывать и к нему стремиться целенаправленно. А именно это и было вековой мечтой любого родителя и педагога.

Вот такую мечту мы и решили создать в Лицее «Гранд». Здесь всё сделано как для себя. Мы учли все пожелания учителей, родителей, детей, властей и свели их в особую систему, которая теперь им всем нравится. Потому что она гармонична и эффективна. Не случайно, сотни иностранных делегаций, специально приезжающих в «Гранд» на экскурсию или на стажировку, замечают: в этом 21-ом веке половина школ в мире будут такими как «Гранд».

Имеешь только половину этого — можешь претендовать на 4*.

Еще в половину менее качественно - дадут 3*.

Располагаешь лишь минимумом удобств - значит, у тебя - мотель 2*.

И только после того как ты отнесен к определенной категории, можешь устанавливать уровень оплаты. Так же надо поступить и со школами, особенно платными. Нужна ясная система “звездочек”.

Кстати, а какова судьба вашей системы звездочек? У нас есть уже пятизвездочные школы?

Как и пятизвездочных отелей, пятизвездочных школ в Украине пока нет. Оценивается 15 основных параметров:

- количество детей в классе,
- соотношение количества учителей и учеников,
- соотношение единиц современной техники, включая компьютеры, на одного ученика,
- организация питания (4-3-2-1-0-разовое),
- наличие школьных автобусов,
- удельный вес двоечников, отличников, медалистов,
- обеспечение новыми учебниками и методиками,
- участие в конкурсах и олимпиадах и т.д.

По этой объективной системе критериев количества и качества предоставляемых услуг ситуация по Украине примерно такова:

***** - нет

**** - частная школа “Гранд”

*** - нет

** - 135 государственных и 17 частных школ

* - 4500 государственных и 48 частных школ

- остальные около 15000 школ - нет данных или нет должных условий.

Какова система оплаты?

1. Оплата производится 2 раза в год и составляет 3900 у.е. за каждое полугодие по текущему курсу на день оплаты. Форма оплаты любая. За первое полугодие (01.07.2000 г. - 31.12.2000 г.) оплата производится до 20 мая 2000 года. За второе полугодие (01.01.2001 г. - 30.06.2001 г.) оплата производится до 20 декабря 2000 года. Базовая стоимость при оплате до 20 мая. При оплате после 20 мая 3900 + 600

2. Для вновь поступающих устанавливается разовый вступительный взнос в размере 1000 у.е. и учитывается только базовая стоимость. Оплата в течение трех дней после зачисления.

3. Неоплата в установленные сроки означает освобождение места и замещение его ребенком из резерва.

4. Смета затрат рассчитана на календарный год - 12 месяцев. Поэтому каникулы, болезни и пропуски не являются основанием для перерасчета размера оплаты.

5. В оплату за обучение не входят: униформа, путешествия, зрелища и т.п.

6. Практика показывает, что иногда дети из Лицея отчисляются. Наиболее характерные случаи: неуспеваемость, хулиганство, порча имущества, переезд родителей, болезнь ребенка, финансовые затруднения, невосприятие философии фирмы лицестом или родителями.

7. При отчислении ребенка возврат денег не производится.

8. Справка: В настоящее время общие затраты на функционирование Лицея покрываются за счет четырех основных источников финансирования: бюджет - 0%, спонсоры - 1%, родители - 85%, меценатство “Гранда” - 14%

9. Скидки:

а) преподалата за два семестра - скидка 10%;

б) при оплате до 20 апреля - скидка 10%;

в) скидки могут суммироваться.

Наша философия

В Лицее “ГРАНД” мы:

1. Создаем среду, в которой абсолютно всё благоприятствует росту.

2. Никогда не говорим: “Это не наше дело” или “И так сойдет” и пытаемся помочь в решении любой проблемы.

3. Рассматриваем упущенные возможности как бедствие.

4. Используем тактику бесконфликтного менеджмента.

5. Дорожим своей репутацией

ПРОЕКТ Педагогічний експеримент

СУЧАСНИЙ СТАН

Характерною ознакою столичної освіти став інноваційний напрям діяльності. Нова інфраструктура управління процесами педагогічної інноватики якісно змінила інноваційний простір столичної освіти.

Серед педагогічних ідей, що проходять апробацію, - найактуальніші ідеї вітчизняної та зарубіжної педагогіки, зокрема, ідея становлення сучасної моделі навчального закладу національної Школи-родини, комплексна програма розвитку дітей молодшого шкільного віку «Росток», педагогічні

концепції екологічного, полікультурного виховання, програми, спрямовані на вирішення проблем індивідуально-орієнтованої освіти, національно-патріотичного виховання, ті, що пов'язані з досягненнями у галузі інформаційних систем. Особливе місце у колі стратегічних інноваційних перспектив займає програма «Школа резерву», ме-

та якої полягає у підготовці талановитої освітянської молоді, здатної до управління в сучасних умовах.

У процесі експериментальної апробації нині перебуває 49 педагогічних програм, 99 загальноосвітніх навчальних закладів працюють у режимі інноваційної роботи.

Вдалося упорядкувати процеси впровадження новітніх педагогічних ідей. Подальше вдосконалення інноваційної освітньої діяльності потребує нагального розв'язання окремих проблем у сфері її нормативно-правового забезпечення. Ця необхідність зумовлена як конституційними вимогами до освіти, так і тенденціями розвитку сучасної освіти щодо забезпечення кожної дитини шкільного віку освітнім рівнем відповідно до її індивідуальних потреб і природних здібностей.

МЕТА ПРОЕКТУ

- забезпечити науково-організаційний супровід інноваційних педагогічних програм;
- розробити систему підготовки освітян-практиків до дослідницької роботи;
- розширити мережу навчальних закладів з інноваційними програмами розвитку.

Фінансування проекту за рахунок коштів міського бюджету, виділених на галузь «Освіта»

Рік	Сума, тис. грн.
2001	237.0
2002	395.0
2003	415.0
2004	355.0
2005	360.0
ВСЬОГО	1762.0

ІННОВАЦІЙНА РОБОТА ЯК ПРОБЛЕМА ПРОФЕСІЙНОГО УДОСКОНАЛЕННЯ ВЧИТЕЛЯ

Столична освіта. Проект Педагогічний експеримент.

Тему можна сформулювати інакше: чи потрібна експериментаторська робота в школі, а якщо потрібна, то кому? На примітивно — побутовому рівні відповідь на це питання звучить однозначно — директорів, який хоче «засвітитись», мріє про нагороди, пише кандидатську, а бідні вчителі повинні працювати на нього. У багатьох випадках так воно і є і це непогано. Дай, Боже, здоров'я тим директорам, які ще чогось хочуть у цьому житті... А взагалі до необхідності інноваційних спроб підводить сама логіка життя та елементарний прагматизм.

Згадаємо криву Гауса: будь-який колектив складається на 5-10% відсотків із талантів-лідерів, на 5-10 із відверто слабких, а 80% це байдужі, посередні, які в певних умовах «кочують» зверху до низу і навпаки. На превеликий жаль, саме вони часто диктують політику, формують імідж, зрештою визначають перспективи (тобто ніяких перспектив!) розвитку закладу. Вони виживають неординарних, примушують їх шукати можливості для власної реалізації або в інших колективах, або в інших галузях діяльності. На мій погляд, сенс інноваційної роботи в школі полягає якраз у тому, аби зберегти тих, хто здатен своєю працею активністю підняти «середину», наблизити її до вершини. Адже відомо, що середній рівень

професійної компетентності в різних закладах неоднаковий.

Отже, висновок відомий: чим сильніший педколектив, тим краща школа, тим вона престижніша і конкурентоздатніша.

Усвідомлюючи роль і значення вчителя як рушійної сили освітянських реформ, у гімназії «Кієво-Могилянський колегіум» було започатковано програму експериментального дослідження, в якому пріоритетним завданням стало визначення необхідності організації процесу підвищення професійної компетентності вчителя. Ця робота передбачає:

- зміну форм педагогічних, методичних та виробничих нарад із використанням навчальних тренінгів, де думка кожного є обов'язковою складовою колективного рішення і впливає на стратегію й тактику розвитку навчального закладу;
- оволодіння та впровадження в навчально-виховний процес інноваційних педагогічних технологій (майстер-клас);
- залучення вчителів до участі в реалізації колективних та авторських проектів як шлях до самоствердження і самореалізації;
- створення умов, моти-

Олександр КОВАЛЬЧУК

Директор Гімназії
«Кієво-Могилянський
колегіум»

Інноваційна
школа

Директор школи, дієво, гімназії № 1-2/2002

Система професійної підготовки вчителя залишається традиційною, вона просто не встигає за динамічними змінами

- вації пошукової і дослідницької діяльності педагогів (включаючи і фінансове стимулювання);
- створення комфортного психологічного мікроклімату для всіх суб'єктів навчально-виховного процесу;
- формування команди однокласників.

Саме реалізація цих завдань; на нашу думку, сприятиме поступовому зростанню вчителя як особистості і як фахівця, що позначиться на ефективності навчально-виховного процесу. Попередні результати свідчать про доцільність обраної стратегії.

Насамперед, спільно з педколективом було визначено педагогічну проблему розвитку колективу, мету і завдання, форми і методи роботи на певний період, окреслено критерії змін та можливі результати. Попередній досвід роботи педагогічного колективу та запропонована програма розвитку, дозволили виокремити основні ідеї подальшої професійної діяльності вчителів:

- відхід від інформаційно-монологічних засобів викладання знань;
- вилучення з уроків форм опитування учнів у традиційному вигляді, перевірки домашніх завдань, практики прилюдного опитування;
- впровадження методики особистісно-орієнтованого підходу у навчанні, активних форм роботи на уроках;
- повна заміна авторитарного способу спілкування з учнем на діалогічне.
- перевірка не лише суми засвоєних знань учнем, але й рівня його мислення методами тестування.

Моніторингові дослідження проміжних результатів засвідчили, що в учнів передусім значно оптимізувалось почуття психологічного комфорту на уроках, підвищилась успішність, збільшилась кількість переможців у районних та міських олімпіадах, змінилось ставлення до конкурсу робіт МАНу. Хай ці зміни поки що незначні, але вони підтверджують ефективність і доцільність обраного шляху.

На жаль, система професійної підготовки вчителя залишається традиційною, вона просто не встигає за динамічними змінами, пов'язаними з економічними та соціально-культурними проблемами в Україні. Коло педагогічних технологій обмежено монологічно-інформаційними. Вчитель перебуває у ролі пасивного суб'єкта, який не оволодіває необхідним сучасним інструментарієм навчання школярів, що особливо вражає на глобалізацію проблем, постійно зростаючі потоки інформації.

Активні теоретичні пошуки зарубіжної та вітчизняної педагогіки, безпосередня практика педагогічних колективів переконують у необхідності розглядати перепідготовку вчителя як єдину і цілісну систему процесів, характерною ознакою яких є інноваційність.

Не випадково сьогодні з боку Головного Управління освіти і науки міста Києва надається особлива вага саме цьому аспекту діяльності навчальних закладів, про що свідчить проект «Педагогічний експеримент» Зрештою, він дає відповідь на питання, чи можна і потрібно експериментувати у школі.

ПЕДАГОГІЧНИЙ ЕКСПЕРИМЕНТ В СИСТЕМІ НОВІТНІХ СТРАТЕГІЙ СТОЛИЧНОЇ ОСВІТИ

Столична освіта. Проект Педагогічний експеримент.

У доповіді “Новітні стратегії столичної освіти”, яку проголосив Борис Жебровський на Міжнародній конференції членів Міжнародного Педагогічного клубу європейських столиць (Москва, травень 2001) було відмічено про необхідність реформування усіх сфер життєдіяльності українського суспільства, у тому числі й освітньої. Цей процес потребує “визначення освітніх пріоритетів, реалізація яких забезпечить педагогічній системі Києва, столиці України, де закомуніковано найпотужніший потенціал держави, - можливість спрямувати галузь у напрямку до її розвитку”¹.

Покладаючи в основу реформування столичної освіти ідею національно-культурної ідентичності та потреби населення великого міста в освіті високої якості, важливим стратегічним напрямом визначено інноваційний.

Саме тому характерною ознакою столичної освіти став інноваційний напрям діяльності. Розроблена нова інфраструктура управління процесом педагогічної інноватики якісно змінила інноваційний простір столичної освіти.

Серед педагогічних ідей

вітчизняної та зарубіжної педагогіки, що проходять апробацію, найактуальнішими є ідеї становлення сучасної моделі навчального закладу національної Школи-родини, комплексна програма розвитку дітей молодшого шкільного віку “Росток”, педагогічні концепції екологічного, полікультурного виховання, програми, спрямовані на вирішення проблем індивідуально-зорієнтованої освіти, національно-патріотичного виховання, ті, що пов’язані з досягненнями у галузі інформаційних систем, а також програма підготовки керівників освіти “Школа резерву”.

У режимі інноваційної роботи працюють нині 99 загальноосвітніх навчальних закладів столиці, у яких відбувається процес апробації 45 експериментальних педагогічних програм. Між тим подальше удосконалення інноваційної освітньої діяльності потребує нагального вирішення окремих проблем у сфері її нормативно-правового забезпечення.

Необхідність розв’язання цих проблем зумовлена як конституційними вимогами

**Людмила
ВАЩЕНКО**

Проректор КМІУВ ім. Б.Грінченка, завідувач науково-методичним центром експериментальної педагогіки, кандидат педагогічних наук

*Інноваційна
школа*

Директор школи, ліцею, гімназії № 1-2/2002

Цитується за рукописом

до освіти, так і тенденціями розвитку сучасної освіти, спрямованими на забезпечення кожної дитини шкільного віку освітнім рівнем, що відповідає міжнародним стандартам та задовольняє її індивідуальні потреби і природні здібності.

Основними цілями проекту “Педагогічний експеримент” є:

- забезпечення науково-організаційного супроводу інноваційних педагогічних програм;
- розробка системи підготовки освітян-практиків до дослідницької роботи;
- розширення мережі навчальних закладів, з інноваційними програмами розвитку.

Питання удосконалення змісту експериментальної роботи, пошуку оптимального співвідношення окремих компонентів експерименту на сьогодні набувають особливої актуальності.

Нагальна потреба багатосторонніх змін у сфері освіти та необхідність підготовки педагогічних кадрів для їх здійснення призвели до створення “Школи педагога-дослідника”. Для підготовки освітян-практиків (аспірантів, слухачів “Школи резерву” та педагогічних працівників, що здійснюють експериментальну роботу) передбачено започаткування навчального курсу “Інноваційна педагогічна діяльність”.

З метою виявлення новітніх досягнень у галузі педагогічної теорії та практики, підвищення ролі інноваційної діяльності в системі загальної освіти м. Києва, визначення перспективних напрямків реформування столичної освіти заплановано проведення щорічного міського конкурсу “Інноваційний педагогічний проект”.

У міському конкурсі “Інноваційний педагогічний проект” можуть брати участь різні суб’єкти освітньої діяльності (вчителі, керівники навчальних закладів, управлінці, науковці), педагогічні колективи, представники громадськості.

Водночас одним із основних завдань проекту “Педагогічний експеримент” є видавнича діяльність. Постійно здійснюється видання науково-методичного щорічника з питань інноваційної діяльності “Педагогічні новації столичної освіти: теорія і практика”, у якому висвітлюються практичні проблеми системи

ГОЛОВНІ ЗАВДАННЯ КОНКУРСУ:

- залучення широкого кола педагогічної громадськості, науковців, керівників загальної середньої освіти різних рівнів, педагогів-практиків до вирішення актуальних проблем галузі;
- виявлення перспективних освітніх новацій, досвіду інноваційної діяльності в системі столичної освіти;
- проведення презентацій та захисту інноваційних педагогічних проектів;
- експериментальна апробація кращих інноваційних педагогічних програм;
- розширення інноваційного простору столичної освіти;
- відпрацювання прогностичної функції інноваційної політики столичної освіти;
- визначення та матеріальне заохочення переможців конкурсу;
- оприлюднення ходу та результатів конкурсу в засобах масової інформації, наукових виданнях, міжнародній мережі Інтернет.

столичної освіти та сучасні підходи у їх вирішенні. Науково-методичний щорічник власне представляє реальний досвід, методичні рекомендації та теоретичні узагальнення результатів педагогічних експериментів. Тематика прикладних досліджень охоплює майже всі напрямки діяльності галузі: від філософії освіти до технологічних процесів. Окремі з представлених ідей започатковують освітні реформи в столиці.

Водночас підготовлено до друку серію спецвипусків до науково-методичного щорічника, в основу яких покладено матеріали практичних результатів конкретних експериментальних педагогічних програм. Серед них — “Колегіантське братство” (гімназія “Кієво-Могилянський Колегіум”), “Я - особистість” (гімназія № 191 ім. П.Г.Тичини), “Підготовка учнівської молоді до підприємницької діяльності” (за результатами експериментальної програми “Підготовка учнівської молоді до підприємницької діяльності”), “Мистецтво. Особистість. Розвиток” (СШ № 267), “Школа резерву” (за результатами експериментальної програми “Школа резерву”).

Крім того результатом аналітичної роботи по вивченню та аналізу досвіду інноваційної діяльності близького та далекого зарубіжжя стала збірка “Школа зарубіжжя: новітні підходи в управлінні”, підготовлена Центром експеримен-

тальної педагогіки ГУОН.

Розширення простору інноваційної діяльності соціальної освіти висвітило загальну потребу у забезпеченні освітян-практиків відповідними довідковими матеріалами, які б узагальнювали, систематизували та тлумачили новітню термінологію у галузі педагогіки. З цією метою Центром експериментальної педагогіки ГУОН систематизовано бібліографічну базу даних з актуальних питань педагогіки та підготовлено до друку словник новітньої педагогічної термінології для управлінців, директорів та вчителів загальноосвітніх навчальних закладів.

Науково-методичним центром експериментальної педагогіки **започатковано видання журналу науково-популярних діалогів про освіту “DIXI”** в друкованому та електронному варіанті мережі Internet. Метою членів редакційної колегії DIXI стало висвітлення різних, іноді діаметрально протилежних, поглядів на актуальні, спірні, маловідомі проблеми педа-

НОМІНАЦІЇ КОНКУРСУ:

- Новітня модель навчального закладу (розробка нової системи, структури, принципів і форм управління закладом загальної середньої освіти тощо);
- Сучасні педагогічні технології (розробка нових авторських алгоритмів навчання школярів);
- Модель виховуючого середовища (розробка сучасної концепції виховання, нових підходів, форм організації виховуючого середовища у навчальному закладі загальної середньої та позашкільної освіти);
- Авторська програма (регіональний компонент) (розробка концепції, структури, змісту авторської навчальної програми на основі матеріалів про культурні, наукові здобутки м.Києва та його видатних представників).

Особливої актуальності набуває проблема навчання дітей-інвалідів

гогіки, джерелами для яких стали публікації у вітчизняних та зарубіжних засобах масової інформації, наукових виданнях та матеріалів мережі Internet. Таким чином, головним стало прагнення, насамперед, порушити питання, привернути до нього увагу науковців, учителів, батьків, а не дати вичерпний науковий аналіз. Темою діалогу №1 було визначено “Нейро-лінгвістичне програмування”, а діалогу №2 — “Цнота і здоров’я нації”. Чергові діалоги передбачається присвятити проблемам: “Фантастика і освіта”; “Покарання та заохочення: які вони в сучасній педагогічній практиці?”; “Біоенергетика в школі: реальність чи вигадки?”; “Батьки і діти: сучасні проблеми”.

У колі стратегічних питань ГУОН м.Києва пріоритетне місце займає робота над проблемою “Теорія і практика управління інноваційними процесами в системі загальної середньої освіти”, яка потребує досконалого вивчення різних підходів на рівні міжгалузевих знання. Така робота дозволить на теоретичному рівні сформулювати закономірності, принципи, теоретичні засади інноваційної діяльності в системі столичної освіти, а на практичному рівні – створити психолого-педагогічне середовище та управлінсько-організаційні механізми щодо ефективного впровадження нових ідей у практику сучасної школи. Зокрема експериментальна педагогічна

програма “Школа резерву” протягом років сприяє вирішенню проблеми відбору та підготовки кадрів на посади майбутніх директорів загальноосвітніх навчальних закладів.

Важливим кроком у реформуванні освіти м.Києва є **інтеграція до європейського освітнього простору**. З цією метою Головне управління освіти постійно організовує та проводить міжнародні, всеукраїнські, міські науково-практичні конференції (у тому числі й телекомунікаційні), прикладом яких є: “Біоенергоінформаційні взаємодії в педагогічній практиці”, “Інноваційний простір сучасної освіти”, “Батьки і діти: сучасні проблеми”, “Можливості шкільної дистанційної освіти”. Це допомагає освітянам-практикам, управлінцям, науковцям знайомитися з найновішою педагогічною інформацією, забезпечує можливість спілкування з іноземними партнерами та партнерами регіонального рівня.

Особливої актуальності набуває **проблема навчання дітей-інвалідів**. Більшість з них не може адаптуватися до сучасних умов розвитку на рівні зі своїми ровесниками, що призводить до замкнутості. Спілкування дітей з особливими потребами в оточенні собі подібних, накопичення проблем фізичної і моральної обмеженості деформує психіку дитини, не дає можливості проявити найкращі свої якості, розвиває комплекс неповноцінності, породжує

внутрішні психологічні конфлікти, призводить до протесту з боку дитини. Як наслідок одним із пріоритетних напрямків діяльності ГУОН м.Києва стала потреба вирішення проблем, пов'язаних з реабілітацією і соціальною адаптацією дітей з особливими потребами, їх інтеграцією у загальноосвітні навчальні заклади. Вивчення та аналіз цієї проблеми призвели до розробки експериментальної програми соціальної адаптації дітей з особливими потребами та забезпечення умов її реалізації.

Оновлення виховного процесу в системі столичної освіти має здійснюватися з урахуванням вітчизняних традицій, національних і регіональних особливостей, сучасних досягнень. Навчально-виховні стереотипи втратили свою актуальність. Натомість, виховний вакуум заповнюють низького рівня засоби масової комунікації та культури, зокрема, сучасна молодіжна культура, фільми з ідеалами насилля, нігілізму, інтересу до негативних проявів суспільного життя тощо. *Сучасна школа втрачає пріоритети виховного впливу на школярів.*

Результатом дослідження цієї проблеми стало вивчення існуючого досвіду патріотичного виховання учнів в Україні та за кордоном, розробка моделі виховання школярів з урахуванням можливостей столичної освіти, підготовка та проведення конкурсу практичних робіт за темою "Толерантність", який передбачає за-

лучення представників об'єднання батьків м.Києва та членів міської ради старшокласників, випуск методичних рекомендацій щодо роботи органів учнівського самоврядування.

В останні роки на розвиток столичної освіти позитивно впливає впровадження в освітній процес інформаційних технологій. Створено WEB-портал ГУОН м. Києва, який надає можливість отримувати зворотній зв'язок з інтернет-користувачами, налагоджено електронно-інформаційний взаємобмін з інноваційними центрами України та зарубіжжя, створюються умови для організації співпраці та обміну досвідом між навчальними закладами й установами різних регіонів України.

Для реалізації основних цілей проекту передбачається залучення до роботи науковців, управлінців, освітян-практиків, фахівців КМІУВ ім. Б.Грінченка, а також створення Дискусійного клубу при ГУОН, члени якого обговорювали б нагальні питання педагогічної інноватики.

Між тим вирішення актуальних питань інноваційної діяльності, і зокрема, *вирішення питань експериментальної педагогіки в системі освіти великого міста неможливо без підготовки відповідної нормативної та юридичної бази з боку органів законодавчої та виконавчої влади.* Тому відповідно проекту "Педагогічний експеримент" найближчим часом підготуємо пропозиції до Міністерства освіти і науки України про її доповнення.

Сучасна школа втрачає пріоритети виховного впливу на школярів

**Щоб
керувати,
треба
менше
говорити
і більше
слухати**

Рішельє

УПРАВЛІННЯ ШКОЛОЮ

*Наша гімназія — це маленька держава
зі своїм урядом*

Школа і сім'я: консолідація зусиль

Місія директора

ПРОЕКТ *Трикутник*

Фінансування проекту за рахунок коштів міського бюджету, виділених на галузь "Освіта"

СУЧАСНИЙ СТАН

У вересні 1998 року було підписано тристоронню Угоду про співпрацю та спільний план роботи так званого «трикутника» – Головного управління освіти Київської міської державної адміністрації, Об'єднання батьків і школярів міста Києва та Київської міської ради старшокласників. Такі ж угоди між повноважними представниками освітян, батьківської та учнівської громадськості офіційно укладено в усіх районах та загальноосвітніх навчальних закладах міста.

Значний вплив на процеси, що відбуваються у сучасній столичній освіті, мають загальноміська громадська організація «Об'єднання батьків школярів міста Києва», районні батьківські ради. У школах діють батьківські комітети, благодійні фонди, піклувальні ради. Традиційними стали щорічні конференції і семінари для голів батьківських комітетів, зустрічі представників «трикутника» з керівниками районної та міської влади, робота «громадської приймальні» для батьків і учнів.

Активізувало та урізноманітнило свою роботу учнівське самоврядування. У всіх загальноосвітніх на-

Рік	Сума, тис. грн.
2001	515.0
2002	645.0
2003	628.0
2004	628.0
2005	628.0
ВСЬОГО	3044.0

вчальних закладах, де навчаються старшокласники, створено органи самоврядування учнів. У 1998 році учнівські активісти розробили і прийняли Хартію старшокласників міста Києва. З 1999 року виходить загальноміська стінна газета для старшокласників «Х-клас». У 2000 році почало діяти учнівське громадське Бюро захисту прав особистості. Протягом останніх років проведено міські конференції «Школа ХХІ століття: погляд старшокласників», «Діти і телебачення», «Право і ми», «Ми і реформа»; акції «Молодь проти СНІДу», «Алея випускників», «Новий рік без самотності», конкурс старшокласників «Ділова шкільна мода – 2000», конкурс шкільних команд КВВ «З посмішкою у ХХІ століття», літні і зимові навчально-організаційні збори лідерів учнівського самоврядування, міжнародні учнівські форуми «Молодіжна ініціатива», «Конвенція ООН про права дитини: погляд молодих».

На шляху подальшої демократизації школи актуальним постає питання про більш активне залучення до освітянських справ педагогів, батьків, учнів, у чому значну роль починають відігравати ради навчальних закладів.

Сучасна столична школа створює свою власну систему державно-громадського управління освітою. Тому актуальним є запровадження моніторингу якості та ефективності дії цієї системи.

МЕТА ПРОЕКТУ

- створити дієву модель державно-громадського управління розвитком освіти на рівні навчального закладу, району, міста як приклад участі громадськості у формуванні регіональної освітньої політики;
- піднести на якісно новий рівень роботу педагогічних колективів шкіл з батьками учнів, підвищити авторитет і роль сім'ї у вихованні;
- сприяти соціалізації дітей та підлітків, формуванню сучасної педагогічної культури батьків на основі народних традицій і досягнень світової педагогіки.

ЗВ'ЯЗКИ З БАТЬКІВСЬКОЮ ГРОМАДСЬКІСТЮ

У листопаді я зустрічався з головами батьківських комітетів усіх шкіл м. Києва. В своїх виступах вони висували багато слушних пропозицій. Ми розглянули ці пропозиції більш детально на наступній моїй зустрічі з членами правління Об'єднання батьків. Підготовлений відповідний протокол доручень багатьом управлінням і службам міста. Я дав згоду щоквартально зустрічатися з батьками, обговорювати і вирішувати питання, які їх хвилюють.

Моя думка така, що батьківська громадськість сьогодні – це потужний помічник освітян. Тому і надалі якомога більше слід залучати їх до співпраці.

Борис ЖЕБРОВСЬКИЙ

Начальник ГУОН
в м. Києві

Управління
школою

КИЇВСЬКИЙ ОСВІТЯНСЬКИЙ «ТРИКУТНИК»

Столична освіта. Трикутник.

**Олена
СКОРИК**

директор Голосіївського
Будинку дитячої та
юнацької творчості

16 вересня 1998 року в історії становлення нової моделі державно-громадського управління в столичній освіті — дата особлива, знакова. Тоді на загальноміській нараді директорів, голів батьківських комітетів та лідерів учнівського самоврядування загальноосвітніх навчальних закладів було підписано тристоронню Угоду про співпрацю за спільним планом. Цією Угодою було сформульовано не лише нові принципи відносин, окреслено напрямки співробітництва, а й проголошено сучасні прогресивні ідеї:

- сторони визнають одна одну рівноправними партнерами в організації шкільного життя;
- взаємно зобов'язуються поважати законні права один одного і не приймати рішень, які зачіпають інтереси кожної з сторін без взаємних узгоджень; створити найкращі умови для здобуття якісної освіти кожним юним киянином та забезпечити у кожній школі комфортні і психологічно сприятливі умови учням у навчанні, батькам у вихованні, вчителям у здійсненні педагогічної діяльності.

За відсутністю на той час у чинному законодавстві про освіту чітко окреслених

функцій і повноважень органів учнівського та батьківського самоврядування, напрямків та меж їхнього впливу на прийняття та реалізацію управлінських рішень з різних питань функціонування та розвитку освіти, саме Угода “трикутника” (таку назву отримало у київських освітянських колах партнерство педагогів, учнів та батьків) стала основним документом, який визначав засади і принципи їхньої співпраці, а відтак правову основу для спільного вирішення освітянських питань цивілізованим демократичним шляхом.

Тристоронні угоди про співпрацю між повноважними представниками освітян, батьківської та учнівської громадськості офіційно підписано в усіх районах та навчальних закладах міста (в структурі яких є старша школа). Плани спільних заходів на виконання тристоронньої Угоди щорічно складаються на рівні міста, району, є обов'язковою складовою річних планів шкіл.

Найважливішими подіями, яскравими та успішними кроками на шляху демократизації шкільного життя, можна впевнено назвати такі:

1998 рік — створення організаційно-правових засад співпраці у “трикутнику”; проведення загальноміської учнівської конференції

«Школа – 2000. Погляд старшокласників»; реєстрація новоствореної громадської організації «Об'єднання батьків школярів міста Києва»; проведення навчально-організаційних зборів лідерів учнівського самоврядування. Саме ці заходи значною мірою сприяли утвердженню в системі столичної освіти ідей демократизації, самоврядування, громадської ініціативи, активності і відповідальності. Пропозиції старшокласників – учасників конференції – увійшли окремим розділом до міської програми «Шляхи реформування освіти міста Києва».

1999 рік – створено районні батьківські ради, структурно оформилися районні ради старшокласників; міська рада старшокласників. Об'єднання батьків школярів показали приклад серйозної роботи над оновленням змісту роботи учнівської і батьківської громадськості, запропонувавши плани своєї діяльності у вигляді цільових проєктів; почала виходити загальноміська стінна газета для старшокласників «Х-клас»; успішною була міська учнівська конференція «Діти і телебачення»; міська рада старшокласників отримала право громадського контролю за проведенням учнівських олімпіад; відбувся перший виїзний семінар голів батьківських комітетів шкіл; у таборі «Сіверянин» під Алуштою відбулась перша міжнародна літня зміна лідерів учнівського самоврядування.

2000 рік – спільні заходи на виконання угоди «Трикутника» на рівні міста і районів, що є обов'язковою частиною річних планів шкіл; успішно реалізовано проєкти ради старшокласників «Ділова шкільна мода-2000», «Партнерство в освіті», «Посади своє дерево», «Право і ми»; при Київській міській раді старшокласників створено громадське учнівське Бюро захисту прав особистості. Об'єднання батьків школярів розгорнуло активну пропагандистську роботу щодо створення на законних підставах шкільних благодійних батьківських фондів.

2001 рік – завершується процес організаційного і функціонального оформлення структур громадського самоврядування батьків і учнів; створюються ради загальноосвітніх навчальних закладів, піклувальні ради; представники батьківської та учнівської громадськості увійшли до складу Колегії Головного управління освіти і науки; відбувся перший конкурс моделювання структур учнівського самоврядування; міжнародна літня зміна «Лідер-2001» відбулась у таборі «Артек»; вийшла в світ збірка «Трикутник» серії «Столична освіта» з досвідом роботи кращих київських шкіл; відбулась зустріч активістів Об'єднання батьків школярів з Київським міським головою О.О.Омельченком, яка надалі буде традиційною.

З 1998 року Головне управління освіти активно співпрацює з Об'єднанням батьків школярів міста Києва.

Об'єднання батьків школярів – добровільна громадська організація, створена з метою сприяти органам і закладам освіти у вдосконаленні навчально-виховного процесу, охороні життя і здоров'я, культурного і фізичного виховання, правовому та соціальному захисті дітей та молоді.

Ця організація (голова Правління Н.М. Должикова), до складу якої увійшли представники інтелігенції, військові, службовці, бізнесмени, домогосподарки, працівники правоохоронних органів, педагоги, за 4 роки своєї діяльності зайняла чільне місце в системі столичної освіти. Її діяльність спрямована на організацію роботи батьківської громадськості за погодженням з органами міської влади, управлінням освітою, адміністрацією навчальних закладів щодо найважливіших питань які стоять перед школою. Активісти Об'єднання організували роботу постійно діючої громадської приймальні, психолого-педагогічних, юридичних, фінансових консультацій для батьківських комітетів і окремих громадян, разом з органами управління освітою сприяли вивченню і розв'язанню конфлі-

кtnих ситуацій, що виникають протягом навчального року у різних школах, відстоювали законні права учнів та батьків. За підтримки Головного управління, райвідділів освіти стали традиційними щорічні міські та районні конференції, семінари для голів батьківських комітетів, зустрічі представників «трикутника» з представниками міської і районної влади.

Підсумовуючи результати зусиль батьківської громадськості протягом 1998-2000 років, назвемо ті напрямки діяльності та окремі справи, де допомога батьків принесла найбільше користі.

Насамперед це благодійні батьківські фонди. Ні для кого не є секретом, що у сучасних скрутних економічних умовах надзвичайно складно, а почасти і неможливо, утримувати школу тільки за державний кошт. Щоб вижити, школи вдаються до різних засобів: законних і не дуже. Цивілізоване вирішення проблеми знаходять самі батьки у співпраці з адміністрацією навчальних закладів. У 1999 році в 27 київських школах офіційно, у повній відповідності до чинного законодавства, було зареєстровано благодійні фонди підтримки розвитку школи, ще значна кількість їх на шляху реєстрації. Значно впорядкований у місті процес фінансової допомоги навчальним закладам з боку батьків. З батьківських фондів виділяються, наприклад, стипендії і заохочувальні подарунки для переможців олімпіад і фестивалів, фінансуються конкретні заходи щодо підготовки школи до нового навчального року, проведення шкільних урочистостей, здійснюється підтримка учнів з малозабезпечених сімей, видається шкільна преса.

Позакласна та позашкільна виховна робота. Ця традиційно сильна ознака нашої освіти у сучасних умовах знаходить вияв у нових формах співпраці класного керівника, педагога-організатора школи, працівника позашкільного закладу з батьками вихованців. Справ багато, а висновок один: найцінніша для учнів, а також і для батьків та школа, де, окрім на-

пруженої навчальної праці, діти мають можливість реалізувати себе в різноманітній позаурочній діяльності і неформальному спілкуванні з цікавими для себе людьми. Саме тому в планах основних заходів шкільних «трикутників» переважають традиційні шкільні свята, екскурсії, творчі конкурси і спортивні змагання, до спільної організації яких залучаються і вчителі, і учні, і батьки.

Профілактична і соціально-виховна робота з неблагополучними сім'ями. Сьогодні багато сімей втрачають, на жаль, соціальний оптимізм і впевненість у майбутньому, що насамперед негативно впливає на стосунки з власними дітьми, на яких дорослі часто переносять свої негативні емоції, своє невдоволення життєвими негараздами. Діти відповідають брутальною поведінкою вдома і в школі, агресією у стосунках або апатією, бродяжництвом, уживанням алкоголю і наркотиків. Не розраховуючи на стовідсотковий успіх, проте розуміючи важливість цієї справи, батьківська громадськість береться за вирішення питань соціальної, психологічної, фінансової допомоги таким сім'ям, а в крайніх випадках ініціює звернення до відповідних органів стосовно батьків, які шкодять вихованню і розвитку своїх дітей. За підтримки батьківських рад у школах і на рівні районів ведеться пропагандистська і профілактична робота, спрямована на формування здорового способу життя, позбавлення підлітків шкідливих звичок.

Привернення уваги суспільних інституцій до проблем школи й освіти. Це питання стало провідним у діяльності Об'єднання батьків школярів м. Києва, батьківських комітетів шкіл: проводяться різноманітні конференції, «круглі столи» з залученням фахівців з різних галузей; батьки ініціюють висвітлення у засобах масової інформації матеріалів з актуальних проблем сучасної освіти. Наприклад, широкий суспільний резонанс викликала дискусія голови Об'єднання

Н.М.Должикової з начальником управління Міністерства освіти і науки України П.Б.Полянським на телепрограмі «Табу» з приводу громадської оцінки сучасних міністерських реформ в освіті. Цілком очевидно, що будь-які зміни в системі освіти не будуть тепер справою тільки відомчою. Перспективним є створення у школах піклувальних рад, активна співпраця з різними громадськими організаціями та об'єднаннями.

За 1998-2000 роки значно активізувало й урізноманітнювало свою роботу учнівське самоврядування, що стало яскравим проявом серйозних демократичних зрушень у столичній освіті. У всіх загальноосвітніх навчальних закладах міста, де навчаються старшокласники, функціонують різні за структурою і напрямками діяльності, але єдині за цілями і завданнями органи самоврядування учнів, — 14 районних та Київська міська рада старшокласників.

Про підвищення ролі й авторитету самоврядування у шкільному житті свідчить наявна тенденція зміщення акцентів інтересів учнівських лідерів з організації культурно-масових заходів на постановку і вирішення найважливіших проблем, які хвилюють учнівську молодь: наприклад, сприяння навчальній і позаурочній діяльності учнів, захист прав та інтересів дітей, організація і підтримка суспільних ініціатив та громадських об'єднань дітей і підлітків, участь у вирішенні питань роботи навчального закладу, організація самообслуговування та контроль за виконанням учнями своїх обов'язків тощо.

Свідченням високої громадської активності, самостійності, відповідальності школярів, їх здатності до соціальної творчості є створення і прийняття учнівськими лідерами документів, які проголошують основні права і обов'язки учнів та повноважних органів учнівського самоврядування: Хартії старшокласників міста Києва (1998 рік), Статуту Учнівської ліги Києва (1999 рік), Положення

про громадське учнівське Бюро захисту прав особистості (2000 рік), Кодексу учнівського лідера (2001 рік).

Старшокласники успішно опановують сучасні технології проектно-роботи, спілкування та навчання організаторської майстерності. Цьому сприяють заняття у Школі управлінської майстерності, робота якої є сьогодні головною справою Київської міської ради старшокласників: тренінги, дебати, ділові, імітаційні, оргдіяльнісні ігри («Модель ООН в Україні», «Від Магдебурзького права до місцевого самоврядування», «Культура миру», «Прогнозуємо своє завтра», «Імідж організації», «Учнівське самоврядування: проблеми, пошуки, досвід»,

Значний вплив на процес організаційно-структурного та змістовного оформлення органів самоврядування учнів, на виявлення, навчання і підтримку молодіжних активістів справили навчально-організаційні збори лідерів учнівського самоврядування — літні зміни в оздоровчому таборі «Северянін» у місті Алушті (1998, 1999, 2000 роки) та Міжнародному центрі «Артек» (200, зимові зміни в оздоровчому таборі «Каштан» у Кончі-Заспі (1999 рік), у Карпатах (2001, 2002 роки), осінні зміни в оздоровчому таборі «Вумовець» («Лідер»), у Пущі-Водиці (1998, 1999, 2000 роки). Програми зборів активістів учнівського самоврядування складалися так, щоб надати старшокласникам можливість в умовах швидкоплинної зміни, насиченої різноманітними справами та спілкуванням з однолітками, самовизначитися, знайти найцікавіші і найважливіші для себе види діяльності. А головне, взяти безпосередню участь в організації табірної життя і проведенні спільних заходів «у повному циклі» — від зародження ідеї, планування і підготовки до реалізації задумів і підведення підсумків. Крім того, лідери обов'язково або за власним вибором працювали у майстер-класах, аби у бесідах з дорослими керівниками, тренінгах, ділових та

рольових іграх набути певного досвіду і знань, необхідних кожному, хто хоче успішно керувати іншими.

За одностайним висновком учасників змін “Лідер” – старшокласників і дорослих – найвдалішими результатами їхнього співробітництва стали розробка змістовних цільових проектів і проведення на їх основі у програмі навчальних зборів моделюючих ігор: “Вибори лідера самоврядування” (1998, 1999 роки), “Рейтинг” (1998-2002 роки), “Бюджет учнівського самоврядування” (1999, 2000 роки), “Модель держави Співдружності Лідерів” (2000 рік), “Молодіжний форум” (2000, 2001 роки) “Школа управлінської майстерності” (2002 рік). Зупинимось на них.

“Рейтинг”. Учасниками зборів була напрацьована модель системи виявлення та оцінювання кращих лідерів, яка може бути успішно використана при підведенні підсумків роботи органів самоврядування у школі і районі. За основу було взято оцінювання за номінаціями. Зважаючи на те що рейтинг – лідерський, було дано відповідні назви: “Політик-лідер”, “Інформ-лідер”, “Захист-лідер”, “Сумління-лідер”, “Спорт-лідер”, “Дозвілля-лідер” та інші. Отже, щоразу 15-20 юнаків і дівчат, що виявили себе на зміні найактивнішими у різних справах, шляхом загального обговорення і рішення експертів називалися кращі з кращих і на підсумковому святі отримали в подарунок символічну ознаку своєї, мабуть, першої у житті перемоги – жовту майку лідера, а на зимовій – жовтий шарф. Знаменно, що більшість номінантів кожної літньої зміни згодом обираються до складу Київської міської ради старшокласників і ні в кого не виникає сумнів, що ввійшли вони туди не випадково, а заслужено.

“Вибори лідера самоврядування”. Цей проект і проведена в таборі “Северянін” на його основі змодельована гра викликали найбільший інтерес серед учасників змін у 1998 і 1999 роках. Саме в ситуації підготовки і проведення виборів лідера та формуван-

ня органів самоврядування старшокласники отримали унікальну можливість особисто взяти участь у створенні і прийнятті Закону про вибори, в роботі виборчої комісії і груп підтримки кандидатів, проаналізувати переваги і вади передвиборної кампанії свого претендента та його суперників, ретельно відпрацювати процедуру демократичних виборів, аби успішно відтворити це у своїх школах. І, до речі, вибори у школах, учнями яких були учасники зміни, проводились саме за цією схемою. Проте реальність завжди яскравіша і цікавіша, ніж найдосконаліші схеми і моделі. Вибори на міжнародній зміні “Лідер-99” створили оригінальні, не очікувані навіть організаторами ситуації. Вершиною цього колективного експромту стала впевнена перемога і обрання на посаду Президента зміни (“Керівника Котеджем міністрів”) німецького хлопця Міхаеля Майера.

“Бюджет учнівського самоврядування”. Метою проекту було набуття учнівськими активістами досвіду і практичних економічних знань за допомогою змодельованої гри по формуванню та обслуговуванню власного бюджету вироблення членами громадської організації конкретних для своєї школи засобів надходження і розподілення коштів. На зміні “Лідер-99” на території табору “Северянін” була проголошена суверенна держава Конфедерація Лідерів, був прийнятий Закон про бюджет відкрито Банк, введено власну умовну валюту – “стимул”. То був, мабуть, єдиний у світі “державний бюджет”, в якому 50% видатків пішло на культуру, інформацію та охорону здоров’я народу. Зміна “Лідер-2000” значно збагатила сучасні фінансово-економічні відношення: “стимул” став готівковим, посадові особи і рядові громадяни справно отримували заробітну плату, зареєструвалися і відкрилися приватні фірми й малі підприємства. В останній день зміни було проведено аукціон, на якому учасники за “стимули”, чесно зароб-

лені ними, могли виграти вже не уявні, а реальні призи. Саме після цієї гри в київських школах з'явилися власні бюджети та власна "валюта".

"Модель Співдружності Лідерів". У травні 1999 року в Києві був заснований Міжнародний педагогічний клуб європейських столиць. Представники міст – членів клубу – відгукнулися на запрошення киян і взяли участь у роботі змін лідерів учнівського самоврядування, відтак зробивши їх міжнародними. У міжнародному загоні разом з нами працювали і відпочивали підлітки і педагоги з Будапешта, Бухареста, Варшави, Кишинева, Мінська, Москви, Мюнхена, Парижа, Риги, Таллінна. Враховуючи неабиякий інтерес київських старшокласників до процесів державотворення у нашій країні, міжнародного співробітництва, питань демократії і захисту прав людини, а також у зв'язку з відзначенням того року 50-річчя Європейського Союзу, на зміні "Лідер-2000" учасникам була запропонована організаційно-структурна модель збору, яка відтворювала структуру Європейського Союзу. До Співдружності Лідерів увійшли держави (загони) з власними прапором, гербом, гімном, державним устроєм, формою правління. На території табору діяли Конституція і закони Співдружності, Кодекс честі лідера, виходили газети, вели радіопередачі, працювали банк, міністерства, пошта, міжнародний олімпійський комітет, посольства іноземних держав, миротворчі сили, фірми і підприємства, об'єднання громадян, тобто всі атрибути громадянського суспільства. За дотриманням прав громадян стежили уповноважений з прав людини, суд, прокуратура. Загальне керівництво роботою зміни здійснювала Рада Співдружності, до якої входили представники всіх держав-учасниць, органів і служб.

"Молодіжний форум". Ця визнана вже у Києві форма активного виявлення і формування громадської думки учнівської молоді з проблем, що її хвилюють, сучасний засіб комплекс-

ної організації мислєдїяльності, має свій початок саме на літніх зборах лідерів. Форуми стали для учасників об'єднувачим фактором, формували почуття причетності до спільної справи. У таборі "Северянїн" відбувся форум "Молодіжна ініціатива", де лідери обговорили і створили цільові проекти діяльності шкільних, районних та міської рад старшокласників. Артеківський форум 2001 року був присвячений темі "Конвенція про права дитини: погляд молодих". На 25 секціях і проблемних центрах обговорювалися успіхи і проблеми у реалізації державами-учасниками форуму (а в "Артеку" на зборі лідерів були школярі з 9 країн Європи) окремих статей Конвенції. На підсумковому пленумі виступили з доповідями старшокласники України, Вірменії, Латвії, Естонії, Молдови, Югославії, Росії, Білорусі, Болгарії. Та кульмінацією форуму стало прийняття учасниками звернення до Генерального секретаря ООН з приводу подій 11 вересня у США.

Сьогодні київська модель державно-громадського управління в освіті отримують нові орієнтири, що мають піднести її на якісно новий рівень. Сесія Київради прийняла міську комплексну програму "Столична освіта. 2001-2005 роки", в якій є окремий проект "Трикутник" – плід колективної інтелектуальної та організаторської співдружності управлінців, батьківського та учнівського активу. Серед "ноу-хау" проекту – формування системи громадської експертизи освітніх проектів і соціально-педагогічних ініціатив, створення в КМПУВ ім. Б.Грінченка лабораторії "Шкільне самоврядування" та "Інституту громадської думки дітей", видання віртуальної молодіжної газети, організація роботи Школи управлінської майстерності лідерів самоврядування.

"У демократичної педагогіки немає рецептів – пише газета "Первое сентября" – але в неї є досвід, який створюють і передають один одному вчителі і діти. А це важливіше за будь-які закони і правила".

Управління
школою

НАША ГІМНАЗІЯ – ЦЕ МАЛЕНЬКА «ДЕРЖАВА ЗІ СВОЇМ УРЯДОМ»

Столична освіта. Трикутник.

Від чого залежить доля наших дітей? Поміркуємо над цим питанням.

Доля кожної людини визначається передусім самою людиною, її вмінням мислити, розумно ставитися до всього, що відбувається в навколишньому світі. Людина сама планує своє життя. Але абсолютно все, що відбувається в оточенні дитини, впливає на її подальший розвиток, її “життєвий сценарій”.

Ще славетний римський імператор, мислитель Марк Аврелій писав: “Щасливим є той, хто підготував собі благодатну долю. Благодатна доля – це благодатні схильності душі, прагнення, справи... В одному шукай радості й задоволення, щоб від однієї загальнокорисної справи переходити до іншої...”

Такою загальнокорисною, доброю справою для всіх освітян, і не тільки освітян міста Києва, стала Програма “Столична освіта (2001-2005 роки)”. На наш погляд, те, що однією із складових програми став проект “Трикутник”, зумовило велику зацікавленість батьківської громадськості і самих учнів розвитком освітньої галузі.

Наша гімназія з 1995 року працює за авторською

програмою “Культура життєвого самовизначення”. Одним із напрямків реалізації цієї програми є діяльність створеного у 1991 році учнівського самоврядування нашого гімназійного братерства, яке очолює магістр – Лицар квадратного столу. Його обирають на зборах Ради самоврядування, а посвячують у лицарі 15 травня в День гімназії у присутності у всього гімназійного братерства під час проведення традиційної святкової лінійки.

Учнівське самоврядування не є формальним органом у гімназійному житті, але відіграє в ньому значну роль. Це розширення діяльності дорослих і дітей – членів єдиного колективу – і можливостей для їх об’єднання, творчого пошуку, виявлення ініціативи. Це можливість навчитися жити й працювати за законами демократичного суспільства, де існують гуманістичні відносини між людьми.

Принцип дії педагогів щодо учнівського самоврядування виражається формулою: “Радь! Пропонуй! Покажи перспективу зростання! Зацікав! Захопи! Довіряй! Аналізуй! Дай вихід дитячій ініціативі! Але не “тисни”!”

Діяльність Ради самоврядування нашого гімназійно-

**Маріанна
БОСЕНКО**

Директор гімназії
№ 48, заслужений
працівник освіти
України, кандидат
педагогічних наук

го братерства дуже різноманітна і насичена. У центрі її уваги на кожній ділянці чи то конкурси, олімпіади, предметні тижні, традиційні свята у школі, за її межами, чи участь у конференціях і дискусіях, які проводять Головне Управління освіти і науки міста Києва, районне управління освіти. Участь у роботі Ради дає змогу кожному гімназистові виявити свою життєву позицію, свій талант у конкретних справах, наприклад, у проведеному традиційного свята – Дня народження гімназії – 15 травня та Дня самоврядування, до яких іде ретельна підготовка протягом року.

Ідея проведення Дня самоврядування виникла десять років тому, але раніше тільки учні займали місце учителя біля дошки. Згодом вирішили запросити на роль учителів батьків.

Відтоді директор, завучі, вчителі поряд, серед учнів у класі, а не у своїх керівних кабінетах, не біля дошки. Цього дня (традиційно це останній день І-ої чверті) місце педагогів займають батьки та учні. У зв'язку з цим складається зовсім інший розклад занять, адже слід провести майже 120 уроків! У цей день гімназисти особливо відчувають себе господарями гімназійного життя: самі ретельно готуються до проведення уроків, турбуються про те, щоб була цікава наочність, запрошуюють своїх батьків-спеціалістів з різних галузей, учених до участі в проведенні уроків, роблять зйомки (теле-, кіно-, фото).

Цього року серед запро-

шених були: представник Ради Європи – Я.І.Принцип, відомий кінорежисер Юрій Ілленко, актриса Людмила Єфіменко, журналісти каналу “Інтер” та телевізійна ведуча І.Г.Лопатіна, воротар улюбленої футбольної команди “Динамо” Олександр Шовковський, представники державних структур, дизайнери та аніматерапевти, працівники соціальної служби для молоді, викладачі вищих навчальних закладів міста. Так урок “Знайомства з віндсерфінгом, який проводив В.М.Веремєєв у спортивному залі, та змагання юних прихильників цього виду спорту викликав бажання в учнів та вчителів займатися саме цим видом спорту. Особливу увагу приділяли представники служб ДАІ, СБУ та лікарі профілактиці шкідливих звичок у підлітків.

Уроки батьків – це відкриття занять, фаху, уподобань рідних мам чи тат. Треба бачити оченята їхніх дітлахів, які з любов'ю і гордістю слухають урок своєї матері чи батька.

Уроки учнів – то відкриття себе і своїх друзів. Ця співпраця дає чудовий результат: допомагає дітям реалізувати себе як частку суспільства, як неповторну індивідуальність зі своїми, саме йому притаманними талантами.

З життя гімназії

Школою радості називають учні 48-му гімназію

Ще одна позитивна сторона — це День самоврядування, який “згуртовує” гімназистів. Старші більш турботливо ставляться до молодших, малеча — з повагою до старшокласників. Цей день єднає учнів, батьків і вчителів. І батьки все частіше приходять із запитанням: “Чим допомогти?”

Щороку гімназія № 48 святкує свій День народження зі своїми традиціями. Це і конкурси газет-привітань, ярмарок солодощів, виставки кращих учнівських творчих робіт, виробів, виконаних умілими дитячими руками, малюнків, виступи юних акторів та переможців конкурсу “Таланти твої, гімназіє люба”, спортивні змагання, конкурс юних аматорів-художників на асфальті “Щаслива країна”, виїзди з батьками та вчителями на екскурсії чи відпочинок. Безумовно, це і святкова лінійка, під час якої підводяться підсумки навчального року. Нагороди та призи отримують найактивніші учасники навчально-виховного процесу, переможці районних, міських та рес-

п у б л і к а н с ь к и х олімпіад, учасники МАН.

15 травня 2001 року запам’яталося завжди своєю урочистістю, бо саме в цей день відзначалося 50-річчя школи та 10-річчя гімназії. Кожен учень, батьки та вчителі — велика гімназійна родина — приймали в цей день привітання від багатьох учасників яскравої програми за участю

акторів-початківців — учнів гімназії — і справжніх зірок української естради: Ольги Крюкової (до речі, учениці нашої школи), актриси Л.Єфіменко та акторів гурту “Маски”. Незабутнім став фінал свята, коли в повітря під шалені оплески всіх присутніх злетіли 50 різнокольорових кульок, а потім все гімназійне братерство виконало свій гімн.

Прикладом творчої співпраці вчителів, учнів і батьків є спільні засідання педагогічної ради, ради самоврядування, батьківської ради на тему: “Наша гімназія на порозі ХХІ століття. Реформування школи: погляд з позиції вчителів, учнів, батьків.” Обговорювалися такі питання, як: “Модель випускника нашої гімназії”, “Вчитель і учень — крок назустріч”, “Як розв’язати довічну проблему “батьки і діти”. Чи існує вона взагалі?”

Такі засідання педагогічної ради готувалися ретельно: старшокласники провели ряд засідань ради самоврядування, розмірковували над кожним виступом, висловлювали свої думки про підручники, як буває важко знайти спільну мову з батьками. Ці роздуми знайшли відображення у гімназійній газеті “Вісті з Прорізної”, що виходить з 1995 року. Із січня по квітень на її сторінках обговорювалися найбільш важливі досить непрості питання буття сьогоденної школи: “Що змінилось у школі за останні два роки? Що було вдалим, а що ні?”, “Про що хотів би ти дискутувати з учителем?”

тощо. Про це йшла мова і на уроках з основ журналістики, психології та на класних зборах.

До речі, в гімназії з 1998 року виходить додаток до "Вістей" — спецвипуск «Газета для батьків». Вона користується великим попитом, бо існує і як цікавий інформатор, і як порадник. Адже в ній батьки під час інтерв'ю (їх із задоволенням беруть у батьків учні) можуть висловити думки стосовно того, що вплинуло на вибір ними саме нашої гімназії, що було найбільш цікавим і значущим у шкільній діяльності їх дітей, чи з задоволенням діти ходили до школи; які поради батьки дали б директорові та вчителям. Це сприяє діалогу батьків з педагогічним колективом, дітьми та з'ясуванню складних питань діяльності гімназії.

Така співпраця педагогів, дітей і батьків у самоврядуванні відкриває простір для ініціативи, творчості, самодіяльності учасників "трикутника" на всіх етапах — від пошуку корисних справ та їх реалізації до підведення підсумків.

Прикладами є:

- проведення загальношкільних пізнавальних ігор, "Старти надій" (1-3 кл.); "Робінзонада" (5-7 кл.); засідання клубу "Інтелект" (5-10 кл.); конкурсів для дітей різного віку:
- "Золота осінь" — конкурс, букетів, ікебани (1-11 кл.);
- "Солодке печиво" (2-11 кл.);
- "Ідеальна пара" (8-11 кл.);
- "Таланти твої, моя гімназіє";
- презентацій 1-11 класів.

Характерна особливість багатьох наших позакласних справ — міжвікове спілкування учнів, коли старші передають свій досвід молодшим, знайомлять з традиціями гімназійного колективу. Взаємодія, співробітництво вікових груп стає частиною гімназійного побуту, звичкою, а атмосфера співтворчості виступає одночасно як передумова, умова й результат педагогічного процесу.

В цілому Рада пробуджує творчість учнів, їхні прагнення до самовияву, самостійності і відповідальності за доручену справу, що позитивно позначається на формуванні соціальної позиції учнів різного віку.

Управління
школою

ШКОЛА І СІМ'Я: КОНСОЛІДАЦІЯ ЗУСИЛЬ

Столична освіта. Трикутник.

**Ніна
ДРОЗДОВИЧ**

директор гімназії № 191
ім. П.Г.Тичини

Відчуття необхідності професіоналізації співпраці педагогічного колективу з батьками учнів, сприяння розвитку учнівського самоврядування назріло в гімназії № 191 ім. П.Г.Тичини у зв'язку з переосмисленням і реалізацією власної моделі освітнього закладу, становлення системи громадянської освіти, за провадженням колегіального стилю управління школою.

Проаналізувавши стан відносин сім'ї і школи, зрозуміли, що не просто існує гострота проблеми, а й певне протистояння цих інституцій суспільства. Ми усвідомили, що соціально-економічні зміни, які відбулися в нашій країні, потребують переорієнтації поглядів вчителя, адміністрації на виховання підростаючого покоління, на відносини сім'ї і школи.

З 1998 року Головне управління освіти і науки співпрацює з Об'єднанням батьків школярів м. Києва та Київської міською радою старшокласників. Угодою про співробітництво сформульовані нові принципи відносин, проголошені прогресивні ідеї про визнання сторонами угоди один одного як рівноправних партнерів в освітньому

процесі. Ця Угода дістала назву «Трикутник».

Тристоронню угоду про співпрацю між повноважними представниками освітян, батьківської та учнівської громадськості підписали і в гімназії № 191 ім. П.Г.Тичини.

Впровадження в життя моделі державно-громадського управління освітою сприяло активному залученню батьківської громадськості до навчально-виховного процесу, і мало хто сподівався, що це нововведення вилетять в плідну співпрацю школи, батьків і дітей.

Ці три головні гілки навчально-виховного процесу дуже тісно пов'язані між собою, взаємодоповнюючи одна одну, але при цьому немає нічого складнішого й суперечливішого, ніж шкільно-сімейне виховання.

Часто це непорозуміння, конфліктні ситуації, різні погляди, різний підхід, бачення і сприйняття. І тим паче потрібно знаходити спільні методи і форми співпраці, будувати їх на підтримці, розумінні, допомозі, довірі й повазі один до одного. А щоб це співробітництво було плідним, перш за все варто вважати й сприймати батьків і дітей як суб'єктивних і рівноправних учасників навчально-виховного процесу.

Здійснити рішучий пово-

рот до особистості школяра, створити сприятливі умови для його самовизначення, самореалізації та розвитку можна лише при цілеспрямованій взаємодії педагогів і батьків.

На терені проекту «Трикутник» у нас народився власний проект – «Школа, сім'я: консолідація зусиль», що координує, спрямовує нашу взаємодію, приводить до взаємозбагачення, впроваджує нові форми співпраці педагогічної і батьківської громадськості.

Це і педагогічна діяльність батьків у гімназії:

- ведення спецкурсів, гуртків, організація роботи клубів;
- залучення батьків до лекційної діяльності;
- організація екскурсій на підприємства, установи, де працюють батьки;
- допомога батьків у проведенні уроків спілкування, розробка тем, запрошення цікавих людей, виступи;
- залучення батьків до підготовки і проведення урочистих свят, концертів, театралізованих вистав;
- організація семінарів з обміну досвідом у класних, батьківських колективах і між ними;
- проведення батьківських світлиць, свят для батьків (бесіди «Від душі»);
- аукціон ідей родинної педагогіки;
- огляди (наприклад, «Світ батьківських захоплень»);
- організація виставок і традиційного серпневого

ярмарку шкільної форми та власних підручників;

- родинні свята, конкурси, концерти;
- брифінги адміністрації і бухгалтерії для батьківського загалу.

Мета цього проекту:
«Партнерство в ім'я духовного і творчого становлення особистості, здоров'я дитини, її соціокультурного та інтелектуального розвитку».

Із упровадженням проекту «Сім'я і школа: консолідація зусиль» з'явилась нагальна потреба в отриманні батьками психологічних і педагогічних знань. Саме їх брак і викликає непорозуміння між батьками і учнями, батьками і вчителями. Для подолання цих проблем і функціонує психолого-педагогічний всеобуч для батьків, на який запрошуються спеціалісти з конкретного питання, справжні професіонали. Запропоновані і проведені заняття підтверджують його актуальність і необхідність, да-

Психолого-педагогічний всеобуч для батьків на 2001 – 2002 н.р.

Листопад	Профілактика наркоманії підлітків. Роль батьків у боротьбі із шкідливими звичками	9 клас
Грудень	Трудове виховання в сім'ї і школі	6 клас
Січень	Сімейний фактор виховання учнів	7 клас
Лютий	Здібності учня і роль сім'ї в їх розвитку	8 клас
Березень	Гармонія і дисгармонія стосунків батьків і дітей у сучасній родині	10 клас
Квітень	Проблеми адаптації дітей в гімназії. Профілактика незадовільної поведінки	5 клас
Травень	Напутнє слово батьків гімназії педагогічному колективу	11 клас

ють можливість батькам отримати кваліфіковану консультацію фахівців з різних проблем навчання та виховання.

Програма педагогічної просвіти батьків гнучка, коригується і доповнюється залежно від конкретних умов її реалізації.

Педколектив вважає за свій обов'язок допомогти сім'ям у набутті педагогічних знань.

Розширені засідання пе-

дагогічних рад за участю батьківського комітету гімназії і класів, активна участь батьків в атестації педагогічних кадрів, конференціях, презентаціях кафедр, засіданнях науково-методичної ради дають змогу безпосередньо з перших рук мати інформацію і уявлення про навчально-виховний процес гімназії, висловлювати батькам свої думки, побажання, зауваження, брати участь у розгляді термінових і поточних питань навчального процесу.

У гімназії існує постійно діюча «Батьківська школа», яка передбачає проведення диспутів, бесід, аукціону ідей родинної педагогіки, надання практичної індивідуальної допомоги.

Бібліотечна служба сприяє роботі «БШ»: під час інформаційних днів готує повідомлення щодо проблем сімейного виховання для батьківських комітетів класів, добирає літературу. Функціонує абонемент для батьків.

У рамках такої діяльності батьківський комітет випускає власну гімназійну газету «Батьківське слово», інформаційні бюлетені, всі батьки можуть бути дописувачами газет педагогічного колективу «Поклик» і учнівського – «Моя гімназія».

Гостинно відчинені для всіх батьків, учителів, учнів двері «Батьківської вітальні». На них чекають не тільки у прийомні дні голови батьківської громадськості, тут можна попрацювати батьківським комітетам класів, поспілкуватися

ОРІЄНТОВНА ТЕМАТИКА БАТЬКІВСЬКИХ ЗБОРІВ:

- Режим дня учня – потрібна і важлива умова виховання.
- “Виховання дитини – це не втішна розвага, а завдання, яке вимагає капіталовкладень – важких переживань, зусиль, безсонних ночей і багато-багато думок”. Я.Корчак.
- Мистецтво виховання
- Про родинну демократію.
- Роль родини у вихованні моральних почуттів дитини.
- Роль родини у формуванні національної свідомості школяра.
- Роль сім'ї та школи у вихованні громадських почуттів учнівської молоді.
- Спільна діяльність школи та родини щодо формування у дітей потреб у самоосвіті, інтелектуальному саморозвитку, духовному та фізичному самовдосконаленню.
- Зміст шкільної освіти та її пріоритетні напрямки на сучасному етапі.
- Роль родини в організації дозвілля дитини.
- Вплив сім'ї на формування особистості дитини.
- Як допомогти дітям добре вчитися.
- Про виховання правдивості і чесності.
- Виховання навичок культури поведінки в сім'ї.
- Що і як читати дітям.
- Про покарання і заохочення дітей у сім'ї.

окремим батькам між собою, з учителями, вирішити проблемні питання, розв'язати конкретний конфлікт.

Тут завжди тихо, затишно, ніхто не заважає працювати, спілкуватися, будь-яка проблема вирішується спокійно і толерантно.

«Дні довіри» – складний і тривалий процес співпраці куратора, класного колективу і батьків. У визначені дні (в основному – суботні) педагоги, лікар, психолог ведуть індивідуальний прийом батьків і консультують їх з проблем виховання і навчання їх дітей.

А на батьківських зборах, крім куратора, обов'язково присутні представник адміністрації і психолог.

Психологічною службою закладу здійснюється психологічний супровід не тільки учнів і вчителів, а й батьків: проводиться діагностика сімейного мікроклімату, анкетування «Ми і школа», «Батьківські збори з погляду тат і мам», «Вчителі і батьки – партнери в розвитку творчого потенціалу дитини?», «Мотивація навчання – погляд батьків» та інші. Деякі анкети батьки залишають собі, психолог тільки тактовно дає ключ до їх аналізу, а отже, і роздумів.

У гімназії розроблені і постійно використовуються різні форми батьківських зборів: проблемно-тематичні, аналітичні, інформаційні, підсумкові.

Важливим аспектом співробітництва є організація спільної творчої діяльності батьків, учнів, вчителів.

Сьогодні неможливо уявити пошукову, дослідницьку роботу учнівських колективів і вчителів без участі батьків.

Це і постійно діюча акція «Родовід», яка проводиться для кожного класу в шість етапів і до якої підключається кожен новий клас, що приходить до гімназії.

Значною подією протягом року є виконання колективних творчих завдань під час «Фестивалю творчості» (для 5-8 класів).

Науковий центр гімназії, розробляючи завдання, пе-

АКЦІЯ “РОДОВІД”

I етап – до кінця 2001 – 2002 навчального року

Пошукова робота по вивченню генеалогічного дерева сім'ї.
Складання генеалогічного дерева.
Оформлення сімейних альбомів “Родовід”.
Вшанування ветеранів (до 9 травня).

II етап – до жовтня 2002 року

Підведення підсумків I етапу.
Виставка сімейних альбомів.
Святковий концерт для бабусь і дідусів.

III етап – до грудня 2002 року

Вивчення побуту сім'ї.
Сімейні реліквії.
“З бабусиної скрині” – “Парад мод”.
“Українські вечорниці” – обрядове свято.

IV етап – до жовтня 2003 року

Вивчення видатних родин України.
Відвідування музеїв.
Організація зустрічей з представниками видатних родин.
Вшанування ветеранів.

V етап – до грудня 2003 року

Свято людей похилого віку.
Підготовка робіт МАН з історії української родини (на матеріалах родини нашої гімназії).

VI етап – завершальний

Науково-практична конференція “Родовід”.

редбачає спільну пошукову роботу і звіт перед громадськістю гімназії і району батьків, учнів, вчителів, які працюють у конкретному класі. Кожній віковій категорії пропонуються відповідні завдання.

5 класи – Моя сім'я. Мій клас.

6 класи – Моя гімназія.

7 класи – Наш Київ. Екологія довокілья.

Парки і сади Києва.

Мости міста Києва.

8 класи – Сліди прадавніх культур на території України.

100 чудес України.

А протягом квітня місяця щоп'ятниці і щосуботи життя гімназії вирує: ідуть презентації – захисти спільних наробок.

А в старших класах гімназії, коли учні працюють над науковими роботами Малої Академії Наук «Дослідник», більшість батьків готові не просто допомагати своїм дітям, а стати їх науковими керівниками.

Ці батьки мають змогу бути присутніми на захисті робіт своїх дітей на засіданнях науково-методичних кафедр в гімназії, а на традиційній підсумковій науково-практичній конференції нагороджуються не тільки учні-переможці міського і республіканського етапів. Адже співавторами цих перемог, безумовно, є їх учителі і батьки, тому і вшановуємо рідних, що були поруч, допомагали, підтримували, здійснювали сімейний пошук.

Відбувається прекрасне родинне єднання: діти горді своїми батьками,

батьки дітьми, а вчителі – і учнями, і батьками.

Актуальним у нашій гімназії стало проведення круглих столів, де присутні учні певної паралелі, вчителі і батьки. Коли ми планували їх, то навіть гадки не мали, що зустрінемося з проблемами не тільки з боку батьків чи учнів, а й з боку колег-вчителів. Практика показала, що вчитель не завжди готовий сприймати публічну критику, особливо в присутності своїх учнів. Проблема ще й у тому, що, на жаль, батьки не завжди вміють у коректній формі висловити свої претензії. Це викликає хвилювання і навіть обурення серед колег. Але ми вирішили не відмовлятися від цієї форми роботи, бо під час круглих столів формується взаєморозуміння, взаємоповага, конструктивізм. А мудрому, витриманому вчителю це дає можливість продемонструвати свою толерантність не на словах, а на ділі.

Поважаючи інших, можемо сподіватись на повагу до себе. Бесіди на цю болючу й актуальну тему пройшли на всіх рівнях: з учителями, батьками, адміністрацією, учнівською радою, дітьми.

Згідно з планом відбуваються спільні засідання навчально-виховної та правової комісії батьківського комітету гімназії, членів відповідних секторів учнівського самоврядування та представників адміністрації з метою обговорення питання покращення навчально-виховного процесу із запрошенням учнів, які мають прогалини в навчанні і незадовільну поведінку, їх кураторів, вчителів-предметників, у разі потреби – батьків.

Цікаве започаткування – «Правові читання». Обговорюються ситуації, проблеми захисту прав усіх учасників навчально-виховного процесу.

Ми відкрили двері наших класів для батьків на кожен урок. Будь-хто з батьків може відвідати будь-який урок, після чого батьки і вчителі, адміністрація збираються разом і об-

говорюють, що побачили позитивно-го, які побажання вчителям, які за-уваження. Такі зустрічі сприяють вза-єморозумінню, доброзичливим сто-сункам між вчителями і батьками.

Відвідування уроків дає можливість спостерігати за навчальним процесом, за спілкуванням вчителя з дітьми, психологічною атмосферою, новою методикою і підходами до викладання певних предметів і самому відчути себе знову учнем, повернутися на мить у ті далекі, незабутні шкільні роки.

Ті батьки, які відвідують наші уро-ки і бачать наполегливу працю педа-гога, гордяться, що їх діти вчать в такому закладі, пишуться своїми вчителями.

Нормою для нас стали педагогічні консилиуми в класах, коли після серії відвіданих адміністрацією і батьками уроків і заходів у даному класі збира-ються учні, вчителі та батьки і ра-дяться, сперечаються та знаходять шляхи покращення навчально-вихов-ної роботи саме в цьому класному колективі.

Ці консилиуми дуже корисні як для дітей і батьків, так і для вчителів – кожен висловлює свою думку, беруться до уваги пропозиції, зауважен-ня. Діти мають змогу подивитись на себе збоку, оцінити свої переваги, звернути увагу на недоліки, батьки – мають про своїх дітей більше інфор-мації, вчителі, адміністрація – чують думки, зауваження, пропозиції щодо своєї роботи.

Батьки – активні організатори ба-гатьох конкурсів, які проводяться в гімназії. Але є конкурси саме для батьків: «Від роду до роду», «Сімей ерудитів». Вже два роки, як батьки започаткували конкурс «Кращий учи-тель з погляду батьків та дітей». Рей-тинг проводиться методом тестуван-ня батьків за трьома напрямками, які розроблені батьківським комітетом гімназії (дітей тестують психологи):

I напрямок – **вчитель-фахівець;**

II напрямок – **вчитель-особистість;**

III напрямок – **вчитель-старший товариш, друг і порадник.**

Переможці на День учителя отри-мують премії і квіти.

Двічі на рік проходить свято «Та-то, мама, я – спортивна сім'я». З кожним роком кількість учасників цих змагань зростає. В багатьох кла-сах гімназії батьки, учні, їх куратори проводять спільні свята, наприклад, Дні іменинників, виїздять на приро-ду, у туристичні подорожі, на екс-курсії. А цієї осені спортивні змаган-ня проводилися між учителями по-чаткової школи і батьками. А вболівальниками були учні, які дуже раділи за перемогу ... вчителів.

Усіх непокоїть здоров'я наших дітей, і тому намагаємось зробити все можливе для його покращення. Впроваджено лікувальний засіб – ароматерапія. Діє тренажерний зал, послугами якого можуть скористати-ся не тільки діти, а й учителі та бать-ки. Саме батьки займаються впоряд-куванням і облаштуванням спортивно-го майданчика. На кожного учня за-ведена картка здоров'я. Загальні відо-мості про здоров'я дітей знають кура-тори, володіють цією інформацією члени батьківського комітету.

Ми підтримуємо шефські зв'язки зі Згурівською школою: надаємо мето-дичну допомогу, обмінюємось деле-гаціями учнів і вчителів. Всі заходи проводяться за участю батьків. Члени батьківських комітетів наших закладів – добрі знайомі, що діляться своїм досвідом, обговорюють проблеми і здобутки співпраці батьків, вчителів та

**Цей
трикутник
бермудський?!**

**Ні, це модель
державно-
громадського
управління
в дії**

учнів, навіть організували спільний відпочинок наших дітей.

Знахідкою для нас став і спільний концерт за участю дітей, батьків, вчителів під гаслом «У новому тисячолітті без самотності».

Треба бачити, як діти хвилюються за своїх батьків, що виступають зі сцени, пишаються ними. З цікавістю і захопленням дивляться на своїх учителів, які вмінють співати, танцювати, грати. В такі хвилини, підспівуючи під гітару, всі присутні відчувають, що вони — єдиний колектив, що аурою добра і любові наповнюються наш зал і наші серця.

Батьками були у нас ініційовані благодійні акції:

«Турбота» (чудову виставу і невеличкі подарунки підготували батьки нашої гімназії в інтернаті № 10);

ярмарок (продаж шкільної форми і власних підручників за символічною ціною);

«Посади дерево дружби» (гімназисти нашого і Згурівського закладів).

Безпосередня участь батьків у житті своїх дітей, їх розваг і відпочинку — написання сценаріїв, спільні приготування декорацій, пошиття костюмів, участь батьків і дітей у спектаклях — найкращий шлях до зближення з дітьми, їх кращого взаєморозуміння.

А субота — «День родини»: проводяться Дні відкритих дверей, презентації класних колективів, конкурси.

Основою здорового способу життя є залучення всіх сторін «Трикутника» до трудового виховання. Зміцненню взаєморозуміння допомагає спільна участь у заходах щодо благоустрою закладу і прилеглої території.

Батьки мають за честь не тільки взяти посильну участь разом зі своїми дітьми і вчителями у так званому «Дні добрих справ», а й поповнити або відремонтувати інвентар, підвезти землю, вивезти сміття, розсадити насіння, розсаду. Кожен намагається допомогти конкретними справами.

Залучення учнів разом з батьками до посильного ремонту приміщень формує трудові навички, позитивне ставлення до праці, згурто-

вуге дітей та дорослих.

Отже, можна окреслити пріоритети батьківської уваги:

- сприяння забезпеченню науково-методичної діяльності гімназії та матеріально-технічної бази;
- здійснення контролю за організацією харчування;
- контроль за дотриманням санітарно-гігієнічних норм;
- сприяння в організації оздоровлення дітей, контроль за станом їх здоров'я;
- здійснення контролю за розподілом та витратами батьківських коштів, організація платних послуг;
- контроль за відвідуванням учнями занять, своєчасним приходом до школи, перевірка букви «Н» у класному журналі;
- допомога в організації дозвілля, проведенні спецкурсів, керівництво науковою діяльністю;
- контроль за зовнішнім виглядом гімназистів;
- організація ремонтних робіт;
- контроль за навчальним навантаженням дітей.

Наш досвід підтверджує: активна співпраця не на словах, а на ділі. Визнання за батьківською і учнівською громадськістю права на участь у всіх напрямках діяльності закладу, у прийнятті рішень – така співпраця має реальне втілення у конкретних справах і дає вагомий результат.

Ми повинні шукати допомоги в сім'ї, а сім'я має дивитися на школу як на свою помічницю. Та й інша

сторона повинна визнати свої права цілком рівними, дотримуватись взаємодії, доброзичливості і поваги.

Програма ГУОН «Столична освіта» і її проект «Трикутник» є логічним завершенням значної роботи Головного управління освіти і науки і Київської державної адміністрації по створенню дійової багатофункціональної моделі державно-громадського управління розвитком освіти.

А вказані у Проекті мета, шляхи реалізації і пропозиції до органів законодавчої і виконавчої влади дають надію, що цей процес незворотній.

Батьки і вчителі: змагання, атестація

ПРОЕКТ Партнерство в освіті

Фінансування проекту за рахунок коштів міського бюджету, виділених на галузь "Освіта"

Рік	Сума, тис. грн.
2001	8.0
2002	115.0
2003	35.0
2004	30.0
2005	30.0
ВСЬОГО	218.0

СУЧАСНИЙ СТАН

Протягом 1998-2000 років у системі столичної освіти сформувались такі напрямки співробітництва:

- школи Києва – сільські школи України;
- школи Києва – школи міст України;
- школи Києва – школи країн світу.

У 2000 році 350 навчальних закладів міста, виконуючи двосторонні угоди, підтримували партнерські зв'язки з 383 школами Автономної Республіки Крим та 20 областей України. Продовжується співробітництво між 9 районними управліннями освіти Києва і обласними та районними відділами освіти різних регіонів.

Укладено угоди чи протоколи намірів з навчальними закладами 42 держав світу: з Німеччиною (38), Францією (23), США (22), Російською Федерацією (18), Великобританією (17), 10 столичних шкіл є асоційованими членами ЮНЕСКО.

КО. У місті працюють 120 шкільних клубів інтернаціональної дружби, 62 клуби юних дипломатів, 58 осередків побратимства, 9 клубів ЮНЕСКО, 10 шкіл миру, 13 дискусійних та політклубів, дитячий парламент.

Пріоритетними напрямками у зміцненні міжнародних зв'язків визначено безвалютні обміни між навчальними закладами міст-побратимів та поріднених міст. У 2000 році у них брало участь 120 шкіл. З метою навчального обміну, оздоровлення та лікування щорічно за кордон виїздять понад 25 тис. школярів. Столичні навчальні заклади беруть участь у 87 міжнародних освітніх проектах, програмах та конкурсах.

Постійно збільшується кількість київських шкіл, які здійснюють спільні заходи в усіх основних напрямках партнерства. Позитивною є тенденція до подальшої професіоналізації співробітництва.

МЕТА ПРОЕКТУ

- забезпечити дієву організаційну, методичну підтримку комплексних змістовних програм міжнародного і регіонального освітнього партнерства органів управління освітою та навчальних закладів міста Києва;
- сприяти тісній співпраці столичних навчальних закладів із сільськими школами України у розбудові і модернізації національної освіти, утвердженні єдності освітнього простору України.

ШЛЯХИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОЕКТУ 2001-2005рр.

Укласти угоду про співробітництво між Головним управлінням освіти і науки м. Києва та Міністерством освіти і науки Автономної Республіки Крим.

Здійснити цільову шефську допомогу сільським школам:

— с. Моринці Черкаської області (батьківщина Т.Г.Шевченка);

— с. Павлиш Кіровоградської області (школа В.О.Сухомлинського).

Провести черговий Педагогічний ярмарок зі спільною участю київських, сільських і зарубіжних шкіл-партнерів.

Щорічно проводити міський конкурс-фестиваль європейських держав серед навчальних закладів, спільні огляди-конкурси художньої самодіяльності творчих колективів шкіл-партнерів.

Провести загальноміську конференцію «Зарубіжні освітні системи».

Організувати міський конкурс соціально-педагогічних ініціатив і цільових проектів, направлених на розвиток міжнародних і регіональних освітніх партнерських зв'язків.

Взяти участь у впровадженні програми Міністерства освіти і науки України щодо комп'ютеризації сільських шкіл.

Взяти участь у створенні та організації діяльності секції з питань освіти Асоціації міст України.

Організувати постійно діючі семінари:

— «Пріоритети і перспективи розвитку програм партнерства з сільськими школами» для керівників органів освіти і загальноосвітніх навчальних закладів-партнерів;

— «Напрямки і форми роботи шкільних осередків побратимства».

Запровадити програму заочного (дистанційного) підвищення кваліфікації вчителів сільських шкіл-партнерів.

Визначити базові навчальні заклади (спеціалізовані школи, ліцеї, гімназії) для організації курсів, семінарів, «педагогічних майстерень», стажування сільських вчителів різних предметів.

Створити перспективну програму вивчення і узагальнення досвіду роботи загальноосвітніх навчальних закладів Києва з питань реалізації програм міжнародного і регіонального освітнього партнерства.

Створити профільні літні і зимові табори, трудові загани, табори праці і відпочинку для спільного оздоровлення і творчого спілкування учнів київських і сільських шкіл України та шкіл інших країн.

Організувати проведення очно-заочних олімпіад з різних предметів, інтелектуальних турнірів, наукових, творчих конкурсів за спільною участю учнів київських і сільських шкіл.

Розмістити на WEB-порталі Головного управління освіти і науки сторінку про співпрацю навчальних закладів міста з сільськими та зарубіжними партнерами.

Підготувати матеріали до ювілейної збірки з нагоди 10-річчя співробітництва між Головними управліннями освіти і науки Києва та Мюнхена.

Видати в серії «Столична освіта» збірку «Київська школа на шляху до культури миру».

Випустити інформаційний вісник «Міжнародне співробітництво в системі освіти Києва».

Управління
школою

НЕ ОБМЕЖУЮЧИСЬ СТІНАМИ ОДНОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

Столична освіта. Партнерство в освіті.

Шкільне життя неможливо обмежити стінами одного навчального закладу. Прагнення розвивати і вдосконалювати себе сприяє розширенню кола спілкування, тому ми з готовністю підтримали ініціативу про встановлення партнерських зв'язків із сільськими школами.

Віктор КАЛИТА

директор середньої загальноосвітньої школи №273 м. Києва

Володимир ГРУТМАН

директор Глевахівської середньої загальноосвітньої школи Васильківського району Київської області

Свого партнера – Глевахівську середню загальноосвітню школу Васильківського району Київської області, яку очолює заслужений учитель України В.М.Грутман, знайшли відразу, і вже в 1998 р.

колективи шкіл уклали угоду про співпрацю в селищі Глеваха, визначили пріоритетні напрямки:

- проведення педагогічних рад;
- обмін делегаціями;
- навчально-виховні заходи;
- взаємообмін методичними напрацюваннями;
- спортивні змагання, відпочинок.

У травні 2001 року під час проведення спільної гри “Козацькому роду нема переводу” на Жуковому острові підписана нова угода “трикутника” при

підтримці селищного голови О.ВШепеленка.

Колективи шкіл підтримують дружні стосунки. Вже стало традицією проводити неформальні зустрічі вчителів, учнів і батьків. Практикують спільні засідання педагогічних рад, де обмінюються своїм досвідом учителі з різних питань. Тандеми вчителів, учнів і батьків Глевахівської СЗШ і СЗШ №273:

А.М.Слобоженко – Е.Р.Рудиченко – вчителі ДПЮ;

Л.М.Півень – В.Г.Фотинюк – вчителі фізкультури;

С.Я.Лелека – Т.В.Кириленко – вчителі географії;

В.І.Алексеевко – Л.І.Жованик – голови ПК;

С.Лук'янець – Мельниченко Анна – голови учнівського самоврядування;

Костильов Дмитро – Різун Володимир;

Супрович Ганна – Трубецький Олександр;

П.С.Кисельов – О.І.Ковальова – батьківський комітет;

О.В.Гузик – В.В.Осадча – батьківський комітет.

Для професійного вдосконалення важливим є пошук і знахідки, якими можна поділитися з колегами. Методичний кабінет нашої школи підготував для колег збірку методичних матеріалів з досвіду роботи: “Впровадження прогресивних педагогічних концепцій”

пцій, інноваційних технологій, моделей, оптимальних форм і методів в організацію навчально-виховної роботи.” З метою виявлення та розвитку обдарованих дітей готуємо матеріали для проведення спільних олімпіад по мережі Інтернет, з відкриттям спільної сторінки.

Візитною карткою нашої школи з 1989р. стали спортивно – туристичні змагання “Козацькому роду нема переводу”. У 2000р. команди партнера “Рятівники” були призерами і переможцями змагань на Жуковому острові в м. Києві, а в 2001р. такі змагання відбулися і в Глевасі за підтримки – мешканців селища, батьків, селищного голови О.В.Шепеленка, відділу освіти Васильківської райдержадміністрації (зав. відділом М.О.Гайдучак)

“Деякі конкурси були для нас новими і незвичайними, – ділиться своїми враженнями учень 9 кл. сзш №273 Івашенко Павло, – штовхання воза, залізання на семиметровий стовп. Я бачив, що суперники сильні духом, як справжні козаки, вони боролися до кінця!”

“В Глевасі я познайомилася з багатьма учнями. Після змагань смачно пообідали кулішем, що приготували на вогнищі в казані наші дівчата”, – Моренко Євгенія, 10-а кл.

“Нам дуже сподобались роботи юних художників, виставка умільців декоративно – прикладного мистецтва. В планах – залучення партнерів до ігор в лізі КВВ та інтелект – турнірі”,

На фото:
угода, зустріч, змагання

ПРО ПАРТНЕРСЬКІ ЗВ'ЯЗКИ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ М. КИЄВА ІЗ ШКОЛАМИ МІСТ І СІЛ УКРАЇНИ

Створення та реалізацію програми співробітництва загальноосвітніх навчальних закладів м. Києва з сільськими школами України розпочато з 1998 року.

Протягом 1998-2001 років у системі столичної освіти сформувались такі пріоритетні напрямки співробітництва:

- проведення спільних навчально-виховних заходів для школярів;
- обмін делегаціями педагогів та учнів;
- проведення спільних педагогічних рад, різноманітних організаційно-педагогічних та методичних заходів для вчителів;
- організація спортивно-оздоровчої роботи, спільний літній відпочинок дітей та вчителів;
- передача сільським школам навчальних посібників, художньої літератури, передплата педагогічних видань, взаємообмін методичними наробками вчителів;
- гуманітарна допомога малозабезпеченим, поповнення матеріально-технічної бази сільських шкіл.

У 2000-2001 навчальному році 371 загальноосвітні навчальні заклади м. Києва, виконуючи двосторонні угоди про співпрацю, підтримували партнерські зв'язки з 445 сільськими навчальними закладами України. Серед партнерів-школи Автономної Республіки Крим, 20 областей України, 22 райони Київської області. Близько 50 київських шкіл мають співпрацю з сільськими школами на рівні органів учнівського самоврядування, проводяться спільні зустрічі, конференції, семінари, обмін досвідом роботи. Розгорнуто співпрацю батьківських комітетів.

Продовжується співробітництво між районними управліннями освіти м. Києва і районними та обласними відділами освіти. У листопаді 2001 року було організовано і проведено зустріч делегації керівників районних відділів освіти Житомирської області з працівниками освіти м. Києва.

Продовжується співпраця освітян м. Києва з освітянами сіл України. 1-2 листопада 2001 року у м. Києві відбулась дводенна зустріч з учителями Павлівської школи ім. В. О. Сухомлинського.

Програмою "Столична освіта (2001-2005 роки)" визначено перспективи подальшого розвитку партнерства в освіті, зокрема співпраці столичних навчальних закладів з сільськими школами України у розбудові і модернізації національної освіти, утвердженні єдності освітнього простору України.

— Президент учнівської ради Мельниченко Анна, 10 кл.

Приємно зазначити, що арили змагань не розвели на різні полюси учнів наших шкіл. Суперники на полях ставали друзями, шукали нових зустрічей. Так за власною ініціативою членів ради самоврядування Г. Мельниченко, (10 кл.), В. Різуна, (11 кл.) проведено спортивні змагання з футболу в Глевасі, баскетболу в Києві. Ми були свідками цікавої безкомпромісної спортивної боротьби, де переможених не було — була радість від спілкування.

Для глевашан незабутніми стали концерти фольклорних ансамблів сзш 273 "Медуниці", "Любисток" під керівництвом відмінника народної освіти України, лауреата премії П. Чубинського Н. В. Левицької.

У рамках програми "Столична освіта 2001-2005 рр." Глевахівська селищна рада піклується про вчителів СЗШ 273, виділяючи земельні ділянки.

З огляду на традиції, що склалися між нами впродовж цих років, плануємо спільні звітні концерти в квітні-травні для глевашан і мешканців мікрорайону "Корчувате", інтелект-турніри "Брейн-ринг" (5-8 кл), КВВ (9-11 кл), спільну WEB-сторінку, очно-заочні олімпіади, міжшкільну газету, випуск поетичних альманахів, виїзні художні виставки, туристсько-краєзнавчу роботу, проекти науково-дослідницьких тем.

ПРОЕКТ Учитель

СУЧАСНИЙ СТАН

Головна дійова особа освіти – учитель. Завдяки його діяльності реалізується державна політика у створенні інтелектуального, духовного потенціалу нації, розвитку вітчизняної науки, техніки і культури, формування людини майбутнього, а також забезпечується право громадян на здобуття повної загальної середньої освіти.

Сьогодні вимагає підготовки нової генерації педагогічних працівників, підвищення професіоналізму вчителя, його національної свідомості, готовності до творчої діяльності. Проте останні роки позначені зростанням відтоку кваліфікованих педагогічних кадрів із загальноосвітніх навчальних закладів міста: за період з 1997р. по 2000р. вибуло 5329 вчителів (23%). У порівнянні з 1998р. дещо зменшився освітній рівень вчителів 5-11 класів з вищою освітою (на 0,6% і становить 92,8%). Зменшується кількість вчителів-чоловіків (у 1999р. – 14,4%, у 2000р. – 12,4%). Залишається низьким прибуття випускників вищих педагогічних навчальних закладів протягом останніх трьох років (1998р. – 157 чол./48,6%/, 1999р. – 177 чол./44,8%/, 2000р. – 217 чол./54,6%/). Зростає відсоток вчителів пенсійного віку (у 1997 році в навчальних закладах міста працювало 2195 (9,5%) вчителів-пен-

сіонерів, у 2000р. – 3265 (14,1 %) та потреба в педагогічних кадрах, особливо в учителях трудового навчання, фізичної культури, іноземної мови.

Потребують нагального вирішення питання поліпшення житлових умов педагогічних працівників, їх оздоровлення, медичне обстеження; створення належних умов для самоосвіти, дозвілля.

МЕТА ПРОЕКТУ

- Підвищити престиж педагогічної професії в суспільстві;
- Створити систему планомірного поповнення столичних навчальних закладів висококваліфікованими спеціалістами та забезпечити високу суспільну результативність професійної діяльності педагогічних кадрів;
- Створити сприятливі умови для життя і професійної діяльності педагогічних працівників, забезпечити їх основні конституційні права на працю, житло, відпочинок, медичне обслуговування, інфраструктуру.

Фінансування проекту за рахунок коштів міського бюджету, виділених на галузь "Освіта"

Рік	Сума, тис. грн.
2001	626.0
2002	686.0
2003	676.0
2004	686.0
2005	676.0
ВСЬОГО	3350.0

Управління
школою

Зінаїда СІВЕРС

Ректор КМІУВ
ім. Б.Грінченка,
кандидат психологічних
наук

ЩО Б ТИ НЕ РОБИВ, РОБИ РОЗУМНО І ПЕРЕДБАЧАЙ РЕЗУЛЬТАТ

Столична освіта. Учитель.

Сьогодні в Україні відбувається становлення нової освітньої системи. Цей процес супроводжується суттєвими змінами в педагогічній теорії і практиці навчально-виховного процесу.

Зміст освіти збагачується новими процесуальними вміннями, розвитком здібностей оперування інформацією; важливою складовою педагогічного процесу є особистісно-орієнтована взаємодія учителя з учнем; удосконалюються освітні технології.

В психолого-педагогічному плані основні тенденції удосконалення освітніх технологій характеризується переходом від учіння як функції запам'ятовування до учіння як процесу розумового розвитку; від орієнтації на середнього учня до диференційованих й індивідуалізованих програм навчання.

За цих умов набуває практичного значення розв'язання проблеми формування готовності учителя до роботи в нових умовах, адже він мусить стати технологом навчального процесу, вміти орієнтуватися в широкому спектрі інноваційних технологій, ідей і т.п.

Цілком природно, що

суспільство, держава покладає на вчителя обов'язок і відповідальність за створення освітньо-розвиваючого середовища, в якому буде формуватися особистість учнів.

Так само природною має бути відповідальність держави, суспільства за створення умов праці та відповідного освітнього середовища для вчителя. І тут мова йде не лише про заробітну платню.

Сьогодні середньостатистичний учитель витрачає 24-26 годин на проведення щотижневих уроків, стільки ж на перевірку зошитів та домашню підготовку, 5-6 годин на індивідуальні заняття і позакласні заходи, 2-3 години обов'язкового адміністративного навантаження (наради, звіти, збори і т.п.), 1-2 години на самоосвіту. Таким чином, тривалість робочого часу учителя — 8-9 годин на день (без вихідних) або 10 годин з одним вихідним днем.

За таких умов питання допомоги учителю є основним питанням реформ в освіті.

Проблеми учительства можна вирішувати на 3-х рівнях:

- державному;
- регіональному;
- рівні навчального закладу.

Залишаючи за межами обговорення державний та

рівень навчального закладу, зосередимо увагу на регіональному рівні.

Розпочинаючи освітні реформи в Києві, добре розуміли, що значні зміни в шкільній освіті відбудуться тільки тоді, коли вони будуть науково-обґрунтованими та комплексними; коли суттєво буде підвищений рівень професійної психолого-педагогічної кваліфікації вчителів, коли об'єднаються всі учасники навчально-виховного процесу; коли органи управління освіти будуть здійснювати ефективний педагогічний менеджмент, а не займатися адмініструванням.

Так народилася програма “Столична освіта” 2001-2005 роки, затверджена на IX сесії XXIII скликання Київської міської Ради, спрямована на уникнення стихії, волюнтаризму та неузгодженості в реформі столичної освіти.

Серед XI розділів цієї програми чільне місце займає розділ “Післядипломна освіта”, який складатиметься з двох проектів “Наука – методика – навчання” та “Педагогічний експеримент”.

Основною метою проекту “Наука – методика – навчання” є подолання протиріччя між об'єктивними вимогами до школи і готовністю учителя працювати в нових умовах (існуючим рівнем кваліфікації); модернізація системи методичної та навчально-виховної роботи на основі сучасних інформаційних технологій; взаємозв'язок системи підвищення кваліфікації і педагогічної науки; залучення учителів до науково-

дослідницької роботи; розвиток творчого потенціалу і ініціативи педагогів.

Центральною ланкою реалізації проекту став Київський міжрегіональний інститут удосконалення вчителів ім. Б.Грінченка.

КМІУВ ім. Б.Грінченка багато років працює над пошуком ефективної моделі підвищення кваліфікації вчителів та організації фахової методичної допомоги учасникам навчально-виховного процесу.

Відомо, що процес формування професійної компетентності педагога триває протягом усього життя. На кожному етапі він наповнюється новим змістом, новими організаційно-педагогічними формами і методами, новими потребами і можливостями. Тому до найважливіших функцій діяльності інституту ми відносимо не лише соціокультурну і компенсуючу, але й функції оновлення професійного досвіду учителів.

Робота колективу спрямована на задоволення потреби особистості в творчості. Навчальні програми враховують індивідуальні освітні потреби та особливості навчального закладу, в якому працює слухач.

Всі програми є багаторівневими та модульними; запроваджені різноманітні форми організації навчання (очна, очно-заочна, екстернатна, кореспондентська, дистанційна).

Але будь-яке навчання без постійного прагнення педагога до саморозвитку та самовдосконалення не буде ефективним. Ми підтримуємо це прагнення через

Будь-яке навчання без постійного прагнення педагога до саморозвитку та самовдосконалення не буде ефективним

організацію науково-практичних конференцій та семінарів, авторських шкіл та творчих груп.

Лише в 2001 році педагогічні працівники столиці стали учасниками конференцій:

- Роль початкової школи у розвитку креативних здібностей учнів.
- Сучасні методи психологічного консультування в системі освіти.
- Використання мультимедійних систем в навчальному процесі.

- Актуальні проблеми науково-методичного забезпечення викладання зарубіжної літератури.
- Технологія організації творчої діяльності учнів у навчально-виховному процесі.
- Адаптація шестирічної дитини до навчання в школі.
- Школа і батьки: проблеми взаємодії.
- Дисгармонія батьківсько-дитячих стосунків та її наслідки.
- Психолого-педагогічний моніторинг якості освіти. Проведені семінари-тренінги:

- Підготовка освітян до моделювання педагогічних процесів з використанням інформаційних технологій.
- Тренінги для батьків:
- Я знаю власну дитину.
- Типи неправильного виховання та особистість дитини.

У місті запроваджена комплексна програма комп'ютерного та психологічного всеобучу, програми "Інтернет-технології у дистанційному навчанні" та "Глобальні комп'ютерні комунікації в освіті".

Розпочав свою роботу ресурсний методичний центр новітніх інформаційних технологій, створена школа педагога-дослідника, постійно діючий семінар "Інноваційна педагогічна діяльність".

Програма "Столична освіта" розрахована на п'ять років. Але вже сьогодні ми можемо сказати, що в м. Києві створене унікальне освітнє середовище, яке живе і розвивається.

СТРУКТУРА ВЧИТЕЛЬСЬКИХ КАДРІВ
ДЕННИХ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ,
ЯКІ ВИКЛАДАЮТЬ ОСНОВИ НАУК У 5-11 КЛАСАХ
ЗА РІВНЕМ ОСВІТИ (КВАЛІФІКАЦІЯ)

ДИРЕКТОР
ШКОЛИ
ЛІЦЕЮ
ГІМНАЗІЇ

ДОСВІД РОБОТИ З МОЛОДИМИ ВЧИТЕЛЯМИ

Столична освіта. Учитель.

Управління
школою

“Головна дійова особа освіти — учитель”

Шкільна методична робота спрямована на становлення професійної майстерності кожного вчителя. Ця форма підвищення кваліфікації давно вже визнана найбільш ефективною, бо здійснюється систематично та постійно, а також є економічно вигідною, бо не пов'язана з оплатою замість уроків під час перебування учителя на курсах підвищення кваліфікації. Особливо актуальною стала вона в сучасних умовах, коли, з одного боку, в школах не вистачає вчителів, і вчителі, які працюють, ведуть по півтори ставки і більше, а, з другого — молодим учителям, сучасним випускникам педагогічного вищого навчального закладу, бракує педагогічної майстерності, яку вони ще мають набути.

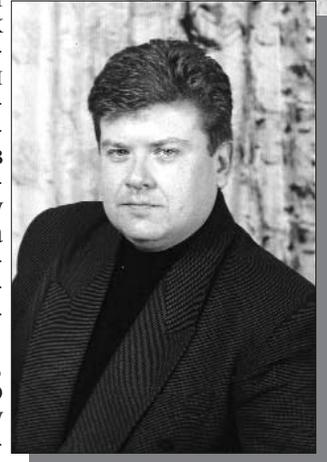
Важливим є визначення самого поняття “молодий спеціаліст”, яке в педагогічній літературі трактується по-різному. Деякі вчені вважають, що молодий спеціаліст — це вчитель зі стажем 10 років. Дійсно, саме десятирічний стаж роботи, як правило, визначає професійний успіх учителя та стабільність його службового становище. Є й інший підхід, за яким молодий спеціаліст — це вчитель зі стажем 5 років. Саме після 5-річного стажу в 70-80 роки проводилась перша надбавка до зарплати вчителя, чим підкреслювалось підвищення якості роботи вчителів.

В наші часи через 5 років роботи молодий вчитель зобов'язаний пройти атестацію.

Проте в умовах роботи ліцею орієнтуватися на 5-ти річний стаж як на термін, необхідний для набуття професійної майстерності, вкрай небажано. Тому робота з молодими спеціалістами в нашому ліцеї спрямована на скорочення часу, необхідного для підвищення їхнього професійного рівня.

Виходячи з цього, адміністрація ліцею організувала школу педагогічної майстерності для молодих вчителів, до роботи в якій залучаються директор та його заступники, методисти науково-методичного центру управління освіти Голосіївського району, голови методичних об'єднань ліцею, досвідчені вчителі-предметники ліцею, психологи, співробітники інформаційно-аналітичного центру ліцею. Програма роботи школи педагогічної майстерності розрахована на 3 роки (Дивись вріз).

Щорічно керівництвом ліцею заповнюється психолого-діагностична картка творчого потенціалу педагогічних здібностей молодих вчителів, що дозволяє відслідковувати рівень — низький, середній, високий, що досяг вчитель у йо-

Юрій ВОЛОЩУК

Директор ліцею
“Голосіївський”
№241 м. Києва

Директор школи, ліцею, гімназії № 1-2/2002

ПРОГРАМА РОБОТИ ШКОЛИ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ

Теми і зміст занять першого року навчання складають наступні питання:

сучасні вимоги до типів, структури уроків, до прийомів і методів навчально-виховної роботи; проблемне програмоване навчання; аналіз програми для вибору форм, мети, постановки завдань навчально-виховної роботи за заданими параметрами; розробка тематичних планів, форм і методів написання конспектів; розробка схеми вивчення досвіду; вивчення досвіду майстра педагогічної праці; обговорення зразків досвіду, які демонструються; внесення коректив в розроблені молодими спеціалістами конспекти уроків.

Серед форм і методів роботи школи слід назвати бесіду, залік, ділову гру, семінар, моделювання, відкриті уроки, індивідуальну роботу. В кінці року визначається рівень підготовки молодих спеціалістів.

Другий рік роботи присвячено з'ясуванню значення і виховних можливостей навчального предмета; вивченню досвіду роботи майстра педагогічної праці в комплексі: урок – позакласна робота – робота з батьками; розробці навчально-виховних планів з найскладніших питань з урахуванням рівня навченості і вихованості учнів; програванню навчально-виховних ситуацій; аналізу якості знань, умінь і навичок учнів та типових недоліків у викладанні; розробці методики оцінювання результативності, застосуванню елементів творчості.

Серед форм і методів роботи школи, крім означеного – обговорення розробок, корекція, вивчення документації, відкриті заходи. В кінці року знову також визначається рівень підготовки молодих спеціалістів, але вже за 2 роки. Пропонуються завдання для самостійної роботи.

Третій рік роботи присвячується розвитку творчих здібностей молодих вчителів. Розробляються комплексні плани та конспекти, обговорюються, коректуються, відбираються найбільш результативні поєднання прийомів і методів, здійснюється вибір форм організації навчально-виховної діяльності вчителя й учнів. Досягненню результатів роботи школи сприяють й форми проведення занять, такі як круглий стіл і мозкова атака. Обов'язково визначається рівень підготовки молодих спеціалістів за три роки та даються завдання для самостійної роботи.

го виконавській, пошуковій та самоосвітній діяльності та якому рівню відповідають його організаційні та академічні здібності, а також тип спілкування, яким володіє вчитель – демократичний чи авторитарний.

Також щорічно й молодими вчителями заповнюється “Діагностична картка методичної підготовки вчителів ліцею”, що вимагає від них визначитись щодо кожного напрямку діяльності вчителя за чотирма позиціями: володію питанням; хочу ознайомитись з досвідом; потрібна допомога; можу поділитися досвідом.

Важливе значення в становленні особистості молодого вчителя є така традиційна форма роботи, як педагогічне наставництво, яке оформлюється наказом по ліцею. Вчитель–наставник надає допомогу молодому вчителю в підборі методичної літератури для самоосвіти, допомагає в складанні тематичних планів, звертаючи особливу увагу на підбір матеріалів для систематичного повторення, проведення навчальних екскурсій, практичних робіт; найбільш складні теми розробляє разом з молодим учителем, допомагає в підборі роздаткового матеріалу, наочних посібників, текстів, контрольних та самостійних робіт, відвідує уроки молодого учителя з наступним детальним аналізом, запрошує його на свої уроки, організовує відвідування молодим учителем уроки інших досвідчених вчителів–предметників. Перед вчителем–наставником стоїть кілька важливих завдань:

ділитися своїм досвідом без повчання, шляхом доброзичливого показу своєї роботи;

допомагати своєчасно, терпляче, не забувати відзначати позитивні моменти в роботі молодого вчителя;

вчити не копіювати, не сподіватися на готові розробки, а здійснювати творчий підхід до своєї праці, виробляти свій власний педагогічний почерк.

Велике значення в роботі з педагогічними кадрами в ліцеї адміністрація надає створенню комфортної морально—психологічної та робочої обстановки в навчальному закладі шляхом створення умов для професійного зростання та самовираження вчителів. Так, працюючи над власною науково—методичною темою, вчитель має доступ до мережі Internet, різноманітної методичної літератури, педагогічної преси. Результати роботи друкуються в методичному збірнику ліцею “Пошуки і знахідки”.

У ліцеї також створені умови для відпочинку і оздоровлення вчителів, для яких працюють секції бальних танців, шейпінгу, загально—фізичної підготовки, проводяться туристичні зльоти, клуби вихідного дня, спортивні змагання з командами учнів.

Необхідною є також постійна увага до вчителів. Ми спільно святкуємо День учителя, Новий рік, День захисника Вітчизни, Міжнародний жіночий день. Обов'язково запрошуємо пенсіонерів, які раніше працювали в ліцеї. Адміністрація надає допомогу в лікуванні та оздоровленні вчителів, обов'язково вітає кожного працівника з визначними подіями в його житті.

Послідовна робота з молодими спеціалістами допомагає скоротити тривалість становлення їхньої про-

фесійної майстерності. Про це свідчать підсумки атестації вчителів. Більшість молодих педагогів уже через 1-2 роки прагнуть підвищити свою кваліфікацію, аргументовано мотивуючи своє прохання. Під керівництвом досвідчених колег вони постійно аналізують рівень своєї роботи, шукають найбільш ефективні прийоми й методи навчання дітей, що сприяє їх подальшому творчому зростанню.

Такий підхід дозволяє сміливо поповнювати склад учителів у школах, гімназіях, ліцеях випускниками педагогічних вузів, зберігаючи віковий баланс працівників для забезпечення оптимального навчально—виховного процесу.

Діагностична картка методичної підготовки вчителя ліцею

ОСНОВНІ НАПРЯМИ ДІЯЛЬНОСТІ ВЧИТЕЛЯ
Визначення розвиваючої мети уроку
З'ясування в навчальному матеріалі головного для засвоєння на уроці.
Вибір доцільних методів навчання.
Поєднання фронтальних, групових та індивідуальних форм.
Розроблення завдань пошукового характеру.
Інтеграція уроку в систему, зв'язок уроку з попереднім і наступними уроками.
Вміння керувати процесом засвоєння знань.
Організація закріплення і застосування на практиці одержаних знань.
Навчання прийомів раціональної організації навчальної праці.
Дотримання необхідного темпу уроку.
Раціональне використання часу на уроці.
Застосування різних видів самостійної роботи.
Здійснення індивідуального та диференційованого підходів до учнів.
Виховання інтересу до навчання.
Зв'язок навчальної роботи з позакласними заходами.
Виконання ігрових ситуацій на уроці.
Формування навичок грамотного каліграфічного письма.
Робота з розвитку зв'язного мислення.
Формування навичок читання.
Народознавство в системі навчально—виховного процесу.

Управління школою

«МАЙБУТНЄ ЗА ШКОЛОЮ ЖИТТЯ, ШКОЛОЮ РАДОСТІ»

Сьогодні в галузі освіти, як і в багатьох інших, безліч серйозних проблем. Але на переконання начальника Головного управління освіти Києва, президента Міжнародного педагогічного клубу європейських столиць Бориса Жебровського, останніми роками у київських освітян з'явилась унікальна можливість зосередитись на суто педагогічних питаннях завдяки підтримці і розумінню з боку столичної влади. І взагалі, столична освіта перебуває на «привілейованих» бюджетних позиціях: на її потреби минулого року використано п'яту частину бюджету міста. Але й віддача освітян очевидна.

— Борисе Михайловичу, якщо проаналізувати останні кілька років, то які, на ваш погляд, тенденції простежуються в галузі освіти?

— За традицією, спочатку говорять про кризу в галузі та все, що з нею пов'язане: недостатнє фінансування, брак кадрів...

Але одразу хочу наголосити, що для Києва це нехарактерне. Останніми роками асигнування на освіту постійно зростають, і на 2000 рік цей показник становив близько 21,6% від загальної суми бюджету. Звичайно, хотілося б більше, треба більше. Але, коли бачиш, як змагають від безгрошів'я інші галузі, то просто не маєш морального права вимагати більше. За останні три роки дуже багато питань освіти в столиці вирішено. Мабуть, показово, що вже видано розпорядження міського голови про підготовку до наступного навчального року, бо зазвичай такі документи

всюди підписуються у травні-червні. Але навіть створювати ситуацію для штурмового вирішення питань, коли протягом навчального року поступово можна все підготувати, розпланувати? Це дуже важливо. Ще ніколи в Україні не приймався такий документ з такою упередженістю. Аналогічні розпорядження найближчим часом будуть прийняті й на місцях: в усіх районах, у кожній школі. Буде уточнено, які суми виділити на ремонт приміщень, теплиць, на освітлення, меблі та інше.

— Якщо з фінансуванням галузі більш-менш добре, то чи можна те саме сказати про інші аспекти роботи освітян?

— Якщо у фінансово-господарських питаннях нас підстрахують, то це означає, що ми тепер маємо можливість більше зосереджуватися на вирішенні суто навчально-виховних проблем. Зокрема, мене дуже хвилює організація навчального процесу, якість викладання, виховання дітей у нових

Борис ЖЕБРОВСЬКИЙ

начальник Головного управління освіти і науки Київської міської державної адміністрації

суспільних умовах, здоров'я учнів.

На жаль, у роботі наших шкіл залишається багато недоліків. Більшість з них пов'язана з якістю роботи вчителя, і не стільки в плані викладання шкільних предметів, скільки потребують вдосконалення виховні моменти, взаємозв'язки «учні – батьки – вчителі».

Всі суспільні катаклізми останніх років позначаються й на школі. А до протистояння таким бідам нашого часу, як наркоманія, дитяча жорстокість, криміналітет, розпуста, школа виявилась професійно неготовою: ніхто не вчив в інституті, як розпізнати наркомана, як поводитися у підлітковому середовищі. Через те сьогодні вчителі, школа мають значно менше виховного впливу на дітей, ніж хотілося б.

— Який вихід з такого становища пропонується?

— Необхідно створювати абсолютно нову систему управління освітою — державно-громадську. Суть її в тому, що потрібно створити своєрідний трикутник взаємодії батьків, учнів і школи. Така модель у Києві створюється: підписано унікальний документ, аналогів якому немає в Європі — тристоронню угоду про співпрацю. Частина повноважень ми делегували громадським організаціям: міській раді старшокласників та громадському об'єднанню батьків. Є також хартія старшокласників, яку вони затвердили, є органи шкільного самоврядування.

— Чого ви очікуєте від

такої співпраці?

— Контролю за діяльністю органів освіти. Адже якщо ми не матимемо зворотнього зв'язку, не знатимемо думки батьків та громадськості про нашу роботу, її ефективність і правильність, то наробимо дуже багато помилок.

— До речі, про оцінки громадськості та помилки. Останніми роками в системі освіти дуже часто змінюються «правила гри», з'являються нові підходи, норми. Тільки діти до них звикають, як знову чергові новації. На думку більшості батьків, це негативно позначається на навчальному процесі. Очевидно, необхідно стабілізувати ці процеси?

— Освіта — дуже консервативна галузь і не терпить революційних змін. Звичайно, треба нарешті визначитися з основними документами, стандартами і припинити постійні експерименти, пошуки, вийти із стану невизначеності. На нашому рівні ми обережно підходимо до експериментів.

Разом з тим і новому не можна закривати двері. Але все нове має впроваджуватись під контролем фахівців. З цією метою ми створили центр педагогічних новацій. Всі експерименти, а їх зараз впроваджується близько 50, на контролі центру. Встановлені терміни, проводиться експертиза, визначаються проміжні результати. Такого «досвіду», до речі, теж немає ні в кого. Ми вважаємо, що основні шкільні методики, якими користуються у світі, мають бути представлені і в Києві, нехай навіть

Освіта XXI століття — це індивідуальне навчання

в одній школі.

Велику увагу приділяємо вивченню мов. Раніше основних було чотири, сьогодні — понад десять. Зокрема, додалися: італійська, східні. Є багато пріоритетних проєктів, пов'язаних із здоров'ям дітей. Мережа експериментальних закладів зараз цілком задовольняє наявні потреби. Але є ще не-реалізовані можливості. Скажімо, нещодавно в столиці з'явилися нові ліцеї — юридичний (МВС) та аерокосмічний (Інституту авіації). Має відкритися технологічний ліцей у Дарницькому районі.

Я, наприклад, вважаю, що освіта XXI століття — це індивідуальне навчання. І мабуть, через 10-20 років у нас буде можливість, крім загальних навчальних програм для кожного учня, з 1-го класу відпрацьовувати індивідуальну програму, яка відповідатиме його фізичним, психологічним, інтелектуальним можливостям. Тоді не буде стресів, травм, ненависті до уроків, а буде нормальна школа життя і школа радості. І база для цього в Києві є — це школа екстернів у Московському районі, яка існує вже два роки. Тут відпрацьовуємо методики і будемо виходити з пропозицією до Київради, щоб надати цій школі статусу загальнодержавної.

— *А кадрова політика задовольняє міське управління освіти?*

— Дуже помітним стало старіння педагогічних кадрів. Якщо раніше щороку до міських шкіл першого вересня приходило півтори тисячі молодих спеціалістів,

то зараз — лише 300-400. Немає місць, бо щороку скорочується кількість класів. І треба знаходити розумний баланс між молодими свіжими силами та досвідом і традиціями старшого покоління. Потрібна спадкоємність. Багато в цьому плані залежить від директора школи. Ми це розуміємо. І є чимало прикладів, коли у занедбану школу приходив новий директор, і вона буквально за рік змінювалася на краще. За останні три роки ми змінили 60 директорів, чого не робилося десятиріччями. І у київських школах чверть директорів були пенсіонерами. Ми дуже тактовно підходимо до подібних замінів. А з іншого боку, ще й не маємо права помилитися з новим призначенням.

Ще одна суто київська доробка: при Управлінні освіти працює школа резерву директорів, куди ми відбираємо талановиту молодь, рік з нею працюємо, навчаємо, перевіряємо, а по закінченні найкращих на рік призначаємо на вакансії за строковою угодою, а в підсумку дивимось, що зроблено, яку оцінку виставляє керівникові колектив. І тільки після цього призначаємо на постійну роботу. У 60 таких призначеннях ми помилились лише двічі.

— *Чи використовуєте у творчих пошуках зарубіжний досвід?*

— Окремі елементи. Але й наші проєкти отримують схвальні відгуки колег, ними цікавляться за кордоном, наш досвід вивчають іноземні делегації.

МІСІЯ ДИРЕКТОРА

ДО ПОРТРЕТА ДИРЕКТОРА, НА ЯКОГО ЧЕКАЮТЬ УСІ

Управління
школою

Роздумуючи про сьогоднішній стан освіти, школи, роль вчителя та директора у державі, усвідомлюєш необхідність з'ясувати, чому так сталося в Україні, що освіта не на тому рівні, а вчитель, керівник школи, як і взагалі всі освітяни – від вчителя до науковця – не на тому місці?! Всі говорять про кризу. Але що її спричинило: криза у державі, неналежне фінансування освіти, невдалі реформи, внутрішні освітянські проблеми? Чи є вихід? Як поліпшити становище і кому це потрібно? Хто має це зробити? Чи спроможний сучасний директор вийти з кризи, не загубитись у “бермудських трикутниках” сучасної освіти? Ці і безліч інших запитань потребують відповіді, насамперед, самих освітян, бо хто більше розуміється на наших проблемах, ніж ми самі. Щоб відповісти на ці запитання, автором проведено ряд “круглих столів” з директорами приватних шкіл і шкіл державної форми власності м. Києва та України, анкетування та інтерв'ю з відомими педагогічній громадськості керівниками освіти.

Щоб уникнути суб'єктивної оцінки ситуації доповнимо результати власних досліджень даними

Центру соціологічних досліджень Національного університету ім. Тараса Шевченка, спостереженнями науковців та методистів щодо проблем управління, стану вчителів та директорів середніх шкіл України, статистичними даними вивчення людського розвитку регіонів України.

Дана стаття – спроба дати колегам відповіді, допомогти їм зорієнтуватись у складній ситуації та свідомо зробити свій вибір щодо їхньої власної долі та долі освіти.

В розробці анкет та опитуванні директорів шкіл Ватутинського району м. Києва взяли участь кандидат педагогічних наук Ольга Іванівна Зайченко, та Людмила Іванівна Калінічева, досвідчені керівники шкіл, стаж роботи яких у статусі управлінців освіти сягає за 30 років.

ШКОЛА: ПОГЛЯД З СЕРЕДИНИ

Сьогоднішній час вирізняється бурхливою, змінною динамікою життя, наявністю непередбачених, складних ситуацій, зміною

Ольга ВИГОВСЬКА

Доцент НПУ ім. М.П. Драгоманова, кандидат педагогічних наук

Дана стаття – спроба дати колегам відповіді, допомогти їм зорієнтуватись у складній ситуації

Директор школи, діцею, сім'яції № 1-2/2002

СТАТИСТИЯНИЙ ПОРТРЕТ: ПОЗИЦІЇ ТА ПОГЛЯДИ ДИРЕКТОРІВ.

На кого працює школа

На запитання "На які адресні групи працює школа?" — директори відповіли:

- на всіх дітей шкільного віку — **25%**;
- на мікрорайон (батьки, наукові установи, спільноту) — **16%**;
- на шкільний колектив — **11%**;
- обдарованих та здібних дітей — **4%**.

Диференціація шкіл

Щодо організації шкіл з різним рівнем акредитації директори висловлюють думку про необхідність таких (або класів в них), які дають право поступити:

- до вищого навчального закладу — **69%** (класи — **16%**);
- до середнього навчального закладу — **39%** (**8%**);
- на курси з метою отримання спеціальності для різних сфер обслуговування (**47%** — **8%**).

Директори (**20%**), які вважають директорство своїм покликанням, попереджають, що організація шкіл у такий спосіб призведе до розвитку "меншовартості" вчителів та неповноцінності дітей. **82,5%** директорів переконані, що саме така організація шкіл допоможе більш реально передбачати майбутнє дітей, а, за думкою **65%** директорів, вона допоможе школі у професійному розв'язанні питань морального виховання.

Чим є "директорство" з точки зору директора

Як самі директори ставляться до свого директорства? Чим його вважають?

"Це звичайна робота, тяжка, нервова та невдячна..."

"Директор — вчитель вчителів", вчити треба власним прикладом, щоб учні намагалися мати за вчителя директора школи".

"Це покликання. Щоб мати право вчити та контролювати інших, треба бути спеціалістом своєї справи".

"Це професія... Якщо працювати не за формулою "директор + вчитель", а тільки як програмний менеджер, то губиться професіоналізм педагога в роботі з учнями".

"Це не професія. Директор школи до вчителя, до людей, які вчать, йде через дитину, її індивідуальні особливості, знання та вміння, інтереси та проблеми та інше".

Статистичні дані свідчать, що директорство є:

- професією для **45%** директорів;
- посадою для **26%**;
- покликанням для **26%** директорів.
- Як стилем життя, так і діагнозом вважають своє директорство по **4%** директорів.

поглядів, ставлень до світу людської моралі, поведінки. В такій атмосфері росте нове покоління і щоб "вести його за собою" педагогу потрібно, по-перше, не бути ригористом, а постійно змінюватись, як того вимагає сьогодення, по-друге, зберігати та накопичувати власну енергію для повноцінного людського життя, по-третє, сприймати світ не як суцільну катастрофу, а як виняткову можливість жити в ньому, тобто позитивну Я-концепцію. Остання знаходиться у прямій залежності від того, чи є для педагогів їхня діяльність значущою, чи є вони її суб'єктами і чи отримують у ній визнання. Якщо в школі дбають про розвиток людей, то в ній піклуються про створення належних умов щодо їх свобод і захисту, проявом чого на особистісному рівні є впевненість у собі, в державі, то у працівників та учнів школи переважають радісні емоції, повною мірою реалізуються творчі можливості людини.

У психолого-педагогічній літературі з проблем управління освітою однією з головних функцій керівника визначається його вміння створити в колективі особливу атмосферу, яка сприяє розвитку творчості, педагогічної майстерності вчителя. Додамо, що саме атмосфера, дух школи впливають на самопочуття працівників і учнів школи, а також на їхнє морально-духовне та фізичне здоров'я. Для **97%** як вчителів, так і

учнів позитивний настрій має неабияке значення. Стверджується, що керівники шкіл знаходяться у постійному пошуку шляхів насичення позитивними емоціями життєдіяльності вчителів та учнів. Для цього директору обов'язково треба стати психологом, як кожному, хто має владу над іншими; навіть у маленькому колективі, виробничому чи педагогічному — керівник обов'язково мусять бути психологом, бо він має справу з людьми. Скільки таких директорів у наших школах? Аналіз довів, що орієнтуються на людей, намагаються створити сприятливе середовище і є організуючими адміністраторами **66%** директорів. Серед керівників шкіл дослідниками виявлено **34,3%** таких, які прагнуть підтримувати у колег хороший та бадьорий настрій. Але, на жаль, виявлено лише **26,1%** директорів, які шукають і постійно використовують засоби позитивного стимулювання діяльності педагогів, а позитивною емоційною стабільністю вирізняється серед них тільки **20,9%**.

Якщо візьмемо до уваги, що стиль керівництва в **30%** шкіл є демократичним, то припустимося думки, що саме директори цих шкіл найбільше дбають про психологічну атмосферу в своїх колективах. Мабуть, учителі саме з цих шкіл вважають свій колектив однією командою — таких **26,6%**, а **36,7%** вчителів говорять, що до них адміністрація

школи ставиться як до рівноправних партнерів, **34,4%** вчителів стверджують, що до висловлюваних ними думок керівники школи прислухаються.

Слід визнати, що сьогоднішні вчителі втрачають інтерес до своєї роботи, у більшості з них відсутня педагогічна мотивація — таких зараз нараховується **58,1%**. Чи може суспільство їх звинувачувати, якщо **49,6%** з них змушені шукати засоби для підтримки свого життя та існування своєї родини поза основною роботою?! Тому, мабуть, в очах більшості співвітчизників професія педагога — це шлях до жебрацтва та безробіття.

Від **70%** до **82,7%** вчителів переживають стреси, нервові зриви, в емоціях **38,3%** вчителів переважає апатія. Одна з причин — невиплата зарплати та її недостатній рівень. Брак позитивних емоцій гостро переживають і школярі, й учителі. Економічний фактор хоч і значний, але не є єдиний чинник негативного стану вчителів: для однієї половини з них таким чинником є неналежні відносини з колегами, для другої — взаємини, стиль спілкування, співпраці з керівниками шкіл. Останні факти наводять на думку, що у нас є суб'єктивні невикористані резерви поліпшення загальної атмосфери в педагогічному середовищі.

Відомо, що фактором ефективності педагогічної діяльності є визнання успіху вчителя: **50%** вчи-

Атестація не виконує тієї ролі, на яку сподіваються директори.

телів розраховує на те, щоб за зроблену добру справу, кожен здобуток вчасно висловлювалась хоча б подяка. Це сприяло б і встановленню гармонійних стосунків між адміністрацією та вчителями. На жаль, людей у нас цінувати не вміють. Ще за радянських часів відомий педагог-новатор Віктор Федорович Шаталов, виступаючи в Останкіно, запитував у аудиторії — керівників, чому вони не нагороджують педагогів?

Ця проблема має глибокі психологічні корені — патологічну заздрість до успіху інших. Яким яскравим доказом цьому є видана на той час постанова про заборону анонімок в педагогічному середовищі! Їх перестали писати, але проблему об'єктивного оцінювання діяльності педагогів, шанування їх праці не розв'язано досі. В профспілковій газеті "Єдність" за травень цього року вміщено статтю про те, як директор протягом цілого року зволікала із заслуженою подякою вчительці, яка виграла конкурс і отримала для школи (!) винагороду — комп'ютер. Байдужість директора, небажання радіти успіху колеги глибоко ранила серце вчительки і змусила її написати про це в газету. Причина першого і останнього — негативна Я-концепція: керівнику також не вистачає визнання його значущості. Зауважимо, що, якби механізми активної праці розроблялись на основі психології, то таких випадків

траплялось би менше. Якщо подивитись у корінь цієї проблеми, то стане очевидним, що причина цього — деформовані механізми організації праці. Прикладом того, як позбутися деформацій, може слугувати традиція Японії ставитися до кожного фахівця як до майстра своєї справи. Відчуваючи шану і повагу з боку держави і суспільства, японці досягають неабияких вершин в економіці.

Половина вчителів вважає, що встановленню гармонії у колективі сприяло б зменшення контролю їхньої діяльності з боку адміністрації; **96,3%** вчителів не подобається відвідування останньою їх уроків, бо саме адміністративний контроль принижує гідність вчителя. А те, що **58,4%** вчителів готові показувати свої уроки, а **75,7%** охоче відвідують уроки колег, лише підтверджує, що внутрішкільний контроль, як один із основних механізмів управлінської діяльності директора, здійснюється не на належному рівні. Це свідчить також і про те, що контроль не додає вчителям позитивних емоцій. Самі ж вчителі пропонують у різних формах контролю перенести акценти з негативних моментів на позитивні, тобто наголошувати на кращих якостях навчально-виховного процесу та його суб'єктів. У той самий час таку форму контролю як атестація **64,5%** директорів вважають новим стимулом до праці і професійного зростання, а також чинником самоти-

вації вчителів, засобом поліпшення атмосфери її вважають 36,8% керівників, спробою поставити вчителя у залежність від керівництва, формою зведення рахунків, формальною процедурою – 15% директорів шкіл.

Отже, атестація не виконує тієї ролі, на яку сподіваються директори.

Погодьтеся, атестація, як і в цілому існуюча система контролю, може бути і стимулом до праці, і засобом створення робочої атмосфери, але за умов їхньої об'єктивності. Контроль повинен виконувати свою головну функцію – сприяти внутрішньому укріпленню людини.

Ніяк ми не можемо сягнути світового рівня в організації праці. А в управлінській діяльності досі сповідуємо змальований Шевченком принцип: “А той ще меншого туза і покотилось”. В управлінській діяльності ми залишилися на рівні 20 – 30-х років. Проблема ефективного контролю, толерантних взаємин при виконанні контролюючих функцій ще далеко не розв'язана. Слід продовжувати шукати засоби контролю, які б не припинювали гідності вчителя і спрямовувалися б на акцентування кращих якостей уроку, виховного заходу, навчально-виховного процесу та його суб'єктів, головного, а не другорядного.

Саме останній факт яскраво змальовано в автобіографічній повісті Миколи Івановича Шкіля “Недове-

зені соняшники”: “Ет, нічого людина у нас не значить. Хоч в мирний час. Хоч у воєнний. Вище людського життя, вище людського здоров'я наші правителі завжди чомусь ставлять якісь завдання”. Що це, як не ознака живучого принципу другорядності людини? Лише сьогодні ми дозріли до масового впровадження у шкільний освітній процес особистісно зорієнтованого навчання. Але те, про що ми зараз ведемо мову, лише доводить, як нам далеко ще до цього! Повернімося знову до книжки. Змальовуючи свій вступ до комсомолу, малий Микола питає у матері: “А ось, мамо, Ви сказали, що таких, як я, не всюди пропускають”. “Та я, синку, не комсомол мала на увазі, а людей тих, що вгорі. Вони там дуже різні. Виб'ється в люди, бува, та й уже не складе собі ціни. І хоч інші не гірші нього, а йому хочеться показати, що він кращий. Та ото і чіпляється до нижчого по службі чи посаді, гне його. А якщо спина у того, тобто вдача, виявиться не гнучкою – можуть людину навіть зламати,” якщо не вміє “перед будь-яким самодуром взяти під козирьок”. Справді, очолюють і тим самим гублять, бо не мають головного – поваги до людини праці.

В принципі нічого не змінилось і сьогодні. Чи мало у нас таких керівників, які не можуть відрізнити головне від другорядного, “плутають грішне з правед-

Контроль повинен виконувати свою головну функцію – сприяти внутрішньому укріпленню людини

Найбільше негараздів у нас в освіті через брак механізмів ефективного управління

ним”, присікаються до дрібнички, а через неї ладні вже оцінювати особистість? Наслідки цього – зрада людини, гальмування її розвитку. Фактично, у такий спосіб формується антиінноваційна атмосфера в колективі, з одного боку, а з другого – демонструється, як мало змінилось управління людьми. Наведені факти красномовно свідчать про нагальну необхідність розробки на суб’єктній основі механізмів організації праці, її оплати та оцінки.

Як відомо, опікується проблемами організації роботи управління, або, як його зараз означають – менеджмент. Японія та США опікуються менеджментом ще з 1920-30-х років і світові досягнення цих країн всім відомі. Найбільше негараздів у нас в освіті не лише через неналежне фінансування, а й через брак механізмів ефективного управління. В країні не вміють організувати роботу людей. На сьогоднішній день більшість наших керівників ще не стали менеджерами.

Ми звикли говорити, що тільки особистість може виховати особистість. Говоримо, висуваємо гасла щодо поваги та шани у державі для педагогів, але факти реального життя “кричать” про протилежне: про неналежні умови праці педагогів, про те, що за таких умов, педагог не здатен виконувати своєї високої виховної місії. Звернімося знову до фактів.

Проведений автором порівняльний аналіз статистичних даних дослідження морально-психологічного стану суб’єктів навчально-виховного процесу, а саме: вчителів, учнів, директорів, – дає підставу намалювати узагальнену картину психологічного клімату шкіл.

Вчителі на перше місце у своїх потребах висувають необхідність захисту їх від “сваволі дурних настанов” та налагодження гармонії у роботі педагогічних колективів. Але за нашими даними, саме цього і бракує сучасним директорам: вони часто не можуть захистити ні себе, ні членів свого колективу, бо бояться за “своє крісло”, зіпсувати взаємини з начальством... Отже, можливості директорів не відповідають потребам вчителів. Ось як з приводу цього говорить про директорів Борис Михайлович Жебровський: “Всі мовчать, лише директор знає істину в останній інстанції і всі повинні до нього прислухатись. У взаєминах з підлеглими – менторство, звичка слухати тільки себе. Страх ризикувати і відстоювати себе і свій колектив; такої сміливості, я думаю, всім нам не вистачає.”

Чому ж у нас такі директори? “Справа в тому, – говорить Борис Михайлович, – що ніякий вуз керівників не готує – готують учителів. Потім педагогічне життя виявляє з них найбільш схильних до організаторської роботи, тих, хто має певний авторитет у колективі. Якщо це людина, яка

стає авторитетом для інших, то ми вгадали. Однак, коли директором стає той, кого не поважають вчителі, і стає тому, що хтось його протестує, то, звичайно, це не правильно.”

Уявляю собі, які блискавиці на адресу автора цієї статті можуть спрямувати мої колеги. Але наведені факти та висновки з них не мали на меті звинуватити когось персонально, а використані лише з метою виявити причину негараздам та відшукати резервні можливості, бо, як радив у своєму вірші, відомий поет Расул Гамзатов “не вини коня, вини дорогу, и коня не топирись менять”.

ПСИХОЛОГІЧНА КРИЗА: СТАН РЕФЕРЕНТНОСТІ

Такий показник творчого потенціалу, як здатність до перегляду своїх думок, притаманний лише 19% вчителів. Це тривожний сигнал, бо без готовності змінюватися здійснення особистісно зорієнтованого педагогічного процесу не виявляється за таких умов можливим. Як же дійти до особистості кожної дитини, якщо педагоги чують тільки себе, не сприймають іншої точки зору? Переважають, на сьогодні, ригористи. За думкою Івана Андрійовича Зязюна, наші педагоги підготовлені до творчості не гірше, ніж колеги у розвинутих країнах Заходу. Але за складних економічних умов творчі якості наших педагогів не могли і не можуть реалізуватися повною мірою. Дати їм таку мож-

Програма “Столична освіта (2001-2005 роки)”

ПРОЕКТ КЕРІВНИК

Сучасний стан

В освітній галузі міста створена система роботи, що охоплює широкий комплекс заходів щодо формування керівного персоналу.

У загальноосвітніх, позашкільних та приватних навчальних закладах міста працює 534 директори, з них за віком:

до 30 років – 2 (0,3%)
 30-40 років – 66 (12,4%)
 40-50 років – 223(41,8%)
 більше 50 років – 158 (29,6%)
 пенсіонерів – 85 (15,9%)

За статтю:

чоловіків -156 (29,2%); жінок – 378 (70,8%)

Важливою складовою кадрової політики є система підготовки керівників нової генерації у міській Школі резерву. У процесі реалізації експериментальної програми «Школа резерву» здійснюється якісний відбір здібних до управлінської діяльності освітян, відбувається їх підготовка з наступною раціональною розстановкою у системі освіти.

Продовжується якісне оновлення директорів загальноосвітніх навчальних закладів. Призначення керівників на посади здійснюється за строковими угодами та на умовах контракту.

Встановлена надбавка керівникам навчальних закладів міста в розмірі 50% посадового окладу.

Мета проекту

Забезпечити якісний відбір, розстановку та оновлення керівного складу загальноосвітніх навчальних закладів, формування у керівників актуального управлінського мислення, високого рівня управлінської культури.

Створити умови для підвищення професійної компетентності управлінських кадрів в системі освіти.

Нереферентність керівників школи та вчителів — ознака глибокої психологічної кризи освітянської галузі

ливість — об'єктивна функція реформи освіти. “За подібних умов, і в нас було б усе гаразд!” — стверджує Іван Андрійович. Проте, економічні умови хоч і важливий, але не єдиний фактор творчості. Незважаючи на об'єктивні і суб'єктивні негаразди, педагоги зберегли потенціал для саморозвитку та творчості. Свідченням цього є прагнення 75,7% вчителів відвідувати уроки колеги та готовність показувати свої — 58,4% з них; можливість 70,5% вчителів висловлювати свою думку за будь-яких умов (ці дані вже наводились нами, але розглядались у іншому контексті). На жаль, втричі менше тих, хто готовий переглядати свої погляди. Може саме через це вчителі залишилися референтними лише для 10% — 19% своїх учнів. Для 25% школярів України вчителі виступають лише у ролі джерела інформації, цікавої і корисної для них. Нереферентність вчителів для 80% — 90% українських школярів означає те, що вони не є суб'єктами виховання, не є взірцем для дітей, не можуть їх вести за собою, отже, не спроможні здійснювати сутнісну педагогічну діяльність. Це складає одну з причин психологічної кризи.

Здатності змінюватись бракує і багатьом керівникам освітньої галузі. Ось, що говорить про це Микола Петрович Гузик: “Не вистачає розуміння того, що ситуація у суспільстві змінюється з точністю до навпаки, а він

(директор) намагається зберегти старі, єдині принципи організації школи (навчання, виховання).”

Зауважимо, що хоча самі вчителі і визнають авторитет директора (таких — 76,7%), лише 13,5% з них поділяють і підтримують його ідеї, тобто для них директори є референтними. Чому так? Відповідь знову в статистиці! Шкіл з авторитарним стилем управління — 50%, тобто половина. Тут переважає менторський стиль спілкування, директори слухають лише себе. І хоч 90,8% з них визначили для себе значущим вміння об'єднати колектив спільною педагогічною ідеєю, попередні дані свідчать про значну відстань між бажаним і дійсним. Очевидно, що ідеї керівників шкіл не спрямовані на потреби вчителів, а цінності вчителів не поділяються учнями. В більшості шкіл не створено атмосфери взаємного шанування, поваги, умов, де радіють успіхам один одного. До речі, останнє дало б змогу розв'язати й іншу проблему освітянської галузі — створення адекватних умов для обдарованих дітей та всіх людей нашої спільноти.

Нереферентність керівників школи та вчителів як вихователів означає їх неспроможність розв'язати проблему духовного відродження нації, виховання особистості. Це ознака глибокої психологічної кризи освітянської галузі.

ПОЗИЦІЯ ПЕДАГОГА ЯК ЧИННИК “ДУХУ ШКОЛИ”

Підіб'ємо попередні підсумки: про макротипи вчителів та керівників шкіл, які працюють сьогодні в освіті. Тут залишились педагоги двох категорій: перші, яким діватись більше нікуди (“тихо пливуть за течією”), другі, які покликані виконувати свою місію. Перші гальмують реформи освіти, сприймають їх як додатковий тягар, чинять опір командам і директивам, які спускаються “згори” щодо впровадження інновацій, гублять свою референтність і фактично гублять справу, якщо очолюють її виконання. Їхня робота має значні негативні наслідки: ми втрачаємо повноцінне покоління, псуємо суспільне життя собі, дітям та їхнім батькам. Зрозуміло, що директор таким бути не може. Другі повною мірою використовують надане педагогам право на вибір варіантів навчання, експериментують, досліджують, творять “диво” – осередки нової культури, духовності, освіченості.

Очевидно, що директор має належати до другої категорії вчителів.

Про те, якою особистістю повинен бути директор, добре сказав М.П.Гузик: “Якщо він не є психологом, то він — ремісник: сам мучиться та інших мучить. Директор, як батько в сім'ї, який впливає власною поведінкою, власним життям, ставленням до сім'ї, до школи. Це той вихователь, який діє так са-

мо, як портрет батька — там де він висить (портрет), не можу зробити щось погане».

Системно-комплексний аналіз всіх наведених у статті статистичних даних дозволяє стверджувати, що причиною намальованого “духу школи” є не самі по собі людські вади педагогів, а недосконалі механізми управління освітянською галуззю через їх “безособистісність”, зосередженість не на головному, суттєвому, а на другорядному, їх “безсуб'єктність”. Тому і не йдуть реформи освіти. Кризу, враховуючи сказане, слід визнати не як спричинену виключно зовнішніми (еконімічними) чинниками, а й внутрішніми. Хіба це не ознака кризи, якщо педагоги не спроможні навести контраргументи на розмови дітей про те, що на свою “ковбасу” вони зароблять і без освіти! А чи не є свідченням кризи те, що самі педагоги не радять молоді йти у педвузи?

Існуючі деформації в освітянському середовищі свідчать про те, що ми ще не вийшли на вірний шлях в управлінні.

ШЛЯХ ДО СЕБЕ – ЗАСІБ ВИХОДУ З КРИЗИ

Звернімося до особистості керівника школи, пильніше придивимось до умов, у яких він змушений

... Дайте випрацювати і розвинути внутрішній людині! Дайте їй час і засоби підкорити собі зовнішнього, і у вас будуть і негоціанти, і солдати, і моряки, і юристи, головне у вас будуть люди і громадяни... обираючи цей шлях, прийдеться багатьом вихователям спочатку перевиховувати себе.

М.І.Пирогов

працювати.

Матеріальна та фінансова нестача — це далеко не все, що визначає умови роботи керівника школи. Він знаходиться в епіцентрі взаємовпливів: держава — суспільство — школа; директор — вчителі — учні; директор — вчителі — батьки тощо, які, як довела педагогічна практика, являють собою ніщо інше як “бермудські трикутники”.

Ні на хвилину не спадає напруження як навколо директора школи, так і в ньому самому. Як зберегти себе і не зашкодити іншим? Кого і як плекати? Що робити в цей проблемний, критичний, стресогенний час? Яким бути? Як втриматись, зберегти педагогічну та дитячу команду, обрати вірний, вивірений курс і пливти до Майбутнього?

Як не стати для “інспектури”, за образним висловленням директора кіровоградської гімназії Віктора Громова, “хлопчиком для биття”, а для батьків відбутись “останньою надією” ?!

Головне завдання керівника школи щодо змісту та умов виховання дитини вимальовується із слів Миколи Івановича Пирогова: *“...Дайте випрацюватися і розвинутися внутрішній людині! Дайте їй час і засоби підкорити собі зовнішнього, і у вас будуть і негоціанти, і солдати, і моряки, і юристи, головне у вас будуть люди і громадяни... обираючи цей шлях, прийдеться багатьом вихователям спочатку перевиховувати себе.”*

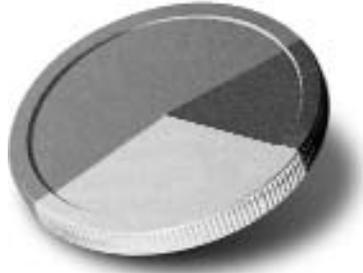
Щоб розв’язати його, а також проблему взаємного суб’єктів навчально-виховного процесу, досягти між ними взаєморозуміння, треба подбати про умови зростання високого людського Духу, а для цього насамперед потрібно дійти кожному керівникові до своєї власної вершини, бо *“лише вершина людини — це людина”* (Парацельс), по-друге, врятуватись самому і тоді навколо Вас врятуються інші. У такий спосіб Ви станете для вчителів, учнів та їхніх батьків гарантом свободи, захищеності, освіченості, значущості, отже — гарантом високорозвиненої духовної особистості. За таких умов “ремісників” у школі не залишиться, натомість прийдуть директори — психологи, управлінці — професіонали, менеджери освітнього закладу. Лише такі директори зможуть ініціювати розробку нових механізмів управлінської діяльності, що відповідатимуть сучасному рівню розвитку менеджмента та менталітету української нації — кордоцентричності та природженого лідерства. Останнє зафіксовано народом, навіть в анекдотах: як старшина в армії, то обов’язково українець. Західні країни витрачають багато коштів на програми з підготовки лідерів, а у нас безцінний природний скарб втрачаємо замість того, щоб ефективно використовувати. І все через недосконале управління. Безцінне багатство нації губиться в умовах

безсуб'єктного та безособистісного управління. Зауважимо, що необхідність у нових взаєминах — це не бажання—примха автора статті, а завдання державної ваги, бо нові взаємини виступають фактором і чинником людського прогресу. Розуміння цього завдання є змістом державницького мислення керівника. У такий спосіб він автоматично переходить із режиму “очолити, щоб згубити” у режим розвивального управління. Керуючись цілісним образом школи, директори стануть свідомими, що і для чого робити, що можна, а чого і чому не можна; стратегіями, а не тактиками у здійсненні освітянської політики. Школа справді стане осередком духовної високорозвиненої держави.

ШКОЛА У ДЕРЖАВНОМУ КОНТЕКСТІ

Діти — без перебільшення — майбутнє будь-якої країни. Якість нашої держави визначатиметься тим, якими людьми стануть сьогоднішні учні, а це, у першу чергу, залежить від якості виховання і навчання у закладах освіти, від спроможності забезпечити розвиток людей на рівні світових стандартів.

Проаналізуємо політику освітянської галузі, яка реалізується в Україні. Неготовність населення до економічних реформ через наявний низький загальний рівень культури й освіти, що стримує інші процеси соціально-економічного

Діаграма 1.

Важливість реалізації стратегій для людського розвитку

Діаграма 2.

Важливість потенціалів для реалізації стратегій людського розвитку

плану, ускладнює формування нових суспільних відносин. Це потребує реформування освіти з метою підвищення загального освітньо-культурного рівня населення України. Очевидна пряма зацікавленість економіки у високоякісній продукції освітньо-культурної сфери.

Держава неодноразово робила кроки до зміни ситуації на краще: реформи, розробка програми “Ук-

Розлад в освіті призводить до падіння рівня загальної професійної освіти

раїна XXI століття”, демократизація типів шкіл, нові закони – про освіту, про середню освіту, а в результаті – зневажливе ставлення до знань, школи, вчителів. Важко не погодитись з думкою багатьох освітян, що між стратегічним завданням, яке стоїть перед освітою – розвиток гармонійної особистості – та кризою суспільства і влади існує пряма залежність – якості суспільства від якості освіти і виховання, способів їхньої організації. Цей висновок змушує звернути увагу на негаразди у самій освіті.

Прогресуючі тенденції – падіння престижу освіти, престижу педагога – народжують плінність кадрів, що призвело до падіння якості педагогічного складу, що в свою чергу негативно впливає на рейтинг педагога. Розлад в освіті призводить до падіння рівня загальної професійної освіти, до зниження результативності праці. Змінюється статус галузі, цілої соціальної групи. На кому лежить відповідальність за це? За таких умов проблематично сподіватись на серйозний ріст економіки за рахунок досягнутих результатів освітньої галузі. Вимальовується нагальна потреба – пильніше придивитись до методологічних засад освітнього процесу в закладах освіти.

СТРАТЕГІЇ ЛЮДСЬКОГО РОЗВИТКУ

Українськими вченими-соціологами встановлено, що найважливішою для

людського розвитку є стратегія, спрямована на забезпечення свободи людини (56%), яка має помітну перевагу над стратегією безпечного існування (32%). В свою чергу, не підкріплені гарантуванням свободи та безпеки розвиток людини найменшою мірою стимулює загальноцивілізаційні процеси (12%) Для стимулювання процесів людського розвитку свобода дещо важливіша від безпеки і має перевагу над неконтрольованим розвитком (див. діаграму 1).

Цікаво, що за оцінкою важливості для реалізації кожної з наведених стратегій людського розвитку – свободи, безпеки, розвитку – на інтелектуальний потенціал суспільства (див. діаграму 2) припадає 51%, на соціально-правову захищеність – 30%, тоді як на забезпеченість людськими ресурсами – 19%.

З усвідомлення та осмислення наведених даних постає термінове, невідкладне завдання – створення умов для вільного розвитку людини.

ЗРОБИМО ВИСНОВКИ:

1. Вплив освіти на людський розвиток надзвичайно вагомий, більше того її вклад значний і у інші фактори, від яких він найбільше залежить: це свобода, захищеність. Тобто, якщо держава прагне бути високорозвиненою, треба забезпечити відповідний розвиток суспільства, а цьому сприяє його освіченість, свобода і захищеність, до того ж пер-

ша вагомо представлена в інших. Безперечно значущість освіти в людському розвитку доводить її пріоритетність для державної політики країни, яка на меті має власний прогрес, щоб посісти достойне місце серед високорозвинених країн.

2. *Бажаного розвитку нашої спільноти досягнемо, якщо уклад самого суспільства та школи як осередку держави формуватиметься на засадах свободи (з урахуванням чинників освіченості та захищеності, а також прямої залежності між ними).*

Реалізації стратегії свободи, так необхідної для повноцінного розвитку дитини сприятиме впровадження у навчально-виховний процес особистісно зорієнтованого навчання. Багато шкіл України давно вже розпочали цю роботу і досягли значних результатів. Зрозуміло, що успіх цієї справи залежить від реальних взаємин між суб'єктами педагогічного процесу, а саме: учнів, вчителів, директорів; відповідності між бажаними результатами та науково-педагогічними засадами особистісно зорієнтованого навчання. Його впровадження, як впливає із наведених нами характеристик психологічного клімату шкіл, свідчать про складність цього процесу та значну відстань між бажаним і дійсним.

Факти – справді вперта річ, вони найшвидше переконують без додаткових аргументів. Більше того, вчені стверджують, що факти –

повітря науки. Хотілося б, щоб для педагогів-практиків вони стали підґрунтям для прийняття будь-яких рішень, у тому числі й управлінських. Сподіваємось, що наведені нами факти взаємозалежності людського та інтелектуального розвитку, які вимагають в організації навчально-виховного процесу враховувати стратегії свободи та захищеності, зможуть прислужитись колегам у свідомому виборі засад педагогічного процесу.

На жаль, ці факти не стали предметом осмислення державотворцями, тому через недалекоглядну освітянську політику владних структур ми вже опинились на 95 місці за ІЛР ЮНЕСКО.

Слід відзначити, що хоча останнім часом намітились позитивні зрушення – введено Закон про середню освіту, відновлено обов'язкову повну загальну середню освіту, розроблено положення про сільську школу, все ж аналіз сьогодення щодо тенденцій, які в освіті щойно намітились і поглиблюються, констатує уквіт в бік підготовки молодого покоління до обслуговування, а не як інтелектуальної еліти країни.

На рівні загального розуміння цей факт усвідомлюється керівниками держави і освіти, але не спонукає їх до відповідної законотвірчої діяльності, справедливо відзначає академік Іван Андрійович Зязюн. Справляється враження, зауважує віце-президент АПН України, академік Василь Миколайович Мадзігон, що се-

Очевидна і подальша місія освітян — просвітницька

ред депутатів Верховної Ради батьків немає. Не можемо не навести з приводу цього корисний і цікавий для нас факт. За продуктивністю США програли Японії, хоча рівень підготовки інженерів був у них вищим. З'ясували, що причиною цього стала вища освіченість робітників Японії. Візьмемо до уваги, що Японія — країна **100%** вищої освіти, тоді як в Україні — **17%** з тенденцією до зниження. До того ж з кожним роком зменшується державне замовлення на спеціалістів з вищою освітою.

Держава кинула напризволяще не просто школу, а в цілому й освітянську галузь, поставивши її в умови виживання. Зауважимо, що крім залишкового принципу фінансування, податкова політика щодо освітніх закладів зводиться нанівець усі найкращі ініціативи освітян. Стан фінансування і гальмуюче правове та нормативне забезпечення не створюють умов для розвитку сучасної середньої освіти. Залишається тільки сподіватися на мудрі закони, як свідчення піклування держави про власне майбутнє свого народу.

Фактично освітянська політика держави є у протиріччі з реальною політикою, яку намагаються здійснювати самі освітяни, бо вони орієнтуються на світовий рівень, тоді як державна політика призводить до погіршення вже існуючих тенденцій. Курс держави на підняття економіки насправді залишається ли-

ше правильними словами. Тому треба домогтися переорієнтації цінностей на всіх рівнях — від державного до особистісного. Отже, очевидна і подальша місія освітян — просвітницька, бо “темрява” навколо освіти потребує освітлення і просвітлення.

ЧОМУ ОСВІТЯНИ НЕ МОЖУТЬ САМІ ПОДОЛАТИ СВОЮ КРИЗУ?

Та тому, що основні їхні цілі та політики підпорядковані простій потребі виживання в сучасних умовах. Це не стимулює людський розвиток як суспільства, так і особистості. Неможливість забезпечити нормальне існування власної сім'ї сумлінною працею породжує панічні настрої та соціальну апатію. Очевидна неприпустимість такого стану для педагогів, бо вони своєю особистістю виховують інших. Вкрай низький статус педагога в освіті, в соціумі позначився на його впливовості на процеси гуманітарного розвитку в країні — лише **4,5%**. Чия проблема статусу педагога в державі? Переконана, що не лише самих педагогів.

ЩО РОБИТИ?

Очевидно, що ситуація в країні з гуманітарною інтелігенцією та педагогами зокрема не є бажаною. Керованість процесами гуманітарного розвитку ще не втрачена остаточно. Згідно з експертними оцінками на сучасному етапі державо-

творення сумарний вплив на людський розвиток у країні представників законодавчої та виконавчої влад є визначальним (57%), тобто основні важелі впливу поки що залишаються в їх руках. Тому вказані суб'єкти цілком здатні добитися перелому тенденцій, що спостерігаються, спрямувати свої зусилля на всебічне забезпечення можливостей людини задля вільного розвитку та формування сучасного (за європейськими стандартами) цивілізованого суспільства. Державотворці спроможні змінити освітянську політику, але вони, на жаль, не виявляють ініціативи. За думкою 200 експертів, яку навів І.А. Зязюн, наших державотворців ще треба заохочувати, формувати у них правильне ставлення до освіти самим освітянам, хоча вплив останніх – лише 4,5%. Проблема статусу освітян – це, фактично, державна проблема. Освіта, ставлення до неї повинна стати тестом для тих, хто хоче бути лідером у державі та дбати про розвиток своєї країни, бути одним із критерієм їх вибору та призначення.

В країні склалася парадоксальна ситуація: саме працівники освіти забезпечують інтелектуальний розвиток суспільства (причому, в розвиток людини його вклад становить 51%, в свободу – 66%) і в той самий час вони не є впливовими. Ці факти дають підставу логічно припуститися дум-

ки, що якщо в Україні є зайвими педагоги, освіта, то й розвиток людини, як стратегія держави – не суттєва для державотворців. Усі сподівання народу на вихід з цього становища – лише на суспільство, тому закон про самоврядування, сподіваємося, стане організуючим механізмом розбудови самодостатнього суспільства в нашій країні.

Освітянська галузь, на жаль, ще не стала стрижнем соціальної політики.

Ланцюжок “державна – суспільство – школа” – представляє собою перше “замкнене коло” та головний “бермудський трикутник” з якого потрібно вийти.

ХТО МОЖЕ ДОПОМОГТИ ОСВІТІ?

Сучасні вітчизняні підприємці, які прийшли не з метою одномиттєвого збагачення, а пов'язують своє майбутнє з Україною, не повинні замикатись на задоволенні лише власних потреб, а активно залучатися до спонсорської діяльності – підтримувати гуманітарну сферу та сприяти зростанню духовності суспільства. Це врешті-решт є сферою їхніх життєвих інтересів. Відповідальність за стан освітньої галузі у державі стосується не лише Міністерства освіти, а й Міністерства культури, Міністерства охорони здоров'я, Міністерства праці та соціальної політики, Міністерства у справах сім'ї

Освітянська галузь, на жаль, ще не стала стрижнем соціальної політики

та молоді, серед яких нема узгодженості. Тому до цього часу не розроблено механізми їхньої активної співпраці, наслідком чого є відсутність мудрої освітянської політики у державі, а в самій галузі – об'єктивної оцінки діяльності і оплати за індивідуальні результати.

Школа – носій культури: необхідно розробити нові нормативні акти, виходячи з цього факту.

Школа – центр культури. Міністерству культури треба фінансувати роботу школи. Останнє стосується і Міністерства у справах сім'ї та молоді, бо школа у мікрорайоні є координатором усієї роботи з дітьми та їхніми батьками. Проблема здоров'я дітей, зрозуміло, стосується декількох міністерств. Від Міністерства праці та соціальної політики освітяни вправі зажадати зміни власного статусу у державі.

Виходячи з цього, роль директора у державі та соціумі теж посилюється, посилюється його відповідальність як за свої результати праці, так і за роботу всього освітнього закладу у загальнодержавному контексті.

Сучасна освіта – повна “бермудських трикутників”, які спричинили те, що освіта не на належному рівні, а її керівники, в тому числі і директори шкіл, – не на своєму місці.

Вийти з них здатен лише “директор-Мюнхгаузен”,

витягуючи сам себе за чуприну з прірви, в якій опинилась освіта.

Останнє лише нагадує давно відоме освітянам правило: порятунок утопаючих – справа їхніх рук.

Освітня рятують не лише себе, а й націю. Вони закладають паростки нової школи, нової генерації, нового суспільства. Освітянам відомі імена директорів-першопрохідців: Антона Семеновича Макаренка, Василя Олександровича Сухомлинського, Михайла Петровича Щетініна та всіх тих, про кого йдеться мова на сторінках даного журналу та буде вестись в наступних його номерах.

Закладає підмурки нової школи й держава.

Зберемося на її будівництво толокою, усім людом, і не втратимо високого кінцевого образу, не розміняємо на дрібні, тимчасові вигоди. Директор сучасної школи – виконроб історичної будови!

ЛІТЕРАТУРА

Виговська О.І. Підготовка сучасного вчителя до творчої педагогічної діяльності: концепція, технологія.- К., 1997.

Власюк О.С., Пирожков С.І. Індекс людського розвитку: досвід України. /Національний інститут стратегічних досліджень. – К., 1995.

П'ятін В.Є., Романчук Г.Д. Педагогічний пошук.- Луцьк, 1998.

ПЕДАГОГІКА ШКОЛИ

Атестат кожному — міф чи реальність?

Двомовна система освіти

*Особистісно орієнтована школа:
технології безперервного навчання
і виховання*

ПРОЕКТ Наука — методика — навчання

СУЧАСНИЙ СТАН

Київський міжрегіональний інститут удосконалення вчителів ім. Б.Грінченка (КМІУВ), як структурний підрозділ Головного управління освіти і науки, покликаний забезпечити розвиток столичної освіти у напрямках: підвищення кваліфікації педагогічних кадрів за основним фахом; професійної підготовки та перепідготовки спеціалістів, магістрів та науковців-дослідників; методичної підтримки різної категорії освітян. Щорічно в КМІУВ підвищують кваліфікацію понад 5 тисяч педагогів, отримують диплом вищої та другої вищої освіти близько 600 чоловік.

Сучасні тенденції науково-технічного

прогресу, соціально-політичні зміни потребують мобільного реагування на процеси з метою забезпечення кожного громадянина професійною освітою високого рівня. В межах Програми розвитку ООН розроблена Концепція «Освіта для XXI століття», згідно положень якої людина повинна вчитися упродовж свого життя.

Саме у напрямку подолання протиріч між сучасним станом та потребами нової генерації щодо якості професійної освіти міжнародного рівня і розроблено цей проект.

МЕТА ПРОЕКТУ

- забезпечити взаємозв'язок педагогічної теорії з практикою для мобільного впровадження результатів наукових досліджень;
- модернізувати систему методичної та навчально-виховної роботи на засадах сучасних інформаційних технологій.

Фінансування проекту за рахунок коштів міського бюджету, виділених на галузь «Освіта»

Рік	Сума, тис. грн.
2001	22.0
2002	127.0
2003	78.0
2004	27.0
2005	17.0
ВСЬОГО	271.0

НА ШЛЯХУ ДО ГАРМОНІЇ РОЗУМУ І СЕРЦЯ

Педагогіка
школи

Столична освіта. Наука — методика — навчання.

*За вікном павутиння, в душах тремтіння
До Храму знань
Під дерев шелестіння, голосів шепотіння
Увійшли без вагань...
Одні, щоб присвятити себе школі, інші,
щоб із задоволенням учитися.*

Кожного ранку, зустрічаючи на шкільному подвір'ї вчителів і учнів, бачу щасливі обличчя, привітну посмішку, лагідні очі, чую радісні привітання...

Вони поспішають до школи, яка стала для них справжнім Храмом Знань і вічних істин: Добра, Краси, Духовності. А для мене? Вона стала моєю любов'ю до життя і людини, вірою у велику місію та призначення вчителя — забезпечити гідне майбутнє сьогоденним учням, надією на здійснення освітянських реформ, які допоможуть вивести освіту столиці України у XXI столітті на європейський рівень.

ШКОЛА — ЛАБОРАТОРІЯ АПН УКРАЇНИ ЯК АЛЬТЕРНАТИВНИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД

У Шевченківському районі м.Києва знаходиться школа, про яку знають не тільки в межах нашого міста, а й у різних регіонах України. Вперше середня школа № 24 відчинила свої двері учням 6 листопада 1963 року. За цей час вона здійснила 27 випусків. У

1985 році загальноосвітній середній школі № 24 було присвоєно звання «зразковий заклад освіти міста Києва». З 1991 року вона стала авторською школою заслуженого учителя України Гладченка Євгена Миколайовича. А з 1 вересня 1993/94 навчального року школа була передана у функціональне підпорядкування АПН України, яка відкриває на її базі лабораторію для проведення експерименту. Ось уже 9-й навчальний рік розпочинає свою роботу як середня загальноосвітня школа № 24 — школа-лабораторія АПН України, яку очолює заслужений учитель України, член-кореспондент Академії педагогічних наук Гладченко Є.М. У ній злагоджено працюють 80 вчителів, із яких двоє мають звання заслуженого учителя України, 13 вчителів — методистів, 11 старших учителів, 41 учитель має вищу кваліфікаційну категорію, 15 учителів — предметників — випускників школи, 2 лауреати районного конкурсу «Учитель року — 95» та

Євген ГЛАДЧЕНКО

директор середньої загальноосвітньої школи-лабораторії № 24, заслужений учитель України, член-кореспондент Академії педагогічних наук

Директор школи, ліцею, гімназії № 1-2/2002

«Учитель року — 2002» (початкові класи), двічі Соросівський лауреат (фізика). Вчать 1200 учнів, які складають талановитий учнівський колектив, у якому 70 % дітей мають достатній та високий рівень знань. Мета діяльності школи-лабораторії — забезпечення умов для інтелектуального, морального, гуманітарно-естетичного розвитку учнів, їх громадянського та духовного становлення у процесі здобуття середньої освіти на основі об'єднання зусиль педагогічного колективу та наукових співробітників інститутів педагогіки і психології АПН України. Для досягнення поставленої мети передбачається розв'язування таких завдань: модернізація змісту навчання і виховання у відповідності до науково-технічного прогресу та досягнень психолого-педагогічних наук; розробка та апробація нових технологій навчання; пошуки оптимальних шляхів впровадження нових вітчизняних та зарубіжних технологій навчання; використання сучасних методик діагностування учнів з метою раннього виявлення схильностей і здібностей для забезпечення оптимальних умов їх індивідуального розвитку і формування необхідних професійних та особистісних якостей на всіх етапах навчання, набуття базової освіти на підвищеному рівні; удосконалення методів, форм та засобів навчально-виховного процесу, методичної, наукової та організаційної роботи педагогічного колективу; проведення науково-експериментальної роботи спільно з науковцями інституту педагогіки та психології АПН України, залучення до частково-пошукової роботи старшокласників; впровадження в діяльність школи прогресивних психолого-педагогічних ідей і теорій вітчизняних та зарубіжних учених; впровадження передового досвіду роботи педагогічних колективів окремих шкіл, досвідчених учителів — новаторів країни.

Школу-лабораторію № 24 відрізняє від інших типів нових навчальних закладів специфічна, притаманна їй, як експериментальному майданчику, система роботи по впровадженню нового змісту освіти, створенню нових моделей педагогічної та навчальної діяльності; вибору оптимальних принципів та механізмів управління діяльністю педагогічного та учнівського колективів школи. Наукове керівництво експериментальною роботою здійснює лабораторія впровадження педагогічних інновацій інституту педагогіки АПН України під керівництвом кандидата педагогічних наук Даниленко Л.І.

ОСВІТНЯ МОДЕЛЬ ШКОЛИ-ЛАБОРАТОРІЇ АПН УКРАЇНИ

Цілісна освітня модель школи — лабораторії була теоретично обґрунтована та експериментально підтверджена протягом 5 років. Вона дозволяє забезпечити допрофільне (початкові класи), профільне диференційоване (5-9 класи) та профільне (10 — 11 класи) навчання і активно розвивати творчий потенціал кожної особистості. Провідним принципом освітньої моделі є різнорівнева та профільна диференціація, тобто за ступенем навчання та вибором учнями предметів для поглибленого вивчення.

ПЕРШИЙ СТУПІНЬ НАВЧАННЯ. (1 — 3 КЛАСИ)

Допрофільний

Мета: отримання знань, умінь та навичок із предметів державного компонента та позапрограмних знань з поглибленим вивченням у 1 класах — англійської мови; 2 класах — рідної мови; 3 класах — математики.

Профільність навчання досягається за рахунок збільшення годин на вивчення профільного предмету, поділу класу на дві групи при вивченні профільних предметів та введення науково-пізнавальних факультетів.

тативів для учнів початкових класів з метою формування в учнів умінь і навичок вільного володіння рідною мовою працює факультатив «Література і фантазія». Його мета — виховання любові до рідного слова, установка на літературну творчість з власної ініціативи. Одне з найважливіших завдань шкільної математики — розвивати логічне мислення учнів. Факультатив «Розвиток логічного мислення» ставить перед собою завдання — формувати у дітей вміння логічно мислити, відшукувати нестандартний підхід до розв'язання складних задач. Мета курсу — розвивати просторове уявлення, логічне мислення, винахідливість, зосередженість. Курс побудований за принципом поступового ускладнення матеріалу, циклічності змісту навчання. Для людини XXI століття «оточуючий світ» — це не тільки місто, країна чи навіть планета Земля. Це поняття розширюється за межі Сонячної системи, Галактики. Відсутність уроків з астрономії у початкових класах ми намагаємось компенсувати проведенням занять факультативу «Твій всесвіт». Мета курсу — ознайомити дітей із зоряним небом, планетами сонячної системи, пробуджувати інтерес до науки, виховувати, гармонійно розвивати особистість, що володіє широким кругозором. Ефективність засвоєння матеріалу досягається за допомогою власних спостережень, експериментів, дослідів. Гострота сучасних екологічних проблем у нашій державі все більше зростає. Внаслідок цього зростає також значення та необхідність екологічної освіти для кожного члена нашого суспільства, у тому числі і для учнів початкової школи. Кінцева мета екологічної освіти — формування у людини готовності до раціональної діяльності в природі, при якій зберігається існуюча природна рівновага або створюється можливість для її відновлення. З метою довести учням, що в природі все

взаємопов'язане, допомагати зрозуміти, для чого людина повинна знати природні зв'язки, навчитися будувати свою поведінку в природі — працює факультатив «Юний еколог». Поширити, поглибити та удосконалити знання учнів про живу та неживу природу, сприяти цілісному розумінню біосфери планети Земля, виховувати у дітей особисте ставлення до проблем тваринного світу допомагає факультатив «У світі тварин».

Формувати дослідницький інтерес, бережливе ставлення до пам'яток історії різних країн, розвивати в учнів мовлення, увагу, пам'ять, уяву, творчі здібності, поглиблювати знання про історичне минуле нашої планети успішно розв'язує ці та інші проблеми факультатив «У світі мандрів». Навчальні програми всіх вищезазначених факультативів є авторськими. Ці нові підходи до освіти в початковій школі дають змогу почати допрофільне навчання, ввести пропедевтичні курси з таких предметів як «Астрономія», «Екологія», «Біологія», «Географія». Науково-пізнавальні факультативи сприяють розвиткові природних здібностей учнів, допомагають відкрити обдарованих дітей, які хочуть і вміють самостійно вчитися, висловлювати свої власні думки, аналізують, аргументовано відстоюють свою думку, розв'язують нестандартні задачі, застосовуючи набуті знання. Пізнавальні можливості дітей молодшого шкільного віку значно вищі, ніж це прийнято вважати. Тому ми вирішили розвивати ці здібності шляхом введення цікавого експериментального пропедевтичного курсу у 1 класі «Мандрівка в країну Геометрія» (викладає вчитель-початківець), у 2 — 3 класах — «Наочна геометрія» (викладає вчитель-предметник). Творча група вчителів початкової та середньої ланок навчання склали авторську програму цього курсу. Якість знань учнів з даного експериментального курсу коливається від

85% до 94% в залежності від класів. Оновлення змісту освіти в початковій школі здійснюється на основі принципів гуманітаризації, диференціації, деполітизації. А внутрішнім джерелом цього процесу є зміна позиції самого педагога, який ставить у центр своїх зусиль інтереси дитини.

ДРУГИЙ СТУПІНЬ НАВЧАННЯ (5 — 9 КЛАСИ).

Профільне диференційоване навчання

Мета: забезпечення базової освіти та підготовка учнів до свідомого вибору предметів для поглибленого вивчення на III ступені навчання. Профільна диференціація забезпечується шляхом введення тематичних та розвивальних спецкурсів з базових дисциплін (по 2 год.):

- «Знайомтесь: Велика Британія»,
- «Діячі мистецтва Німеччини»,
- «Світова художня культура»,
- «У чарівній країні Математика» (з опорою на англійську мову),
- «Світ дітей в російській класичній та світовій літературі»,
- «Культура мовного спілкування» тощо.

ТРЕТІЙ СТУПІНЬ НАВЧАННЯ (10 — 11 КЛАСИ).

Профільне навчання

Мета: шляхом органічної єдності загальноосвітніх дисциплін і профільних спецкурсів забезпечити учням високий якісний рівень знань та допомогти їм професійно визначитись. Навчання у 10—11-х класах диференціюється за двома профільними напрямками: гуманітарний та фізико-математичний. Поглибленню знань учнів з профілюючих предметів сприяє збільшення кількості годин на їх вивчення, введення профільних спецкурсів «Ділове мовлення», «Сучасна українська риторика», «Стилістика сучасної української мови», «Модернізм в українській літературі», «Історія України в особах», «Ви-

біркові питання алгебри та геометрії». «На допомогу абітурієнту» тощо та індивідуально-групові консультації, на які виділяються години із шкільного компонента.

На базі 10-11-х класів працюють педагогічні групи, створені при НПУ ім. М.П. Драгоманова. Учні цих груп відвідують спеціально для них організовані заняття з фізики та математики. В результаті 115 учнів випускників шкіл навчаються на фізико-математичному факультеті. Така організація навчально-виховного процесу спрямована, насамперед, на розвиток інтелектуального потенціалу обдарованої, талановитої молоді.

РОБОТА З ОБДАРОВАНОЮ УЧНІВСЬКОЮ МОЛОДДЮ

Робота у цьому напрямку розпочинається з початкової школи. З метою пошуку, розвитку і підтримки обдарованої учнівської молоді, діагностики рівня пізнавальної активності учнів початкової ланки освіти, виявлення їх схильності до науково-пошукової діяльності у ранньому шкільному віці вже протягом п'яти останніх років проводяться шкільні предметні олімпіади для учнів 2-3-х класів з української мови, математики та англійської мови. А у 2001/ 2002 навч. році, коли вперше були започатковані такі олімпіади у районі, 14 чоловік початкової школи стали їх призерами. Значними за своїми результатами для учнів школи є щорічні районні та міські олімпіади. Протягом останніх 10 років школа-лабораторія стабільно утримує призіві I, II чи III місця серед інших шкіл Шевченківського району м. Києва, а кількість призерів становить 68-82 чол. У 2000/2001 навч. році 2 учні школи стали переможцями Міжнародного конкурсу знавців української мови. Особливу роль у районі з обдарованою молоддю відіграє залучення старшокласників до дослідницько-експериментальної роботи та організація змагання на

присвоєння звання «Академіст». Академістом може стати учень 7—11 кл., який має нахили до творчої науково-дослідної діяльності і бере в ній активну участь. Учень, який бажає отримати звання «Академіст», у процесі навчання виявляє найвищі показники креативного мислення, самостійного вирішення складних проблемних ситуацій та має високий рівень творчості, уяви та фантазії. На початку навчального року він обирає тему наукової роботи, узгоджує її з вчителем-консультантом та передбачає форму звіту (доповідь, реферат, стаття, збірник тощо). Попередньо робота розглядається відповідальною експертною комісією, що функціонує при кафедрах. Переможці нагороджуються грошовою премією. Найкращі науково-дослідні здобутки узагальнюються в збірках «Злеті душі і розуму», що видаються у школі один раз на рік. У процесі виконання науково-дослідної роботи учні набувають умінь працювати самостійно з першоджерелами, використовувати методики дослідження, визначати мету, розробляти гіпотезу, аналізувати та синтезувати отримані експериментальні дані, робити висновки, розробляти методичні рекомендації. Таким чином, дослідницька діяльність старшокласників — це самореалізація власного творчого потенціалу, засіб розвитку аналітично-синтетичного та абстрактного мислення. Велику допомогу в організації науково-дослідної роботи надає шкільна бібліотека, яка посіла на міському конкурсі шкільних бібліотек призове III місце (2000р). Шкільна бібліотека — це справжній інформаційно-довідковий та культурно-просвітницький центр. Фонди бібліотеки нараховують 60 тисяч книжок, 43тисячі періодичних видань. В арсеналі бібліотеки багатотомні довідкові видання, енциклопедичні, науково-популярна та художня література. Філіалами шкільної бібліотеки є науково-методичний, мистецтвоз-

навчий відділи, відділ старовинної книги та книжок-мініатюр.

ВИХОВНА РОБОТА ШКОЛИ

Система позакласної виховної роботи з учнями школи-лабораторії № 24 базується на 2-х пріоритетних напрямках: естетичне виховання учнів та відродження національних традицій українського народу. Їх вибір обумовлений рядом об'єктивних та суб'єктивних факторів, до яких належать: розбудова суверенної держави України, вивчення української мови, духовне відродження нації, інтереси та здібності учнів, професійна майстерність та талановитість учителів школи, наявність необхідних умов для розвитку особистості. У школі створені всі умови для успішної роботи з учнями у визначених напрямках виховання. Керівники школи та педагогічний колектив докладають чимало зусиль для того, щоб оформлення шкільного приміщення відповідало сучасним смакам і потребам, обладнують спеціальні приміщення для проведення виховної роботи: картинна галерея, кабінет естетики, етнографічний зал, музей книги, зал «В гостях у казки», кабінет мистецтва, зимовий сад. Ці приміщення систематично поповнюються новими експонатами, художніми виробами. У 1986 році в школі створена силами вчителів, учнів та їх батьків картинна галерея, в якій представлені полотна відомих майстрів ХІХ та початку ХХ століть. На базі картинної галереї створено «Клуб прихильників мистецтва». В ньому працюють понад 40 учнів 8-11 класів. В картинній галереї проводяться уроки розвитку мови і літератури, історії, виховні тематичні години, літературно-музичні вітальні, художні салони, виставки творчих робіт учителів та учнів, вернісажі. Плідна робота проводиться по підготовці учнів до проведення екскурсій. Для учнів 5-7 класів читається спецкурс «Основи екскурсоведення». Під

час проведення екскурсій учні набувають уміння та навичок ораторського мистецтва, уміння переживати і співпереживати, ділитися своїми думками, образно і емоційно говорити, вести діалог. Екскурсії проводяться чотирма мовами: українською, російською, англійською, німецькою.

В школі працює «Рада етнографічного залу», яка охоплює біля 50-ти учнів 8-11 класів. В залі розміщені цікаві експонати, які розповідають про наше місто, видатних діячів історії і мистецтв України, тексти українських пісень, фотомонтажі українських національних костюмів, мистецькі вироби. На базі етнографічного залу проводяться літературно-музичні вечори «Україно моя свята», «Козацькому роду нема переводу!». Шевченківські свята, поетичні симфонії, конкурси читців, театралізовані вистави, концерти, зустрічі з артистами, виставки народної творчості, ярмарки. В етнографічному залі демонструють свої таланти: фольклорний ансамбль «Краплинка» (учнів 7-8 класів); ансамбль народного танцю «Гуцулочка» (1-10 класів); ансамбль української пісні «Смерічка» (учениці 10-х класів); хор хлопців-старшокласників «Черемшина»; фольклорний ансамбль «Соняшники». В етнографічному залі організують свої виставки гуртківці: «Українська вишиваночка» (25 учнів); «Український живопис» (60 учнів); «Український колаж» (55 учнів); «Український сувенір» (70 учнів). В картинній галереї розміщена експозиція музею старовинної книги та книжок-мініатюр. Для молодших школярів організовано зал «В гостях у казки». На базі цього залу створено ляльковий театр «Буратіно», проводяться ранки, театралізовані ігри, естафети, рольові ігри. В систему виховної роботи сш № 24 м. Києва входять заходи, які стали традиційними — свято знань (вересень), осінній бал (жовтень), день народження школи (листопад), зимова

казка (грудень), тиждень театрального і музичного мистецтва (січень); тиждень фізико-математичних знань (квітень), тиждень гуманітарних знань (квітень); свято останнього дзвінка (травень). Червоною ниткою через виховну роботу, що здійснюється в школі, проходить національне виховання. Центром системи національного виховання став, як видно із попередньої інформації, етнографічний зал. Його головне призначення — пробудження в юних серцях святих почуттів до історичного минулого українського народу, глибокої поваги та любові, до сьогоднішньої незалежної України, виховання відданих патріотів своєї Батьківщини. Із прапрадівських часів озивається до нас слава і водночас трагічна історія святої України, оживають і б'ються прометеївські серця синів і дочок, що без ліку гинули від арканів хижих ординців, здичавілих турецьких яничарів, згорали на вогнищах фанатичних езуїтів, гинули в копальнях Сибіру, вмিরали голодною смертю на рідній, багатій землі... Саме про це йде мова в лекціях, конференціях, у літературно-музичних композиціях («Славні дочки України», «Берегині і героїні українського народу», «Великий українець», «Гетьмани — честь і слава України», «Україно! Ти — моя молитва», «Як тебе не любити, Києве мій!»); літературні і народні пісні. Під керівництвом вчителів діти вивчили і знають напам'ять сотні пісень. В літературних інсценізаціях, конкурсах оповідачів сяє світ казок, легенд, істинна поезія, яка відкриває широкий світ людських взаємин, збуджує творчу уяву, стверджує добро і справедливість, оптимізм і працелюбство, виховує добропорядність і милосердя. Відкривається зміст і смисл таємничих вірувань, повір'їв, що приваблюють своєю екзотичністю, неймовірністю ситуацій і відбивають багатий досвід людей, їхні вікові прагнення в тематичних вчорнищах. Стрімко входять у життя

школярів запальні танці, ігри, що передають властивий нашому народу темперамент, енергійність, оптимізм, гумор. Відроджуються магічні ритуали та обряди, звичаї, свята, які донедавна заборонялись, а сьогодні приносять радість і одухотвореність, чистоту і ніжність, і бажання творити добро. Зустрічі з цікавими музичними, співочими ансамблями, гуртами і майстрами художнього слова виховують в учнів любов до рідного слова, пісні, музики, бажання глибше і повніше пізнавати нові грані таланту українського народу. Різноманітні виставки, фестивалі, зустрічі, конкурси, вікторини, вечорниці, свята, презентації, тижні рідної культури, конференції, літературно — музичні композиції сприяють розвитку духовності вихованців авторської школи-лабораторії № 24.

УПРАВЛІННЯ ДІЯЛЬНІСТЮ ШКОЛИ-ЛАБОРАТОРІЇ № 24

Управлінська ланка школи-лабораторії № 24 у своїй практичній діяльності поєднує загальне і специфічне, що притаманне їй як авторському інноваційному навчально — виховному закладу. За цих умов посилюється, перш за все, функція координування зусиль членів управлінської ланки, діяльності вчителів та науковців: вимоги до рівня їх компетентності, розподілу їх функцій між членами адміністративно-управлінської ланки по забезпеченню експериментальної роботи. До специфічних обов'язків директора школи-лабораторії належать: координація діяльності школи, наукових установ та навчально-академічних закладів, причетних до експерименту; визначення інноваційних ідей, мети, змісту, форм і методів навчання, експертиза доцільності їх впровадження в діяльність школи; аналіз творчого потенціалу педагогічного та учнівського колективів, їх потужності та спроможності для впровад-

ження інновацій; роз'яснювально-консультативна діяльність директора школи на всіх етапах проведення експериментальної роботи; безпосередня участь у експерименті як фахівця, аналітико-синтетична та експертна діяльність з питань оцінки проміжних та кінцевих результатів роботи; забезпечення умов для проведення експерименту в школі (висококваліфікованими, творчими та ініціативними педагогічними кадрами, навчально-матеріальною базою, створення позитивного мікроклімату в колективі, ефективного функціонування підсистем «учитель-науковець», «учитель-батьки»). Все це вимагає оптимальної мобілізації власних енергетичних ресурсів, цілеспрямованості, наполегливості, систематичності і послідовності, потужного творчого потенціалу керівника-лідера.

РЕЗУЛЬТАТИВНІСТЬ ДІЯЛЬНОСТІ ШКОЛИ-ЛАБОРАТОРІЇ

Результатом добре налагодженої системи навчальної та позакласної виховної роботи є поліпшення дисципліни учнів, відсутність правопорушень, підвищення рівня їхньої загальної культури, відповідальності за навчання та свої вчинки. В школі затишно, санітарно-гігієнічний стан відмінний, психологічний мікроклімат комфортний. Все це досягається сумлінною працею педагогічного колективу, координуючою діяльністю досвідчених керівників школи, прагненням до всього нового, бажанням та умінням впроваджувати в діяльність школи педагогічні інновації та ідеї передового досвіду. Минають роки, вирує життя, а школа завжди думає про одне й те саме: щоб добре було дітям у її стінах, щоб храм інтелектуального потенціалу завжди лишався їх «другим домом», «мудрих вчинків взірцем, доброти острівцем...» (Юрченко А., учениця 11 — А кл.).

ОСОБИСТІСНО ОРІЄНТОВАНА ШКОЛА: ТЕХНОЛОГІЇ БЕЗПЕРЕРВНОГО НАВЧАННЯ ТА ВИХОВАННЯ

Столична освіта. Наука — методика — навчання.

Тамара ШАЛДА

Директор гімназії
«Апогей», заслужений
працівник освіти України

Ірина ПЛІШ

Директор школи-
дитсадка «Лісова казка»

В Києві на вулиці Чистяківській, 24, в центрі мегаполісу, серед безлічі підприємств та будівель знаходиться дивна дитяча країна, яка складається зі школи-дитсадка «Лісова казка» та гімназії «Апогей», утворюючи освітньо-виховний комплекс. Не дивлячись на похмуре індустриальне оточення, освітньо-виховний комплекс постає справжньою оазою, чудовим маленьким гайочком і вабить до себе прохолодним затишком у літню спеку, чарівною зимовою казкою у холодні місяці року, неповторною золотою фантазією восени та прекрасним буянням весняного цвітіння.

І господарями цієї дивної країни є колектив вихованців та учнів разом з досвідченими педагогами.

Особливої актуальності для освітян Києва набуває проблема раннього розвитку дитини. Для її втілення скеровано проект «Дошкілля», за яким працює дитсадок «Лісова казка», проект «Чотирирічна початкова

школа», який спрямовує роботу початкової школи «Лісова казка».

Технологія безперервного навчання та виховання, яка запроваджується в нашому освітньо-виховному комплексі, розроблена на основі багатьох проектів Програми «Столична освіта»: «Індивідуальна освіта», «Обдарованість», «Школа після уроків», «Мистецтво і діти», «Екологічна варта», «Українська мова» тощо.

Суттєвими рисами освітньої технології безперервності навчання і виховання, що передбачає створення особистісно-орієнтованої школи, є:

- розробка на основі конкретної філософії технологічного ланцюга педагогічних ідей, що вибудовуються відповідно до поставленої мети й мають гарантувати всім школярам досягнення життєвої перспективи та високий рівень засвоєння державного стандарту освіти;
- індивідуалізація навчання, взаємопов'язана діяльність учителя й учнів, діагностування та моніторинг результатів діяльності;
- поетапне й послідовне запровадження елементів

педагогічної ідеї, яка відтворюється учителями з урахуванням авторських підходів.

Школа-дитсадок “Лісова казка” та гімназія “Апогей”, діючи в освітньому просторі України, працюють над створенням умов для переходу від особистісно-орієнтованої до індивідуальної за змістом, формою, метою, але соціальної за спрямованістю продуктивної освіти.

Викладацький та кураторський корпус ОВК намагаються поєднати навчання й виховання дітей на засадах національної ідеї, ідеології державотворення, на етнічних принципах української нації з метою утвердження взаємоповаги, взаєморозуміння, взаємопідтримки в багатонаціональній державі та світовій спільноті.

Відповідно до вимог сучасного суспільства та завдань української освіти в ОВК створена система навчання та виховання дітей від 3-річного до 18-річного віку. Цілісність цієї системи, безперервність освіти та виховання є основною відмінністю від виховних систем в інших навчальних закладах.

Виховна робота в ОВК, безумовно, організована як і в інших дошкільних чи загальноосвітніх закладах, але має свої характерні ознаки:

ОВК — заклад повного дня. Робочий день починається о 8.00 і закінчується о 18.00 (гімназія), о 18.30 (ШДС).

Не тільки вихованців дитячого садка, але й учнів школи та гімназії приводять і забирають батьки. Це дає можливість постійно (і дуже тісно) контактувати з родиною дитини, не щомісяця чи щочверті на зборах, а майже щоденно. Цей зв'язок, контакт між педагогами та батьками не дає нагромаджуватися проблемам як навчального, так і виховного характеру.

В ОВК існує багатофункціональна психологічна служба. Психологи діагностують дітей під час прийому до закладу; психолог спостерігає за ви-

хованням та навчанням дітей, а висновки та рекомендації негайно доводяться до відповідних учасників навчально-виховного процесу. Психологи, як лікарі швидкої допомоги, включаються у розв'язання конфліктів у групах чи позакласних колективах. Протягом дня працює кабінет психологічного розвантаження учнів. Для кураторів та батьків працює постійно діючий консультативний пункт.

Тісний контакт із родинами учнів прослідковується в усіх напрямках виховної роботи. Це і залучення батьків-фахівців до профілактичних бесід, професійних свят, це і запрошення дідусів та бабусь, рідних, близьких та знайомих на військові свята, до Дня людей похилого віку. Діти пишаються своїми близькими і навчаються поважати не тільки ветеранів взагалі, а й усвідомлюють зв'язок поколінь; в них виховується почуття милосердя не тільки на прикладах надання допомоги чужим людям, які її потребують, але й своїм знайомим, близьким, рідним. Усе це сприяє ще тіснішому контакту з родинами учнів та вихованців, зміцненню поваги до вихователів та вчителів з боку родин учнів, формуванню єдиного родинно-освітнього виховного простору.

Еколого-натуралістичне виховання починається в ОВК з наймолодшого віку. Цьому сприяє, в першу чергу, природне середовище. ОВК розташований в прекрасній лісопарковій зоні, яка дивом вціліла в про-

мисловому районі міста. Значну частину дня діти проводять на подвір'ї, але не просто байдужими спостерігачами довкілля, а й уважними, добрими, люблячими і турботливими співучасниками процесу спілкування з живою природою. Цьому сприяють і дитячі ділянки, де висаджуються, доглядаються городні рослини, і спостереження за птахами, годування їх взимку, лаштування шпаківень навесні. Це й кабінет природи, і живий куточок, де діти можуть спостерігати, годувати тварин, птахів, рибок цілий рік. Це й екологічна лабораторія, де вони змалечку прилучаються до азів дослідницької роботи.

Естетичне виховання в ОВК також характеризується безперервністю і всеосяжністю. В гімназії діє музичний експериментальний театр "Ліра" (режисер А.В. Шабуніна) та музично-вокальний гурт "Апогей" (керівник В.В.Максименко). Таланти вирощуються змалечку, і до участі у спільних виставах та концертах залучаються діти початкової школи і дитячого са-

дочка. Для ознайомлення із "золотою колекцією" художнього мистецтва організована картинна галерея.

На подвір'ї чи в приміщеннях ОВК постійно можна побачити разом молодших школярів та гімназистів, особливо під час відпочинку на великій обідній перерві. Стосунки дітей різних вікових груп характеризують взаємодопомога, взаємопідтримка, спільна діяльність, спільне дозвілля. Найяскравіше це проявляється під час занять з ПДР, коли учні середніх класів, вивчивши правила вуличного руху, стають інспекторами і проводять заняття з вихованцями дитсадка та учнями молодших класів.

Завдяки безперервності освіти і виховання нам вдалося в основному подолати бар'єри, з якими зустрічаються діти та їхні батьки при переході з дитячого садочка в початкову школу, з початкової школи — до середньої.

Дитсадок, початкова школа та гімназія є рівноправними ланками єдиного та цілісного освітнього циклу. Вони спільно планують роботу на навчальний рік та перспективу, мають єдиний план організаційно-виховної системи в різних видах урочної та позаурочної діяльності, загальний план роботи з батьками, спільні виховні та освітні проекти.

Багато років на базі школи-дитсадка працює консультативний пункт з питань організації роботи щодо попередження дорожньо-транспортного травматизму. Рішенням Вченої Ради Київського міжрегіонального інституту удосконалення вчителів імені Б.Грінченка в 1997-1998 навчальному році був узагальнений педагогічний досвід ОВК на тему: «Організація роботи у дошкільному закладі освіти щодо попередження дорожньо-транспортного травматизму», про що видано авторське свідоцтво. З метою профілактики дорожньо-транспортного травматизму створений кабінет зо

вивчення ПДР, а на території комплексу обладнане «Автомістечко», в якому педагоги й гімназисти проводять заняття та уроки з дітьми дитсадка та початкової школи.

Освітньо-виховний комплекс розташований в чотирьох корпусах, які знаходяться на одній території.

В них започатковані і зосереджені всі наші найцікавіші та найкращі ідеї та проекти:

- кімната казок для розвитку творчої уяви та зв'язного мовлення дошкільників;
- логопедичний кабінет;
- кабінети іноземних мов;
- комп'ютерний клас;
- природничий центр;
- екологічна лабораторія;
- центр правознавства;
- історико-українознавчий музей;
- методичний центр.

Гімназія «Апогей» виростала зі школи-дитсадка «Лісова казка» з 1992 року. Сьогодні випускники дитсадка та початкової школи є учнями гімназії «Апогей» та студентами столичних вузів. Перший випуск гімназії відбувся у 2001 році.

Гімназія «Апогей» є навчальним закладом, який надає академічну спрямованість, дає глибокі знання дисциплін, що вивчаються в середній школі. Поруч з засвоєнням учнями базових дисциплін в програмі гімназії передбачено вивчення 2-3 іноземних мов, спеціальних курсів «Правова культура» та «Основи економічних знань», «Етика та психологія ділових стосунків» тощо.

В навчальному процесі широко використовуються засоби аудіо- і відеотехніки, персональні комп'ютери.

Уроки перетворюються на дослідницьку лабораторію, де вчитель і учень стають свідками великої педагогічної таємниці: народжується творчість дитини.

В гімназії працює психологічна служба, щоб допомогти учителям відчути індивідуальність кожної ди-

тини та допомогти учням розкрити свої здібності, навчити відчувати радість пізнання.

За бажанням учнів та батьків в гімназії додатково працюють:

- експериментальний театр-студія;
- танцювально-хореографічний ансамбль;
- модерн-балет;
- вокально-інструментальний ансамбль;
- прес-центр;
- екологічна лабораторія;
- гурток комп'ютерного конструювання;
- гурток аеробіки;
- художня майстерня народно-прикладного мистецтва;
- літературна студія;
- історичний гурток;
- образотворча студія;
- гурток іноземних мов;
- секція настільного тенісу;
- секція спортивної боротьби.

Крім затишних класних приміщень та спеціалізованих кабінетів, в ОВК знаходяться:

- міжнародний клуб «Співдружність»;

Впевненість у завтрашньому дні ґрунтується на високому професіоналізмі вчительсько- го колективу

- Учнівська Рада Апогею (УРА);
- прес-центр газети “Апогеївський записник”;
- експериментальний театр-студія “Ліра”;
- навчально-методичний центр “Праця та фантазія”;
- шкільне кафе, в якому можна не тільки поласувати солодощами протягом дня, але й проводити дискотеки, відзначати дні іменинника тощо.

Взагалі вся структура навчання та відпочинку складається з гармонійно поєднаних уроків та занять, це означає, що учні, знаходячись в закладі протягом дня, мають змогу після напруженої розумової праці позайматись фізично, розважитись.

Відводяться години для самостійної діяльності (самопідготовка), під час якої учні за допомогою учителів-кураторів можуть виконувати домашнє завдання.

Профілі навчання в гімназії — естетичний, екологічний, правовий, економічний.

Мета такого навчально-виховного об'єднання (комплексу): **У контексті безперервної освіти домогтись змістовної і методичної наступності в роботі комплексу: дитсадок, початкова школа, гімназія, вуз.**

Створити умови для більш раннього виявлення нахилів і здібностей дітей дошкільного та шкільного віку. Забезпечити кожному можливість максимально

реалізуватися.

Сприяти ефективній реалізації позитивних генетичних нахилів особистості до певних видів діяльності і на цій основі накреслити індивідуальну траєкторію розвитку кожного учня на всіх етапах навчання.

Запровадити допрофесійну підготовку за рахунок діаметральних перетворень принципів навчання від теорії до практики на засадах паралельного об'єднання.

Задовольнити потреби сім'ї та суспільства в повноцінному фізичному, психічному та освітньому розвитку дітей з урахуванням національних та регіональних особливостей.

Гімназія “Апогей” співпрацює з фахівцями Міжрегіональної Академії Управління Персоналом, Міжнародного Інституту Лінгвістики та Права, Міжнародного Науково-Технічного Університету, Київського Слов'янського Університету. Це дає можливість поглибити навчально-виховний процес для старших гімназистів і здобути перевагу при вступі до цих вузів.

Гімназія “Апогей” та школа-дитсадок “Лісова казка” мають не тільки багате минуле і творче сучасне, а й широкі перспективи розвитку у майбутньому. Впевненість у завтрашньому дні ґрунтується на високому професіоналізмі вчительського колективу, багаторічних традиціях, сучасних підходах до викладання.

ПРОЕКТ Атестат для кожного

СУЧАСНИЙ СТАН

Здобуття повної загальної середньої освіти стало не лише конституційним правом, а й обов'язковою нормою для громадян України.

Кияни мають можливість здобувати освіту різними шляхами у всіх типах загальноосвітніх навчальних закладів, мережа яких станом на 01.09.2001 р. складає 512. У них навчається 315,3 тис. учнів.

Створено умови для задоволення освітніх потреб громадян, що належать до національних меншин, біженців та іноземців

У 2000 році 36 тис. випускників 9-х класів здобули базову загальну середню освіту. Переважна їх кількість — 28,3 тис. або 79,0 % — продовжують навчання в 10-х класах загальноосвітніх

шкіл, гімназій ліцеїв. Кожний п'ятий — отримує професію та повну загальну середню освіту в профтехучилищах, технікумах і коледжах міста. Проте чимало дітей шкільного віку в силу різних причин залишаються поза школою, пропускають уроки без поважних причин, не продовжують навчання після здобуття базової освіти.

МЕТА ПРОЕКТУ

забезпечити виконання учнями та їх батьками вимог Конституції України щодо обов'язковості здобуття повної загальної середньої освіти.

Фінансування проекту за рахунок коштів міського бюджету, виділених на галузь «Освіта»

Рік	Сума, тис. грн.
2001	-
2002	150.0
2003	35.0
2004	35.0
2005	35.0
всього	255.0

Директор школи, ліцею, гімназії № 1-2/2002

Педагогіка
школи

СЕРЕДНЯ ЗАГАЛЬНООСВІТНЯ ШКОЛА – ФУНДАМЕНТ СУЧАСНОЇ ОСВІТИ

Столична освіта. Атестат для кожного.

**Наталія
МАКІНА**

Директор середньої
загальноосвітньої школи
№21 м. Києва

На одній з найстаріших вулиць нашого міста розташована давня за часом створення, але вічно юна духом середня загальноосвітня школа № 21. Час невіддільний над нею, приймаючи до своїх лав щороку первачків, школа залишається постійно молодою та сучасною, як зовні так і внутрішньо, постійно дбаючи про збереження традицій, що роками склалися у педагогічному колективі.

Як відомо, інноваційні процеси, що відбуваються у сучасній школі зумовлюються рядом суперечностей. Основна суперечність розвитку системи освіти — невідповідність старих методів навчання, виховання і розвитку учнів, новим умовам життя. Неоднороззначний розвиток інформаційних технологій викликає в сучасній загальноосвітній школі необхідність оновлення змісту,

форм, методів і умов освіти. Постійна робота щодо відбору навчального матеріалу і його оновлення, одне з найсуттєвіших джерел інноваційних процесів нашої школи. Реалізувати це можливо через потребу вчителя в оновленні психолого-педагогічного досвіду. Цьому сприяють методичні наради, круглі столи, психолого-педагогічні семінари, що спрямовуються в єдиному руслі: «Удосконалення науково-дослідницької роботи вчителів по організації пізнавальної активності учнів».

Вчити і вчитися — ось головний девіз педагогічного колективу школи. Наш колектив школи на сьогодні налічує 51 особистість, які, крім високих знань з усіх предметів, прищеплюють дітям любов до прекрасного, навчають бути гідними господарями, любити Батьківщину. Соціальне замовлення сучасного стану розбудови держави — це особистість, здатна творчо засвоювати знання. Ця проблема повинна реалізуватися в усіх школах незалежно від їх типу та форми власності. Тому і наша загальноосвітня школа вносить в педагогічно-освітнє середовище ус-

Педагоги школи

Директор школи, ліцею, гімназії № 1-2'2002

талені стандарти змісту, форм і методів навчально-виховного процесу.

Для забезпечення результативності навчального процесу в інноваційному режимі в школі були створені сприятливі умови для розвитку педагогічної творчості вчителів. Цьому сприяла науково-методична проблема «Основи методології та інновації сучасного уроку». Організація роботи над цією проблемою проводиться протягом п'яти років через роботу в чотирьох творчих групах вчителів: гуманітарного, природничого, естетично-оздоровчого циклу та початкової школи. При цьому зберігаються принципи відповідності до реального рівня підготовки і потреб педагогічного становлення вчителів творчих груп за напрямками:

1. Вплив на зону актуального та потенціального розвитку учнів в початковій школі.

2. Форми реалізації навчальних проблем, що набуваються та закріплюються на уроці через використання комп'ютерних технологій серед вчителів природничого циклу.

3. Впровадження методик розвиваючого навчання на уроках предметів гуманітарного циклу.

4. Розвиток здібностей учнів до художнього естетичного сприймання себе і довкілля вчителями естетично-оздоровчих учбових курсів.

У своїй роботі педагогічний колектив надає перевагу вітчизняним надбанням освітньої науки. Школа спрямовує весь навчально-виховний процес на всебічний розвиток здібностей кожної дитини, на формування бажання вчитися, збагачення основами знань з різних галузей науки.

І як наслідок розвиток творчих здібностей вчителя в контексті освітянських технологій є випуск методичної збірки, в якій запропоновано досвід використання неординарних

методичних ідей в процесі викладання різних предметів та проекти складних програм з математики та програмування в класах технологічного профілю навчання.

Учителі школи розширили можливості сучасного уроку, створили серію нестандартних, нетрадиційних мультимедійних уроків. Враховуючи впровадження комп'ютерних технологій в навчання, вчителями школи розроблені окремі мультимедійні програми уроків з географії, математики, хімії, біології, англійської мови.

Школа працює в напрямку підвищення результативності навчання та підготовки учнів до вступу у вищі навчальні заклади. З цією метою в школі проводиться корекція учбового плану, в якому учні з 7-го до 11-го класів профілюють навчання за напрямками: технологічний, спортивний. Профільне навчання в 10-му, 11-му класах проводяться на базі НТУ факультету інформатики та обчислювальної техніки. Мета навчання — підготовка та реалізація вимог щодо майбутнього абітурієнта вищої школи.

Реалізуючи оздоровчу програму, школа співпрацює з спортивною школою олімпійського резерву «Сокіл» та «Крижинка». Багато випускників школи є зірками світового та Українського хокею: Христин, Житник, Бобровніков, Дідковський, Найда та інші.

АТЕСТАТ КОЖНОМУ — МІФ ЧИ РЕАЛЬНІСТЬ

Столична освіта. Атестат для кожного.

Щоб розкрити цю ідею, необхідно дійти згоди про те, що проблеми, які при цьому виникають, носять не тільки педагогічний характер, а ще й тісно пов'язані з політичними проблемами, спрямованими на зміну нашого менталітету, на зміну у ставленні людей самих до себе, на народження нових народних традицій.

Василь КИРИЧКОВ

Директор
Політехнічного ліцею
НТУУ "КПІ"

Атестат кожному — це міф чи реальність? Якщо зважати на те, що кожен випускник загальної середньої школи повинен отримати атестат, то це реальність сучасна. Коли ж поставити питання про те, що кожному "воздасться за труди його" і кожен отримує атестат за здібностями, стараннями і цілеспрямованістю, виникає проблема отримання індивідуального атестату, що являє собою також реальність. Назвемо це реаліями майбутнього. Розглянемо відмінності між освітніми реаліями сучасного і майбутнього.

Сучасні реалії. Освіта, як і держава в цілому, перебуває в процесі змін та перетворень. Це не є новиною для освіти. Вдосконалення освіти тривало, триває і бу-

де тривати постійно. Тисячі вчених і педагогів-новаторів працюють над цим. Вдосконалення — це стан душі, потреба реалізувати інтуїтивне бачення — майбутнього освіти. І дуже приємно, що адміністратори, чиновники (в хорошому розумінні цього слова) не пасуть задніх, а знаходяться на вістрі перебудови, а в багатьох питаннях є її ініціаторами. Але стан суспільства проєктується на кожну його спільноту, відображається в ній. Так і з освітою. Введення досить радикальних перетворень в освіті зрушило з місця освітянський маховик, але розкручують його досить повільно, а то і гальмують. Сміливість і невпевненість — так можна визначити гасло сучасних перетворень.

Сміливість — введення нових освітянських структур, взаємодія між ними та старими структурами, нових параметрів у зміст і методи освіти (тематичне, поточне оцінювання, дванадцятибальна система, екстернат, позитивність всіх оцінок та ін.) — призвела до масової появи навчальних закладів нового типу, зробила можливим створення неперервної ступеневої освіти, розкриття демократичних течій в освіті та інше.

Невпевненість — це риса

менталітету. Десь щось недодумали, десь щось не показали, десь щось не донесли. І почалось. Головне — це те, що існування нерозуміння того, що “недо” в новому завжди буде, а ліквідація цих “недо” є вдосконаленням нового. Шляхом гальмування “недо” не ліквідуються, а тільки народжуються нові. Наприклад, при введенні дванадцятибальної шкали оцінювання було помилковим, з нашої точки зору, вказувати на те, що дванадцятибальну шкалу потрібно розглядати як аналог чотирибальної, коли кожній оцінці “А” можемо у відповідність поставити “+А”, “А”, “-А”. Коли б замість цього було сказано, що кожен рівень навчальних досягнень учня оцінюється своїми трьома оцінками “задовільно”, “добре” та “відмінно”, то багато чого змінилось би у ставленні викладачів до дванадцятибальної шкали оцінювання, і вона б сприймалась по-іншому. Але “коли б”... І в цьому вже закладена недоробка, яка призвела до того, що рівневі оцінювання в освіті майже не проводяться. Добре запрягли та погано їдемо. В колеса поставили гальма, які діють під час їзди. Тут би треба підключити творчі колективи, наукові підрозділи освіти, та й Академія могла б сказати своє слово. Але поки що — майже мовчання.

Або ще приклад. Створили ліцеї, гімназії, колежі та інші навчальні заклади так званого нового типу. А от виділити їх в окрему організаційно-управлінську структуру освіти забули. Але ж не забули сказати, що це загальноосвітні навчальні заклади. Тому організацію їх роботи, заходи та показники враховуються, як і в усіх загальноосвітніх закладах, за одними мірками. Тобто потихеньку причісуємо всіх під один гребінець. Мабуть, пам’ятаємо, що ліцеї та гімназії вже були в царській Росії і перетворились у вищі навчальні заклади. А ми зробимо, щоб у нас вони стали

звичайними школами. А якби вести ліцеї та гімназії не тільки в структуру загальної середньої освіти, й у структуру вищої, то вони стали б хорошим і практичним містком для поєднання середньої та вищої школи і основою для створення неперервної ступеневої освіти.

Отже, сміливі рішення імпульсивні, а недовіра пресингує. Недовіра породжується існуючими “недо” або беліковським “як би чого не вийшло”. Останнє базується на дзвінках “окремих громадян”, на виступах “окремих провидців”, які не зрозуміли або не хочуть зрозуміти того нового, що йде і що потрібно людям. На жаль, під час руху вперед окремі збої лякають чиновника, що призводить до недовіри його ж таки у свою силу, у правильність вирішеного. Такого б не сталось, якби до рядового вчителя було більше довіри, впевненості в тому, що він у змозі розібратись, підхопити ініціативу і понести її в світ.

Рядовий учитель, і тільки він може проявити стільки творчої ініціативи, стільки ентузіазму заради вдосконалення, що можна лише дивуватись та захоплюватись. Прикладом цього є викладачі Політехнічного ліцею НТУУ “КПІ” та розроблені ними тематичні рівневі завдання. Коли люди знають, чого від них чекають, відчують довіру до себе і заохочення, це окриляє і породжує творче натхнення.

Вінцем початої перебудови в освіті може бути “Атестат кожному”, тобто документ про освіту, який видано за індивідуальні успіхи, досягнення та розуміння своєї причетності до задоволень потреб держави. Саме потреби держави будуть обмежувати індивідуальні потреби учня і можливості отримання “Атестату кожному”. Але і в такому розумінні необхідно розробляти систему освіти та вирішувати можливості її якісної реалізації.

Реалії майбутнього. Ці реалії необхідно відшукувати в сьогоденні, бо паростки її пробиваються вже зараз і їх видно. Це системи освіти, які зароджуються в зв'язку зі світовими процесами глобалізації. Ці процеси тривають давно: спочатку повільно, поступово прискорюючись і вдосконалюючись. Вони породжують нові освітянські структури, які називають комплексами. Їм присвоюють різні епітети, але це суті не змінює. Комплекси ростуть і розвиваються в багатьох країнах світу, і майбутнє бачиться за ними. Коли, в свою чергу, різні комплекси будуть об'єднуватися, це і складатиме нову систему освіти.

Комплекси демократичні, бо це добровільне об'єднання партнерів. В комплекси об'єднуються не просто, а з якоюсь метою. В такому добровільному об'єднанні обов'язково є лідер, який бачить мету, роз'яснює її, показує і прокладає шляхи до її досягнення. Тільки навколо лідера і організації, яку він очолює, створюється комплекс. І важливим є саме те, що навколо нього проводиться добровільне об'єднання. З точки зору мети ідеї "Атестат кожному" доцільно об'єднуватись навколо загальноосвітнього навчального закладу (ЗНЗ). Але ЗНЗ – низова ланка освіти і навряд, щоб таке відбулося. Крім того, ЗНЗ дуже багато, тому створюватись може багато комплексів, а система освіти відбере структуру мінімальну. Отже, такі комплекси навряд чи матимуть високу ефективність у своєму існуванні. Прикладом цього є комплекси в освіті Росії.

Коли взяти вищі навчальні заклади як центр створення комплексу, то це можливо, такі комплекси існують і у нас в Україні, і їх немало. Особливо вони активно розвиваються у мережі недержавних вищих навчальних закладів. До цих комплексів, крім ЗНЗ, потрібно залучати

училища, коледжі та технікуми, і тоді такі комплекси можуть створювати основу освіти майбутнього.

Ідея ж "Атестат кожному" в комплексах, на нашу думку, буде реалізовуватись у трьох напрямках:

- потреби;
- непотреби;
- суверенності.

Атестат буде потрібен тим учням, які, засвоївши програму повної середньої школи, захочуть перейти в інший комплекс, змінити профіль навчання чи з інших причин. Непотреба атестату буде проявлятися у тому, що, виконавши навчальний план за середню школу, учень продовжує навчання в комплексі чи програмою училища, коледжу чи вищого навчального закладу, після закінчення якого отримає відповідний документ. Реалізується неперервна ступенева освіта для кожного учня окремо. Суверенність атестату буде проявлятися в тому, що кожен, хто засвоїв програму повної середньої школи, може за бажанням замовити атестат і отримати його як сувенір. Суверенність проявляється також і в тому, що, отримавши освіту, вищу загальної середньої, учень комплексу отримуватиме ще один документ, який матиме юридичну силу.

Паростки таких комплексів закладаються в комплексі "Ліцей – Університет", який створений НТУУ "КПІ", районною державною адміністрацією та Політехнічним ліцеєм НТУУ "КПІ".

Впровадження дистанційної освіти дозволяє розширити вплив комплексу на навчальні заклади інших регіонів і перейти кордони країни. Прикладом цього є об'єднання комплексу "Ліцей – Університет" в м. Києві з Науково-освітнім комплексом "ЗІДМУ" в м. Запоріжжі та Зесполем Електронічних шкіл в м. Жешуву, Польщі.

Deutsch
Español
Русский
English

ПРОЕКТ Іноземні мови

СУЧАСНИЙ СТАН

Зміни характеру міжнародних зв'язків нашої держави, інтернаціоналізація усіх аспектів суспільного життя роблять іноземну мову реальною необхідною в різних сферах діяльності людини. Вона стає дієвим фактором соціально-економічного, науково-технічного і загальнокультурного прогресу суспільства.

Загальноосвітні навчальні заклади міста забезпечують базовий рівень вивчення іноземних мов. Їх вивчають в усіх школах. Здебільшого це англійська (86,1%); вивчаються також німецька (31,9%), французька (21,0%), іспанська (2,6%) мови, іврит (0,9%), японська (1,1%), італійська (0,4%), китайська (0,2%), болгарська (0,2%), польська

(0,2%), грецька (0,2%), турецька (0,2%), корейська (0,1%), в'єтнамська (0,1%), арабська (0,1%) мови, і латинь (0,2 %).

Всього у місті вивчається 24 мови. Крім того, функціонує 6 недільних шкіл (афганська, татарська, грузинська, литовська, німецька, грецька).

У той же час не вивчається ряд європейських, східних та інших мов. На сучасному етапі виникла нагальна потреба у розширенні спектру вивчення іноземних мов.

МЕТА ПРОЕКТУ

розширити спектр, оновити зміст і технології вивчення іноземних мов.

Фінансування проекту за рахунок коштів міського бюджету, виділених на галузь «Освіта»

Рік	Сума, тис. грн.
2001	510.0
2002	1520.0
2003	1520.0
2004	1520.0
2005	1520.0
Всього	6590.0

Директор школи, ліцею, гімназії № 1-2/2002

ДВОМОВНА СИСТЕМА ОСВІТИ В ЛІЦЕЇ «ІНТЕЛЕКТ»

Столична освіта. Іноземні мови.

Сергій РОМАНОВСЬКИЙ

директор ліцею «Інтелект»,
кандидат фізико-
математичних наук, доцент

Сучасні дослідження розглядають національну систему виховання та освіти України як складову світового освітнього процесу. Як свідчать останні семінари з питань середньої освіти, які проводяться Європейським співтовариством, актуальним стала нова двомовна система освіти для обдарованих учнів. Інакше кажучи, предмети як природничого, так і гуманітарного циклів поряд з національною мовою необхідно викладати на професійному рівні англійською мовою, мовою міжнародного спілкування.

Для впровадження системи двомовної освіти для обдарованих учнів у 1989р. на базі Київського політехнічного інституту та Київської середньої школи №75, а з 1991 р. сш. №21 були створені експериментальні класи інженерно-фізичного профілю з поглибленим вивченням англійської мови. У 1996 р. експериментальні класи були перетворені в ліцей «Інтелект».

Навчальний процес в ліцеї «Інтелект» базується на трьох складових.

Перша складова. Це сучасний рівень викладання гуманітарних предметів, який формує культуру мис-

лення та культуру ведення діалогу не тільки з громадянами України та близького зарубіжжя, а, спираючись на літературну сучасну англійську мову, прищеплює вміння вести дискусію з громадянами англomовних країн світу.

Друга складова. Це серйозний рівень викладання предметів фізико-математичного циклу, який формує аналітичне сприйняття інформації і допомагає подолати почуття страху, коли виникає необхідність відпрацювання незнайомої спеціальної літератури. Рівень викладання предметів фізико-математичного циклу також знімає в учнів ліцею дію вектора психологічної інерції, який спрямований на розв'язання поставленого завдання в звичному стандартному напрямку. Тобто учень, спираючись на ТРІЗ, намагається отримати «сильне розв'язання» поставленого перед ними завдання.

Третя складова. Це потужний англomовний цикл предметів, який викладається в ліцеї. 12 предметів історико-лінгвістичного та фізико-математичного циклів у ліцеї «Інтелект» викладаються англійською мовою за авторськими програмами та підручниками з грифом Міносвіти України. Це — лексика англійської

мови, граматики англійської мови, англійська література, американська література, історія Великобританії, історія США, історія п'яти світових релігій, курс ділової англійської мови, країнознавство.

Метою курсу розмовної англійської мови є формування в учнів лінгвістичної, комунікативної компетенції системи знань іноземної мови та її функціонування в процесі комунікації, тобто в забезпеченні вільного, адекватного володіння такими навичками, як читання, аудіювання, письмо та усне мовлення. Цей курс вивчається на основі 8 авторських посібників, що охоплюють такі теми:

- Робочий день. Дозвілля. Знайомство. Родина. Дім. Квартира. Пори року. Клімат. Харчування. Магазини та покупки. Місто. Рослинний та тваринний світ.
- Освіта. Спорт. Мистецтво спілкування. Живопис. Кіно. Театр. Цирк. Музика.
- Подорожування. Туризм. Пошта, телефон. У лікаря. Зовнішність. Характер. Настрій, почуття. Одяг. Щоденні послуги.
- Охорона навколишнього середовища. Вибір професії. Працевлаштування. На митниці. Засоби масової інформації. Бібліотека. Готель. Закон і порядок. Суспільство і злочинність. Освоєння космосу.

Курс практичної граматики покликаний ознайомити учнів з граматичними нормами сучасної англійської мови і навчити їх правильно користуватися граматичними конструкціями, оформлювати своє мовлення відповідно до змісту та стилю висловлювання. Авторські підручними з граматики відповідають цій меті. Кожен розділ підручника містить опис граматичних явищ, їх форм і функцій з наголосом на профілактику можливих помилок, а також секцію вправ трьох рівнів складності, що забезпечують практичне засвоєння грама-

тичного матеріалу.

Першим у авторській серії посібників з країнознавства є «Країнознавство. Україна», який допомагає збагатити знання учнів про Україну в різних галузях, а саме: географічне положення, природні ресурси, розвиток економіки, науки та освіти, мистецтва, політичний устрій, національні традиції та ін.

Далі йдуть авторські посібники «Країнознавство. Великобританія», «Країнознавство. США», «Країнознавство. Історія США», «Країнознавство. Канада. Австралія. Нова Зеландія». Головною метою цих посібників є допомогти учням зорієнтуватися в найважливіших питаннях, що стосуються географічного положення, соціального, культурного, економічного та політичного життя країн, мова яких вивчається.

Авторські навчальні посібники з англійської та американської літератури містять періодизацію етапів розвитку літератури, відомості про авторів, аналіз творів письменників, характеристику головних персонажів, наводяться уривки з творів.

Історія світових релігій є інтегрованим культурознавчим курсом, що ознайомлює з п'ятьма світовими релігіями: індуїзмом, іудаїзмом, буддизмом, ісламом та християнством.

Курс ділової англійської мови має за мету ознайомити учнів із основними правилами поведінки у ділових колах, навчити їх адекватно використовувати лексично-граматичні конструкції характерні для ділової англійської мови, ознайомити із основними вимогами до оформлення ділових документів.

Фізика англійською мовою викладається за авторським підручником (мова англійська, українська) після того, як цей матеріал був прочитаний викладачем російською та українською мовами. Це надає можливості досягти трьох цілей. Перша: те, що було прочитано українською та

російською мовами, через семестр повторюється англійською. Друга: активізується англійська лексика, яка викладається на заняттях англомовного циклу. Тобто мають місце реальні міжпредметні зв'язки. Третя: технічний переклад робиться фахівцем. Трьохмовна система викладання фізики надає можливості ліцеїстам опанувати 3-х мовну технічну термінологію.

Для реалізації основної мети проєкту Головного управління освіти і науки м. Києва — «розширити спектр, оновити зміст і технології вивчення іноземних мов», переважна більшість викладачів ліцею англомовного циклу вищих навчальних закладів це в минулому викладачі англійських кафедр Києва. З 3-го курсу (10 клас) в академічних групах історико-лінгвістичної спеціалізації починає викладати носій англійської мови.

Така система навчального процесу надала можливості усім випускникам 1991—2001 р.р. вступити до різних вищих навчальних закладів м. Києва. Біля 32% випускників ліцею є відмінниками навчання та персональними стипендіатами вчених рад факультетів та університетів. 27 випускників 1991-95 рр. отримали дипломи спеціалістів та магістрів університетів України, США та Канади з відзнакою. 35 випускників ліцею «Інтелект», які брали участь у Міжнародних та Національних конкурсах, вибороли міжнародні гранти на навчання в університетах США, Канади, Італії, Франції, Великобританії, Норвегії, Бельгії, Індії та Ірландії. По закінченню навчання вони повернуться на Батьківщину дипломованими спеціалістами, щоб зробити свій внесок в розбудову України.

У 1995 р. викладачі ліцею представляли Україну на міжнародному семінарі Ради Європи по двомовній системі освіти, який проводився в Австрії. У семінарі брали участь 29 країн Європи.

У 1998 р. на базі Української правничої фундації, Національної академії наук України та ліцею «Інтелект» була проведена міжнародна конференція за темою «Міжнародні коледжі та міжнародний бакалавріат». В роботі конференції взяла участь 31 країна світу.

У 2000 р. в присутності віце-прем'єра Кабінету Міністрів України в ліцеї «Інтелект» було проведено семінар за темою «Досвід роботи з обдарованими учнями за двомовною системою освіти» (мова українська, англійська).

У 2001 р. Міносвіти України на базі ліцею «Інтелект» проведено республіканський семінар за темою «Система двомовного викладання фізики в загальноосвітніх навчальних закладах України» (мова англійська, українська).

Випускник ліцею отримав звання «Соросівський студент». Інший випускник ліцею отримав звання «Почесний Громадянин штату Оклахома». Його біографія надрукована у виданні Конгресу США «Лауреати Національних Конкурсів США». Випускник ліцею 1994 р. отримав нагороду Президента США. У 1996 р. учні ліцею посіли 1 місце серед учнів 11 класів та 3 місце серед учнів 9-х класів на Всеукраїнській олімпіаді з англійської мови.

У 1998 р. учениця ліцею була нагороджена Сертифікатом Представництва ООН в Україні.

Додержуючись концепції ліцею «Інтелект» по створенню підручників нової генерації, викладачі ліцею є авторами 117 наукових праць і монографій, які надруковані в Швеції, Фінляндії, Великобританії, Швейцарії, СНГ та на Україні, 29 підручників і навчальних посібників. Англійською мовою написано 14 підручників та навчальних посібників з грифом Міносвіти України надруковані для шкіл з поглибленим вивченням англійської мови.

ІНОЗЕМНІ МОВИ – СКЛАДОВА КЛАСИЧНОЇ ГІМНАЗІЙНОЇ ОСВІТИ

Педагогіка
ШКОЛИ

Столична освіта. Іноземні мови.

Леся Українка ... Її світла постать зустрічає вас у вестибюлі і назавжди залишає у своєму полоні. Ім'я уславленої доньки українського народу стало незабутнім символом, що супроводжує гімназистів не тільки протягом навчання, воно живе в їхніх серцях вічно.

Давня і добра традиція останній тиждень лютого вважати Лесиним тижнем. Особливо святкова в цей час гімназія. Квіти, спеціальні випуски стіннівок, конкурси на краще читання поезій, учнівських творів про Леся Українку, виставки, театральні вистави, вишукані вечори. 25 лютого в гімназії багато гостей: випускники, батьки, прославлені актори, співаки, письменники. Ось і сьогодні поет, Заслужений діяч мистецтв України, головний редактор журналу "Дніпро" Луків М.В. спілкується з старшокласниками. Його палкі слова про любов до Батьківщини, вірність дружбі глибоко западають у серця юнаків та дівчат, а пісні на його слова викликають легкий щем та надію...

Розширення та якісні зміни характеру міжнародних зв'язків нашої держави, інтернаціоналізація усіх аспектів суспільного життя роблять іноземну мову реально необхідною в різних

сферах діяльності людини. Вона стає дійовим фактором соціально-економічного, науково-технічного і загальнокультурного прогресу суспільства. Це підвищує статус іноземної мови як освітньої галузі шкільної середньої освіти. Головне призначення іноземної мови як освітньої галузі-це оволодіння учнями однією з іноземних мов: англійською, німецькою, французькою, іспанською, тобто формування комунікативних умінь: говоріння, розуміння зі слуху (аудіювання), читання та письма.

Якщо ми навчимо школярів говорити, слухати, читати та писати іноземною мовою, ми одночасно забезпечимо їм доступ до інших національних культур і тим самим до світової культури. Гадаю, що це внесе суттєвий вклад у підвищення рівня їх гуманітарної освіти.

Мова – це душа нації. У ній відбитий національний характер, система соціальних відносин, традицій, тощо. Сьогодні ми усвідомлюємо, що вивчення іноземних мов є важливим засобом спілкування між народами, кращого ознайомлення з культурою країни, мова якої вивчається, зміцнення міжнародного спів-

**Людмила
БОЙКО**

Директор гімназії №117
ім. Лесі Українки

Директор школи, ліцею, гімназії № 1-2/2002

За 46 років роботи наша школа намагалася знайти те, що найбільш сприяло б духовному росту

робітництва, що є загальною потребою для молодшої держави України. І саме тому слід як ніколи забезпечити умови для оволодіння іноземними мовами поколінням, насамперед учнями спеціалізованих шкіл, ліцеїв, гімназій, коледжів.

За 46 років роботи наша школа намагалася знайти те, що найбільш необхідно в першу чергу державі, корисно і цікаво учням, що найбільш сприяло б духовному росту. Всі роки школа була з українською мовою навчання. Мінялись лиш інші аспекти її роботи: спершу поглиблено вивчалась німецька мова, потім англійська, були у нас і педагогічні, і спортивні класи. Випускник нашої школи Вадим Шахрайчук захищав честь українського хокею в Солт Лейк Сіті.

Багато гімназистів зараз успішно навчаються за кордоном у США, Англії, Австрії, Швейцарії, Німеччині.

“Знання трьох іноземних мов відкриває перед кожним гімназистом широкі перспективи: це і можливість подальшого навчання за кордоном, і гарантія вдалого вибору професії...” – учениця 9 класу Николук Катерина ніби дає відповідь сучасним педагогам-дослідникам України, які намагаються з’ясувати, що привертає увагу до шкіл нового типу. Відповідь однозначна: елітні школи були, є і будуть. Це закономірне явище в будь-якій цивілізованій країні.

Особливістю нашої гімназії є те, що з першого класу наші діти вивчають дві іноземні мови-англійську та

німецьку, у 5 класі додається французька та російська мови. Саме іноземні мови є візитною карткою нашого закладу. Кафедра іноземних мов численна. 33 викладачі, з них 12 вчителів-методистів, 5 вчителів вищої категорії та молоді спеціалісти плідно працюють над проблемою змісту та організації навчання іноземних мов з країнознавства Великобританії, США, Канади, Австралії, Нової Зеландії, Франції, Німеччини та України (іноземними мовами). Науковою роботою охоплені не лише викладачі іноземних мов, а й старшокласники. Гімназисти під керівництвом своїх наставників працюють над науковими, науково-пошуковими роботами, які захищають на районному та міському конкурсах МАН. Як підсумок такої роботи в гімназії традиційно проводяться науково-практичні конференції за участі студентів та викладачів вузів. Викладачі іноземних мов співпрацюють з колегами Київського лінгвістичного університету. Вони плідно працюють з обдарованими дітьми, в результаті чого наші гімназисти-переможці та призери районних міських олімпіад з англійської, німецької, французької мов.

Традиційні вечори, зустрічі, конкурси, вікторини, виставки, декади, 11 гуртків сприяють поглибленню знань з іноземних мов. Шкільний театр (німецькою мовою) “Едельвейс” – частий гість київських гімназій, учасник міського конкурсу – огляду театральних колективів.

Але все починається з

початкової школи, яка вчить малюків здобувати знання, любити близьких, свій народ, свою Батьківщину.

У світ знань своїх вихованців ведуть вісім вчителів молодшої школи, серед яких три методисти, всі викладачі вищої категорії. Вони працюють самовіддано і творчо. Не лише навчають дітей писати, читати й рахувати, а й розвивають їх зв'язне мовлення, вчать логічно мислити, виховують національну свідомість юних громадян України.

Нетрадиційно підходять вчителі до навчання та виховання дітей. Проводять цікаві уроки – екскурсії, інтегровані уроки та уроки-казки. До виховної роботи систематично залучаються батьки. Щомісяця проводяться відкриті уроки – консультації для батьків та родинні свята.

Наші діти беруть активну участь у районних олімпіадах та конкурсах, виступають з концертами, театралізованими виставами.

Вчителі гімназії щиро діляться своїм досвідом з вчителями молодших класів м. Києва та Київської області. Щомісяця на базі гімназії проводиться педагогічна практика студентів та слухачів курсів КМУУВ. Досвід роботи вчителя-методиста Рузинської Т.Г. затверджений кафедрою методики початкового навчання КМУУВ ім. Бориса Грінченка.

Система навчання і виховання молодших школярів дає можливість успішно оволодівати знання-

ми у гімназії, рости активними громадянами незалежної України.

Але не лише високий рівень викладання, а й славні шкільні традиції, доброзичливість, високий професіоналізм викладацького складу приваблюють вихованців.

Після уроків життя у школі продовжується: хто йде на засідання гуртка “Цей чарівний світ казки” (англійською мовою), наукового центру Малої Академії наук, на репетицію КВК “Діти Паніковського”...

Педагогічний колектив, гімназисти та їх батьки у творчому пошуку, бо тільки разом можна досягти успіху.

КИЇВСЬКА ГІМНАЗІЯ- ІНТЕРНАТ СХІДНИХ МОВ №1

Столична освіта. Іноземні мови.

Анатолій ФУР'ЯКА

Директор Київської
гімназії-інтернату східних
мов №1

Це школа діалогу культур та цивілізацій. Крім української, в її стінах звучать китайська, японська, перська, арабська, гінді, турецька, корейська, в'єтнамська, індонезійська мови..

Цьому навчальному закладу у 2001 році виповнилося 65 років. Спочатку це була школа для іспанських дітей-сиріт, яких вивозили в СРСР з країни,

де палахкотіло полум'я громадянської війни. В 1956 році за рішенням українського уряду у Святошино – мальовничій місцевості була заснована Київська загальноосвітня школа-інтернат №1 з поглибленим вивчення китайської мови з 1 класу. Побудовано приміщення гуртожитку, спортивна та актовна зала, велика їдальня. За радянської доби ця єдина в Україні школа-інтернат мала союзне підпорядкування. В 1986 році були поновлені, розвинені українсько-китайські освітньо-культурні зв'язки, перервані у 1962 році. Вже в грудні 1988 року були встановлені творчі стосунки з Харбінською школою вищого розряду №6 (КНР).

В 1991 році навчальний заклад отримав статус гімназії-інтернату східних мов №1. 10 років, з 1991 року

гімназисти опановують японську мову. З 1992 року йде вивчення перської, арабської, гінді мов. Турецькій мові навчаються з 1993 року, корейську опановують з 1996 року, з 1998 – в'єтнамську мову, з 2001 р. – індонезійську мову (факультативно). Друга іноземна мова – англійська – теж з 1 класу.

Головна мета закладу:

виховання і розвиток обдарованих і здібних дітей для забезпечення інтелектуального, творчого та культурного потенціалу України.

Основні завдання:

- забезпечення базової загальноосвітньої підготовки за гуманітарно-лінгвістичним спрямуванням, що включає розвиток дитини як особистості, її нахилів, інтересів, здібностей, самовизначення, самореалізації з підготовкою до подальшого навчання у вищому навчальному закладі;
- розробка нового змісту освіти, сучасних педагогічних технологій особистісно-орієнтованого навчання та їх впровадження в навчально-виховний процес;
- удосконалення навчальних програм та змісту лінгвістичної освіти;
- виховання громадянських, національних, особистих якостей патріотів

України на основі педагогіки толерантності, миру, діалогу культур.

До шкільного компоненту навчального плану включені такі предмети:

- сходовознавство (народознавство країн Сходу), 5-11 класи;
  - образотворче мистецтво, 1-9 класи;
  - хореографія, 1-11 класи;
  - музика, 1-9 класи;
  - географія країн Сходу, 11 класи;
  - правознавство країн Сходу, 10-11 класи;
  - практичне право, 8 класи;
  - основи економіки, 10-11 класи.
- Існують спецкурси за вибором:
- живопис Китаю та Японії;
  - людина в подіях історії України ХХ століття;
  - мистецтво кулінарії народів Сходу;
  - східні єдиноробства;
  - у світі музики народів Сходу.

Гімназія-інтернат східних мов №1 – базова школа Київського інституту лінгвістики і права. Укладено договори про співпрацю:

- з лабораторією навчання іноземних мов Інституту педагогіки АПН України;
- з Інститутом сходовознавства ім. А.Ю. Кримського НАН України;
- з Київським інститутом східної лінгвістики і права;
- з Київським державним лінгвістичним університетом.

Гімназія тісно співпрацює з Посольствами країн Сходу в Україні. За їх сприяння вчителі, учні проходять мовне стажування за кордоном.

На базі гімназії створено:

- всеукраїнський центр китайської мови;
- центр розвитку сходовознавчої освіти.

Важливим засобом демократизації внутрішньогімназичного життя є розвиток учнівського самоврядування навчального закладу. Демократичне об'єднання учнів (ДОУ) гімназії-

інтернату східних мов №1:

- інформаційна комісія;
- правова комісія;
- комісія навчальних дисциплін;
- комісія зовнішніх зв'язків;
- комісія організації дозвілля.

У його складі дитяча організація «Орієнталія» (учні 5-7 класів), яка випускає свою газету.

Команди гімназистів – щорічні переможці районних олімпіад з базових дисциплін, конкурсів захистів науково-дослідницьких робіт МАН «Дослідник», Універсіад Міжнародного інституту лінгвістики і права, олімпіад, які проводять посольства країн Сходу в Україні. У 2001р. 23 учні стали переможцями, призерами міського конкурсу-захисту науково-дослідницьких робіт МАН «Дослідник».

Навчальний заклад зайняв третє місце у міському конкурсі на кращу організацію правової освіти та виховання школярів (2001р.).

В навчальному закладі 12 кафедр педагогів (методичних об'єднань). Гімназія – ініціатор двох міських відкритих олімпіад зі східних мов. (2001-2002 рр.), трьох Всеукраїнських науково-практичних конференцій на тему : «Україна – країни Сходу: діалог культур, цивілізацій та педагогічних систем» (1999, 2000, 2001рр.) Створено три музеї: навчального закладу, українського війська, етнографії України.

Державно-громадське управління здійснює рада гімназії-інтернату, опікунська рада.

Зі стін гімназії вийшли відомі дипломати А. Плюшко, В. Собко, П. Султанський, О. Федотова, О. Луцкевич, О. Павлишин, багато викладачів вищих навчальних закладів, вчителів, лікарів, юристів, економістів.

Реальну допомогу надають депутати Київради О.М.Черніков, депутат Верховної Ради України В.Д. Бондаренко (поповнення навчально-метеріальної бази).

ПРОЕКТ

Чотирирічна початкова освіта

СУЧАСНИЙ СТАН

Початкова школа, зберігаючи наступність із дошкільною освітою, забезпечує подальше становлення особистості дитини.

Початкову загальну освіту в Києві надають 459 загальноосвітніх навчальних закладів різних типів і форм власності. Серед них: 341 середня загальноосвітня та спеціалізована школи, 24 гімназії та ліцеї, 14 початкових шкіл, 79 шкіл-дитсадків, 18 приватних закладів.

Початкова школа охоплює **86,7 тис.** учнів, які навчаються в **3,3 тис.** класах. З ними працює стільки ж учителів. Протягом останнього десятиріччя значно зріс їх освітній рівень. Якщо на початку 90-х років у 1-4-х класах працювало 60% вчителів з вищою освітою, то у 2000 році цей показник склав **84,7%**.

Чотирирічна початкова школа з часів реформи 1984 року до сьогодні була школою навчання шестирічок. Кожен

рік їх чисельність не перевищувала 3 тисяч, що складало десяту частину від усіх першокласників.

У 2000-2001 навчальному році було прийнято **7,7 тис.** дітей шестирічного віку. А це вже кожний четвертий серед усіх учнів 1-х класів. Половина всіх шестирічок вчиться в класах, створених школами на базі дошкільних закладів, третина — навчається у школах-садках.

Згідно із Законом України «Про загальну середню освіту» з 1 вересня 2001 року припиняється прийом учнів до 1-х класів за трирічною програмою навчання. Всі першокласники навчатимуться за новими Державними стандартами початкової загальної освіти, затвердженими постановою Кабінету Міністрів України від 16.11.2000 р. № 1717 «Про перехід загальноосвітніх навчальних закладів на новий зміст, структуру і 12-річний термін навчання».

МЕТА ПРОЕКТУ

Забезпечити початковій ланці освіти науково-методичний, управлінський, матеріально-технічний супровід переходу до нового змісту та чотирирічного терміну навчання.

Фінансування проекту за рахунок коштів міського бюджету, виділених на галузь «Освіта»

Рік	Сума, тис. грн.
2001	4002.0
2002	4038.0
2003	4335.0
2004	4035.0
2005	1005.0
всього	17415.0

ОКРЕМА ПОЧАТКОВА ШКОЛА В УМОВАХ МЕГАПОЛІСУ

ДОЦІЛЬНІСТЬ ЧИ РОЗБАЗАРЮВАННЯ КОШТІВ

Столична освіта. Чотирирічна початкова школа.

Початкова школа — це дім, у якому мають жити і розвиватися наймолодші школярі. Як же забезпечити кожній дитині такі умови, за яких вона могла б повною мірою реалізувати свої потенційні можливості і залишатися здоровою і життєрадісною? Однією з таких умов, згідно з проектом «Чотирирічна початкова школа» є створення окремої початкової школи.

Спеціалізована школа I ступеня з поглибленим вивченням англійської мови з першого класу № 324 введена в дію 1 вересня 1995 року як окрема початкова школа. В ній навчається 510 учнів 1-4 класів. Чотириповерхова споруда незвичайна й красива, просторі класні кімнати (60 м.кв) та рекреації для кожного класу окремо. Всі класні кімнати 1-го поверху з балконами. Там працюють групи продовженого дня. Учні кожної групи мають автономний вихід на шкільне подвір'я, де з ранньої весни до пізньої осені буяють квіти. Потурбувалася міська держадміністрація і про обладнання спортивних майданчиків.

Для молодших учнів — величезний спортивний зал, де учні, крім уроків, проводять на перервах рухливі ігри, маленькі дискотеки. В позаурочний час працюють спортивні секції з великого

тенісу, бадмінтону, міні-футболу, проводяться спортивні змагання.

У школі працює ляльковий театр «Скарбничка», який став дипломантом 2-го міського фестивалю дитячих театральних колективів навчальних закладів м. Києва. Керівник театру, заслужений учитель України Ліщук В.В. разом з учнями готують вистави та шують костюми для лялькових персонажів.

У центрі навчально-виховного процесу стоїть дитина як головна мета діяльності педагогічного колективу. Дбати про психічний та емоційний стан учнів, їх фізичний розвиток — першочергове завдання кожного працівника школи. Що краще може зберегти душевну рівновагу дитини і дорослого, ніж спілкування з природою? Для учнів створено «Сад Мудрості», який розташовано у внутрішньому дворі школи. В саду зібрано чималу колекцію рослин з різних куточків України. Хвиляста стежка, викладена червоним та сірим гранітом, поділяє територію саду на рекреаційні зони: гірську та водну. Гірська частина висотою до 2-х метрів має ущелину та два красивих

**Галина
БАЛКОВА**

Директор початкової школи
№ 324 м.Києва

Педагогіка
ШКОЛИ

Директор школи, ліцею, гімназії № 1-2/2002

водоспади. Учні з великим задоволенням відвідують сад, ведуть там спостереження, проводять уроки природознавства, образотворчого мистецтва тощо.

У перспективі розвитку школи — створення комп'ютерного класу, класу хореографії, лінгафонних кабінетів.

У школі працює 44 вчителі початкових класів, кожен з яких має вищу освіту. Головне в педагогічному почерку вчителів школи — краса і доброта, що виявляється в естетичному оформленні класних кімнат та у доброзичливих стосунках між дітьми й працівниками школи.

Всі учні з першого класу поглиблено вивчають англійську мову, для чого обладнано 5 кабінетів. Кафедра англійської мови — це 11 учителів зі спеціальною вищою освітою.

Прийом учнів до 1-го класу ведуть досвідчені вчителі. Вони проводять співбесіди з дитиною в присутності батьків, де в ігровій формі встановлюється контакт з дитиною. Результати співбесіди не є вирішальним засобом для зарахування до 1-го класу, а лише додатковим. Інколи співбесіда з дитиною та батьками допомагає визначити, до якого саме вчителя слід віддати дитину. Таке попереднє знайомство з сім'єю надає можливість своєчасної допомоги учневі в період адаптації до школи.

Окрема початкова школа створює сприятливі умови для сучасного навчання та виховання найменших школярів, дає широкі можливості для переходу на чотирирічний термін навчання.

ЩОДЕННИК КИЇВСЬКОГО ПЕРШОКЛАСНИКА

Кожного року київська міська рада та Київська міська державна адміністрація всім першокласникам міста дарує шкільний щоденник, який створено з метою покращання організації навчання школярів, раціонального розподілу часу, виконання завдань, полегшення праці вчителів, більшої інформованості батьків, розширення кругозору та ерудиції дітей.

Щоденник відповідає вимогам естетичного виховання, підвищення культури і сучасного рівня науково-технічного прогресу.

ПРОЕКТ Обдарованість

СУЧАСНИЙ СТАН

Освіта Києва має багаторічні традиції, творчі підходи до роботи з обдарованими і здібними учнями.

Мережа загальноосвітніх навчальних закладів для навчання і виховання обдарованих учнів — 36 ліцеїв, 29 гімназій, 874 класи з поглибленим вивченням навчальних предметів та початковою до-професійною підготовкою, а також 33 професійно-технічних, 51 позашкільний заклад, численні творчі об'єднання для занять мистецтвом, спортом, туризмом, технічною творчістю, професійним самовизначенням, іншими видами діяльності.

Створена розгалужена система наукових гуртків, секцій, об'єднань учнівської молоді, що діють під егідою Київської Малої академії наук «Дослідник», яка у 2000 році відсвяткувала своє 50-річчя.

Фінансування проекту за рахунок коштів міського бюджету, виділених на галузь «Освіта»

Рік	Сума, тис. грн.
2001	32.0
2002	76.0
2003	71.0
2004	71.0
2005	71.0
всього	321.0

Директор школи, ліцею, гімназії № 1-2/2002

У державних олімпіадах з базових дисциплін і конкурсів наукових робіт МАН щорічно беруть участь десятки тисяч учнів середніх і старших класів шкіл міста Києва. У 2001 році серед переможців Всеукраїнських олімпіад 94 учні — це майже кожний десятий з київських шкіл, у Всеукраїнському конкурсі МАН — 31 учень, або кожний дванадцятий.

Протягом останніх п'яти років імена юних киян є серед призерів міжнародних учнівських олімпіад з математики, біології, екології, хімії, інформатики, німецької мови, а випускник ліцею «Лідер» № 171 Максим Федорчук двічі — у 1999 та 2000 роках — став абсолютним «золотим» переможцем міжнародної олімпіади з математики.

Крім загальнодержавних заходів, різноманітні олімпіади, конкурси, фестивалі, змагання організують для школярів навчальні заклади, фонди, установи, організації.

Щорічно зростає і перелік наукових і творчих конкурсів, і число охоплення ними дітей та молоді Києва. Особливою популярністю, зокрема, користуються серед учнів київські олімпіади «Шляхом Едісона» Палацу дітей та юнацтва, математичні — Києво-Печерського ліцею «Лідер» і Русанівського ліцею, з французької мови — гімназії «Гармонія» спільно з Французьким культурним фондом, Київська відкрита олімпіада зі східних мов.

За особливі успіхи у навчанні протягом останніх двох років практично кожний одинадцятий випускник столичної школи наго-

роджується золотою або срібною медаллю. Майже всі вони вступають до вищих навчальних закладів не тільки Києва, інших міст України, а й до престижних зарубіжних.

Загальноосвітні і позашкільні навчальні заклади ефективно використовують науково-технічний, культурний і педагогічний потенціал Києва для роботи з обдарованими учнями — укладають угоди про співробітництво, створюють спільні цільові програми з вищими навчальними закладами, науковими установами, творчими об'єднаннями.

На часі постала проблема подолання роз'єднаності діяльності різних організацій міста з талановитими і обдарованими учнями, формування єдиного змістово-діяльнісного простору для реалізації «Президентської Програми роботи з обдарованою молоддю на 2001-2005 роки».

МЕТА ПРОЕКТУ

- об'єднати зусилля навчальних закладів, сім'ї, наукових, культурних закладів і установ, різних соціальних інституцій і громадських організацій міста у створенні оптимальних умов для розвитку та творчої реалізації обдарованих дітей і молоді;
- забезпечити у столичній освіті пріоритетність системи пошуку, навчання, виховання і підтримки обдарованих дітей та молоді як важливого чинника формування умов для становлення особистості, збереження і розвитку потенціалу нації.

РОЗВИТОК ДОСЛІДНИЦЬКИХ ЗДІБНОСТЕЙ ОБДАРОВАНИХ ЛІЦЕІСТІВ

Педагогіка
ШКОЛИ

Столична освіта. Обдарованість.

В теорії і практиці навчання обдарованих дітей як у нашій країні, так і за кордоном за точку відліку приймається зміст освіти звичайних однолітків. Використовуються два основних підходи: кількісний (обсяг, темп, інтенсивність) та якісний (характер подачі навчального матеріалу — алгоритмізований, евристичний). Серед стратегій навчання, що базуються на кількісних змінах, виділяються такі: «стратегія прискорення» — збільшення темпу проходження навчального матеріалу та «перестрибування» обдарованою дитиною через клас (класи), «стратегія інтенсифікації» — зміна не швидкості засвоєння, а збільшення обсягу засвоєного матеріалу. Виділяють «горизонтальну» та «вертикальну» інтенсифікацію. «Горизонтальна» передбачає доповнення навчального плану новими курсами та предметами, а «вертикальна» — оволодіння більш високим рівнем засвоєння предметів та орієнтацію на якісно інший рівень розвитку особистості. Найбільш характерним для такої інтенсифікації є поглиблене вивчення блоку навчальних предметів.

Стратегія навчання обдарованих дітей розрахована на якісні зміни у змісті

освіти і спирається на його модернізацію таким чином, щоб він відповідав меті розвитку дитячої обдарованості. Найбільшу популярність здобули «три види збагачення навчальних програм» Дж. Рензулі, в яких він розглядає зміст в часовому аспекті, коли один «вид збагачення» змінює інший. Перший спрямований на розширення кругозору дитини та вибір нею найцікавішого для себе виду навчальних занять. Другий — на розвиток мислення, удосконалення пізнавальних здібностей. Все це дає можливість проведення учнем власних досліджень і вихід на «третій рівень збагачення», який полягає у розвитку в учнів творчих здібностей, самовдосконаленні за рахунок правильно побудованого навчального процесу, використання свого внутрішнього інтелектуального потенціалу [4].

В ході здійснюваного нами навчання обдарованих старшокласників у природничо-науковому ліцеї №145 варіант «горизонтального» збагачення реалізовувався традиційним шляхом, тобто за рахунок уведення додаткових годин (на варіативну частину навчального плану)

Микола
ЛЕВТИК

Директор ПНЛ №145,
м. Київ

Директор школи, ліцею, гімназії № 1-2/2002

для проведення занять, які торкалися психосоціальної, інтелектуально-творчої сфери особистості та фізичного розвитку дитини. При цьому цілеспрямований розвиток інтелектуально-творчих здібностей був тісно пов'язаний з активізацією творчого мислення, з навчанням дітей технологій розумової діяльності.

Для подальшого удосконалення навчально-виховного процесу на засадах особистісного підходу було розроблено модель особистості ліцеїста та відповідну систему форм і методів роботи з діагностики й розвитку в учнів якостей творчої особистості. Ці заходи забезпечували відповідну інтелектуальним можливостям ліцеїстів профільну науково-технічну, психолого-педагогічну та культурно-естетичну підготовку, формування та реалізацію їх творчого потенціалу, прискорене, значно раніше професійне становлення їх як майбутніх діячів науки й техніки, розвиток в них високих моральних і громадянських якостей. Серед напрямків цієї роботи варто виділити такі:

- прищеплення потягу до одержання сучасних наукових знань;
- формування навичок вільного володіння інформаційними технологіями пошуку знань;
- ознайомлення з найбільш актуальними проблемами, ідеями й темами сучасної науки та активізація завдяки цьому мислення ліцеїстів;
- розвиток продуктивного творчого мислення;
- стимулювання самостійності й ініціативи у навчанні й саморозвитку;
- сприяння розвитку самосвідомості;
- розвиток комунікативних здібностей, зокрема здатності до спілкування з творчими людьми.

Для реалізації цієї програми необхідне було, зокрема, відпрацювання системи індивідуальних форм і методів роботи з обдарованими підлітками, відповідна підготовка педагогічних працівників та настав-

ників-консультантів з метою розповсюдження набутого досвіду. З цією метою в ліцеї систематично проводяться методичні конференції, науково-практичні семінари для вчителів, учнів і батьків, на яких аналізується психолого-педагогічний досвід з навчання обдарованих старшокласників. Завдяки плідній праці науковців та педагогічного колективу була розроблена комп'ютеризована психолого-педагогічна система відбору учнів до ліцею та опрацьована нова організація навчально-виховного процесу.

Чималу роль з точки зору розвитку особистісних якостей молодого дослідника відіграє олімпіадна робота з обдарованими учнями, в центрі якої стоїть його неординарна особистість.

Педагогічний колектив природничо-наукового ліцею поступово переорієнтовується на розвиток якостей творчої особистості в учнів. Для цього було розроблено загальні, групові та індивідуальні програми розвитку і творчої діяльності ліцеїста. Індивідуальні програми для обдарованих ліцеїстів створювались на основі психолого-педагогічного аналізу якостей, інтересів, здібностей особистості, вільного, але обґрунтованого вибору й уточнення напрямку їх розвитку.

Науково-дослідницька робота учнів здійснюється під керівництвом викладачів ліцею та вищих навчальних закладів, вчених як в лабораторіях ліцею, так і в лабораторіях інститутів НАН України. Її результати відображаються у статтях, рефератах, у яких учні викладають власні погляди з досліджуваних проблем. Розроблено положення про порядок і умови проведення загальношкільного конкурсу-захисту науково-дослідницьких робіт учнів Київського природничо-наукового ліцею №145. Конкурс-захист проводиться в два етапи. Перший етап здійснюється безпосередньо в наукових товариствах учнів, у секціях, а другий — на загальношкільній конференції.

В ліцеї апробується спеціальна організація науково-дослідницької роботи учнів. При цьому, зокрема, передбачається:

- впровадження спецкурсів, факультативів, які розвивають дослідницькі якості учнів, як-от, спецкурси «Психологія наукової творчості», «Теорія розв'язання винахідницьких задач», «Основи наукового експерименту» тощо;
- науково-практичні семінари для ліцеїстів за участю відомих діячів науки та культури;
- запровадження системи творчих завдань, розв'язання яких здійснюється на основі формування здібностей учнів до самостійної науково-дослідницької діяльності;
- організація науково-дослідницької роботи учнів через наукові товариства старшокласників та секції Малої академії наук;
- спільна участь учнів і науковців у науково-дослідних проєктах;
- налагодження тісної взаємодії між лабораторіями та кафедрами ліцею, з лабораторіями та кафедрами Київського Національного університету ім. Т. Г. Шевченка, Національного технічного університету України «КПІ» з метою визначення тематики, закріплення керівників проєктів і використання обладнання для досліджень;
- створення умов для організації занять з підготовки учнів до експериментального туру олімпіад різного рівня.

Прийнято вважати, що виявленням обдарованості дітей займаються переважно психологи. Проте до цієї справи причетні також педагоги й батьки. Чи може розвивати обдарованість особистості той, хто не здатний до її діагностування, той, хто «сліпий» до її основних зовнішніх і внутрішніх проявів? Ми вважаємо, що ні. Проблема діагностики розглядається психологією на двох рівнях: концептуальному (розробка концепції обдарованості) і методичному (методика діагностики). Реальний ме-

ханізм, який здебільшого діє в педагогічній практиці, виглядає таким чином: на основі концепції розробляються методики, потім практичні психологи проводять діагностику та повідомляють результати вчителям, які повинні певним чином ці результати використовувати. Фактично діагностика існує автономно від практики. Натомість у ліцеї застосування, розробку діагностичних методів виявлення обдарованості включено у цілісний психолого-педагогічний експеримент. До процесу діагностування залучені всі учні, які навчаються в ліцеї, що дає можливість не загубити «потенційно обдарованих» або дітей з прихованою обдарованістю, а також одержати більш точне уявлення про динаміку розвитку інтелектуально-творчого потенціалу особистості кожного учня, що дає змогу більш ґрунтовно прогнозувати його подальший розвиток. У природничо-науковому ліцеї № 145 добре зарекомендувала себе методика комплексного психологічного вивчення учнів, що розроблялась під науковим керівництвом В. В. Рибалки починаючи з 1988р і відпрацьовувалась на протязі шести років. До неї входять методи визначення психофізіологічних якостей учнів, властивостей їх нервової системи, типу темпераменту, методики вивчення рис характеру, загальних та профільно значущих інтелектуальних здібностей навчальних інтересів та профільних спеціальностей. За аналогією з професійним відбором, проведення профільного відбору у природничо-науковий ліцей передбачено складання психограми майбутнього вченого, вибір відповідних психодіагностичних методів вивчення здатності абітурієнта до навчання за обраним профілем, оцінювання його особистісних якостей та прогноз успішності навчання в ліцеї та у вищому навчальному закладі. Потрібно зазначити, що програмне забезпечення комплексу (КПДК) було послідовно розроблене вчителями інформатики В. В. Вишенським (РФМШІ) та

Л. А. Федоровим (ПНЛ №145) разом з учнями. У процесі вдосконалення змінився кількісний та якісний склад комплексу. Усі тести відповідають віковим нормам та психологічній структурі особистості. На цей час до складу КПДК входять такі методики[3]:

- Опитувальник спрямованості навчальних інтересів А.Е. Голомшток (ТЕСТ 10);
- Опитувальник спрямованості професійних інтересів та схильностей — тестова таблиця інтересів Є. О. Клімова (ТЕСТ 9);
- Особистісний опитувальник для дітей С. Е. Айзенк JEP1 (ТЕСТ 3Д);
- Опитувальник структури темпераменту В.М. Русалова (ТЕСТ 5Д);
- Субтест на перевірку здібностей до розуміння мовних зв'язків, взятий з батареї ДАТ (ТЕСТ 7);
- Субтест на перевірку здібностей до просторової уяви з батареї ДАТ (ТЕСТ 12);
- Субтест на перевірку здібностей до абстрактного мислення у процесі пошуку закономірностей в числових рядах з батареї Р. Амтхауера (ТЕСТ 6);
- Субтест на перевірку здібностей до абстрактного мислення на матеріалі пошуку закономірностей у геометричних рядах, взятий з батареї ДАТ (ТЕСТ 8);
- Субтест на перевірку здатності до розуміння механічних зв'язків — з батареї ДАТ (ТЕСТ 11);
- Опитувальник для визначення типу вищої нервової системи (ТЕСТ 1);
- Експериментальна методика визначення типу темпераменту за концепцією Б. Й. Цуканова (ТЕСТ 2).

Результати тестування за допомогою комплексу КПДК фіксуються в карті тестування учня, аналізуючи яку можна робити висновки щодо профільних нахилів і здібностей дитини, порівнювати результати навчально-виховного процесу на початку і в кінці навчання.

Так, зіставляючи результати тестування шістдесяти учнів 9-х класів у 1998р. (початок навчання) та тих же учнів в 11-х класах у 2001р. (кінець

навчання), можна зробити певні висновки. За результатами порівняння спрямованості навчальних інтересів (за тестом 10) відбувся ріст рівня гуманітарного спрямування у **17 (4%)** учнів, природничо-математичного у **38 (8%)** конкретно-практичного у **18 (1%)** учнів.

Емоційна лабільність знизилася в середньому (ТЕСТ 3Д) з **32%** до **14%** у **58%** учнів, соціальна емоційність — в середньому з **58%** до **17%** у **70%** учнів, а індивідуальна емоційність знизилася на **12%** у **47%** учнів. Зменшення емоційності учнів є результатом правильно організованого навчально-виховного процесу, роботи психологів, тісної співпраці батьків та вчителів.

Пластичність збільшилася на **17%** у **49%** учнів. Інтелектуальні здібності збільшилися у всіх учнів, які проходили дослідження. Крім того, порівнюючи результати тестування спрямованості професійних інтересів (за Тестом 9), що містять у собі 31 запитання, які відповідають п'яти типам професій, можна зазначити, що **36%** учнів підвищили свою зацікавленість до наукових професій «Людина-Знак», **41%** учнів збільшили свою зацікавленість до роботи з людьми «Людина-Людина». Слід відзначити, що спрямованість учнів на перераховані вище професії становить основу профорієнтаційної роботи у ліцеї. Інтереси учнів пов'язані з більш індивідуалізованими, конкретними, практичними, синтетичними діями, виявилися такими: рівень інтересів до професій типу «Людина-Художній образ» збільшився у **47%** учнів, для типу «Людина-Природа» — у **53%** учнів, а для типу «Людина-Техніка» — у **60,8%** учнів. Дані порівняння свідчать про те, що, **98%** учнів обирають природничо-науковий профіль спеціалізації і навчання у вищих навчальних закладах після закінчення ліцею.

Досвід розробки й апробації особистісного підходу у навчально-виховній роботі з ліцеїстами зайвий раз

підтверджує необхідність поступового переходу від «концепції освіченої людини», на якій ґрунтується традиційна освіта, до концепції «творчої особистості». Засвоєння готових знань та їх репродукування є тільки передумовою більш складного завдання освіти — розвитку активної, творчої особистості як творця нових цінностей.

Як свідчать результати психологічних досліджень Ю Козелецького, В. В. Давидова, В. О. Моляко, В. В. Рибалки, традиційна система освіти розвиває в особистості дитини переважно навчально-предметний досвід (знання, уміння, навички). Але в контексті розвитку творчої особистості така спрямованість є принципово обмеженою, адже в процесі навчання «експлуатується» лише репродуктивна сторона індивіда — переважно пам'ять, увага, рутинне мислення й уява. Творча сторона інтелекту не розвивається. Задекларований раніше індивідуальний підхід до учня формально і частково торкається лише таких підструктур особистості як спілкування, спрямованість, самосвідомість, характер, психофізіологічні якості особистості. Розвитком же продуктивної сторони діяльності у всіх її компонентах (потребнісно-мотиваційному, інформаційно-пізнавальному, цілеутворюючому, операційно-результативному, емоційно-почутевому) традиційна педагогіка майже не займається [3].

Враховуючи вище зазначене, у ліцеї проводиться пошук напрямів удосконалення навчально-виховного процесу через особистісну орієнтацію змісту й методів освіти учнів. Здійснюються спроби трансформації традиційної дидактичної системи в особистісно-орієнтовану психолого-педагогічну систему навчання. Зокрема, у навчально-виховний процес запроваджено особистісно-орієнтований профільний спецкурс з психології. На базі спецкурсу створено колектив науковців та педагогічних працівників, перед яким була постав-

лена більш вагома задача — психологізації, персоналізації навчально-виховного процесу та підвищення психологічної культури учнів, батьків та вчителів. В опрацювання цього напрямку включилися вчителі фізики, інформатики, математики, хімії, української мови та літератури.

Серцевиною нового факультативного спецкурсу «Психологія наукової творчості» є творчий особистісний проект старшокласника. Під творчим проектом ми розуміємо завершену творчу роботу, що відповідає особистісним якостям ліцеїста [1;3].

Раніше, коли система освіти орієнтувалася на «середнячка», не було потреби аналізувати, на яких психологічних закономірностях розвитку дитини побудовані програми і методики навчання. Безперечно те, що школа давала непогані теоретичні знання з основних предметів, але при цьому недостатньо розкривався прикладний характер науки. Творчий проект доє змогу більш глибоко зрозуміти старшокласникам та вчителям, як застосовувати здобуті знання на практиці, розвивати такі особистісні якості як самостійність, ініціативність, інтелектуальну активність, здатність до самонавчання та самовиховання, планування та самопрограмування як основи організації навчання та творчої праці, до винахідництва, розвивати здібності до наукової організації творчої праці. Робота над творчим проектом дає можливість краще організувати стосунки, допомагає саморозвиткові особистості, навчає індивідуальної та колективної праці. Деякі творчі проекти потребують спільної праці колективу учнів під керівництвом наставників з інших організацій та наукових установ. Творча робота над проектом передбачає:

- залучення до неї всіх учителів ліцею (вчителі виступають у ролі наукових консультантів);
- підтримку тісних зв'язків з вищими навчальними закладами, установами НАН України, МАН;

- інформаційне забезпечення, доступ до джерел інформації, у тому числі до всесвітньої мережі INTERNET;
- проведення спеціальної підготовки вчителів;
- забезпечення матеріальної бази досліджень;
- включення роботи над проектом в обов'язковий перелік навчальних досягнень учнів, що стосується кожного старшокласника;
- підготовку календарного плану захисту творчих проектів;
- надання учням можливостей роботи над творчим проектом за рахунок навчального часу (хоча би частково);
- корекцію концепції навчання і виховання в ліцеї, перехід на нові форми проведення навчальних занять;
- навчально-методичне забезпечення (посібники, методичні розробки);
- надання психологами рекомендацій педагогам щодо формування творчих груп, допомоги в проведенні тренінгів, досліджень інтелектуального росту досягнень учнів.

Творчий проект старшокласників може бути дещо схожим на курсове чи навіть дипломне дослідження, яке проводять студенти вищих навчальних закладів, однак його тематика визначається ліцеїстами самостійно, враховуючи власні інтереси, цілі, плани, здібності.

Прикладом творчих проектів старшокласників може бути [3]:

- Модельовання (математичне, технічне, ігрове тощо);
- Розробка наукового дослідження з актуальної проблеми з наступним висвітленням його результатів у науковому звіті, доповіді, статті тощо.
- Науково-технічний проект — створення технічної моделі (теоретичної або діючої) за вимогами технічного проектування, конструювання та енергозбереження;

- Соціальний, економічний, екологічний проект зі своїм баченням проблеми та описом шляхів її реалізації;
- Науково-фантастичний проект (у формі літературного твору);
- Культурний проект, який полягає в розв'язанні певними організаційними, художніми, іншими засобами важливих суспільних чи гуманітарних проблем у ході зустрічей, семінарів, зльотів, фестивалів, конференцій [1].

У 2000–2001рр. більш як 60% учнів природничо-наукового ліцею №145 м. Києва брали участь у науково-практичній роботі в різних секціях МАН, зокрема з фізики, математики, біології, хімії, інформатики, англійської мови, географії, світової літератури. Тематика творчих робіт учнів найрізноманітніша, наприклад: «Передача інформації шляхом модуляції лазерного променя» (автор Федоров Володимир, 10-В клас), «Математична модель забруднення території викидами у повітря» (Шпига Сергій, 10-А клас), «Дослідження процесів тепловідводу в системах охолодження потужного транзистора» (Ніколаєнко Тимофій, 8-А клас), «Нуклеофільне заміщення бромпохідних камфори» (Думанська Ганна, 11-В клас), пакет програм «Логічні головоломки» (Рибак Михайло, 11-В клас), «Образ Юди Іскаріота у світовій літературі» (Федорів Марія, 11-Г клас). При розробці цих тем необхідною була напружена робота не тільки учнів, а й їх керівників. Учні вибороли перші місця на міському етапі МАН й успішно захистили свої роботи на всеукраїнському конкурсі дослідницьких робіт МАН.

Поступова психологізація усіх навчальних дисциплін через наповнення програм особистісним змістом — основна ідея наступного етапу вдосконалення навчання у ліцеї. Предмети природничо-наукового циклу мають переважно розвивати інтелектуально-творчі якості особистості шко-

ляра, його сенсорну культуру, профільно-професійне мислення, уяву, фантазію, творчість загалом. Головна роль педагога полягає в організації різних видів діяльності учнів, спрямованих як у предметний світ, так і у внутрішній, суб'єктивний план особистості, в стимулюванні здійснення учнем самоорганізації дослідницької роботи. Вчитель має віднайти адекватні види й форми розвивальної навчальної діяльності та залучити учнів до якомога самостійнішого їх виконання.

Важливу роль, з точки зору особистісного підходу, відіграє застосування у викладанні навчальних предметів конкретних ситуацій наукового пошуку, виявлених завдяки співпраці з видатними вченими НАН України. Велика увага приділяється також виконанню проектів, що розробляються старшокласниками в процесі вільного самовизначення власних інтересів та ідей. Викладачі допомагають знайти творчу ідею такого проекту з урахуванням особливостей особистості учня, а також адекватні форми й методи здійснення проекту.

З метою подолання проблем в особистісному розвитку підлітків створюються спеціальні програми, спрямовані на гармонізацію й розвиток емоційної сфери, корекцію міжособистісних відносин у колективі, актуалізацію творчого потенціалу. Проводяться регулярні заняття з корекції та розвитку мислення, особистісних якостей підлітків, гар-

монізації їх фізичного розвитку.

Головне — активізувати навчання, надавши йому дослідницького, творчого характеру, *передати ініціативу в організації пізнавальної діяльності самим учням*. А це потребує розробки спеціальних, психолого-педагогічних методів проведення та організації наукових досліджень старшокласниками в рамках основного навчального процесу та позакласної роботи в умовах ліцею.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ващенко Г. Загальні методи навчання: Підручник для педагогів.-К.:ВПТ ім.Григорія Ващенко, 1997.-415 с.

2. Одаренные дети: Пер. с англ./Общ. ред. Г.В.Бурменской и В.М.Слущко-го, — М.: Прогрес, 1991.-376 с.

3. Рибалко В.В. Особистісний підхід у профільному навчанні старшокласників: Монографія. -Київ: ІППО АПН України, 1998, -160с.

4. Савенков А. Одаренные дети: методики диагностики и стратегии обучения //Директор школы. -1999, №5. -С.56-58.

5. Психология одаренности подростков / Под. ред. А.С.Лейтеса.-М.: Издательский центр «Академия», 1996,-416 с.

Головне передати ініціативу в організації пізнавальної діяльності самим учням

ПРОЕКТ

Особлива дитина

СУЧАСНИЙ СТАН

У місті станом на 01.09.2001 р. функціонують 26 інтернатних закладів різного профілю, в яких навчається 7227 учнів.

Серед них — 2 гімназії-інтернати (1398 учнів), а також 3 школи-інтернати для дітей-сиріт і дітей без батьківської опіки та дитячий будинок «Малютко», в яких виховується 727 учнів.

Для хворих дітей, які не мають змоги навчатися в загальноосвітніх школах, спеціальних школах-інтернатах, організовано навчання в школі «Надія» (Солом'янський район) — 150 учнів і в школі-дитячому садку «Мрія» (Деснянський район) — 102 дитини.

Постійно удосконалюється мережа шкіл-інтернатів для дітей-інвалідів, що сприяє їх соціалізації та інтеграції в суспільство.

Учням шкіл-інтернатів для дітей з порушенням зору та слуху (№№ 5, 6, 9) створено умови для здобуття повної загальної середньої освіти.

Вихованці шкіл-інтернатів №№ 3, 5, 6 мають можливість у навчальному закладі здобувати спеціаль-

ність оператора ЕОМ та масажиста.

Учні школи-інтернату для слабкозорих № 11 поглиблено вивчають предмети художньо-естетичного циклу.

У школі-інтернаті № 22 для дітей з психоневрологічними захворюваннями та для вихованців загальноосвітньої школи-інтернату № 3 відкрито класи індивідуальної педагогічної корекції, при школі-інтернаті № 15 створено соціально-реабілітаційний центр, випускники якого отримують спеціальність догляду за хворими на ДЦП.

П'ятнадцять професійно-технічних училищ ведуть професійну підготовку дітей-інвалідів — випускників спеціальних шкіл-інтернатів.

Щорічно в міській психолого-медико-педагогічній консультації (ПМШС) обстежується близько 2500 дітей.

Ведеться облік дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківської опіки, які передано на усиновлення громадянам України, іноземним громадянам та кандидатам в усиновителі.

МЕТА ПРОЕКТУ

- забезпечити умови для розвитку, адаптації в суспільстві та підготовки до трудової діяльності дітей з фізичними та психічними вадами, дітей-сиріт;
- створити систему виявлення, обліку, надання консультативно-діагностичної допомоги дітям з особливими потребами.

Фінансування проекту за рахунок коштів міського бюджету, виділених на галузь «Освіта»

Рік	Сума, тис. грн.
2001	230.0
2002	500.0
2003	450.0
2004	450.0
2005	450.0
ВСЬОГО	2080.0

СТВОРИТИ ГАРМОНІЮ КРАСИ ДУХОВНОГО ПРОСТОРУ ШКОЛИ

Педагогіка
ШКОЛИ

Столична освіта. Особлива дитина.

Дивовижний, прекрасний і загадковий громадянин майбутнього. Так хочеться, щоб він був щасливим, жив у злагоді з самим собою, зі своїм внутрішнім світом, відчував радість пізнання краси, її чарівність, чаклунство...

У невеличкій школі-інтернаті №11 для дітей з вадами зору в м. Києві утримується близько півтори сотні дітей. Більшість із них мають різні супутні захворювання, живуть у сім'ях зі складними сімейними умовами.

Особливостями контингенту учнів зумовлена вся організація і забезпечення навчально-виховного процесу, підпорядковані одній меті – зберегти зір, створити комфортні умови для життєдіяльності дітей.

Спеціальна дефектологічна освіта педагогів, адаптовані програми та методики викладання, корекційна та компенсаторна спрямованість навчально-виховного процесу, нетипово укомплектовані класні кімнати зі спеціальними тренажерами для зору дозволяють комплексно вирішувати проблеми розвитку і навчання учнів з вадами зору.

Учні початкової школи навчаються за канторками, стоячи без взуття на масажних килимках. Сигнали, ак-

тивізованих масажем нервових закінчень, розташованих на поверхні стопи, через спинний стовбур передаються в мозок дитини, активізуючи його діяльність. Через кожні 13 хвилин за допомогою різних засобів (вогника, що бігає таблиць зорово-рухової траєкторії, спеціальних вправ тощо) проводиться тренаж для очей, мета якого зняти напруження з очних м'язів. Це поєднується зі зміною динамічної пози учня. Так реалізується методика В.П.Базарного, яка комплексно вирішує питання активізації розумової діяльності, профілактики сколіозу та гіподинамії, збереження працездатності зорового аналізатора.

Навчальні приміщення для старшокласників обладнані з урахуванням реалізації психологічних аспектів спілкування з віковою категорією учнів, реалізації інноваційних методів сугестивної педагогіки.

Українська національна школа реформується у напрямку створення ефективних навчальних закладів різних типів. Якщо здорові діти мають право на вибір типу школи, то для дітей з

Галина ПОПОВСЬКА

директор спеціальної загальноосвітньої школи-інтернату №11 для слабозорих дітей з поглибленим вивченням предметів художньо-естетичного циклу м. Києва

Директор школи, ліцею, гімназії № 1-2/2002

фізичними вадами є єдиний нині шлях — спеціальні школи-інтернати. Цей тип шкіл є єдиним осередком навчання і виховання таких дітей, залучення їх до національної культури і традицій, закладання основ національної самосвідомості, поваги до мови, історії і культури народів. Тому для працівників шкіл-інтернатів особливого значення набуває проект “Особлива дитина”, що входить до програми “Столична освіта”, мета якого забезпечити умови навчання, розвитку, адаптації в суспільстві та підготовки до трудової діяльності дітей з фізичними та пси-

хичними вадами. Наш педагогічний колектив постійно шукає шляхи удосконалення організації навчально-виховного процесу з слабозорими дітьми.

Завдяки підтримці Головного управління освіти і науки м. Києва в минулому навчальному році наш заклад став загальноосвітньою школою-інтернатом з поглибленим вивченням предметів художньо-естетичного циклу. У нашій школі-інтернаті діти навчаються, інтернатно утримуються, отримують спеціальне медичне обслуговування, комплексно корекційно удосконалюються, мають можливість розвивати свої творчі здібності. Фактично це заклад, який об'єднує не тільки школу, інтернат, позашкільний виховний заклад, а ще й лікувальний. Так, для дитини, яка має вади зору, необхідно забезпечити всі сторони життєдіяльності і розвитку, дати можливість адаптуватися в суспільному середовищі.

Зміст освіти таких дітей-інвалідів у школах-інтернатах України механічно перенесено з програм загальноосвітньої школи. Але у дітей з патологією зору спостерігаються порушення центральної нервової системи, серцево-судинної, опорно-рухового апарату. Глибокі порушення зорового аналізатора суттєво змінюють і ускладнюють взаємодію дитини з навколишнім середовищем, уповільнюють інтелектуальний розвиток і змінюють мислення, особливістю якого є дивергенція (розходження у відтворенні чуттєвого і логічного). Навчання і виховання дітей з вадами зору ускладнюється порушеннями їх пізнавальної діяльності й емоційно-вольової сфери. Це вимагає особливих організаційних форм і методів роботи. Тому в школі-інтернаті у другій половині дня функціонує розвинена мережа індивідуальних і групових різновікових учнівських об'єднань за інтересами. Учні мають можливість здобути музичну ос-

віту на музичному відділенні школи-інтернату, де за програмою музичної школи працюють: клас гри на ударних та духових інструментах, клас флейтистів, клас гітаристів, клас вокалу. На їх базі створено духовий оркестр, ансамбль флейтистів "Пастораль", ансамбль вокалістів "Пелюстки", вокально-інструментальний ансамбль "Мрія", ансамбль старовинної музики "Натхнення", брас-ансамбль "Вікторія". Е школі-інтернаті є танцювальний гурток, драматичний театр "Дитинство", ляльковий театр "Усмішка". Вихованець школи-інтернату обов'язково бере участь в одному з них, обраному добровільно. Уже зараз ми бачимо, що для декого гра на музичних інструментах буде майбутньою професійною діяльністю. Для інших ці роки навчання стануть великою школою пізнання світу творчості і працелюбності, активності у спілкуванні, управління емоційно-вольової сфери особистості.

Пізнавальна діяльність слабкозорих дітей відбувається на звуженій сенсорній основі. Ослаблення зорових функцій переорієнтовує дітей на повніше використання у пізнавальному процесі збережених аналізаторів (дотикового, слухового і зорового), які в різних співвідношеннях домінують у пізнавальній діяльності. Пізнати навколишнє середовище в натуральному вигляді у повному обсязі вони не можуть. Це компенсується роботою з природним матеріалом, частково на уроках трудового навчання. Ми впевнилися, що глибше пізнати природу і виховати естетичні почуття можна засобами мистецтва, яке не повторює красу, а подає її в новій якості, пробуджуючи духовність. Мистецтво України містить надзвичайно багатий досвід художнього пізнання природи, що є складовою для розвитку дитячої сенсорики. Тому педагогічно виправданим у школі-інтернаті є систематична робота з розвитку особистості засобами мистецтва, що бу-

дується на інтеграції різних видів художньої діяльності і передбачає цілісне сприйняття образів світу на основі досвіду. Взаємодія мистецтв відіграє корекційну роль у навчанні і вихованні учнів з вадами зору, сприяє соціальній реабілітації і адаптації.

У школі-інтернаті художньо-естетичний розвиток дітей поєднується з корекцією дрібної моторики, тактильних відчуттів у творчих учнівських об'єднаннях: навчання Петриківському розпису, виготовленню сувенірів, мистецтву композиції, оранжировки та дизайну, флористики, ліплення, тканинопластики. Ми переконані, що, незважаючи на вади, кожен учень мусить вчитися робити щось руками. Тому кожен вихованець інтернату працює ще в іншому, обраному ним

творчому об'єднанні, діяльність якого пов'язана з творенням предметів краси руками.

За браком зору і наявністю супутніх відхилень у дітей ця робота просувається повільно, тому за мету ставиться навчити мистецько творити, як це роблять здорові діти. Така постановка питання має дуже важливе значення не тільки з погляду виховання естетичних почуттів і певних трудових навичок. Це важливо для формування навичок працювати добре, щоб знайти своє місце у житті, а не займати споживацьку позицію.

Такий підхід дає позитивний результат. Здобутки творчих учнівських об'єднань багаторазово демонструвалися на виставках, конкурсах, фестивалях, концертах в Україні і за кордоном.

Особливістю діяльності школи-інтернату є те, що весь навчально-виховний процес пронизаний комплексною корекційною спрямованістю. Головне навантаження в нашій школі-інтернаті припадає на шкільний кабінет корекції. Розвиваючі ігри, цікавий дидактичний матеріал, нетрадиційні теми уроків, плеоптичні апарати, перфораційні окуляри допомагають корегувати зір. Корекція – це не тільки спеціальний урок, якого немає в загальноосвітній школі. Допомоги дитині компенсувати фізичні недоліки, відчутти внутрішній комфорт попри всі негаразди – в цьому вбачає своє призначення весь колектив школи-інтернату. І робить це кожного дня, кожної миті: в гімнастичному залі, в кабінеті ритміки, в кабінеті з сучасними комп'ютерами, в плеоптичному кабінеті, в ігрових кімнатах.

Серед багатьох проблем, які є зараз у сучасній школі, наших педагогів найбільше турбує духовний стан дітей. Люди заклопотані буденністю, щедрою на проблеми, незгоди, несправедливість. Діти вбирають у себе все, що їх оточує: стиль життя, стиль відносин, образ мислення, ставлення до роботи. Вічні, загальні цінності виявляються щоденно, формуються завдяки клопіткій роботі педагога у кожній життєвій ситуації. Тому кожен мить життя дитини ми намагаємося наповнити Красою і Добром.

Зігріти кожен дитину любов'ю – бажання всіх дорослих, які працюють у цій школі-інтернаті. Школа стала для дітей другим домом, а для декого – єдиним. Хлопчики і дівчатка зростають у атмосфері турботи і затишку, які створено у школі-інтернаті чоти-

римісними комфортними спальнями, оформленими як кафе, ідальнею, бібліотекою, ігровими кімнатами, художніми майстернями.

Цікаві і різноманітні заходи у позаурочний час роблять життя дітей емоційно насиченим, несуть добро і радість у кожне дитяче серце, дарують відчуття особистої перемоги перешкод, пов'язаних із станом здоров'я – фізичного і духовного. Плекати з дитини Людину за законами Любові, Краси і Добра допомагає створений руками вчителів школи-інтернату шкільний центр української культури, в якому вже зібрано більше 100 рушників і більше 40 вишитих картин. Фактично, це сучасний музей української вишивки, і в кожній з них – радість і туга, надія і відчуття любові і добра. Причетність сучасного вчителя до продовження історії українського народу на традиціях вишивки – наочний переконливий приклад для виховання учнів національного духу, Краси.

Особлива дитина... Не випадково з'явився такий проект у програмі "Столична освіта". Увагою до хворих людей, милосердям характеризується суспільство. Працювати з хворими, часто обездоленими дітьми, важко. Хворим дітям потрібно приділяти більше уваги, виявляти більше витримки і терпіння, більше енергії, більше тепла... Щоб "підняти таку дитину до небес", треба мати душу світлу і високу. Як і кожна школа, ми

намагаємося озброювати дитину знаннями, виховувати, бо розуміємо, що розумна людина уникає конфлікту, добра людина допоможе людині, яка потрапила в біду, шляхетна людина не дозволить себе принижувати, порядна людина буде працювати добросовісно, вихована людина ніколи не буде принижувати інших. Усе повинно бути в гармонії.

Глибоке усвідомлення ролі виховання нової Людини, необхідності надання допомоги дітям із вадами зору, бажання творити добро об'єднує педагогів школи-інтернату №11 м. Києва. На реалізацію 6 освітніх проектів було виділено до 70 тис. гривень. Випускники школи-інтернату продовжують навчання і здобувають вищу освіту: педагогічну, юридичну, медичну, музичну, зоотехнічну; 4 випускники нашої школи-інтернату працюють педагогами у своїй рідній школі.

Запалити дітей дивовижним відчуттям краси, допомогти їм стати співучасниками таємниці розуміння життя, зробити так, щоб душа кожної дитини співала, мов пташка небесна, і тільки своїм голосом – це мрія, яка живе у серці кожного вчителя школи-інтернату №11 м. Києва.

ПОВНОЦІННЕ ЖИТТЯ ДЛЯ НЕЗРЯЧИХ ВИХОВАНЦІВ

Столична освіта. Особлива дитина.

Людмила КОВАЛЬ

Директор спеціальної
школи-інтернату №5
ім. Я.П. Батюка для сліпих
дітей

Разом з усією країною наша школа увійшла у третє тисячоліття, маючи певні здобутки і перемоги, але ще більше — нових завдань, пов'язаних із розвитком освіти в столиці України.

Слід зазначити, що розв'язання цих завдань колектив починає не на порожньому місці. Адже в школі працює багато справжніх майстрів педагогічної справи, дефектологів за фахом і покликанням. За останні роки колектив поповнився творчою молоддю, яка наполегливо й охоче вчиться у наставників, опановуючи методику роботи з учнями, а їх у школі 160 — з глибокими порушеннями зору.

Школа існує вже неповних 120 років, має цікаву історію та великі методичні здобутки. Але тільки у 2000 році вона стала середньою загальноосвітньою, що й визначило нові завдання: формувати національну свідомість учнів, забезпечити високий рівень їхнього навчання, розкрити природні задатки і нахили учнів та надати незрячим дітям спеціальність, за якою вони зможуть влаштувати своє самостійне життя у суспільстві.

Давно відомо, що різні види діяльності вимагають від людини різних якостей, якими не всі володіють однаково. Певні успіхи і до-

сягнення школи сьогодні — це результат роздумів колективу і пошуків пріоритетних напрямків розвитку молоді незрячої людини. Таких напрямків ми визначили два: навчання лікувального масажу та опанування комп'ютерних технологій.

У школі-інтернаті №5 учні 10-12 класів проходять курс навчання лікувального масажу. Викладають у школі педагоги Вищої медичної школи I рівня державної акредитації при Дарницькому медичному об'єднанні.

У програму факультативних занять з масажу входить певна кількість теоретичних та практичних занять, у процесі яких учні успішно засвоюють основи масажу та лікувальної фізкультури.

Після закінчення факультативного курсу учні здобудуть спеціальність масажиста, одержать посвідчення встановленого зразка. Всі вони зможуть працювати в поліклініках для дітей і дорослих, мати приватну практику. Курс масажу дає знання анатомії та фізіології людини, що надає учням упевненості в своїх силах, на рівних у співпраці з іншими людьми.

Інтернат № 5 — це не просто спеціальна школа. Це стиль повноцінного життя. Це — простір, де створено всі умови для всебічного розвитку сліпої дитини. У школі працює багато гуртків, учні займаються музикою, співами, танцю-

ють, відвідують театри, музеї, виставки, їздять на екскурсії. Це все забезпечує підготовку до життя. Тепер ще додається робота з комп'ютером.

Дехто, можливо, здивується: навіщо сліпому комп'ютер, хіба він зможе ним користуватись?

Сучасна комп'ютерна техніка та комп'ютерні технології надають людям з проблемами зору багато можливостей. У нашій школі комп'ютер став засобом реабілітації та успішної інтеграції у суспільство багатьох незрячих вихованців, одним із головних напрямків навчально-виховної та корекційної роботи школи.

Найголовнішими аргументами на користь вивчення незрячими комп'ютера є те, що він полегшує співпрацю із зрячими людьми; відкриває незрячим доступ до інформації, якої їм не вистачає; розширює коло професій, які можуть опанувати незрячі (оператор комп'ютерного набору, програміст тощо).

Завдяки піклуванню Головного управління освіти і науки м. Києва та особисто начальника управління Б.М.Жебровського у школі було створено комп'ютерну базу, обладнано два комп'ютерних класи: в одному вивчають основи комп'ютерної грамоти учні 5-9 класів, у другому освоюють спеціальність "Оператор комп'ютерного набору" учні 10-12 класів.

Кабінет старшокласників, у якому ведуть заняття викладачі спеціалізованого ВТУ № 13, обладнаний дев'ятьма сучасними ком-

п'ютерами, з'єднаними в локальну мережу; спеціальними приладами, за допомогою яких текстова інформація перетворюється в електронну (за допомогою сканера). Є принтер для друкування тексту рельєфно-крапковим шрифтом за системою Брайля.

Опановуючи комп'ютер, учні розуміють, що, незважаючи на вади зору, вони можуть здобути добру освіту, цікаву роботу, визнання у суспільстві.

Незрячі студенти Університету імені Драгоманова, випускники нашої школи, є досить частими гостями інтернату і комп'ютерного

Вивчаємо природу. Учні 9 класу.

Урок інформатики в 11 класі.

кабінету. Школа підтримує тісні зв'язки зі своїми випускниками, які звертаються до наших викладачів інформатики за консультаціями та порадами, адже кожен рік приносить нові досягнення в галузі комп'ютерних технологій. А наші викладачі не тільки вчать дітей, але й самі постійно вчать, щоб не відстати від технічного прогресу.

Однією з новацій нашої школи є створена в ній патронажна служба. Адже більшість учнів живуть у глибинних районах України, де люди не завжди знають про саме існування такої школи, як наша. Тепер члени патронажної служби з допомогою листування з адміністрацією таких районів завчасно виявляють дітей із вадами зору, встановлюють зв'язок із батьками, надсилають їм рекомендації щодо розвитку дитини та підготовки її до школи, запрошують ознайомитися зі школою. Це дає великі позитивні результати, частина дітей приходить до школи з певною підготовкою. Батьки дуже вдячні школі за таку увагу.

Працюючи за третім напрямком, кожна школа має стати партнером закордонного

закладу освіти — наша школа встановила партнерські стосунки зі школою слабкозорих і сліпих дітей м. Веймар (Німеччина). У минулому році група учнів та викладачів нашої школи були гостями веймарської школи, а потім приймали таку ж групу у себе. Дуже цікаво було учням встановити дружні зв'язки з однолітками, а педагогам порівняти умови життя, рівень знань і вихованості учнів. Слід зазначити, що наші учні справили на педагогів і дітей німецької школи гарне враження.

Наша школа є базовою для проведення практики студентів Національного педагогічного університету імені М. Драгоманова, — опорного для науковців НДІ дефектології України.

Школа проводить педагогічний експеримент, тема якого “Компенсаторний розвиток незрячих учнів молодших класів”.

Ми живемо в нелегкі, але цікаві часи стрімкого розвитку суспільства, інформаційних технологій, які відкривають нові перспективи для навчання, виховання і професійної орієнтації дітей з проблемами зору.

Для того, щоб ці перспективи стали реальністю, потрібно розв'язати багато організаційних і технічних проблем.

Але ми віримо, що висока професійна підготовка, методична майстерність, загальна культура, творчість кожного члена педагогічного колективу будуть сприяти кращій інтеграції дітей з вадами зору в сучасне інформаційне суспільство.

А в цьому вбачає своє головне покликання наша школа.

ОСОБЛИВІ ДІТИ

Педагогіка
школи

Столична освіта. Особлива дитина.

Які почуття ви відчуваєте, коли бачити глуху дитину? Смуток, співчуття... А якщо вам довелося зустріти групу дітей, що жваво розмовляють жестовою мовою?! Зацікавленість, бажання зрозуміти, про що їде мова. А якщо б вам довелося потрапити у школу, де навчається 250 глухих дітей від 6 до 18 років?! «Особлива школа особливих дітей» — подумали б ви.

Наш заклад — одна з найстаріших шкіл в Україні, заснована в 1900 році за ініціативою Київського відділу Всеросійського опікунства про глухонімих, вона пройшла крізь усі складнощі ХХ століття, перетворившись на провідний освітянський заклад. Констатуючи зроблене, ми дивимося у майбутнє, наш колектив педагогів починає заповнювати перші сторінки другого століття.

Якою повинна бути школа ХХІ століття? Педагогічний колектив Київської спеціальної школи-інтернату № 6 для глухих дітей вже сьогодні зосереджує свою роботу на освоєнні нових підходів до організації навчально-виховного процесу. На всіх рівнях навчання та виховання відбувається переорієнтування педагогів на концепції, в центрі яких особистість дитини, її всебічний розвиток, розвиток її здібностей і готовність випускників до соціальної адаптації в суспільстві з їх потребами та інтересами, з

життєвими проблемами і драмами.

Починаючи з 1998 року, наша школа, думаю першою серед шкіл України, почала працювати за програмами повної загальної середньої освіти. З 2000 року наші випускники отримують атестати про закінчення школи і мають можливість здобувати освіту вищого рівня.

Постає питання, які предмети повинні і можуть вивчати діти, що нечують. І тут, я думаю, наша школа стала «піонером». Четвертий рік учні 5-12 класів вивчають англійську мову (дві години на тиждень). Це мало позитивний психологічний вплив: діти відчули — вони стали на рівень сучасних вимог культурного суспільства. На уроках англійської мови школярі вчать писати і розуміти прочитане, вивчають міжнародну дактильну азбуку, знайомляться з культурним надбанням європейської країни, з легкістю, притаманною підліткам, поринають у таємниці іноземної мови, пишаються своїми досягненнями. Треба сказати, що досягнення вразили нас: уже на кінець першого року навчання учні знали до сотні слів, легко робили переклади простих текстів, склали речення та відповідали на запитання (в письмовій формі).

Предметом особливої ува-

Людмила ШЕВЧЕНКО

Директор спеціальної школи-інтернату № 6, Заслужений працівник освіти України, вчитель-методист

Директор школи, ліцею, гімназії № 1-2/2002

ги всіх років навчання залишається формування у глухих учнів навичок усного та писемного мовлення. Надзвичайно багато уваги ми приділяємо створенню найкращих умов для проведення роботи над розвитком слухового сприймання та вимови. Поновлено слухову апаратуру в кабінетах індивідуальної роботи та більшості класів, учні користуються індивідуальними слуховими апаратами.

На різних етапах навчання використовуються жестова мова. Як своєрідний засіб навчання та спілкування. Наш вихованець повинен бути повноцінною особистістю, який володіє словесною мовою, почуває себе впевнено у будь-якій життєвій ситуації, разом з тим володіє грамотною жестовою мовою. Педагоги твердо стоять на позиціях, що правильно використані обидві мови суттєво допомагають дітям обмірковано сприймати навчальний матеріал; посилюють можливість передачі їм різноманітної інформації в позаурочний час; є прекрасним засобом розширення світогляду глухої дитини.

Нові соціально-економічні зміни, розвиток України як незалежної демократичної правової держави, вимагає від наших спеціальних закладів інноваційного підходу до трудового навчання дітей з вадами слуху.

Проаналізувавши запити наших старшокласників, їх батьків, можливості педагогічного колективу та необхідності введення комп'ютеризації школи, адміністрація звернулась з проханням до начальника Головного Управління освіти і науки м. Києва Б.М. Жебровського: допомогти колективу у вирішенні цих проблем. У серпні 1998 року ми отримали сучасний комп'ютерний клас, обладнаний мультимедійною системою. Був укладений Установчий договір про спільну діяльність ІГІУ № 11 та інтернату, який забезпечив реалізацію безперервної освіти дітей та можливість отримати спеціальність оператора ПЕОМ з умінням виконувати облік та

розрахунки в бухгалтерській справі. Користуючись законом «України про освіту», впроваджуючи в життя статтю про трудову підготовку та професійне самовизначення старшокласників, школа уклала договір 1 і 1 У № 39 про навчання учнів 10-12 класів професіям кравця і закрійника.

Діючі програми з трудового навчання у 5-8 класах теж застаріли і потребували корінних змін. Творча група вчителів школи розробила експериментальні програми для спеціалізованих шкіл з трудового навчання з урахуванням особливостей психічного розвитку і можливостей дітей з вадами слуху на основі загальнопедагогічних принципів. Програми затверджені Міністерством освіти і науки України.

Пріоритетним для нашого інтернату є створення цілісної системи виховної роботи для забезпечення всебічного розвитку дитини як особистості та найвищої цінності суспільства. За багато років склалися свої традиційні свята, працюють численні гуртки та секції. Прихильники українських пісень об'єднуються в гурт «Соняшник». З успіхом виступають на фестивалях учасники танцювального гуртка; шкільний драматичний театр з року в рік збагачує свій репертуар.

Добре поставлена фізкультурно-спортивна робота. Вихованці інтернату посідають призові місця. Учасники змагань повертаються у школу з численними грамотами, нагородами, подарунками. Більшість випускників продовжують професійно займатися спортом, гідно представляти Україну на міжнародній арені, здобуваючи олімпійські медалі.

Київська спешкола-інтернат № 6 для глухих дітей є базовою для НДІ педагогіки, НДІ дефектології України, Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова. Випускники школи працюють вчителями та інженерами, художниками та артистами, керівниками виробництва та робітниками високої кваліфікації.

ПРОЕКТ

Дошкілля

СУЧАСНИЙ СТАН

Дошкільна освіта – це наявність розгалуженої мережі дошкільних навчальних закладів, доступних для кожної дитини, що є самодостатнім стимулом і державним освітньо-виховним орієнтиром.

Станом на 01.03.2001р. у м. Києві мережа дошкільних навчальних закладів складає 683 одиниць. З них:

- 526 – дошкільних навчальних закладів комунальної форми власності,
- 77 – інших форм власності,
- 80 – школи-дитячі садки, в тому числі 6 приватних.

У дошкільних навчальних закладах усіх форм власності здобувають дошкільну освіту 75,2 тис. дітей, що складає 62,2% від 0 до 6 років (по Україні – 37%).

Особливої актуальності набувають проблеми раннього розвитку дитини.

У дошкільних навчальних закладах міста функціонує 605 груп, які відвідує 9.5 тис. дітей віком від 6 місяців до 3 років. Це складає 16% всіх дітей цього віку в місті, що вище на 2%, ніж у минулому році. В цілому ж народжуваність за останні 17 років зменшилась вдвічі і в 2000 році

становила

18954 дитини. (Додаток 1).

Здобутком останніх років є передача відомчих дошкільних навчальних закладів до комунальної власності територіальних громад районів міста. За період з 1996-2000 рр. передано 40 дошкільних навчальних закладів.

Позитивним є й реорганізація 80 дошкільних навчальних закладів у школи-дитячі садки. Вона забезпечила, по-перше, збереження мережі дошкільних навчальних закладів освіти, по-друге, створення оптимальних умов для навчання та виховання учнів початкових класів.

Забезпечується гнучкий режим роботи в більшості дошкільних навчальних закладів, окремих групах з метою урахування психофізіологічних відмінностей дітей та задоволення запитів батьків. Так із загальної кількості груп 78% працюють 10,5 годин, 18,2% – 12 годин, 4,4% – 9 годин і 3% – цілодобово.

Особливої уваги потребує стан здоров'я дітей. З урахуванням цього факто-

Фінансування проекту за рахунок коштів міського бюджету, виділених на галузь «Освіта»

Рік	Сума, тис. грн.
2001	1597.0
2002	3931.0
2003	4681.0
2004	1726.0
2005	1976.0
всього	13911.0

Директор школи, ліцею, гімназії № 1-2/2002

ДОШКІЛЬНА ОСВІТА. СТАТИСТИЧНІ ПОКАЗНИКИ

Мережа

Щодня більше 65 тисяч маленьких киян приходять до 680 дитячих садочків. Дошкільною освітою охоплено **62%** дітей дошкільного віку (по Україні цей показник — лише **37%**).

З 1996 по 2001 роки уведено в дію 8 дошкільних закладів-новобудов за сучасними проектами, в яких передбачені плавальні басейни. До комунальної власності районів передано 56 відомчих дошкільних закладів, що дало можливість зберегти більше 10 тис. місць;

Зростає кількість дітей у дошкільних закладах і за рахунок збільшення народжуваності.

Найвища народжуваність у Києві була в 1983 році — **40803** дітей. У наступні роки народжуваність зменшувалася і в 1998 році складала **18304** дитини (-22494).

Починаючи з 1999 року, демографічна ситуація стала покращуватись:

1999р. народилося **18323** дітей (+19);

2000р. — **18954** (+631);

2001р. — **19360** (+ 406)

Батьківська плата

З 01.08.2001р. змінено розмір плати батьків за харчування дітей у дошкільних закладах з **70%** на **50%** (вартість харчування в день складає **4,17** грн., а батьки сплачують — **2,24** грн.).

Більше 8 тис. дітей, які потребують корекції фізичного або розумового розвитку, тривалого лікування та реабілітації, утримуються в дошкільних закладах за рахунок місцевого бюджету.

ру продовжувала розвиватись мережа санаторних та спеціальних дошкільних навчальних закладів. Якщо у 1996 році працювало **67** дошкільних навчальних закладів цих типів (у них 555 груп — **8638** дітей), то на початок 2001 року — 127 закладів (683 групи — **10721** дитина).

Навчання і виховання дітей здійснюється за оновленими програмами «Дитина», «Малютко», «Дитина в дошкільні роки», «Крок за кроком». З дітьми працює 8,6 тис. вихователів, які мають відповідну фахову підготовку.

Проте в нинішніх умовах, враховуючи перспективи розвитку освітніх потреб держави, зміст дошкільної освіти потребує якісного оновлення.

МЕТА

Створення умов для різнобічного розвитку дітей, різних типів дошкільних навчальних закладів з урахуванням психічного і фізичного розвитку малюків. Запровадження Базового компоненту дошкільної освіти як державного стандарту, нових програм виховання, навчання і розвитку дітей раннього і дошкільного віку, новітніх педагогічних технологій, модернізації форм і методів управління дошкільними навчальними закладами з урахуванням положень Закону України «Про дошкільну освіту» та Національної доктрини розвитку освіти України у XXI столітті.

ПЕРЕДУМОВИ ЗРОСТАННЯ

Педагогіка
школи

Столична освіта. Особлива дитина.

Історією ustaliloся, що початок кожного нового століття, а особливо тисячоліття знаменується значними соціальними змінами. Ці зміни відбуваються і в освітній сфері людського буття.

Ми, педагоги, є не тільки свідками цих змін, але й їх учасниками, їх творцями.

Зміни відбуваються настільки швидко, що усвідомлення їхньої значущості приходить з плином часу. Утворилося багато нових типів навчальних закладів як по всій Україні, так і в її столиці. Серед них таке утворення, як школа-дитячий садок не сільського, а міського типу.

Все нове сприймається спочатку неоднозначно, але найцінніше вирізьблюється як допустиме, як необхідне.

Наш заклад був реорганізований з дошкільного закладу в школу-дитячий садок I ступеня «Барвінок» у 1996 році як один з 26. Зараз у Києві функціонує вже 97 шкіл-дитячих садків. Такий ріст їхньої чисельності за 5 років сам свідчить на їхню користь.

Такий тип навчально-виховного закладу дає можливість створити єдине розвивально-естетичне середовище для дітей віком від 1 до 10 років, єдині завдання освітньо-виховної роботи, єдині психолого-педагогічні підходи до дітей, єдиний вплив на кожного вихованця, учня, дає можливість

прослідкувати особистий ріст кожної дитини за такий тривалий термін. Саме такий тип освітнього закладу природно вирішує питання наступності між дошкільням і початковою школою.

Тому програмою «Столична освіта» проектом «Дошкільня» затверджено подальше планове розширення мережі шкіл-дитячих садків у м. Києві.

Реорганізація ж нашого закладу в школу-дитячий садок поставила перед нами цілий ряд проблем:

- як забезпечити високий освітній рівень одночасно і в початковій школі, і в дошкільних групах;
- як створити єдиний педагогічний колектив представників школи і дошкільця, який би жив і працював спільно, а не автономно;
- як зберегти найцінніше, що є в середній загальноосвітній школі і в дошкільці, створивши симбіоз нового та вилучити негатив з кожної ланки;
- як залучити батьків до створення закладу нового типу, в якому було б комфортно кожній родині.

На час утворення початкової школи в нашому закладі дошкільні групи вже працювали в експериментальному режимі за програмою індивідуально-особи-

**Єлизавета
ЦАПЕНКО**

Директор Школи-дитячого садка I ступеню «Барвінок»

Директор школи, ліцею, гімназії № 1-2/2002

стісного освітньо-виховного процесу «Крок за кроком». Природнім стало продовження експерименту в шкільних класах. Це викликало додаткові труднощі, але ж це і вирішило багато нагальних питань.

Перед всім колективом постали не тільки єдині завдання, але й єдині форми і методи роботи, єдині форми організації дітей.

Постало питання підготовки всіх педагогічних кадрів. Цю проблему нам допомогли вирішити міжнародні та всеукраїнські семінари Всеукраїнського фонду «Крок за кроком», міські, районні, а також внутрішні семінари. Третя частина педагогів здобувала другу вищу освіту в педагогічних вузах столиці.

Напружена робота вимагала великої віддачі, але й принесла велике інтелектуальне, емоційне задоволення. Її результати відкрили нові шляхи самовдосконалення не тільки для закладу

в цілому, але й для кожної особистості окремо.

Спільні заходи, спільні дії, спільні переживання згуртували весь колектив педагогів, відкрили значущість кожного. Крім того, взаємозаміни вчителів вихователями і навпаки підвищили авторитет всіх педагогічних професій.

Співпраця дошкілля та початкової школи спонукає вчителя, котрий набиратиме першокласників, до знайомства з майбутніми школярами та їх батьками ще в дошкільному закладі. Батьки ж мають можливість відвідувати уроки і свята цього вчителя. Така організація роботи знімає складність адаптаційного періоду на початку навчання в школі.

Родини, яким знайомі всі особливості життя колективу, пропонують свої ідеї в удосконаленні роботи закладу, шляхи їх реалізації, свою допомогу в здійсненні цих ідей.

Це новий етап у створенні закладу родинного типу.

Дитяча творчість, творчість батьків, творчість педагогів — це результат щоденної праці кожного члена колективу, результат психологічних умов, що склалися в закладі.

Кожного дня перед нами постають нові питання, нові проблеми, але спільне бачення майбутнього допомагає їх успішно вирішити, допомагає кожному усвідомлювати себе маленькою зіркою, відчувати свою роль у єдиному зростанні всього колективу.

ПРОЕКТ

Школа після уроків

СУЧАСНИЙ СТАН

Пріоритетними у позашкільній освіті та вихованні є створення системи виховної роботи, що дає можливість забезпечити всебічний і гармонійний розвиток особистості. Значне місце займає робота щодо організації змістовного дозвілля дітей у позаурочний час, створення належних умов для розвитку здібностей та обдарувань школярів, задоволення їх інтересів, духовних запитів і потреб у професійному визначенні. Ці питання вирішує школа у тісному взаємозв'язку з позашкільними закладами, культурно-просвітницькими установами та громадськими організаціями Києва.

У шкільних гуртках, спортивних секціях, клубах за інтересами та інших творчих об'єднаннях займається близько **123 тис.** дітей (**39%** від загальної кількості школярів міста).

У 51 позашкільному навчальному закладі системи освіти міста навчається **75 тис.** дітей (**23%**).

Важливими складовими виховної роботи навчальних закладів є проведення свят, урочистих подій, відзначення ювілейних та пам'ятних дат. З метою посилення ролі навчального закладу в патріотичному вихованні дітей та юнацтва розпочата робота щодо запровадження власної символіки закладу.

Забезпечується змістове дозвілля та відпочинок дітей на канікулах. Київською міською державною адміністрацією щорічно виділяються кошти на придбання для дітей пільгових категорій квитків на новорічні

вис-
тави в
культурно-
мистецькі заклади міста. У 2000 році придбано 55 тис. квитків на суму 600 тис. грн.

Набуває розвитку мережа профільних таборів для навчання і відпочинку обдарованих, талановитих дітей, лідерів учнівського самоврядування, гуртківців позашкільних навчальних закладів. Організуються трудові об'єднання старшокласників. У червні 2001 року відбувся перший фестиваль трудових об'єднань школярів Києва.

МЕТА ПРОЕКТУ

- удосконалювати систему виховної роботи, впроваджувати нові технології організації виховного процесу в урочній, позаурочній та позашкільній діяльності навчальних закладів, спрямовані на розвиток особистості дитини, виховання патріота України, Києва;
- залучати освітні, культурно-просвітницькі заклади, інші установи, організації та широке коло громадськості до організації і підтримки різних форм дитячого дозвілля та зайнятості в позаурочний і позашкільний час.

Рік	Сума, тис. грн.
2001	6121.0
2002	6317.0
2003	6357.0
2004	6357.0
2005	6357.0
всього	31509.0

Педагогіка ШКОЛИ

ТУРИЗМ – ЦЕ СТАН ДУШІ

Столична освіта. Школа після уроків.

Ігор КОЧУБЕЙ

Директор ЗНЗ №102
м. Києва

Ключовим напрямком сучасної освіти була й залишається виховна робота з учнями. За останні 10 років вона зазнала значних змін: позаду залишились і комуністичне виховання, і “шароварщина”. Змінюється час, змінюються пріоритети. Час зберігає лише “розумне, добре, вічне”.

У спеціалізованій школі № 102 Шевченківського району м. Києва педагогічний колектив обрав пріоритетним напрямком виховної роботи з учнями туристично-краєзнавчу роботу і плідно працює в цьому напрямку вже другий десяток років. Ми вважаємо туризм найефективнішим засобом боротьби з дитячою злочинністю, наркоманією, дитячою безпритульністю,

справжньою школою колективізму. Це – чудовий засіб фізичного вдосконалення і морального становлення дитини. Туризм і краєзнавство відкриває надзвичайні можливості вивчення історії і культури рідного краю, любові й поваги до нашої Батьківщини. При цьому з боку дорослих не потрібен тиск та нав’язування власних ідей та вподо-

бань. У роботі ж із учнями забезпечується висока результативність виховного процесу.

Школу туризму пройшли сотні моїх учнів, і всі вони стали гідними громадянами нашої держави. Уміння й навички, отримані в школі під час занять, тренувань, мандрівок, дуже знадобились їм у повсякденному житті. Навіть закінчивши школу, вони підтримують між собою дружні стосунки. Утворились своєрідні туристичні династії, коли діти моїх випускників сьогодні показують високі спортивні результати. Туристична команда школи – переможець і призер останніх зльотів юних туристів міста Києва у різних вікових групах. Є призером республіканської олімпіади зі спортивно-пішохідного туризму, численних міських та районних змагань. У туристично-краєзнавчому клубі “Шулявка” навчається близько ста учнів. Підготовлено 12 майстрів спорту зі спортивного туризму.

Майже двадцять років роботи – це такий термін, коли час проаналізувати зроблене і визначити нові перспективи на майбутнє.

А зараз трохи історії.

Мені пощастило, що я почав працювати саме в місті Києві, що саме тут працювала міська станція юних туристів, яка з часом виросла до Міжнародного центру дитячого та юнацького туризму під керів-

ництвом справжнього ентузіаста і знавця своєї справи Міри Соломонівни Лейбельман. Саме вона зуміла створити колектив талановитих, творчих професіоналів і здійснити справжню революцію в туризмі й краєзнавстві, піднявши київський юнацький туризм на провідні позиції не тільки в Україні, а й у СНД.

Двадцять років тому в Києві дитячим туризмом займалась невеличка група ентузіастів – любителів. Надзвичайним кроком було відкриття у 1982 році на базі станції школи підготовки “Інструкторів шкільного туризму”, яких готують і сьогодні. Сьогодні це вже сотні людей, які мають необхідну теоретичну й практичну підготовку. Саме ці люди започаткували роботи туризму і краєзнавства у навчальних закладах міста. На сьогодні випускників Київської інструкторської школи можна зустріти не лише в багатьох містах України, а й у США, Ізраїлі, Словаччині, Німеччині, Польщі.

Мені пощастило закінчити курси інструкторів шкільного туризму серед перших. Далі керував туристичним гуртком у школі, будучи заступником директора з виховної роботи, ходив з учнями у туристичні походи, яких було по 3-4 на рік, брав участь у змаганнях. У процесі роботи завжди відчував підтримку туристичної станції. Саме Міжнародний центр дитячого та юнацького туризму щорічно проводив семінари організаторів туристсько – краєзнавчої роботи шкіл міста, де можна поспілкуватися з однопідприємцями, отримати всі необхідні для роботи нормативні матеріали і методичні розробки, поділитись досвідом роботи, почути відповіді на всі запитання, які тебе цікавлять не тільки від працівників станції, але й з уст перших керівників столичної освіти. Після таких семінарів завжди отримуєш такий заряд бадьорості й енергії, якого по-справжньому вистачає на цілий рік. Значним стимулом у роботі з дітьми є змагання, які проводяться на загальноміському рівні.

Стало традиційним проведення міського туристичного зльоту, змагань із туристичної техніки “Срібний карабін”, спортивного орієнтування, на місцевості.

Організуючи туристично-краєзнавчу роботу в школі, ми вирішили не обмежуватись роботою тільки гуртка, а створити туристично-краєзнавчий клуб, який організували у 1990 році й назвали “Шулявка”. Туристичний клуб дає можливість залучити до роботи більше дітей, вчителів та батьків.

Паралельно з клубом була створена громадська організація “Шулявка”, яка має колектив засновників із числа батьків та вчителів школи, власний банківський рахунок.

Основне завдання громадської організації – підтримка й розвиток туризму та краєзнавства, охорона навколишнього середовища. Зусиллями адміністрації школи та громадської організації залучаються кошти для здійснення справи. Ми дуже вдячні депутату Київради Казакову М.М., який виділив 20 тисяч гривень на придбання сучасного туристичного спорядження. Удалось створити у школі кабінет туристично-краєзнавчої роботи, зробити відповідний ремонт у кабінеті, закупити теле- та радіоапаратуру.

Турклуб працює у двох напрямках:

- Спортивний туризм. Керівник напрямку Растеряєв В.В., який очолює в школі туристичний гурток. Робота проводиться у трьох вікових групах, починаючи з 5 і закінчуючи 11 класом.
- Еколого-туристична робота. Керівники напрямку Чорнобровнік Т.Г та Пригунова О.Г., – учителі школи. Усі керівники напрямків – “інструктори шкільного туризму”.

Тільки протягом останнього року члени туристичного клубу брали участь у всіх змаганнях, які проводились у районі та місті, й ніколи не залишались без призових місць.

Були проведені тренувальні збори у Криму та Закарпатті в канікулярний період.

У рамках співробітництва із сільською школою відвідали Дашаву Стрійського району Львівської області, де виступили з показовою програмою.

У червні 2001 року була проведена двотижнева еколого-етнографічна експедиція учнів школи до, села Полицинці, Вінницької області, де діти виконали значну дослідницьку роботу та надали практичну допомогу місцевому господарству. Зібрані матеріали після опрацювання були представлені як учнівські науково-пошукові роботи на екологічній секції Малої академії наук.

Справжнім святом для всіх учнів школи став "День довкілля" з виставкою, концертом, висадкою дерев та кущів, благоустроєм території, лекційною програмою, демонстрацією кінофільмів.

У рамках роботи клубу за навчальний рік проведено більше сорока екскурсій з учнями по Україні та за її межами.

Створена екологічна тропа у районі залізничної станції Тетерів, де учні висадили ділянку молодого лісу і здійснюють постійний догляд за нею.

Робота клубу продовжується і влітку за програмою дитячого оздоровлення. Завдяки Міжнародному центру дитячого та юнацького туризму ми мали нагоду оздоровити 40 учнів школи у Закарпатті. Відпочинок цікавий тим, що база, на якій оздоровлювались діти, не тільки створила умови для відпочинку забезпечила посиленням харчуванням, а й надала можливість продовжувати тренування, здійснювати туристичні походи під керівництвом досвідчених інструкторів. Програма оздоровлення, яку проводить Міжнародний центр, завжди відзначалась своєю продуманістю, змістовністю, створенням для дітей чудових умов відпочинку в найкращих куточках України.

Одним із основних напрямків роботи школи і дитячого туризму в місті Києві є участь у Всеукраїнському русі за напрямками "Сто чудес України", "Краса і біль України".

Робота проводиться з метою поглиблення знань учнів з історії, народознавства, краєзнавства та дбайливого ставлення до природи рідного краю, духовних надбань всіх націй Української держави.

У цьому році ми розпочинаємо велику краєзнавчу роботу за темами та етапами:

- Трипільська культура. Давні хлібороби України.
- Населення Середнього Придніпров'я в скіфські часи.
- Черняхівська культура.
- Християнство до заснування Київської Русі.

Планується водна мандрівка на катамаранах по Дніпру в районі Канівського водосховища. Підготовку до походу проводять не тільки туристичні інструктори, але й учителі історії та географії. Ми прагнемо привернути увагу учнів до проблем пошуку, дослідження та збереження матеріальної культури, природних багатств рідного краю.

Вивчаються матеріали, які зібрані в Міжнародному центрі дитячого та юнацького туризму. До речі, там можна знайти звіти про всі туристичні походи київських школярів за три останні десятиліття, учнівські роботи з краєзнавства за десятками напрямків.

Туристи жартують, що туризм — це або діагноз, або стан душі. Якщо людина пішла у другий туристичний похід, то стає туристом на все життя. Туризмом, а особливо дитячим, можуть займатися тільки справжні ентузіасти. Тут не отримаєш великих грошей, тут необхідно витратити багато особистого часу у вихідні та під час відпустки. Але й освіта в цілому тримається саме на вчителях-ентузіастах. Шкільним туризмом зараз займаються тисячі вчителів, і буде ще більше, тут багато залежить від ставлення адміністрації шкіл та керівництва освіти. Якщо вчитель відчуватиме моральну, а ще краще матеріальну підтримку, він може зробити надзвичайне.

ПРОЕКТ

Екологічна варта

СУЧАСНИЙ СТАН

Екологічна освіта – це освіта, яка допомагає зрозуміти і засвоїти поведінку людини в оточуючому середовищі, це формування екологічної культури як окремих осіб, так і суспільства в цілому.

Школа і позашкільний навчальний заклад є тими інститутами суспільства, які найбільше можуть впливати на формування особистості, виховувати в дитини почуття відповідальності за свою поведінку, а також спонукати прагнення до створення гармонії між людьми і між людьми та іншими формами життя.

Організаційним центром екологічної роботи в місті є Київський палац дітей та юнацтва. Його програма «Крок до природи», започаткована в 1998 році, реалізується через загальноосвітні та позашкільні навчальні заклади. Передбачено проведення загальноміських акцій, конкурсів, змагань, наукових досліджень, практичних робіт щодо втілення у життя проєктів: «Тварини в місті», «Птахи України», «Вода жива», «Зелена хвиля», «Кислотні дощі», «Парки – легені міста», «Екологічні проблеми великого міста» та інших.

Позитивний досвід з пи-

тань екологічного виховання напрацьовано Дитячим оздоровчо-екологічним центром Оболонського району.

Розвивається екологічний туризм (екологічні подорожі та екскурсії).

Приділяється увага озелененню пришкольніх територій, залученню учнів до облаштування живих куточків, створення зимових садів тощо, що є дієвим засобом активізації практичної діяльності дітей та підлітків у довкіллі. Щороку до Дня Землі проходить загальноміська акція

Фінансування проєкту за рахунок коштів міського бюджету, виділених на галузь «Освіта»

Рік	Сума, тис. грн.
2001	45.0
2002	60.0
2003	55.0
2004	55.0
2005	55.0
всього	270.0

Директор школи, ліцею, гімназії № 1-2/2002

випускників «Посади своє дерево».

Загальноосвітні та позашкільні навчальні заклади підтримують тісні зв'язки з Київською міською організацією Українського товариства охорони природи, Всеукраїнською екологічною лігою та її дитячою спілкою «Екологічна варта», Українським відділенням міжнародної організації «Грінпіс» та іншими екологічними організаціями.

У позашкільних навчальних закладах системи освіти міста в еколого-натуралістичних творчих об'єднаннях займається близько 3 тис. дітей та підлітків.

Проте екологічні проблеми великого міста потребують ефективнішого вирішення завдань екологічної освіти та виховання особистості.

Виникає необхідність включення екологічної освіти в усі види навчальних програм системи освіти. Актуальним є питання викладання основ екології в загальноосвітніх навчальних закладах, проведення змістовної екологічної роботи, направленої на практичну діяльність у довкіллі кожного з учнів.

МЕТА ПРОЕКТУ

- створити систему екологічної освіти і виховання дітей та підлітків;
- формувати в школярів повагу до природи як пріоритетної загальнолюдської цінності;
- створювати умови для проведення школярами змістовної, корисної, цінкової екологічної роботи.

ЕКОЛОГІЧНА ГІМНАЗІЯ: З ТУРБОТОЮ ПРО ДИТИНУ

Педагогіка
ШКОЛИ

Столична освіта. Екологічна вартя.

Турбота про здоров'я та добре самопочуття підростаючого покоління є одним з найголовніших пріоритетів діяльності педагогічного колективу гімназії № 178. Спільно з Українським інститутом екології людини за підтримкою Головного управління освіти і науки м. Києва з 1995 року педагогічний колектив працює над реалізацією науково-практичної програми "Екологічна гімназія". Навчальний заклад є також учасником міжнародного проекту "Європейська мережа шкіл сприяння здоров'ю", Україно-Канадського проекту "Молодь за здоров'я".

Актуальність цих програм зумовлена велінням часу.

Людство у своїй взаємодії з довкіллям підійшло до кризового стану. Соціальні негаразди, економічна криза негативно позначилися на здоров'ї української нації в цілому, найбільше занепокоєння викликає стан соціального, фізичного й емоційного самопочуття дітей і молоді — майбутнього покоління України.

Серед багатьох негативних факторів і загроз особливу небезпеку для здоров'я становлять низький рівень сформованості гігієнічних навичок і розповсюдженість шкідливих звичок у мо-

лодіжному середовищі.

Згідно з концепцією екологічного закладу за шість років в гімназії зроблено суттєві кроки щодо створення власної моделі освітянського закладу сприяння здоров'ю, яка спрямована на вирішення завдань навчання, виховання й розвитку здорової, вільної, активної і творчої особистості.

Основні завдання науково-практичної програми торкаються:

- змісту валеологічної освіти і виховання;
- режиму функціонування (введення новітніх форм управління, організації гімназійного середовища, навчально-виховного та оздоровчого процесів);
- технологій оздоровлення, методів роботи педагогів, медичних працівників, психологів з дітьми, батьками, побудованих на валеологічному підході;
- підготовки кадрів з питань охорони здоров'я, валеологічного виховання на основі опанування інноваційного досвіду.

Важливою складовою багаторівневого експериментального проекту "Екологічна гімназія" є впровадження програми з валеології.

Лідія ПОЛІКША

Директор гімназії № 178,
заслужений вчитель
України

Директор школи, ліцею, гімназії № 1-2/2002

Позитивну зміну у ставленні до здорового способу життя відмічено практично у всіх учнів 5-11-х класів, які вивчали валеологію

В основу розробки і впровадження навчальної програми і матеріалів з валеології, що відбувається в контексті Українсько-Канадського проекту “Молодь за здоров’я”, покладено певні принципи, спрямовані на функціонування гімназії як цілісної системи формування, збереження і зміцнення здоров’я учнів. Впровадження програми відбувається одночасно у напрямках: вчитель, учень, адміністрація і батьки.

П’ятирічна практика викладання курсу “Валеологія” за авторською програмою (Т.Бойченко, Ю.Жеребецький, Н.Колотій, А.Царенко) довела його корисність, (загальну багатоспектрність та інтегрованість).

Позитивну зміну у ставленні до здорового способу життя, за даними моніторингового оцінювання експертів Українського науково-дослідного інституту охорони здоров’я дітей і підлітків (УНДІОЗДП), відмічено практично у всіх учнів 5-11-х класів, які вивчали валеологію.

Більшість гімназистів висловлюються, що курс валеології є необхідним для повсякденного життя. На уроках вони вчать самостійно приймати рішення, що вважається ними дуже важливим в їх “дорослому” житті. Учні отожнюють здоровий спосіб життя не лише з відмовою від паління, алкоголю, наркотиків, а й з раціональним харчуванням, активним відпочинком, гігієнічно доцільним

режимом дня, фізичною активністю тощо.

Творчі цільові групи працівників гімназії (вчителі, медики, психологи, соціальні педагоги тощо) запроваджують системно-цілісний підхід до психологізації та валеологізації навчально-виховного процесу.

Особлива увага приділяється затвердженню системи активного формування гігієнічно оптимального розкладу навчальних занять, оптимізації навантаження, організації навчально-виховного процесу на валеологічних засадах.

Відпрацьовується оптимальний варіант валеологічного режиму роботи гімназії: “етичний заряд”, імунна зарядка, фізкультпаузи на уроках, спортивні години, рухливі перерви, ігри на вулиці, дотримання світлового, теплового, повітряного режиму тощо.

Для забезпечення рухової активності учнів збільшена кількість уроків фізичної культури за рахунок занять з плавання.

Уроки з базових навчальних предметів набувають якісно нового змісту завдяки екологізації, використанню елементів валеології та етики.

Учителі гімназії проводять уроки мови з розбором речень валеологічного змісту та написанням аналогічних творів-мініатюр, уроки математики з розв’язанням еколого-валеологічних задач. Уроки образотворчого мистецтва, музики, праці також мають оздоровче спрямування.

Поступово зростає ефек-

тивність використання валеологічних можливостей навчальних курсів біології, хімії, фізики, географії.

Найважливішою вихідною тезою педагогічного підходу залишається особистісний підхід до кожної дитини у питаннях організації системи навчання в прямій залежності від рівня здоров'я, індивідуальних психологічних, психолого-фізіологічних та інтелектуальних особливостей.

З 1995 року в гімназії щорічно проводиться скринінгове обстеження функціонального стану основних органів і систем організму. Визначено ступінь впливу екологічних факторів на здоров'я дітей. У результаті співпраці з Українським інститутом екології людини вперше в Україні гімназія одержала Екологічний паспорт середнього навчального закладу. Виявлено характерні риси стану здоров'я учнів гімназії в залежності від віку й у динаміці.

Уперше принципово показано, що в середньому навчальному закладі можливо реалізувати діючу систему екологічного моніторингу стану здоров'я й ефективну систему профілактики та оздоровлення.

Установлено, що саме "чорнобильські" діти (тобто 1986 р. народження) у найбільшій мірі вимагають щоденної чи періодичної профілактики й лікування як в умовах гімназії, так і в різних лікувальних закладах.

Створено реєстр функціонального стану ендокринної системи гімнази-

стів 1986 р. народження і старшого віку.

У межах науково-технічного співробітництва з Українським науково-дослідним інститутом охорони здоров'я дітей і підлітків (м. Харків, УНДІОЗДП) запроваджено автоматизовану систему моніторингу здоров'я (соматична, фізична і психологічна складові) та поведінки учнів.

Система моніторингу дозволяє не лише відслідкувати динаміку стану здоров'я, а й передбачає активне використання інформації в процесі організації навчального, виховного, оздоровчого процесів, харчування гімназистів, контролювано проводити профілактику та оздоровлення дітей.

Педагогічний колектив прагне забезпечити учням комфорт і безпеку.

З 1997 року змінено систему харчування учнів. Гімназія перейшла на обслуговування приватною фірмою. Змінились докорінно якість харчування, рівень обслуговування учнів та вчителів. Систематично отримують гаряче харчування біля 600 учнів гімназії.

Відпрацьована система корекційних заходів.

У рамках профілактично-оздоровчої роботи організовано впровадження програм комплексної реабілітації дітей, які хворі на сколіоз та різні порушення постави (басейн, масаж, лікувальна фізкультура, тренажери). Налагоджено роботу гімназійного фізіотерапевтичного кабінету, організовано систематичні консультації лікаря-ортопеда.

Установлено, що саме "чорнобильські" діти (тобто 1986 р. народження) у найбільшій мірі вимагають щоденної чи періодичної профілактики й лікування

Однією з важливіших передумов впровадження експериментальної програми є співпраця з родиною

Вперше в м. Києві в умовах середнього навчального закладу за допомогою батьківської громадськості створено кабінет екологічної реабілітації гімназистів. Ендоекологічна профілактика та оздоровлення включають періодичне використання природних ентеросорбентів для очищення організму (висівки, клітковина із зернових, пектинові драже, біовіт, пігулки природних вітамінів, спіруліна), фітоаромопродфілактику (вживання вітамінних чаїв, фітобальзамів, фітосиропу).

Учні 1-11-х класів лікуються в кабінеті аромофітотерапії за програмою "Три пори року", розробленою професором, доктором медичних наук, Лауреатом Державної премії України Макарчук Н.М. Слухаючи заспокійливу музику, гімназисти одержують добру дозу позитивної біоенергії, вдихають аромати хвойних дерев, ромашкового луку, слухають спів птахів.

Щорічно на базі гімназії функціонує санаторно-оздоровчий табір "Капітошка", в якому перебувають 120-130 учнів 1-7-х класів. Діти санаторно-оздоровчого табору одержують амбулаторне лікування на базі дитячої поліклініки та спорткомплексу, дієтичне харчування, різноманітні фізкультурно-оздоровчі заходи.

Однією з важливіших передумов впровадження експериментальної програми є співпраця з родиною.

Цілеспрямовано формується позитивний імідж гімназії як такої, що впли-

ває на здоров'я учнів. Відмічається збільшення кількості батьків, залучених до співпраці з гімназією у вирішенні проблем здоров'я.

Значна частина батьків з бажанням бере участь у "акціях здоров'я", що проводить гімназія для дітей.

Збільшилась кількість батьків (63% проти 32% в 1998 році), які обговорюють із дітьми матеріали з валеології. Зростає їх поінформованість щодо уроків валеології.

Побільшало батьків, що висловлюються з повагою про програму. За даними опитування, дуже важливими вважаються уроки, де б діти могли навчитися вирішувати конфліктні ситуації, виходити з кризових обставин.

За даними аналізу, експериментальна робота сприяє поліпшенню здоров'я дітей. Ефективність профілактично-оздоровчої роботи виявилась під час епідемії грипу: відсоток хворих став меншим у порівнянні з минулими роками. Є класи, в яких жоден учень не хворів.

З метою вивчення ефективності експериментальних впливів проведено багатомірні дослідження, якими охоплено 950 учнів 5, 7, 9, 11 класів.

За даними моніторингу, більшість з них йдуть до гімназії із задоволенням. Переважна більшість школярів вважає свою навчальну успішність відмінною та доброю.

Всі учні 5-11 класів почувують себе безпечно у гімназії. Більшість вважає

свій стан здоров'я – “скоріше здоровий, ніж хворий”. У цілому 51% учнів 5-11 класів стверджують, що не робили спроб палити.

Переважає більшість гімназистів вважають свою поведінку цілковито безпечною відносно паління, алкоголю, наркотиків та зараження на ВІЛ. Найбільш позитивні зміни відбулися у ставленні старшокласників до цигарок.

За підсумками аналізу, відокремлюються підлітки, котрі мають бажання і відчують мотивацію до активних дій по збереженню власного здоров'я та здоров'я найближчого оточення.

Гімназисти вигідно відрізняються серед однолітків загальною культурою, навичками міжособистісного спілкування, вищим рівнем адаптованості до життя в умовах сучасності, почуттям власної гідності, відповідальності за навчання та свої вчинки.

У родині гімназії, яка об'єднує учнів, батьків, вчителів, панує атмосфера взаємодопомоги та співробітництва.

І хоча педагогічний колектив далекий від ідеалізації здобутих результатів, величезний обсяг проведеної роботи дозволив внести суттєві позитивні зміни у формування здорового способу життя учнів. Тому гімназія і надалі продовжуватиме творчу пошукову роботу з формування здорової генерації для відродження країни.

Українська
мова

ПРОЕКТ

Українська мова в столичній освіті

СУЧАСНИЙ СТАН

Після проголошення незалежності України питання відродження і розвитку української мови стали пріоритетними в здобутті якісної освіти учнівською молоддю загальноосвітніх навчальних закладів столиці.

Усі дошкільні навчальні заклади, педагогічні коледжі, професійно-технічні училища функціонують з українськомовним статусом.

Виключно українською мовою ведеться діловодство. Понад три тисячі вчителів і вихователів удосконалили свої знання з української мови на курсах «Говоримо українською» у КМІУВ ім. Б. Грінченка, семінарах-практикумах у районних управліннях освіти.

У навчальні плани загальноосвітніх навчальних закладів введено інтегративний курс «Українознавство».

За останні два роки Головним управлінням освіти і науки виділено понад 700 тисяч гривень для придбання

української художньої, методичної, довідникової літератури, словників.

Проте державна мова ще не виконує своєї ролі в усіх сферах діяльності столиці. Засоби масової інформації (у першу чергу більшість телеканалів, газети і журнали та станції FM-діапазону) не сприяють піднесенню іміджу української мови серед учнівської молоді. Бракує якісної української книги, зокрема словників. Низька мовленнєва культура батьків і частини педагогічних працівників, особливо у навчальних закладах з російською мовою викладання.

Необхідно поступово створювати об'єктивні умови, які робитимуть українську мову потрібною і престижною для всіх.

МЕТА ПРОЕКТУ

Змінити ставлення учнівської молоді до української мови:

- створити у закладах освіти українськомовне середовище;
- підвищити якість навчання української мови і літератури;
- забезпечити формування засобами української мови духовного світу, особистісного і мовленнєвого розвитку учнів, виховання національної та людської гідності, патріотизму на уроках з усіх предметів і виховних заходах.

Фінансування проекту за рахунок коштів міського бюджету, виділених на галузь «Освіта»

Рік	Сума, тис. грн.
2001	-
2002	382.0
2003	342.0
2004	342.0
2005	342.0
всього	1408.0

УКРАЇНЬСЬКА МОВА В ШКОЛІ З РОСІЙСЬКОЮ МОВОЮ НАВЧАННЯ

Педагогіка
школи

Столична освіта. Українська мова в столичній освіті.

Мова – запорука існування народу, його доля, майбуття. Стрімко і невблаганно минає час. Прагнення до волі, незалежності змінює світ, його політичну карту. Але не кожен народ здатний до відродження, не кожному вдається зберегти мову (за статистикою, понад 10 мов зникає щорічно в світі). А без мови й народ іде в безвість, бо в мові – живий дух народу, його пісня, історія, культура, скарбниця досвіду, форма існування мислення та спілкування.

Нашому поколінню випало найпочесніше – відродження української державності, мови, надії.

Педагогічний колектив спеціалізованої школи з поглибленим вивченням англійської мови № 57, де мова навчання російська, докладає чимало зусиль, щоб українська мова посіла в навчально – виховному процесі належне місце, щоб кожен учень усвідомив свій обов'язок – знати рідну мову, володіти українською.

Історія школи сягає в далеке минуле, вся її майже 80 – літня діяльність пов'язана зі становленням освіти в Україні. Починала свої перші кроки в 1923р. в приміщенні колегії Павла Галагана, успадкувавши від неї прагнення до всебічного гармонійного розвитку особистості на гуманістичних засадах, культ знань та культ совісті, «чистої, як

гірський криштал», за словами Григорія Сковороди. Колектив школи, продовжуючи ці традиції, прагне створити атмосферу доброзичливості й взаєморозуміння, взаємодовіри і взаємодопомоги між учнями і вчителями, наслідуючи і поглиблюючи ідеї педагогіки толерантності.

В основу роботи школи покладено пріоритет загальнолюдських цінностей, який передбачає досягнення юними громадянами суверенної України того рівня освіти й освіченості, що відповідав би високим міжнародним стандартам, сприяв органічній інтеграції рідної країни у світову родину високоцивілізованих держав з високим духовно – інтелектуальним потенціалом. Педагогічний колектив прагне, щоб школа для кожного учня стала важливою сходинкою, якою піднімаються, наближаючись до знань, до духовних джерел народу, до свого професійного становлення.

Від людини освіченої – до людини гуманної, шляхетної, інтелігентної – таке гасло педагогічного колективу школи.

«Є школи, в яких цінується слово, – і це добре!»

Є школи, в яких цінується справа, – і це добре!»

Є школи, в яких цінується Особистість, – ми за таку школу!»

**Людмила
ЯКОВЛЄВА**

Директор спеціалізованої школи з поглибленим вивченням англійської мови № 57 м. Києва

*«О рідне слово,
хто без тебе
я?»*

Д.Павличко

Директор школи, ліцею, гімназії № 1-2/2002

**Педагогічний
колектив
школи
головним
своїм завдан-
ням вважає
виховання
справжнього
патріота
України, її
громадянина**

У школі № 57 працюють учителі, які складають стабільний творчий колектив:

Заслужених вчителів України – 3; вчителів – методистів – 16; вчителів вищої категорії – 31.

Викладання у школі ведеться російською мовою, з першого класу вивчається англійська, з п'ятого – німецька, українська вивчається як державна з першого класу.

Головною метою національного виховання в школі № 57 є формування особистісних рис громадянина України, передача молодому поколінню духовної культури народу, його національної ментальності, відчуття прищеплення причетності до розбудови Української держави. Педагогічний колектив школи головним своїм завданням вважає виховання справжнього патріота України, її громадянина. Зусилля перш за все направлені на відродження національного самоусвідомлення людини, звернення до власних джерел та витоків.

Впродовж багатьох років питання про вивчення української мови, національного виховання розглядалися на великих педагогічних радах.

1992р. – “Про посилення національного компоненту у викладанні окремих предметів”

1994р. – “Про використання елементів народної педагогіки в навчально-виховному процесі”

1996р. – “Українознавство та інші українознавчі предмети в школі”

1999р. – “Вчити треба для життя” (Шляхи реалізації Концепції національного виховання та виконання “Закону про мови”)

2001р. – “Використання ук-

раїнознавчих матеріалів на уроках та в позаурочний час”

Завдяки зусиллям адміністрації в школі значно поліпшилися умови викладання української мови. Рішенням педради збільшено кількість тижневих годин на її вивчення в початкових класах: 1 кл. – 3год, 2 кл. – 4год, 3 кл. – 5год. Діти в початковій школі вивчають українську мову з поділом класів на дві групи, викладання ведеться фахівцями-філологами.

На базі школи для вчителів початкових класів району було проведено семінар на тему: “Національне виховання в початковій школі”.

З метою розширення сфери вживання української мови в 5-11 класах ряд предметів – історія України, географія України, Оповідання про історію Києва, українознавство, а також факультативи “Ділове мовлення”, “Культура мови та стилістика” в 10-11 класах, “Цікава граматики” в 5-7 класах – ведуться українською мовою.

Отже, з метою створення в школі україномовного середовища значна увага приділяється розширенню сфери вживання української мови, забезпеченню плекання духовного світу учнів засобами рідної мови.

Більшість учнів школи – українці, чий батьки, діди й прадіди жили на цій землі. Українську мову сприймають як рідну і старанно її вивчають. Щороку в початковій школі відбуваються свята рідної мови. Вони проходять на високому естетичному, емоційному рівнях. Діти виконують пісні, танці, інсценують казки. На цих святах завжди присутні бать-

ки, які часто не лише глядачі, а й активні їх учасники. Учні 3-7 класів із задоволенням готують вистави “Лісова школа”, “Котигорошко”, 8-10 — “Конотопська відьма”, “Наталка Полтавка”. Тож не випадково інтерес до театральної діяльності проявився ще у шкільні роки у відомої артистки театру ім. Франка Тетяни Олексенко (знялась у телесеріалі за творами О.Кобилянської “Царівна”) та режисера — володаря призу “Пектораль” — Олега Ліпчина.

У класних колективах систематично проводяться бесіди, спрямовані на усвідомлення учнями свого місця в житті, необхідності жити для Вітчизни, бути їй відданим. Діти багато подорожують, вивчаючи історію і сьогодення Батьківщини. Карпати й Крим, Львів і Чернігів, Умань і Біла Церква, Переяслав-Хмельницький і Вінниця — ось тільки кілька місць і міст, де побували учні в останні роки. Відвідують діти музеї та театри Києва, бувають на виставках та екскурсіях по місту. Традиційними стали свята рідної мови, Шевченківські дні, літературні ранки та зустрічі з письменниками, а в минулому році започатковано нове свято “Ми в Україні дружно живемо”.

Отже, як бачимо, порада Григорія Сковороди “Пізнай свій народ і себе в ньому” є однією з найважливіших настанов у роботі з учнями.

Про певні успіхи у вихованні громадянськості свідчить активна участь дітей в акціях “Від серця до серця” — допомога дітям, що постраждали від повені в Закарпатті, піклування про ветеранів, шефська допомога

дитячому будинку “Малятко”, участь у трудовому загоні старшокласників, робота Ради старшокласників, проведення Дня самоуправління, а також їх бажання висловити свої думки з найактуальніших проблем сьогодення широко, безпосередньо, як це виявилось під час участі старшокласників у конкурсах “Якби я був Президентом” та “Творення держави — справа кожного з нас”. Роботи більшості старшокласників свідчать про небайдужість до того, що відбувається у нас у країні, про розуміння найважливіших подій, про намагання розв’язати найпекучіші проблеми і, що найголовніше, про вже сформоване в більшості з них почуття громадянськості, віри в Майбутнє своєї України, бажання взяти участь у його будівництві. “Перш за все у країні має існувати чітка законодавча база, а щоб цього досягнути, треба обрати гідний уряд. Цей уряд має складатися з молодих, енергійних, розумних людей, що дійсно прагнуть змінити ситуацію у країні на краще. Вони повинні бути справжніми патріотами, що знають і відчувають свою відповідальність за свій народ, за свою землю, за свої звичаї і традиції...” (Олена Кальченко).

Наші учні щороку беруть участь у районних олімпіадах з української мови та літератури і завжди 8-10 з них займають призові місця, а деякі стають учасниками міських.

У День народження школи кращим знавцем української мови — старшокласником — вручається Шевченківська стипендія.

Школа пишається тим, що жодному з випускників

**Порада
Григорія
Сковороди
“Пізнай свій
народ і себе
в ньому” є
однією з най-
важливіших
настанов у
роботі
з учнями**

не став на заваді екзамен з української мови у вузі. Багато колишніх наших випускників – викладачі університетів та інститутів – читають лекції українською мовою. Міністр фінансів Ігор Мітюков одразу заговорив на телебаченні українською, йому не доводилось її вивчати, як деяким членам уряду та політикам. Українська поетеса Світлана Йовенко теж наша випускниця. І години, відведені на вивчення літератури рідного краю, ми використовуємо для знайомства із її поезією. Серед наших випускників – журналісти, ведучі телепрограм, актори, політики-депутати, є навіть викладачі української мови та літератури в школі.

Нас глибоко турбує доля наших випускників, що стають студентами київських вузів: чи достатньо володіють вони українською мовою, щоб навчатись. Але ось що пише студентка Київського Національного університету ім. Т.Г.Шевченка Столярова Ганна:

“Зрозуміло, що я хвилювалася з приводу того, чи добре я володію українською мовою, щоб навчатися в Національному університеті, адже я – випускниця російськомовної школи.

Перші дні навчання розвіяли мої сумніви і хвилювання. Майже ніякого дискомфорту я не відчула. Перехід на українську не був для мене складним, під час спілкування я вже навіть мислила по-українськи.

Міцні знання з української мови, отримані в школі, допомагали мені відчувати себе впевненою під час практичних та семінарсь-

ких занять.

Я ще раз переконалась, що я не втратила, а придбала, закінчивши 57-му школу, оволодівши українською, російською, англійською мовами.

Дякую досвідченим і вимогливим вчителям моєї рідної 57-ї школи.

Доземний Вам уклін, Майе Іванівно!”

Великою радістю для кожного з членів колективу школи в цьому навчальному році була перемога вчительки української мови та літератури Іванової Олени Миколаївни в районному конкурсі “Вчитель року”, яка стала також дипломантом міського конкурсу.

Однак, на жаль, незважаючи на зусилля педагогічного колективу і кафедри україністики зокрема, на останній педадрі, присвяченій питанню використання українськомовних матеріалів на уроках хімії, біології, фізики, математики, англійської мови та інших предметів, з’ясувалось (було проведено анкетування), що окремі учні своє майбутнє не пов’язують з Україною, а мріють про закордон.

Це змушує нас замислитись над тим, як знайти стежину до сердець цих дітей, щоб ненасильницьки, ненав’язливо переконати їх, що “той, хто зневажливо ставиться до рідної мови, не може й сам викликати поваги до себе”, як писав Олесь Гончар.

Хочеться вірити, що наші зусилля не минуть марно, а змінять ставлення багатьох до української мови, яка стане потрібною і престижною для всіх.

Олена ІВАНОВА,
переможець
районного
конкурсу
«Вчитель року»

ОСВІТА

ЗАРУБІЖЖЯ

*Український гуманітарний ліцей
і світове українство*

ПРОЕКТ

Закордонна українська школа

СУЧАСНИЙ СТАН

Сьогодні за кордоном діють понад 100 українських навчальних закладів. Більшість з них мають статус недільних.

В останні роки зріс інтерес українців за кордоном до вивчення української або рідної мови, історико-культурних традицій. Про намір відкрити національні школи заявили українські громади Болгарії, Греції, Куби, Росії. Українське закордонне шкільництво потребує належної уваги і підтримки Української держави.

Нагальна потреба часу – вивчення та узагальнення стану української освіти за кордоном, вироблення спільних засад становлення й розвитку національної освіти в українській діаспорі, забезпечення співпраці з закордонним українством на засадах нової стратегії.

З метою створення належних умов для задоволення національно-культурних і мовних потреб українців, які проживають за межами України, в 1999р. Головне управління освіти і науки уклало угоду про співробітництво з товари-

вом «Україна – Світ» і взяло під свою опіку 52 школи української діаспори.

Співробітництво передбачає налагодження безпосередніх зв'язків між київськими закладами освіти і навчальними закладами української діаспори, надання їм допомоги в забезпеченні підручниками, методичною літературою, навчальними програмами; обмін педагогами й учнями; проведення спільних науково-практичних конференцій, семінарів; організацію літнього відпочинку школярів.

Згідно з угодами співпрацюють з партнерами 32 київські школи, іншим українським школам за кордоном періодично надається різноманітна допомога.

Робота щодо налагодження співробітництва між загальноосвітніми навчальними закладами Києва та української діаспори триває.

МЕТА ПРОЕКТУ

- підтримати становлення і розвиток української школи за кордоном;
- налагодити безпосередні зв'язки та укласти угоди про співробітництво між навчальними закладами Києва і закордонними українськими школами,
- сприяти відкриттю українськомовних навчальних закладів.

Фінансування проекту за рахунок коштів міського бюджету, виділених на галузь "Освіта"

Рік	Сума, тис. грн.
2001	-
2002	350.0
2003	320.0
2004	320.0
2005	420.0
ВСЬОГО	1410.0

УКРАЇНСЬКИЙ ГУМАНІТАРНИЙ ЛІЦЕЙ І СВІТОВЕ УКРАЇНСТВО

Освіта
зарубіжжя

Столична освіта. Закордонна Українська школа.

Глибокий, безмежний і позачасовий Український світ. Сучасний Український світ – це Україна в усіх часово-просторових параметрах її існування й поступу, а українство – це світовий феномен, який охоплює не лише українців у межах їх етнічних територій сучасної Української держави, але й понад двадцять мільйонів етноукраїнців, які живуть у 64 країнах планети, творячи там унікальну, неповторну українську культуру, визнаючи свою духовну і кровну спорідненість та ідентичність із рідним Іриєм – святою українською землею. І все це – народ з тисячолітніми традиціями. Народ добрий і гуманний, мудрий і щирий. Народ, що витіснений, як бачимо, мільйонами за межі Вітчизни, але і в Австралії, Бразилії, Канаді, Росії, США талановито розвивав і розвиває не тільки сільське господарство, та промислове виробництво, а й освіту, фундаментальні науки, наукові технології, мистецтво, демократично-правові норми співробітництва.

Українство – феномен космічно-світовий. Без нього немислима як цілісність,

так і духовно-гуманістична сутність людства, його прогрес.

Утвердження Незалежності, суверенності України ознаменувало нову сторінку у справі єднання і консолідації всього українства навколо спільної мети – відродження величі України, визначення її долі, перспективи розвитку та державно-культурного зростання. Сучасні громадяни України та етнічні українці у світі відчувають взаємну відповідальність за подальший розвиток і становлення України як європейської цивілізованої, демократичної і гуманістичної держави. Від того, якою буде доля України, багато залежить, якою будуть роль та доля Європи, інших континентів.

Чи замислюємося ми, сучасні українці, над тим, що маємо завдячувати тій частині українців, що не лише зуміла зберегти себе фізично і духовно, а й довела незнищенність українського духу, створивши 14 тисяч шкіл, бібліотек, храмів, наукових кафедр, інститутів, університетів, академій на планеті Земля.

Ганна САЗОНЕНКО

Директор Українського гуманітарного ліцею Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Заслужений учитель України, кандидат педагогічних наук

Доленосними стали науково-освітні інституції, створені політичною еміграцією 20-х і 40-х років у Польщі та Чехії, Німеччині й Бельгії, Канаді, США, Великій Британії, Аргентині, Бразилії, Китаю. Саме вони підготували “Енциклопедію українознавства”, пропагували й підтримували честь справжньої України, видали силами УВАН, НТШ, Українського Вільного Університету, інститутів українознавчих студій в Едмонтоні і Гарварді сотні видань, тисячі художніх творів, які, як твори В.Винниченка, О.Олеся, Є.Маланюка, І.Багряного, Ю.Клена, В.Барки, розкривали світові правду про етногенез та історію українців, явили світові образ свідомих лицарів українського духу.

кож у світовому просторі? Яка роль освітніх закладів сучасної України в розвитку національної ідеї? Як активізувати освітню і наукову співпрацю між Україною й українцями діаспори?

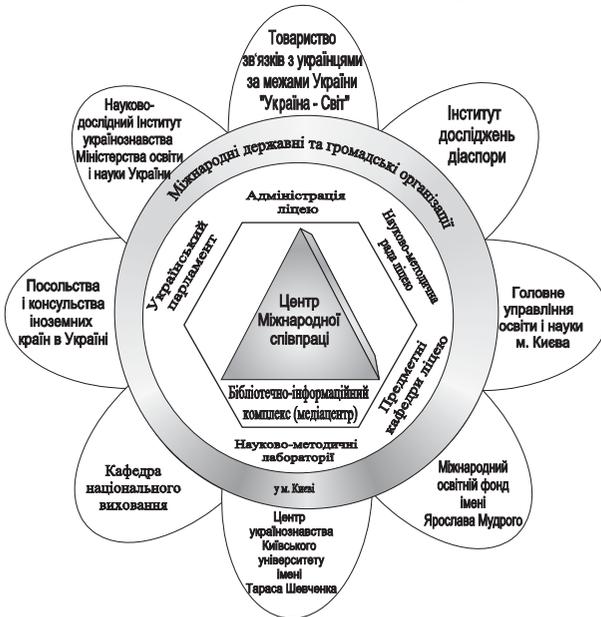
Ці та інші питання ставимо в Українському гуманітарному ліцеї Київського університету імені Тараса Шевченка. Бо ліцей планувався не просто як гуманітарний, а як Український, що визначає принцип і філософію – українознавство (що є фундаментом, філософсько-методологічною основою, найважливішим засобом та джерелом формування характерів громадян Української держави, Всесвіту і Людства) та Національний (що відповідає природній сутності, інтересам, історичній долі та місії, природній мові, культурі, психіці української нації).

Схема 1
Структура центру
Міжнародної
співпраці

Як запобігти асиміляції українців у межах етнічної, материкової України, а та-

Наш заклад має свою специфіку функціонування і життєдіяльності. Ліцей став спадкоємцем великих українських традицій у системі науки, культури, педагогіки, започаткованої ще в надрах Києво-руської держави, а також закладом, що в умовах національного, державного, духовного відродження України враховує зарубіжний досвід інноваційної освіти.

Оскільки ліцей визначив власну високу місію – плекання національної еліти, людей із державним рівнем мислення, високоінтелектуальних, високодуховних, відповідальних за власну

долю і долю України громадян, це вимагало створення особливого освітнього середовища, яке б інтегрувало, об'єднувало зусилля учнів і вчителів ліцею, родини й громадськості – державотворців і політиків, учених і митців як України, так і світового українства.

Ліцей розташований у центрі столиці й має унікальну можливість залучати до співпраці культурно-мистецьку еліту та громадськість Києва, численних поважних гостей далекого і близького зарубіжжя.

Тому одним із стратегічних напрямків діяльності ліцею є міжнародне співробітництво. З цією метою в Українському гуманітарному ліцеї було створено Центр міжнародного співробітництва. Основна мета центру – поглиблення міжнародних зв'язків ліцею, вивчення сучасних освітніх технологій, менеджменту, співпраця з українською діаспорою, налагодження партнерських дружніх взаємин з українськими освітніми закладами світу.

Структурними складовими Центру міжнародної співпраці стали: лабораторія українознавства, кафедра іноземної філології та бібліотечно-інформаційний комплекс (медіацентр), які узгоджують та координують свою діяльність з усіма науково-методичними ланками навчально-виховного комплексу ліцею (Схема 1).

Лабораторія українознавства має на меті:

- брати участь у міжнародних українознавчих конференціях, семінарах, практикумах з метою поглиблення наукових знань про Україну та світове українство;
- налагоджувати зв'язки з міжнародними державними і громадськими інституціями з метою встановлення тісних культурно-освітніх, націо-

ЛИСТ-ПОДЯКА РОДИНІ ГОЯНІВ ІЗ АВСТРАЛІЇ

Вельмишановні пані Маріє і пане Михайле Гояни!

Спасибі Вам за гідний приклад національної відданості та небайдужого ставлення до сучасного культурно-освітнього зміцнення Української держави.

Ми сердечно вдячні Вам за роки співпраці з нашим навчальним закладом, за ініціативу і втілення у життя Вашої благодійної родинної акції “Українську книжку – українським дітям”.

Цього року до фондів нашої бібліотеки надійшла в подарунок від Вашої родини необхідна навчальна література для учнів 9-11 класів; збагатилась скарбниця художньої і публіцистичної літератури, серед якої можна визначити книги Є.Гуцала “Діти Чорнобиля” (Київ, 1995), О. Кобилянської “Людина” (Київ, 2001), І Котляревського “Єнеїда” (Київ, 2001), М.Слабошпицького “Українські меценати” (Київ, 2001), Я. Гояна “Присвята. Есе.” (Київ, 2000), “Історія криз віки. Збірник статей” та ряд інших; цінні видання, які допомагають учням пізнати сучасне життя світового українства – “Українці Австралії. Енциклопедичний довідник.” (Сідней, 2001), “Українознавчі студії Австралії”.

Ваше жертвоне сподвижницьке життя є прикладом діяльнійшої любові до рідної землі. Спасибі Вам, що у цей складний період життя України Ви всіляко підтримуєте сьогочасне і майбутнє нашої держави, даруючи дітям багатющі джерела мудрості, пізнання, любові.

*З любов'ю і вдячністю ліцейна родина
Українського гуманітарного ліцею Київського
університету імені Тараса Шевченка*

З ЛИСТУВАННЯ ЛІЦЕЇСТІВ ІЗ ПРОФЕСОРОМ С. КАРАВАНСЬКИМ

“Нещодавно в ліцеї відбувся вечір, присвячений 25-річчю Української Гельсінської групи.

Перед нами портрети О. Тихого, Ю. Литвина, В. Марченка, В. Стуса, П. Григоренка, О. Мешко, М. Руденка, Н. Строкатої-Караванської, В. Чорновола та інших – портрети тих небагатьох людей, які боролися за Україну, за наш народ та його мову, за націю та культуру, за право на незалежність. На жаль, багатьох із цих мужніх людей вже немає з нами. Вони не можуть сказати виболені слова про Україну, висловити свою думку, але ж вони все одно в наших серцях та душах.

Україна незалежна, але... нічого в жаданому напрямку не відбувається. Скрізь знову лунає російська мова, або цей, так званий “суржик”, мішанина мов, яку просто нестерпно чути, навіть гірше ніж саму по собі гарну російську мову. Це принижує гідність українців, зрештою, опускає нашу мову до якогось примітивного рівня, втоптує її в болото. Невже учасники Української гельсінської групи даремно мучились, втрачали половину життя в тюрмах та засланнях за цю мову, за права нації? ..”

Ткаченко Дана, учениця 21-ї філологічної групи ліцею.

“Доброго дня пане Святославе! Ви просили сказати про ідеал української жінки. Цієї зими я відкрила для себе постать видатної української жінки Марії Башкирцевої. Вона постала переді мною зі сторінок роману Михайла Слабошпицького.

Марія Башкирцева – особистість обдарована в усьому. Поціновувачі мистецтва щонайперше знають її як художницю. Картини Башкирцевої є в музеях Ніцци, Москви, Санкт-Петербурга, Дніпропетровська, Афін. Вона перша слов'янка, чий твори виставлені в Луврі.

Я захоплююсь і вклоняюсь її титанічній працездатності, непоборній любові до високого мистецтва і служіння йому. Глибокий самоаналіз і постійне відчуття власної недосконалості, невтомне заняття самоосвітою – ось визначальні риси її характеру. Грандіозна сила духу і внутрішня боротьба допомагали їй стати особистістю і не злитися із загалом. Марія постійно працювала над собою, досягала з космічною швидкістю того, до чого інші йшли роками. На жаль, М. Башкирцева прожила неповні 24 роки. Якби її життєвий шлях не був таким коротким, можливо, вона б досягла космічних висот.

Мамченкова Оксана, учениця 21-ї філологічної групи ліцею

нально-педагогічних взаємин з представниками української діаспори;

- вивчати зарубіжний досвід викладання українознавства в цілодобових та недільних українськознавчих школах за кордоном.

Кафедра іноземної філології забезпечує:

- зв'язок з іноземними посольствами і консульствами в Україні з метою дослідження суспільно-політичних і культурно-освітніх процесів і явищ у світі;
- зустрічі та співпрацю з громадянами США, Франції, Німеччини, Польщі та інших країн з метою вдосконалення мовленнєвих навичок ліцеїстів та залучення їх до пізнання культури народів світу;
- координацію співпраці з освітніми закладами м. Києва, які є асоційованими членами шкіл ЮНЕСКО (участь у спільних акціях, зустрічах, семінарах, що проводяться під егідою ЮНЕСКО);
- вивчення міжнародного досвіду освітнього менеджменту та запровадження інноваційних освітніх технологій.

Бібліотечно-інформаційний комплекс сприяє:

- забезпеченню інформаційної наукової бази даних про життя, побут, культурний і освітній розвиток українців за

кордоном;

- популяризації знань про діяльність Українського гуманітарного ліцею як в Україні, так і за кордоном;
- забезпеченню через Internet інформації про ліцей, листування учнів тощо.

Окреслимо найважливіші віхи співпраці з українською діаспорою.

Перші кроки становлення ліцею були тісно пов'язані з українською діаспорою США, Канади, Німеччини, і дотепер вони розвиваються і зміцнюються.

Для перших ліцеїстів 1991 року історія України починалася з лекцій професора Ратгерського університету Тараса Гунчака, професора Гарвардського університету Юрка Гаєцького; вони і зараз радо слухають їх. А поетика експресивності в живописі Емми Андієвської (Німеччина) і досьогодні в пам'яті випускників ліцею. Такі дивні, часом незрозумілі малярські роботи Емми Андієвської дихають загадковістю, таємничою глибиною, народжують нові враження та емоції в душах дітей. Ліцеїсти і сьогодні мають можливість познайомитися з художніми творами цієї геніальної жінки в картинній галереї нашого закладу.

З 1999 року Український гуманітарний ліцей Київського університету імені Тараса Шевченка став асоційованим членом шкіл ЮНЕСКО. Проект співпраці асоційованих шкіл

ЮНЕСКО передбачає утвердження проголошених ЮНЕСКО ідеалів миру, прав людини і взаємопорозуміння між народами через систему освіти. У рамках співробітництва в колі шкіл ЮНЕСКО ліцей розробив і впровадив проект "Українське бароко", який надав можливість учням ознайомитись із зразками європейського бароко, Києва, Львова, відвідати Санкт-Петербург, збагатити себе витонченістю, унікальністю, красою, неповторністю барокової культури.

Важливим у міжнародній діяльності ліцею є ділове співпартнерство з Шкільною радою США і Канади, що діє при Українському конгресовому комітеті Америки та координує навчання цілодобових і суботніх шкіл.

Професор Євген Федоренко — голова Шкільної ради США і Канади — є членом Піклувальної ради ліцею. За його ініціативи в ліцеї започатковано стипендію Шкільної ради, яка призначається за активну участь у розбудові держави та національне виховання молоді (для учителів); для учнів головними критеріями є: високий рівень

“Дорогі мої кореспондентки!

Насамперед хочу подякувати вам за те, що ви відгукнулись на мою пропозицію. Гадаю, що обмін думками буде корисний для обох сторін. Дуже приємно було усвідомити, що нове покоління майбутніх філологів успадкувало найкращі традиції цієї людської професії. Філологічні факультети минулого завжди були осередками передової молоді. Філолог — це свободолюб і, очевидно, разом і правдолюб.

Такими були найкращі філологи колись, такими мають бути і тепер. Це видно з тих ідеалів, які вам найбільше імпонують: Жанна Д'Арк, принцеса Діана, Юлія Тимошенко, Маргарет Тетчер, Гіларі Клінтон...

З повагою
С.Караванський»

національної свідомості, громадянськість, життєва позиція Українця. Першими стипендіатами стали директор ліцею Г.С.Сазоненко, учитель української мови В.Ф. Чукіна та Урсуленко Ксенія, учениця 31-ї групи.

Журнал “Рідна школа”, що надходить до книгозбірні ліцею з Нью-Йорка, допомагає учням і вчителям у пізнанні сторінок історії, культури і мистецтва українців, наприклад, такі статті, як “Історичні уроки української революції”, “Симон Петлюра”, “Проблема українського правопису”, що обговорюються в колі педагогів і учнів ліцею. Щорічно фонди нашої книгозбірні збагачуються необхідною художньою, публіцистичною і науковою літературою, яка допомагає вивченню спадщини українців світу в галузі українознавства і не лише завдяки видавничому центру Нью-Йорку, а й фонду Михайла та Марії Гоянів (Австралія).

Ліцей підтримує дружні

партнерські зв'язки з навчальними закладами української діаспори: Ризькою українською школою (директор –Лідія Кравченко),Українським загально-освітнім ліцеєм у Гурові Іловецькому (директор – Мирон Сич), Українським ліцеєм у Лігниці (директор – Б.Гнатюк), Академічною гімназією Санкт-Петербурга, де і цього року відбудеться конференція за участю педагогів і школярів, метою якої є: удосконалення та розвиток системи довузівської освіти в Росії, сприяння втіленню в освітній процес середньої школи сучасних освітніх та інформаційних технологій, обмін досвідом та налагодження контактів між викладачами середньої та вищої школи Росії, що працюють з обдарованими дітьми; знайомство з дослідницькими роботами школярів, обговорення питань організації шкільної наукової роботи. Ми ж плануємо обмінятися досвідом із колегами за темою “Інформаційне освітнє середовище системи відкритої освіти для гуманітарно обдарованих дітей” (березень 2002 р.).

У рамках такої культурно-освітньої співпраці учні ліцею відвідали Ригу. У свою чергу учні Ризької української середньої школи побували в столиці України, відвідали національні театри та музеї, знайшли нових друзів на своїй Прабатьківщині. Учителі ж ліцею як

На прийомі у
Президента
України — Леоніда
Кучми

справжні колеги організують семінар для вчителів і учнів Ризької школи з української мови, культури, історії. З цією місією вони завітають до Риги навесні 2002 року.

Ліцей спільно з Інститутом українознавства (директор – П. П. Кононенко, академік АН ВШ України) за підтримки Міжнародного фонду “Відродження” у 1997 році став ініціатором проведення Всеукраїнського конкурсу молодих творчих талантів “Моя земля – Україна”, який щорічно відбувається в “Артеці” й згуртовує тисячі молодих українських сердець. Цей конкурс з 2000 року, набувши статусу міжнародного, надав багатьом українським дітям можливість побачити рідну Батьківщину, отримати нові незабутні враження і познайомитися з новими добрими друзями. Для ліцеїстів, які там перебували, Артек уособлює теплі спогади про молодіжні вечори, українську пісню, став святом надії на майбутнє зростання і перспективи розвою української нації.

Учні ліцею підтримують тісні зв'язки з українською інтелігенцією за кордоном. Вони не лише вивчають спадщину українських науковців-емігрантів (І.Огієнка, Ю.Шевельова, Ю. Бойка, О. Субтельного, Т. Гунчака та інших), але й започаткували електронне листування з Станіславом Караванським – відомим українським мовознавцем,

учасником Українського правозахисного руху, що в умовах радянської України і в наш час не словом, а ділом виступає проти колонізаторської політики Росії, русифікації та етноциду українців.

Учні 21 філологічної групи ведуть ширий діалог з науковцем, висловлюють власні погляди на актуальні питання життя, суспільно-політичну думку, ідеали та авторитети молоді сучасної України.

Для українців світу немає кордонів, черговий третій Форум 2001 року засвідчує це. Традиційною є участь співробітників ліцею на секціях з темами: “Перспективні освітні технології” (Г.С. Сазоненко), “Управління науковим пошуком ліцеїстів” (І.А. Колодюк). Висловлені пропозиції про необхідність створення дієвого Центру для молоді, який об'єднає навколо Українського гуманітарного ліцею старшокласників діаспори з літніми таборами, тренінгами, фестивалями, конкурсами. Це не лише мрії, це – необхідність.

Ми, українці, повинні усвідомлювати свою історичну місію. Бо ж Великий Кобзар писав:

Прочитайте знову

Тую славу...

Все розберіть...

та спитайте

Тоді себе: що ми?

Чиї сини? Яких батьків?

Для українців світу немає кордонів

**Причиною
бідності
часто
є чесність**

Курций

ЕКОНОМІКА

ШКОЛИ

*Навчальні заклади нового типу —
потреба часу*

**ЕКОНОМІКА
ШКОЛИ**

ПРОЕКТ

Фінансове забезпечення

СУЧАСНИЙ СТАН

Фінансування програми «Столична освіта 2001-2005 рр.» здійснюється переважно за рахунок коштів міського та районних бюджетів при залученні коштів спеціального фонду.

Бюджет освіти на 2001 рік затверджено в сумі **388,7** млн. грн., що на **60,6** млн. грн. більше, ніж у 2000 році.

За останні роки питома вага видатків на фінансування освітніх закладів в бюджеті міста постійно зростає: 1996 р. – **17%**; 1997 р. – **20,5%**; 1998 р. – **21%**; 1999 р. – **21,6%**; 2000 р. – **21,7%**, 2001 р. – **21,8%**.

Бюджетним фінансуванням забезпечені в повному обсязі видатки на:

- заробітну плату працівників освіти;
- нарахування на заробітну плату;
- проведення розрахунків за поточне споживання енергоносіїв установами та закладами освіти;
- харчування вихованців дошкільних та інтернатних закладів.

Починаючи з 2000 року, в бюджеті міста Києва передбачається

поетапна реалізація окремих положень статті 57 Закону України «Про освіту». Так у 2000 році педагогічним працівникам була надана щорічна грошова винагорода в розмірі до одного посадового окладу (ставки заробітної плати) за сумлінну працю, зразкове виконання службових обов'язків.

У 2001 році розпочато виплату надбавки за вислугу років педагогічним працівникам навчальних закладів і установ освіти в обсязі 50 відсотків до розмірів, визначених абзацом восьмим частини першої статті 57 Закону України «Про освіту», виплачено матеріальну допомогу на оздоровлення педагогічним працівникам в розмірі місячного посадового окладу (ставки заробітної плати) при наданні відпустки, виплачено грошову винагороду педагогічним працівникам за сумлінну працю і зразкове виконання службових обов'язків у розмірі до одного посадового окладу (ставки заробітної плати).

Фінансування розвитку матеріально-технічної бази навчальних закладів та установ освіти міста, ремонт і реконструкція обладнання здійснюється за рахунок місцевого бюджету при залученні спеціальних коштів

Фінансування проекту за рахунок коштів міського бюджету, виділених на галузь «Освіта»

Рік	Сума, тис. грн.
2001	52696.6
2002	122257.3
2003	113512.2
2004	87740.0
2005	71662.5
ВСЬОГО	447868.6

та інших позабюджетних коштів.

Перелік управлінь Київської міської державної адміністрації, які можуть сприяти в реалізації окремих проектів програми:

- Головне фінансове управління;
- Головне управління охорони здоров'я;
- Головне управління культури і мистецтв;
- Управління у справах сім'ї та молоді;
- Управління по фізичній культурі і спорту;
- Служба у справах неповнолітніх;
- Соціальна служба для молоді;
- Головне управління преси та інформації;
- Управління праці та соціального захисту населення.

Фінансування 30% проектів (таких 9) потребують участі інших галузей бюджетної сфери, які залучені до розгляду проекту.

Розвиток матеріально-технічної бази освіти, передбачений у 6 проектах програми, потребує щорічно збільшення капітальних видатків в 5-6 разів порівняно з бюджетом 2001 року.

Рішення про фінансування конкретних проектів програми необхідно буде приймати при затвердженні проекту бюджету міста Києва.

У цілому програма «Столична освіта 2001-2005 рр.» може бути виконана в повному обсязі при щорічному виділенні бюджетних коштів на загальноміські програми в розмірі не менше **60,0 млн. грн.**

БЮДЖЕТ ОСВІТИ В М. КИЄВІ

Починаючи з 1 січня 2001 року, керівникам загальноосвітніх навчальних закладів встановлено надбавку за високі творчі та виробничі досягнення в розмірі 50 відсотків посадового окладу.

У місті Києві на виконання ст. 57 Закону України «Про освіту» направлено **12,4 млн. грн.**, що дало змогу виплатити грошову винагороду та матеріальну допомогу на оздоровлення педагогічним працівникам і щомісячно платити надбавку за вислугу років.

Крім того, за високі виробничі досягнення в праці виплачувалась премія за рахунок преміального фонду та економії фонду заробітної плати.

У міському бюджеті на 2001 рік передбачались кошти на фінансування цільових загальноміських програм. На їх виконання використано **43 млн. грн.** Придбано 145 комп'ютерних класів, близько 1 тис. класів забезпечено комплексними учнівськими меблями на суму **3 млн. грн.**

Київською міською державною адміністрацією виділялись кошти на вирішення нагальних проблем галузі, а саме:

- дотації на харчування дітям-сиротам, які навчаються в професійно-технічних училищах міста, на загальну суму – **459,1 тис. грн.**;
  - матеріальну допомогу дітям-сиротам професійно-технічних училищ першого курсу навчання в кількості 197 чоловік на суму **12,0 тис. грн.**;
  - забезпечення шкільною формою дітей-сиріт, дітей, які залишились без піклування батьків, дітей з малозабезпечених сімей – **315,0 тис. грн.**;
  - придбання спеціальної апаратури школам-інтернатам для забезпечення належних умов навчання та виховання дітей-інвалідів слуху і зору – **200,0 тис. грн.**
- Бюджет освіти на 2002 рік передбачає **465,2 млн. грн.**, що на **76,5 млн. грн.** більше ніж у 2001 році. Цей обсяг бюджету дасть можливість забезпечити першочергові потреби навчальних закладів та фінансування загальноміських програм галузі.

Фонд заробітної плати у галузі «освіта» в 2002 році збільшено в порівнянні з 2001 роком на 23,1%.

У фонд оплати праці враховано діючі з 1 вересня 2001 року посадові оклади (ставки заробітної плати), преміальний фонд в розмірі 5% та виплати на реалізацію положень ст.57 Закону України «Про освіту», а саме:

- виплата педагогічним працівникам навчальних закладів надбавок за вислугу років у діючому обсязі до 1 вересня 2002 року і в повному обсязі, як передбачено статтею 57 Закону України «Про освіту» з 1 вересня 2002 року;
- виплата допомоги на оздоровлення педагогічним працівникам при наданні щорічної відпустки в розмірі місячного посадового окладу;
- щорічна грошова винагорода педагогічним працівникам за сумлінну працю і зразкове виконання службових обов'язків у розмірі місячного посадового окладу (ставки заробітної плати).

Середня заробітна працівників освіти в м. Києві складала в 2001 році – **225 грн.** при середній в Україні – **204 грн.** Середня заробітна плата педагогічних працівників склала **261 грн.**, що на **49,3%** більше, ніж у 2000 році.

**Економіка
школи**

НАВЧАЛЬНІ ЗАКЛАДИ НОВОГО ТИПУ – ПОТРЕБА ЧАСУ

Столична освіта. Фінансове забезпечення.

Життя не стоїть на місці. Змінюється світ, і змінюємось ми. І це є чи не найголовнішою рисою нашого життя. Зміни в суспільстві, в державі потребують і змін в освіті. І широка громадськість має усвідомити, що в країні, яка знаходиться в процесі переходу до ринкової економіки, природним є й перехід системи освіти, як конкретної соціальної галузі, до ринку. А це означає насамперед, що система освіти має й може запропонувати широкий спектр освітніх послуг, які можуть задовольнити потреби та інтереси найрізноманітніших соціальних груп населення та створити умови для “потенційних клієнтів” освітніх організацій для свідомого вибору цих послуг. Адже ознакою будь-якого цивілізованого суспільства є перш за все можливість вибору тих чи інших послуг, видів діяльності тощо.

Ліцей №100 “Поділ” знаходиться в історичній і сучасній центральній частині столиці України. Та не лише зручне місцерозташування навчального закладу

визначає його долю. Суть кожної школи – це педагогічний колектив. У ліцеї працює 120 високоосвічених педагогів, із них:

- 2 заслужені учителі України;
- 4 кандидати наук;
- 43 учителі-методисти;
- 21 старший учитель;
- 42 педагоги, нагороджені знаком “Відмінник освіти України”;
- 13 педагогів є лауреатами конкурсу “Вчитель року”;
- 90 педагогів мають вищу категорію.

Закономірно, що педагоги такої високої кваліфікації потребують і відповідної заробітної платні за свою працю. Це прекрасно розуміла й адміністрація ліцею, і батьки учнів. Саме батьки школярів звернулися з проханням до адміністрації створити в ліцеї Благодійний фонд.

Дозвіл на створення і діяльність Благодійного фонду був отриманий спочатку в районній, а згодом і в міській державних адміністраціях у 1999 році. Благодійний фонд, членами якого є батьки учнів та спонсори, забезпечує складний процес життєдіяльності ліцею. Очолоює фонд директор ліцею.

**Наталія
ШЕВЧУК**

Директор ліцею
“Поділ” № 100,
Заслужений
працівник освіти
України

Кошти фонду використовуються на оплату додаткових спецкурсів – це 27 факультативів, що забезпечують освіту понад державний мінімум, та 35 різноманітних гуртків, секцій, студій, що сприяють розкриттю таланту і створюють ситуації успіху і для дитини, і для педагогів.

Під особливу опікою фонду знаходяться талановиті учні-переможці та лауреати районних, міських та республіканських олімпіад, конкурсів-захистів МАН. Ці діти отримують безкоштовні путівки на літнє оздоровлення у Форосі (Крим). Щорічно за підсумками олімпіад та конкурсів-захистів МАН талановиті учні та вчителі отримують премії.

Фонд не залишає поза увагою і учнів-сиріт, напівсиріт, дітей з малозабезпечених родин, яким надається безкоштовне харчування та стипендія.

Велику увагу фонд приділяє розвитку матеріальної бази. Будівлі – понад 200 років, і при цьому вона має сучасний вигляд. А вдається це тому, що кожного року за рахунок коштів Благодійного фонду проводиться комплексний ремонт, впорядковується вся будівля ліцею. Так було відремонтовано й оновлено підвальне приміщення, фундамент, дах, спортивні зали, їдальню, створено галерею ексклюзивних кабінетів. При цьому варто вказати на такий цікавий факт: напередодні ремонту, перед

літніми канікулами, адміністрація бере кредит на су-

му 250- 300 тисяч гривень, а потім, зробивши ремонт, звітує перед Наглядовою радою, батьками і отримує кошти на погашення боргу. Тобто батьки і учні у вересні кожного навчального року бачать, наскільки кращою стала їх школа, і стало звичним, що школярі називають ліцеї «другим рідним домом». Затишок у ліцеї створюють не лише гарно оформлені стіни, а й сучасні зручні шкільні меблі, технічне обладнання навчальних кабінетів.

Ідальня ліцею відокремлена від тресту ідалень району і обслуговується дочірнім підприємством ліцею “Підліток –2”, налічує понад 30 співробітників. Працівники ідальні забезпечують гарячим харчуванням (сніданок, обід) 1200 учнів і 120 співробітників ліцею.

Створення підприємства “Підліток” дало можливість мати свою бухгалтерію, яка здійснює всі фінансові операції в ліцеї. Діяльність благодійного фонду та підприємства “Підліток” забезпечили можливість всім

співробітникам ліцею мати щомісячну благодійну допомогу та безкоштовний літній відпочинок.

Здійснюється контроль за розподілом коштів Благодійного фонду. Наглядова рада ліцею, до складу якої входять батьки учнів, які є співробітниками податкової інспекції, правових органів, фінансових структур, завідувачі кафедрами, адміністрація ліцею, співробітники бухгалтерії. Саме така співпраця гарантує юридичну основу для діяльності Благодійного фонду. Очолює Наглядову раду Дягилева Г.М., яка щиро опікується проблемами освіти і освітян.

Реалії сьогодення вимагають від керівника навчального закладу професіоналізму в усіх напрямках діяльності: і в створенні умов для навчання, самовираження і самореалізації особистості учня та вчителя, і в оптимізації управління людьми, і в вирішенні питань фінансово-господарської діяльності навчального закладу. І все це при тому, що не існує певних чітких рекомендацій по кожному з даних напрямків. І, певно, в цьому є свої “плюси” і свої “мінуси”. Кожен колектив, кожен навчальний заклад має право на оригінальність, на авторську діяльність. Можливо, це і є “плюсом” перехідного періоду – відчутти себе вільною людиною і відчутти відповідальність за свою справу.

Засідання
Наглядової ради
проводить
Г.М.Дягилева
(у центрі)

ЩОДЕННИК ДИРЕКТОРА

*Міжнародна виставка
«Сучасна освіта в Україні — 2002»*

*27 професійних клубів працюють
для керівників шкіл*

Результати конкурсу за 2001 рік

Щоденник
директора

БУДИНОК, ДЕ ОПІКУЮТЬСЯ МАЙБУТНІМ

**Наталія
БОЙКО**

Кореспондент журналу
"Директор школи, ліцею,
гімназії"

Кияни добре знають цю величну будову з куполом на вулиці Володимирській — Будинок вчителя. Глибоко символічно, що цей осередок освітянства розмістився поруч із Національним університетом ім. Тараса Шевченка, Президією Національної Академії наук України, Шевченківським музеєм.

Будинок вчителя відомий і шанований в столиці України та за її межами як авторитетний заклад культури, колектив якого веде повсякденну копітку, самовіддану роботу на ниві освіти, просвітництва та духовного відродження, згуртовує навколо себе кращі сили учительства, науковців і діячів культури.

Складна робота керівника навчального закладу, вчителя. Вона потребує високого професіоналізму, творчого підходу до вирішення непростих психолого-педагогічних завдань. Життя змінюється, необхідно чуйно прислухуватися до подиху сучасності. Саме Будинок вчителя покликаний допомогти освітянам у поглибленні та поширенні знань, розповсюдженні передового педагогічного досвіду, впровадженні нових освітніх технологій. Вся його діяльність спрямована на відродження та розбудову української національної школи, підви-

щення статусу української мови як державної, піднесення національної самосвідомості та духовності. В його стінах відбувається той складний і мудрий процес, що забезпечує наступність поколінь.

Консультантами виступають провідні вчені міста, політики, відомі майстри мистецтва і художнього слова. Це дійовий творчий актив Будинку вчителя, організатори та виконавці, доповідачі та ведучі численних тематичних вечорів, "круглих столів", конференцій, пронизаних національною ідеєю.

Робота побудована так, щоб охопити всіх суб'єктів педагогічного процесу.

Для дошкільнят працює школа естетичного виховання "Естет", де малята займаються хореографією, англійською, математикою, вокалом тощо. Створено всі умови, щоб підготувати їх до навчання в школі.

Турбуються тут і про молодших школярів. Організовано підтримку дітям початкових класів, які не встигають засвоїти матеріал. Працює школа писанкарства. З цього приводу згадується вислів великого педагога-майстра В.О.Сухомлинського, який стверджував, що розумова діяльність дитини тісно пов'язана з кінчиками її пальців — розвиваючи їх, ми розвиваємо мислення дитини.

Для учнів середніх і

старших класів проводять заняття з вивчення англійської та німецької мов, працює клуб бального танцю. “Школа соціальної педагогіки” та клуб волонтерів опікуються дітьми та підлітками, які потрапили в скрутне матеріальне становище чи складний психологічний стан.

Для батьків створено клуби “Співуча родина”, “Шанувальники романсу”.

Для керівників освітніх закладів та учительства працюють 27 професійних клубів. Клуб “Майбутній керівник школи” опікується проблемами опанування новими технологіями управлінської діяльності та навчально-виховної роботи, нормативно-правовими основами управління закладом освіти, підвищенням професійної майстерності щодо роботи з педагогічними кадрами школи; “Педагогічна майстерня” запрошує фахівців, бажаючих поповнити свої знання з проблем навчання, виховання і розвитку молодших школярів; клуб “Майстер” пропонує ознайомитися з актуальними проблемами педагогіки, відстояти свою ідею в умовах становлення національної школи, підвищити педагогічну майстерність.

У Будинку вчителя йдуть освітня, батьки, діти, гості міста. Йдуть за покликом душі, серця, йдуть з цікавими думками, бажанням поділитися своїми знаннями і планами. Будинок вчителя став для них рідною домівкою, де вони можуть знайти для себе потрібне і корисне.

У Будинку вчителя від-

буваються найголовніші освітнянські заходи. Якщо обмежитися лише останніми роками, то це і зустрічі – із заслуженими вчителями України, ведучою радіо програми “Педагогічні роздуми”; презентації – освітнянських періодичних видань (“Історія в школі”, “Зарубіжна література”, першого українського жур-

ІСТОРІЯ «БУДИНКУ ВЧИТЕЛЯ»

Будівлю нинішнього Будинку вчителя споруджено коштом учительської громади та меценатів у 1912 році за проектом архітектора Альошина; призначалася вона для Педагогічного музею.

У квітні – серпні 1917 року в Педагогічному музеї проходило засідання, на якому було започатковано Спільку вчителів.

У 1918 році на території Педагогічного музею засідала Центральна Рада, очолювана Михайлом Грушевським. Вона проголосила IV універсал, який поєднав у єдине ціле дві частини України: УНР та ЗУНР.

Після проголошення в Україні Радянської влади на території Педагогічного музею створено музей революції та історії партії, а пізніше – музей В.І.Леніна.

Лише у 1982 році будівлю знову повернули педагогічній спільноті; першим керівником «Будинку вчителя» стала Лариса Федорівна Мельник, яка й очолює його донині.

У 1990 році започатковано творчу спільку вчителів України.

В 1999 році в «Будинку вчителя» відбулася конференція, на якій було створено Міжнародний педагогічний клуб європейських столиць. Його очолив Борис Михайлович Жебровський.

АБОНЕМЕНТ КЛУБУ «МАЙСТЕР»

(науковий консультант – В.Ф.Паламарчук, головний науковий співробітник лабораторії педагогічної прогностики Інституту педагогіки АПН України, доктор педагогічних наук, професор)

Шановні друзі!

Якщо Ви бажаєте ознайомитися з актуальними проблемами педагогіки, відстояти свою ідею в умовах становлення національної школи, підвищити педагогічну майстерність, *запрошуємо Вас до клубу “МАЙСТЕР” на зустрічі з вченими, педагогами.*

Клуб “МАЙСТЕР” – Ваш надійний радник і помічник.

АБОНЕМЕНТ КЛУБУ “МАЙБУТНІЙ КЕРІВНИК ШКОЛИ”

(керівник клубу – Б.М. Жебровський, начальник Головного управління освіти м. Києва)

Дорогі друзі!

Ми сподіваємося, що клуб “Майбутній керівник школи” допоможе Вам опанувати нові технології управлінської діяльності і навчально-виховної роботи, нормативно-правові основи управління закладом освіти, підвищити Вашу професійну майстерність щодо роботи з педагогічними кадрами школи.

Запрошуємо Вас на засідання клубу.

АБОНЕМЕНТ КЛУБУ “ДИРЕКТОР ШКОЛИ”

(керівник клубу – Л.І. Паращенко, директор ліцею бізнесу)

Дорогий друже!

Якщо Ви бажаєте розширити коло друзів, отримати радість від спілкування з однодумцями, поділитися досвідом роботи з питань управлінської діяльності і проблем сучасної школи, *приходьте до клубу “ДИРЕКТОР ШКОЛИ”.*

АБОНЕМЕНТ КЛУБУ “МАЙБУТНІЙ КЕРІВНИК ДОШКІЛЬНОГО ЗАКЛАДУ”

(керівник клубу – М.І. Грицан, заступник начальника Головного управління освіти м. Києва)

Дорогі друзі!

Якщо Ви бажаєте оволодіти інноваційними технологіями дошкільної справи, створити сучасний дошкільний заклад, стати його керівником, *запрошуємо Вас до клубу “Майбутній керівник дошкільного закладу”.*

АБОНЕМЕНТ КЛУБУ “ПЕДАГОГІЧНА МАЙСТЕРНЯ”

(науковий консультант – Т.М. Байбара, старший науковий співробітник лабораторії навчання та виховання молодших школярів Інституту педагогіки АПН України, кандидат педагогічних наук)

Шановні друзі!

Якщо Ви бажаєте поповнити свої знання з проблем навчання, виховання і розвитку молодших школярів, підвищити педагогічну майстерність, *запрошуємо Вас взяти участь у роботі клубу “Педагогічна майстерня”.*

АБОНЕМЕНТ КЛУБУ “ОСОБИСТІТЬ”

(науковий консультант – І.Г. Єрмаков, старший науковий співробітник Інституту педагогіки АПН України, кандидат історичних наук)

Шановні друзі!

Клуб “Особистість” об’єднує всіх, кого хвилюють проблеми виховання молоді.

налу для керівників освітніх закладів “Директор школи, ліцею, гімназії” тощо), книг видатних українських педагогів (Г. Ващенко “Виховний ідеал”, вибраних творів Софії Русової); семінари та науково-практичні конференції; з’їзди – Української світової спілки професійних учителів, Всеукраїнського педагогічного товариства ім. Г. Ващенко, Міжнародного освітнього фонду ім. Ярослава Мудрого; ювілейні заходи – з нагоди річниці Інституту педагогіки АПН України та нового і дійового Інституту Українознавства. Багато заходів ініціював сам «Будинок вчителя». Останній з них – ювілей Українського вільного університету в Мюнхені. Довелося підняти чималий пласт архівних матеріалів, запросити науковців, щоб як слід підготуватися до нього.

Через кілька місяців пролунає останній дзвоник. Закінчиться ще один навчальний рік. Для колективу «Будинку вчителя» він був наповнений бурхливим плином життя зі своїми здобутками і радощами, тривогами і невдачами, планами і сподіваннями на майбутнє. Ми впевнені – воно буде зігрите українським державницьким духом і теплом учительських сердець.

ЛІТЕРАТУРА

1. Шероцький К.В. Київ. Путівник. – К.: УКСП “Кобза”, 1994. – 377 с.

2. Чорногуз Я. Стайер українського відродження. //Освіта 24-31 травня 2000 р., С. 8.

"СУЧАСНА ОСВІТА В УКРАЇНІ — 2002"

"Виберіть освіту для себе та своїх дітей!" - під таким гаслом 7-10 лютого в Києві проходила П'ята міжнародна виставка навчальних закладів "Сучасна освіта в Україні — 2002".

Лише раз на рік кілька сотень навчальних закладів з усіх регіонів України приїжджають до столиці, щоб представити колегам-освітянам та потенційним абітурієнтам свої кращі надбання та отримати імпульс до власного подальшого розвитку.

Урочисте відкриття заходу відбулося 7 лютого. У своєму вітальному слові учасником виставки Василь Кремень наголосив на зростанні авторитету освіти та освіченості у суспільстві, а також на необхідності модернізації галузі у відповідності з вимогами часу та збереження кращих традицій вітчизняної освіти. На думку Міністра освіти і науки України, достойна освіта — запорука щасливого майбутнього молодого покоління.

А достоїнств у сучасній освіті чимало. Десятки навчальних закладів у рамках виставки взяли участь у конкурсі і були відзначені у номінаціях: "За вагомий

Організаторами виставки "Сучасна освіта в Україні - 2002" виступили:

Міністерство освіти і науки України,
Академія педагогічних наук України
Виставкова фірма "Карше".

внесок у розвиток національної системи освіти", "За кращі інноваційні технології", "За забезпечення навчального процесу новим поколінням підручників і навчальних посібників", "За кращу рекламу досягнень навчального закладу" тощо.

Організаторами виставки "Сучасна освіта в Україні — 2002", яка стала ювілейною, виступили Міністерство освіти і науки України, Академія педагогічних наук України та виставкова фірма "КАРШЕ". За оцінками фахівців, вона визнана наймасштабнішою освітянською виставкою в Україні. За змістом і рівнем дизайну виставка відповідає міжнародним стандартам. І це так. Адже провідною освітянською ідеєю сьогодення є забезпечення інтеграції вітчизняної освіти до європейського освітянського простору. Запровадження такої інтеграції — якість освіти. На виставці презентували свою діяльність близько 200 навчальних закладів різних рівнів акредитації та форм власності. Майбутні абітурієнти та їх батьки мали змогу отримати вичерпну інформацію про особливості організації навчального процесу у закладі, про можливості його матеріально-технічної бази, про перспективу кар'єрного росту після закінчення вузу.

Щоденник
директора

За оцінками фахівців, "Сучасна освіта в Україні — 2002" визнана наймасштабнішою освітянською виставкою в Україні

Директор школи, ліцею, гімназії № 1-2/2002

Виставка охопила всі різновиди освітянських структур

Чимало навчальних закладів приготували для потенційних абітурієнтів спеціальну пропозицію. Скажімо, як стати студентом задовго до вступних іспитів (шляхом участі у предметних олімпіадах), як отримати можливість навчатись у кредит і т.ін. Пропонувались і абсолютно нові форми здобуття освіти, — наприклад, дистанційне навчання. Чимало відвідувачів цікавились можливістю здобуття другої вищої освіти.

Робота виставкових залів відбувалась за трьома напрямками: у центральному холі — презентувались навчальні заклади України; у залі № 1 можна було взяти участь у семінарах, "круглих столах", прес-конференціях; у залі № 2 проходили презентації авторських інноваційних проектів з проблем освіти. Кожен, хто відвідав виставку, мав змогу вибрати інформаційний простір за інтересами.

Особливу увагу хотілося б приділити тематичному спрямуванню виступів. Так, 50 відсотків тем, що було висвітлено під час П'ятої міжнародної виставки навчальних закладів, стосувались інформаційних технологій у системі освіти. Доповідачі піднімали проблеми інформатизації шкіл України. Вони доводили, що використання інформаційних технологій поліпшує та значно спрощує управління навчальним процесом, а сам процес навчання робить більш структурованим, доступним та цікавим для дітей.

Значна кількість виступів була присвячена різ-

ним типам систем навчання та оцінки його результатів (16,7%).

Порушувались теми, що стосуються проблем управління освітою (11,1%), проблем педагогічної психології (5,5%), здорового способу життя (5,5%) та проблем науково-методичного забезпечення інноваційної діяльності (2,8%).

Виставка охопила всі різновиди освітянських структур: від дошкільних до вищих та післядипломних навчальних закладів і Академії педагогічних наук України. У центральному залі, де зібрались майже всі учасники виставки, було представлено:

- 48 університетів (із них психолого-педагогічного спрямування — 8);
- 28 академій;
- 9 навчальних інститутів (з них психолого-педагогічного спрямування — 2);
- Інститут засобів навчання АПН України;
- Науково-методичний центр інтеграції змісту освіти АПН України;
- 4 інститути післядипломної освіти (з них психолого-педагогічного спрямування — 2);
- 12 коледжів;
- 6 технікумів;
- 9 училищ;
- 5 ліцеїв;
- 1 гімназія;
- 13 середніх загальноосвітніх шкіл;
- 4 колегіуми, навчально-виховні комплекси;
- Дошкільні заклади освіти, позашкільні заклади освіти, міжнародні організації, телерадіостанції; преса та видав-

ництва, що діють в освітньому просторі;

- навколоосвітні підприємства.

Завдячуючи організаторам виставки, освітяни зустрілися всі разом, обговорювали свої найболючіші проблеми, проводили аналіз сучасного стану освіти, намагалися простежити напрямки діяльності на майбутнє.

Освітяни, які завітали на виставку, могли ознайомитися з фаховими "новинками" — літературою, програмами, технологіями, сучасним обладнанням. Програма роботи виставки була дуже насиченою. Вперше навчальні заклади представляли авторські інноваційні проекти. До 5-річного ювілею виставки виготовили чотириярусний торт, шматочок якого могли покуштувати всі бажаючі. П'ять свічок на торті символізували 5 років славного ювілею.

Без перебільшення можна сказати, що *виставка засвідчила: освіта — пріоритетна галузь держави*. Адже кожен громадянин на усіх етапах свого життя має до освіти безпосереднє відношення. Спочатку учень, потім студент, можливо, аспірант. А далі — батько учня, батько студента... До того ж, вагома частка населення — ті, хто сіють "розумне, добре, вічне". Саме їм завдячуємо поступом у всіх сферах життя.

КРУГЛИЙ СТІЛ

Олександр
КОВАЛЬЧУК

Руфіна
КРИЖАНІВСЬКА

Ніна
САЧАВА

Іван
ЖЕРНОСЕК

Ніна
ЧАЙКОВСЬКА

Анатолій
СОЛОГУБ

Людмила
КАЛІНІНА

Галина
ЄЛЬНІКОВА

Валентина
ПАЛАМАРЧУК

Лілія
ДОНСЬКА

Петро
ГЕВАЛ

Оксана
ПЕЧУРА

Валентина
ЄРМОЛЕНКО

Ірина
БАРМАТОВА

СУЧАСНА ОСВІТА В УКРАЇНІ 2002

*Моделі управління
й фінансування освіти:
ідеї, досвід*

Під час про-
ведення 5-ої Між-
народної виставки
“Сучасна освіта в Україні –
2002” за ініціативи редакції
журналу “Директор школи, ліцею, гімназії”
відбувся “круглий стіл” з попередньо означеної
теми: “Моделі управління й фінансування освіти:
ідеї, досвід”. У виступах його учасників –
керівників освіти різних регіонів України –
висловлено чимало слушних пропозицій, з якими
далі ми й познайомимо Вас, шановні читачі.

До учасників “круглого столу” звернулась його ведуча – Ольга Виговська, головний редактор журналу “Директор школи, ліцею, гімназії”.

**Щоденник
директора**

Круглий стіл

Виступи та аналітичні матеріали Другого всеукраїнського з'їзду працівників освіти свідчать про те, що означена проблема круглого столу збрала найбільшу кількість пропозицій учасників і делегатів, що вона – найактуальніша й найпекучіша для всіх освітян.

У поліпшенні економічного стану майже всі педагоги бачать порятунок від усіх проблем освіти.

Чи є вихід з цього замкненого кола проблем?

Звернемось до Доктрини, в якій наголошується, що обсяг фінансування освіти і науки має бути збільшеним:

- на першому етапі – до 6% валового національного продукту,
- на другому – до 10%. Основними джерелами фінансового забезпечення освіти визначено кошти державного та місцевих бюджетів.

Але якраз основним джерелам фінансування освіти бракує прозорості та стабільності у фінансуванні її державної складової.

Нині міжбюджетні відносини не дають змоги прослідкувати, що трансферти з центрального бюджету освіти своєчасно доходять до навчального закладу, не губляться на рівні області чи району, чи розподіляються суб'єктивно. Допомогти у цьому може цікавий досвід наших сусідів, де заробітна плата чи гарантовані державні

складові проводяться з центрального бюджету, обминаючи ієрархію бюджетів.

Важливою є й проблема створення нормативної бази для фінансування державної складової освіти. Ніхто не може сказати, хто і коли розробив нині діючі нормативи, які витрати в них закладено. Тому розробка національно-орієнтованих нормативів витрат на одну особу, що звачається, є невідкладною.

А пригадаймо пропозицію Олександра Олександровича Омельченка, яку він висловив на з'їзді, – магічне відношення 40 на 60, за допомогою якого, як він вважає, можна розв'язати всі проблеми вчителів. Якби відношення міського бюджету до державного було 40 до 60, то дохід учителя, проблеми його заробітної плати і соціального захисту були б повністю вирішені. І випускників університетів не перехоплювали б комерційні банки, інші структури.

Сьогодні ж у Києві не вистачає триста сімдесяти вчителів – великий дефіцит. А чому? Тому, що немає відповідної правової бази.

Отже, модель економіки освіти, її розробка – проблема; сучасна оплата праці освітян – проблема; налагодження прозорості та стабільності фінансування державної складової – теж проблема. **Що робити?**

Ольга ВИГОВСЬКА

Головний редактор журналу «Директор школи, ліцею, гімназії», доцент НПУ ім. М.П.Драгоманова

Питання фінансування і управління освітою пов'язані між собою.

Чого бракує нашій освіті? Перш за все — правильного фінансування. У

Києві ми постійно відчуваємо підтримку держадміністрації. У регіонах же залишаються невирішеними багато питань: немає опалення, не вистачає води, мало підручників. Дивно, що освіта ще

тримається. Таке враження, що експлуатуються залишки соціалістичної свідомості: незалежно від того, як людям платять, вони працюють і відчувають, що треба працювати.

Не варто думати, що столиця живе за рахунок регіонів: місто Київ є донором і забезпечує 24% надходжень у бюджет України. Фінансування у регіонах залежить від місцевої влади. Скажімо, у Києві сьогодні найдешевший в країні хліб. Чому? Тому що хлібзаводи передали у комунальну власність. Міська влада допомогла — і хліб подешевшав. І таких прикладів немало.

Проте буває й по-іншо-

му. Відвідали ми в Сімферополі дитячий будинок сімейного типу. Заступник Голови державної адміністрації міста поскаржився, що депутати міськради проти таких будинків. Вони вважають, що ці заклади надто дорогі для країни, тож дітей краще віддати до інтернату. Директор інтернату, який сидів поруч, зауважив: **«Інтернату виділяють 1 грн. 40 коп. на харчування дитини.** А депутати приходять і заглядають у холодильник — чи не забагато там усього». Такі от бувають депутати. Тому треба думати: куди йдемо, і з ким йдемо.

Коли приїздиш у регіони, іноді навіть незручно розповідати, які пільги для керівників навчальних закладів створено в столиці завдяки нашому меру. Столиця, як і годиться, повинна подавати приклад усім.

Чим відрізняється наш Олександр Олександрович Омельченко? Він іде у Верховну Раду, щоб об'єднати усіх керівників міст України. Омельченко ставить питання так: від нас залежить рівень життя — життя освітян, життя населення. Чотири роки тому започатковано програму «Турбота». Тоді на її виконання було виділено **1 млн. 400 тис. грн.** На 2002 рік на програму «Турбота» у м. Києві заплановано **140 млн. грн.** Зробили — і маємо. Тому не треба хвилюватися: не за рахунок регіонів живе столиця, а тим коштом, який заробляє. І так треба жити.

Але і в Києві школи відрізняються одна від одної. У одних закладах — гімназіях чи ліцеях — готують еліту; а поруч — масова

Руфіна КРИЖАНІВСЬКА,

директор педагогічного коледжу Київського національного університету імені Тараса Шевченка

школа. Таких переважна більшість: і дітей більше у класі, і не так допомагають батьки. Пригадую враження колеги, яким вона поділилася на семінарі практичних психологів: «Мама рідненька, попрацювала я у масовій школі! Тепер, здається, мене треба лікувати, бо дуже важко». Проте як би не було важко, наше завдання — працювати, виховувати і навчати дітей так, як це роблять у гімназіях і ліцеях.

Незалежно від того, яку школу ти очолюєш, необхідно пам'ятати, що від тебе залежить, як потім житимуть наші учні. Сьогодні дуже важко працювати керівником, зібрати, ство-

рити творчий колектив. Але якщо лідер розуміє: я поставлений для того, щоб творити добро, він організує навчальний процес так, щоб усім було комфортно.

Коли вдалося побувати у США, я впевнилася: наша освіта на 10-20 голів вища, ніж за кордоном. Цим можна пишатися; головне — виховати таке покоління, яке б мало повагу до себе і вміло захищати свої права.

Ми багато говоримо про те, що створюємо правову державу. Але здебільшого ми не розповідаємо учням про їхні права. Кожну людину треба навчити відчувати: я громадянин України, у мене є соціальний захист.

Ми з Вами переживаємо доволі складний період, і невідомо, скільки він триватиме... Вважаю, що сьогодні без державно-громадського управління в школі просто нічого робити. Сама держава школу не витягне, і сама громадськість — теж. Лише за спільних зусиль можна щось зробити.

Ми теж відпрацьовуємо

власну модель громадського управління. У нас створено благодійний фонд допомоги гімназії. І, звичайно, жодна школа — гімназія чи ліцей, колегіум — не може сьогодні жити без інноваційної роботи. Інакше наша освіта буде приречена, як приречена освіта Америки.

Олександр КОВАЛЬЧУК,

директор гімназії "Києво — Могилянський колегіум", лауреат Першого конкурсу "Директор року", що відбувся у 2001 році

Громадсько-державне чи державно-громадське управління? Поняття держави і громади дуже пов'язані. Коли треба наголосити на тому, що ми, як громада, впливаємо на державу, то управління — громадсько-державне; якщо ми служитимемо в державних органах, управління — державно-громадське.

Щодо державного та регіонального фінансування: доки держава не зрозуміє,

що треба фінансувати цільові комплексні програми, закордонні колеги продовжуватимуть забирати і вивозити наші ідеї. Бо за кордоном проекти фінансуються, а власній країні це не потрібно. А у нас є цікаві педколективи, цікаві технології національного змісту, які чекають, аби держава їх запитала.

Ніна САЧАВА,

директор СШ № 15 м. Дніпродзержинська Дніпропетровської області

Іван ЖЕРНОСЬК,

професор, старший науковий співробітник Інституту педагогіки АПН України

О станнім часом ми забули про культуру своєї мови і стали багато вживати іноземних термінів. «Імплементация», «імпічмент», «парадигма», десятки інших чужоземних термінів уведено в українську мову. Я вважаю, що від цього вона лише

збідніла. Часто до слів іноземного походження ми вдаємося в погоні за «наукообразієм» своїх публікацій. Культура педагогічної праці вимагає від нас дати бій засміченню нашої літературної професійної мови. Треба, щоб кожен відчував відповідальність за те, що він несе на ниву нашої освіти.

Ніна ЧАЙКОВСЬКА,

начальник відділу організаційної роботи ГУОН м. Києва

Державно-громадське управління та фінансування освіти – одні з пріоритетних напрямів роботи Головного управління освіти і науки. В листопаді минулого року ми, нарешті, рішенням Київради затвердили цільову комплексну програму розвитку столичної освіти на п'ять років. Від попередніх комплексних програм нинішня програма «Столична освіта» відрізняється тим, що під неї справді виділено кошти. Це наша велика перемога.

У програмі передбачено 32 проекти найрізноманітніших напрямів. Лише проблемі державно-громадського управління освітою присвячено близько 10 проектів. Ми плануємо розкрити деталі програми й проектів, і донести їх до широкого загалу освітян Києва й України. На них можуть почитися не лише директори України, а й їхнє керівництво – управління освіти, місцева влада, – як слід підтримувати освіту, як їй допомагати, фінансувати, і як вчителі відповідають державі своєю роботою.

Анатолій СОЛОГУБ,

директор Саксаганського природничо-наукового ліцею м. Кривого Рога Дніпропетровської області

Дуже хвилююся, тому що відчуваю таку гостроту деяких проблем, що часом хочеться навіть замовкнути і стати німим.

По-перше, мене турбує, чому столиця повинна мати столичну елітарну освіту, і для цього розроблюються якісь правові механізми, коли там, де фінансування відбувається за принципом 40%, люди живуть, жебракуючи. Я низько

схиляю голову перед Олександром Олександровичем Омельченком, але вважаю, що програма «Столична освіта» повинна здійснюватися не за рахунок усієї України, а лише за рахунок бюджету, який ви самі заробите. Я у цьому впевнений: треба, щоб і столична людина була самодостатньою.

Якщо виходити з пріоритету державних інтересів, то треба, щоб кожен хлопчик у будь-якому селі мав право на особистісно-орієнтований підхід і всі ті механізми, що його забезпечу-

ють. Хай він ходитиме босим десь там у своєму селі, але знає, що про нього президент пам'ятає.

Я третину свого життя проводжу в Києві, люблю його, дуже люблю; він мене підтримує і фінансово – як члена-кореспондента.

Однак давайте думати не про Київ, а думати про Україну. Думати про Україну – це думати про кожну особистість. У цьому зв'язку я вважаю, що повинен утверджуватися громадсько-державний принцип управління. Проте не слід допускати, щоб дилетанти – члени піклувальної ради диктували фахівцям, які форми роботи використовувати; у них повинні бути свої повноваження, не більше того, з чим вони можуть справитись. І ми, державні педагоги, повинні мати достатні повноваження від держави.

Якщо вести мову про фінансування в контексті громадського і державного, то мені здається, що тоді буде подвійна оплата: спочатку батько платитиме податки, а потім ще раз – навчальному закладу. Незрозуміло, чому так повинно бути. Він повинен платити за освіту один раз, як за ковбасу, за книжку, за все інше. Я думаю, що законодавці повинні у цьому розібратися.

Ми створили Саксаганський ліцей як автономний заклад. Я цим дуже пишаюся. Ми маємо науково-методичну автономію. Ми не ходимо на масовки «концертної» педагогіки, де втілюються такі смішні форми роботи, що інколи

про них соромно розповідати. Скажімо, в умовах ринкової системи вводяться гроші, які називаються прізвиськом керівника методичної роботи. Затим швиденько розглядаються якісь інноваційні технології, і роздаються ті, намальовані на папірчиках, гроші...

Потрібно ставати серйозними людьми, повністю відійти від «концертної» педагогіки. Потрібно ставати фахівцями. Я помітив дуже тісну кореляцію: якщо у навчальному закладі працюють з маленькими – самі впадають у дитинство, якщо працюють із розумово відсталими – самі починають мислити примітивно. Ми повинні це бачити.

Нас підніме наука. Але прапор науки в школі – незрозуміло чому спущений. Я впевнений: науковці мають право на життя і в середній, і в дошкільній освіті – таке саме, як і у вищій. А вони звідти ідуть; їх просто витравлює життя – фінансово, соціально, психологічно. І ми від цього втрачаємо.

Хочу звернути Вашу увагу на глибоке, на мою думку, протиріччя. Ми всі об'єдналися на платформі

Думати про Україну – це думати про кожну особистість

гуманізації навчальних закладів, а механізмом її запровадження вибрали демократизацію управління. Але при цьому управління навчальними закладами здійснюємо надзвичайно тоталітарно. Це очевидне протиріччя в умовах демократичної держави. Від вчителя вимагаємо поглиблення гуманізації, і в зв'язку з цим – демократизації. Але про яку демократизацію можна говорити, коли директор не може приймати на роботу фахівця, не може гарантувати, що той не принижуватиме дитину; директору цього фахівця нав'язує район. Ось такий рівень повноважень у директора навчального закладу.

Нагадаю, що на початку

90-х років все це було, у тому числі й можливість фінансової автономії. Тепер усе це закривається. Таким чином ми позбавимося не тільки творчого, самодостатнього директора (вже все робиться для того, щоб його ніколи не було), не тільки творчого, самодостатнього вчителя, але й самодостатньої особистості – майбутнього члена суспільства: він знову чекатиме, доки йому скажуть, що треба робити.

Як член правління, як почесний президент асоціації працівників ліцеїв і гімназій, я працюватиму на підвищення статусу людини взагалі, статусу освітянина, людини талановитої, вчителя і, зрештою, – дитини.

Справа не в тому, як називається управління – державно-громадське чи громадсько-державне.

Справа в тому, чи досягає воно своєї кінцевої мети. А кінцева мета управлінської діяльності – це формування і розвиток цілісної особистості, яка має бути вихована громадянином України. Якщо сьогодні є депутати, які контролюють, чи не більше як на 1 грн. 40 коп. годують дітей, то це ми їх так виховали. Тому давайте не дефініції з'ясовувати, а визначати зміст, який ми маємо реалізувати.

Крім того, ми заторкнули ще одну проблему – директора, керівника. До речі, на Заході немає директора, не

має керівника – там є лідер. Коли свого часу ми спілкувалися з голландським професором Пітером Кастанье, то почали з того, що з'ясували наукові дефініції, оскільки через перекладача не могли зрозуміти один одного. Професор веде мову про «лідера», а ми намагаємося повернути його в коло наших питань, хочемо розмовляти про директора, про керівника. Разом ми з'ясували, що йдеться про одне і те ж. І цим все сказано: директор має бути лідером. Я на власному досвіді переконалася: **якщо директор – лідер, у нього не стоїть гостро проблема джерел фінансування – він їх знаходить**. Інша справа, чи хоче він поділитися своїми знахідками.

Ми провели цікаве дослідження, пов'язане з

Людмила КАЛІНІНА,

завідувачка лабораторією управління середніми закладами освіти Інституту педагогіки АПН України

визначенням і розробкою організаційно-педагогічних основ діяльності приватних закладів. Одне із двох питань було пов'язане з джерелами фінансування. Так от: частина керівників приватних шкіл не відповіли на нього, пославшись на те, що це комерційна таємниця. І я погоджуюся — це

їхня інтелектуальна власність. Директори державних шкіл — більш відкриті; якщо це можливо, вони залюбки обмінюються досвідом. Як член редколегії журналу я пропоную організувати на його сторінках постійну рубрику, де йтиметься про джерела і механізми фінансування.

Хочу висловити свою думку з приводу таких дефініцій, як громадсько-державне і державно-громадське. На мою думку, як ми ставитимемо акценти, так і відбуватиметься управління. Йдеться не лише про управління в школі, а про управління взагалі — вертикальне наше освітянське управління.

Що таке державно-громадське управління? Це управління, де превалує метод реформування. Тобто, ідуть накази, ідуть нормативи; вони такі, як їх розуміють наші державні органи. Накази спускаються по вертикалі, і ми їх виконуємо із залученням громадськості.

А що таке громадсько-державне управління? Це коли поштовх іде знизу, від землі, де народилася людина. Ми кажемо, що підживлення суспільства відбувається тому, що нова генерація людей висуває нові потреби. І ті, хто намагається їх задовольнити, хто працює з цими людьми, починають шукати нові технології, щоб задовольнити ці потреби. Таким чином іде розвиток.

Якщо превалюватиме шлях реформування, у нас є

більше шансів зайти у безвихідь. Я дуже вдячна, що журнал «Директор школи, гімназії, ліцею» порушив це питання. Необхідно, щоб кожен учитель, кожен директор, кожен державний управлінець зміг серцем відчувати, що слід орієнтуватися на поштовх знизу, а не зверху. А вже потім — доузгоджувати з огляду на потреби суспільства; безсумнівно, їх треба враховувати, бо людина, яка живе в суспільстві, не може бути вільною від нього. Але випереджувальний рух повинен йти від людини.

Саме тому при адаптивному управлінні, яке ми розроблюємо і представ-

**Галина
ЄЛЬНІКОВА,**

професор Центрального
інституту ППО АПН
України

ляємо, інформація береться знизу і поєднується з інформацією зверху. При цьому враховуються пріоритети розвитку – і закладу, і освіти в регіоні, і освіти в Україні. Саме поштовх знизу дає змогу з'ясувати тенденції розвитку, саморозвитку. Нам потрібно не керувати самоуправлінням, а

створити умови для запуску саморозвитку людини. Лише людина знає, чого вона хоче, і те, якою мірою вона може розвиватися. А потім вже дивимося ми: а що вимагає держава, чого вимагає суспільство? Поєднується це чи ні? Я думаю, що саме такий погляд повинен привести до успіху.

Хочу висловитися з проблемами педагогічних інновацій. Я проаналізувала багато експериментів. Візьмемо нашу реформу «12 на 12». Пригадую, коли проводилася реформа початкової школи, в експерименті брали участь багато вчених, вчителів. Після цього школа перейшла з чотирьохрічного на трирічне навчання. А зараз ми без будь-якого експерименту перейшли на 12-річне навчання і 12-бальну систему.

Чи візьмемо проблему п'ятиденки. Я 10 років працюю консультантом у гімназії «Троєщина». Без

експерименту працювали за режимом п'ятиденки. Перевантаження – жахливе. Навантаження учнів ніхто не досліджує, хоча трапляється і по три дисертації на одну і ту ж тему. Психологи кажуть, що через 50 годин вміння і навички частково втрачаються... Тому після двох вихідних понеділок іде на те, щоб відновити втрачене за два дні. Усього цього можна було уникнути, провівши експеримент.

А ось з перевідними екзаменами все зроблено як слід. За завданням керівних органів було створено величезну комісія із вчителів, керівників шкіл, вчених. Проведено експеримент на рівні міста Біла Церква, цілого регіону, багатьох шкіл Києва та України. Досліджували проблему за різними параметрами. І виявилось, що перевідні екзамени нічого не дають. Учитель добре знає, як оцінити знання учня, а перевідний екзамен – це перевантаження. Науково доведено, що у таких екзаменах потреби немає.

Валентина ПАЛАМАРЧУК,

професор лабораторії інноваційних технологій Інституту педагогіки АПН України

Всі проблеми, які ми піднімаємо, — глобальні. Ясно, що вирішити їх ми не в змозі, але нам приємно відчувати, що ми до них долучаємося. Тому я закликаю: шановні колеги, давайте відчуватимемо громадську складову керівництва, як відповідальність за те, що відбувається саме у нас. Відреагувати ж на те, що відбувається в державі, ми з вами, як виборці, зможемо у березні.

На мою думку, коли говорять про громадськість, часто мають на увазі, що це обов'язково якимось самоврядування за межами навчального закладу, яке прийде до нас у вигляді чи ради ветеранів, чи місцевого якогось осередку, і допомагатиме керувати освітою. Хочу сказати, що директор не повинен бути «жадиною», він має делегувати керівні функції всередині власного навчального закладу. Делегувати їх сміливо, не боячись відповідальності... Делегувати, як у нашій гімназії, учителям-координаторам (є така посада, раді будемо поділитися своїм досвідом). Деле-

гувати учнівському парламенту, якщо роботу поставлено розумно, а не рівні загравання з дитячим самоврядуванням.

Щодо фінансування навчального закладу, то не варто сваритися між собою і розмірковувати — столиці краще чи місцевим школам і гімназіям гірше... Не можу не процитувати чудове запитання Остапа Бендера до Шури Балаганова: скільки грошей тобі треба для щастя? Шура точно знав свою суму. Ми ж і досі ще романтики-менеджери. **Ми не знаємо, скільки нам потрібно для щастя.** Ми звикли — а скільки дасте? А потім уже будемо якось вписуватися. Звісно, дадуть мало, бо сучасна освіта потребує величезну кількість грошей для розвитку дитини — заради неї працюємо. Тому маємо мати власну концепцію та джерела фінансування, які не ховатимемо від інших, бо це не спонсорське подаяння. Це допоможе вчителю відчувати себе гідно.

Для мене, директора приватної школи, залишаються загадковими такі органи, як піклувальна рада чи рада школи, і зокрема, рядок у Положенні,* де йдеться про таку раду: «Рішення цієї ради є обов'язковим для директора». Те ж стосується і батьківської чи учнівської ради.

За великим рахунком — все це міф! Відповідальність за все несе директор. Як директор школи, я пройшла через низку судових про-

цесів: були і громадянські суди, і арбітражні. Я виграла ці процеси. Але всю відповідальність за те, що робила, я несла сама — ніколи не йшлося ні про яку раду. Батьки довіряють мені свою дитину — і я за все відповідаю. Тому я не розумію функцій таких органів.

Так, усі ці ради можуть бути — але з повноваженнями у розумних межах.

Лілія
ДОНСЬКА,

директор гімназії № 30
"Еконад" м. Києва

* Положення
опубліковано
у нашому журналі
— № 3'2001, с.111

Грина
БАРМАТОВА,

директор приватної школи
"Співтворчість"

Я рада з того, що наш журнал не перетворився на дидактичний посібник для директора, а став справді науковим фаховим журналом, який спонукає мислити, працювати творчо.

Оксана ПЕЧУРА,

директор СШ № 207
м. Києва

У Києві діє програма «Партнерство», за якою вже протягом 5 років наша школа співпрацює з трьома школами Жидачівського району Львівської області. Допомогаємо нашим колегам-освітянам як можемо: віддали комп'ютерний клас, передаємо підручники. Разом з тим, виїжджаємо до них, аби повчитися новому. Найбільше мене вразили за-

ходи з підтримки творчої молоді, зокрема, прекрасна літературна вітальня, де педагоги – молоді поети і композитори – презентували всьому району свою творчість.

Влітку цього року ми разом з директорами шкіл, з якими працюємо за програмою, підкорили Говерлу, за кілька днів до Ющенка Віктора Андрійовича. Хочу побажати Вам долання творчих вершин. Тільки разом ми зможемо все перемогти. Директор часто працює на грані між дозволеним і недозволеним. Але, напевно, так має бути; не треба чекати, доки держава нам щось дасть. Треба починати з власного навчального закладу, з власної оселі.

Петро ГЕВАЛ,

директор навчально-виховного комплексу № 2
м. Хмельницького

Я вірю в директора. Спілкуюся з багатьма колегами в Україні і впевнений: все залежить від директора, його діяль-

ності, його ініціативи. Лише він може залучити громадськість, організувати тиск на владні структури. Така наша директорська доля – досягає мети той, хто справді цього прагне.

Я – директор державної безплатної спеціалізованої школи, де працює 75 викладачів і навчається 1100 дітей. Показник роботи школи: щороку до вузів вступають 90% її випускників. І це поряд з таким навчальними закладами, як ліцей Політехнічного інституту, ліцей авіації і космонавтики.

Коли ми говоримо про державно-громадське фінансування, то часто забуваємо, *що лівова доля фінансування освіти лежить на державі*. Забуваємо, що ми не платимо за опалення, за освітлення, за ремонт дахів. Якби держава справді відмовилася фінансувати освіту, як це інколи безпідставно стверджують, школа вмерла б просто завтра. Ні спонсори, ні меценати, ні депутати не покривають сьогодні державні витрати на освіту.

П'ять років тому держава надала нам статус спеціалізованої школи. У нас – комп'ютерні класи з виходом в Інтернет, з 5-го класу – друга іноземна мова. І жоден батько не платить за навчання ні копійки. У нас немає жодної платної послуги.

Борис Михайлович Жебровський подарував нам, усім київським директорам, надію на краще: він повідомив, що механізм фінансування в місті Києві буде докорінно змінено. Він стане таким, як вже давно налагоджено за кордоном.

Гроші, які виділяються державою на навчання дитини, акумулюватимуться у конкретному освітньому закладі. Для кожного району це може бути своя сума. Минулого року, наприклад, у нашому колишньому Жовтневому районі на 1 дитину виділялося 450 грн. Цими коштами директор школи розпоряджатиметься сам. Я знаю, Борис Михайлович – людина наполеглива, і те, за що береться, втілює у життя.

Щодо державно-громадського виховання, то останній проект типового положення про навчальний заклад, розроблений Міністерством, приділяє цьому дуже велику увагу. Дай Боже, щоб наша громадськість захотіла взяти на себе ту відповідальність, яка закладена у типовому статуті про навчально-виховний заклад.

**Валентина
СРМОЛЕНКО,**

директор спецшколи № 173
м. Києва

НАЙКУМЕДНІША ІСТОРІЯ із директорської практики

Шановні читачі, редакція пропонує Вашій увазі результати постійно діючого конкурсу «Найкумедніший випадок із директорської та педагогічної практики» за 2001 рік.

Бажаємо нашим читачам гарного настрою та доброго гумору.

УРОК ДЛЯ ДИРЕКТОРА

**Руфіна
КРИЖАНІВСЬКА**

директор
педагогічного
коледжа № 1
м.Києва

Давно це було, але урок, який я одержала від маленької школярки, пам'ятаю досі.

Якось вчителька третього класу прийшла до мене як до директора з наріканнями на свою дев'ятирічну ученицю. Мовляв, і з учителями вона сперечається, і з хлопцями б'ється, і – головне! – про сім'ю Леніна з неповагою гово-

рять (а це були, здається, 60-і роки).

Робити нічого: конфліктну ситуацію треба якось розв'язувати. Викликаю до школи батька. Він прийшов, і коли дізнався, що мова піде про меншу доньку (а в школі вчилася ще й старша), чомусь дуже зрадив. «Чого це, – думаю, – він так радіє? Може, сподівається, що будемо

хвалити його чадо? Ну, постривай, — міркую, — зараз дізнаєшся, яка вона зразкова учениця».

Викликали Тетянку.

— Чого це ти, дівчино, сперечаєшся з учителями про оцінки? — ставлю перше запитання, переконана в необхідності тут-таки довести учениці неприпустимість такої поведінки. — Було таке?

— Так, було, — погоджується Тетянка. — Одного разу вчителька поставила мені «5» за роботу, хоч там були виправлення і помарки. А іншого разу, коли я написала без помилок і чисто, — одержала «4». То я й запитала: чому так? Хіба не можна було запитувати?

— Чому ж, — кажу, вже трохи спантеличена. — Звичайно, можна. Відчуваю, що в цьому питанні третьокласниця права, тому переходжу до другого.

— А чого це ти б'єшся з хлопцями? Хіба личить дівчинці затівати бійку?

— Так я ж їх попереджала, — каже Тетянка. — У нашому класі є хлопці, які ображають слабших. Я їм давно казала, що так не можна. Та якось заходжу на перерви до класу, а вони знову чіпляються до моїх друзів. Ну, я й кинулась захищати. А тут якраз учителька зайшла, все побачила... Хіба не треба було друзів захищати?

— Ні, чому ж, пра-

вильно зробила, — кажу, відчуваючи, що й другий аргумент не спрацював.

Батько Тетянки посміхався все ширше, аж розцівів.

«Ну чекай, — думаю, — а що ти на це скажеш?» І наводжу останній аргумент.

— А що ти про сім'ю Леніна такого говорила?

— Так це вчителька нас спитала, коли ми навчилися читати. Я й сказала, що в чотири роки. А вона каже, що такого не може бути, бо навіть Володя Ульянов у чотири роки ще не вмів читати. «А я що, винна, що його не навчили в чотири роки читати?» — кажу. — Я щось не так сказала?»

Тут, на моє щастя, пролунав рятівний дзвінок на урок, і я відпустила Тетянку до класу.

Батько дивився їй услід із гордістю і любов'ю. А я, зрозумівши, що «виховний момент» не відбувся, теж пораділа за наших дітей, які підростають і вчать відстоювати свою думку, захищати себе.

А виховна бесіда все ж відбулася... з Тетяниною вчителькою.

*Редакція вітає
Руфіну Іванівну
з перемогою і
дарує річну
передплату
на наш журнал.
Бажасмо Вам
гарного настрою,
Руфіна
Іванівно!*

ЦІНА ГЕНОФОНДУ

Записала зі слів батьків
Світлана РУДАКІВСЬКА,

нині проректор з довузівської підготовки Міжнародного інституту лінгвістики і права.

*Ця стаття
здобула
найбільше
читацьких
симпатій.
Редакція
журналу
вітає
переможця і
дарує автору
річну
передплату
на наш
журнал*

Директор однієї з київських шкіл на батьківських зборах «паралелі» робить оголошення: «Панове батьки! Ми відкриваємо клас, у якому збираємо генофонд нації. За навчання в цьому класі потрібно платити 300 гривень на місяць.»

Батьки мовчки вислухали та й розійшлися — розмірковувати... чи потрапить їхня дитина в генофонд нації.

Коли через деякий час вони прийшли дізнатися у директора, чи потрапила їхня дитина в гено-

фонд, то почули, що список вже складено. Здивуванню не було меж, коли побачили цей список: там вистачало всіх — від відмінників до невстигаючих. На запитання, за яким критерієм добирали дітей, розгублені батьки почули відповідь: «За розміром оплати за навчання».

Найбільш занепокоєні, не витримавши, звернулися за допомогою до мене: «Ми дуже хочемо потрапити в генофонд нації, але у нас немає такої суми. Скажіть, будь ласка, що ж нам робити?!»...

ЯК ВЗЯТИ УЧАСТЬ У КОНКУРСІ

Детально викладіть цікаву історію зі свого досвіду, яка розгорталася чи закінчилася несподівано для її учасників. Можливо, Вам пощастило бути її свідком — це теж годиться.

Надішліть Вашу історію та ілюстрації в електронному або друкованому вигляді на адресу редакції:

- електронною поштою (E-mail: **direkt@ukr-post.net** та **director@oldbank.com**) — як «прикріплений файл» у форматі Word 6.0/95, 97; фото — у форматі TIFF (не менше 180 dpi);
- звичайною поштою: Україна, 01033, Київ-33, а/с 116 у роздрукованому вигляді (в цьому разі додайте електронний варіант на дискеті).

Вкажіть своє прізвище, ім'я, по батькові, місце роботи, посаду, зворотню адресу та контактні телефони.

Ваша історія обов'язково буде опублікована у найближчому номері журналу «Директор школи, ліцею, гімназії», якщо відповідатиме єдиній умові: *розмішить усю редакційну команду.*

Найпопулярнішим автором журналу “Директор школи, ліцею, гімназії” у 2000 та 2001 роках редакційною радою визнано Гузика Миколу Петровича, директора авторської школи-комплексу № 3 м. Южного Одеської області, члена-кореспондента АПН України.

Упродовж 2000-2001 років Микола Петрович опублікував 4 статті загальним об’ємом 90 журнальних сторінок:

- 1) Микола Гузик. Школа, якою керує Бог. До концепції авторської експериментальної школи-комплексу. – с.48 – 54. // 1’2000.
- 2) Микола Гузик. Із секретів комбінованої системи. Організація навчально-виховного процесу за універсальною технологією. – с.20 – 47. // 2-3’2000.
- 3) Микола Гузик. Індивідуальний розвиток дитини: працююча модель сучасної авторської школи. с.6 – 39. // 1’2001.
- 4) Микола Гузик. Як не втратити таланти? Технологія навчання обдарованих. – с.26 – 51. //2’2001.

Редакція вітає нашого улюбленого автора і дарує йому річну передплату на наш журнал. Бажаємо творчих успіхів Вам, шановний Миколо Петровичу!

ПІСЛЯМОВА ГОЛОВНОГО РЕДАКТОРА

Від редакції

**Ольга
ВИГОВСЬКА**

Головний редактор
журналу «Директор
школи, ліцею,
гімназії», доцент
НПУ
ім. М.П.Драгоманова

*Що це за
номер і чому він
присвячений
столичній
освіті?!*

*Відповіддю
може слугувати
афористична
думка*

*Олександра
Омельченка про
суть столиці –
першою “торпе-
дувати” за-
старілі й непра-
цюючі закони.*

*Таку ж саму роль
відводимо й сто-
личній освіті.*

*Цим номером ми
започатковуємо
традицію:
висвітлювати
регіональний
досвід, цікавий і
корисний для
інших.*

*Отже,
починаємо
з Києва!*

**Шановні керівники освіт-
них закладів!**

У березні цього року ви-
повнюється два роки
відтоді, як журнал “Дирек-
тор школи, ліцею, гімназії”
з’явився в Україні. Він став
першим в Україні журналом
для керівників закладів се-
редньої освіти і зали-
шається для них єдиним ук-
раїнським журналом.

Насьогодні тираж жур-
налу збільшився у 7 разів!
Це очевидне свідчення його
корисності для керівника
школи.

Парадокс, але заставою
успіху журналу багато в чо-
му стало те, що на початку
було проблемою: колись ми
являли собою лише купку
ентузіастів. Але уміння
швидко вчитися і пристрас-
не бажання роботи не про-
сто «один з», а кращий жур-
нал в Україні дозволило в
найкоротші терміни перей-
няти і впровадити у себе все
те краще, що існує в
цивілізованому видавничому
світі: стиль і методи роботи,
способи відбору, підготовки
і подачі інформації.

За два роки нам спочат-
ку довелося завоювати
довіру читачів і партнерів
журналу – дійсно ук-
раїнського, чуйно реагую-
чого на зміни «погоди» в
освітньому домі, що дає
про неї актуальну, компе-
тентну і вичерпну інфор-
мацію. І, нарешті, з мину-
лого року – постійно
дбаємо про зростання чи-
тацької аудиторії.

Ні на хвилину не забу-
ваємо про тих, для кого
творимо наш журнал – це
ті, хто випереджає час, хто
свідомо творить майбутнє
країни у важкі для неї годи-
ни. Для них журнал “Ди-
ректор школи, ліцею,
гімназії”:

- надає ексклюзивні нор-
мативно-правові доку-
менти щодо забезпечен-
ня життєдіяльності су-
часної школи –
висвітлює фінансову
освітнянську політику,
публікує матеріали з
“перших рук”, інтерв’ю з
авторами нормативних
документів та керівника-
ми освіти всіх рівнів, що
дозволяє нашим читачам
приймати правильні та
вивірені управлінські
рішення;
- систематично публікує
юридичні консультації,
висвітлює проблему ме-
ценатства в освіті, наво-
дить інформацію щодо
ресурсів Internet-мережі і
можливостей різних бла-
годійних та інвес-
тиційних фондів і ор-
ганізацій;
- налаштований на актив-
ну ділову співпрацю з
читачами, спільну ре-
алізацію економічних та
освітніх проєктів;
- не лише інформує про
існуючі проблеми, а й
презентує способи їх
розв’язання.

Характерною ознакою
нашого видання є візуальне

подання його матеріалів, покращений дизайн. Як ви помітили, наш журнал щоразу змінює «своє обличчя». Це пов'язано з цілим рядом чинників — прагненням до більш довершеної подачі матеріалу, підвищенням зручності його читання, нарешті, з особливостями нашої аудиторії. Ми поважаємо наших читачів, тому й приділяємо особливу увагу якості зовнішнього вигляду. А заслуга в цьому не лише нашого дизайнера — весь колектив допомагає цінними порадами і свіжими ідеями.

В умовах постійних змін — політичних, економічних, соціальних та інших — при підготовці матеріалів ми використовуємо всі можливі різноманітні джерела інформації: від ресурсів Internet і прес-релізів до безпосередніх консультацій з фахівцями компанії-виробників і постачальників відповідних продуктів і послуг в Україні й у Світі. Тому сьогодні, завдяки таким матеріалам, можна отримати навіть ту інформацію, що не передбачена нормативною документацією, бо значно випереджає час.

Ми працюємо над тим, щоб актуальна та необхідна інформація, опублікована в журналі, була доступна всім, хто в ній має потребу. З метою ширшого розповсюдження журналу, а головне — безкоштовного — залучаємо державні та громадські організації, а також небайдужих до проблем освіти громадян, а самі виступаємо інформаційним спонсором освітянських подій. Так, редакція журналу двічі відбу-

лась як інформаційний спонсор — Всеукраїнського педагогічного з'їзду та Міжнародної виставки «Сучасна освіта в Україні — 2002.» Безкоштовно поширити серед освітянських керівників частину тиражу даного номера журналу цього разу нам допомогли: Асоціація міст України, Головне управління освіти і науки м.Києва та міський голова столиці — Олександр Олександрович Омельченко.

Наше правило «Високоактуально — ретельно відібрано — вишукано подано» — зробило журнал вашим помічником і порадиником, а багатьох з вас — нашим прихильником, тому ми упевнені в довгій дружбі з вами.

То ж запрошуємо Вас до співпраці з нами!

Якщо ви бажаєте стати представником журналу у вашому регіоні, будемо Вам вдячні — повідомте нас про це. Ми плануємо створення такої мережі по всій Україні, бо вбачаємо в цьому швидкий і перспективний шлях для налагодження надійної мережі поширення і впровадження прогресивних методів роботи з читачами та передплатниками на всій території країни.

Запрошуємо Вас також ставати нашим автором, учасником та переможцем численних конкурсів, розповсюдити власний досвід, опублікувати свої фотографії.

Ми будемо Вам вдячні за будь-які пропозиції щодо покращення змісту та оформлення рубрик журналу.

Вже сьогодні за нашими адресами Ви можете налагодити дружні та ділові зв'язки з редакцією журналу!

Наші адреси: м. Київ, 01033, а/с 116.

E-mail: director@oldbank.com

04053 м.Київ, вул.Артема, 52-а, корпус 2, вид-во «Педагогічна думка», редакція журналу «Директор школи, ліцею, гімназії.»
Тел.: (8-044) 244-41-12.

Пейджер: 238-29-29, абонент 1017.

(протокол

Передплатні індекси:
22953
23974

Передвидавнича
підготовка:
О.С.Виговський

Видавництво
«Педагогічна думка»
04053 м.Київ,
вул.Артема, 52-а,
корпус 2.

Зам. 2—31.
Наклад 7500

Підписано до друку
11.03.2002.
Формат 70х100 1/16.
Папір офсетний.
14 умов. друк. арк.

Друк: **Акціонерне
товариство «Книга»**

УМОВИ ПУБЛІКАЦІЇ В ЖУРНАЛІ «ДИРЕКТОР ШКОЛИ, ЛІЦЕЮ, ГІМНАЗІЇ»

1. Статті мають бути написані спеціально для часопису «Директор школи, ліцею, гімназії» (ніде раніше не друковані і не надіслані до інших видань) і відповідати вимогам ВАКУ до наукових праць.

2. Редакція лишає за собою право скорочувати, редагувати статті, а також вносити зміни в назву.

3. За достовірність фактів, дат, назв і точність цитування несуть відповідальність автори.

4. Вимоги до оформлення статей

— Статті приймаються у вигляді файлів текстового редактора MS Word for Windows (версій 6.0/95, 97 чи 2000) електронною поштою або на дискетах 3,5”.

Електронна пошта редакції: **director@oldbank.com**

— Файли обов'язково мають супроводжуватися роздруківкою.

— Обсяг матеріалів не повинен перевищувати 24 000 знаків, чи 0,6 др. арк. (близько 12 — 13 машинописних сторінок через два інтервали, включаючи таблиці, графіки і малюнки).

— Дискети, рукописи, малюнки, фотографії та інші матеріали, надіслані до редакції, не повертаються.

— Стаття має бути підписана всіма авторами і супроводжуватися:

а) авторською довідкою за наведеною нижче формою (підписується всіма авторами);

б) стислою анотацією.

5. Статті мають бути надіслані на адресу редакції: 01033, м. Київ, а/с 116.

Форма авторської довідки:

1. Назва статті.
2. Адреса для листування, телефон, факс і електронна пошта для контакту.
3. Прізвище, ім'я, по батькові.
4. Учений ступінь, учене звання.
5. Місце роботи.
6. Посада.
7. Фото.

Відповідальність за зміст поданого матеріалу, наведені цитати, посилання, власні імена та інші відомості несе автор.

Редакція залишає за собою право редагувати та скорочувати статті.

Дискети, рукописи, малюнки, фотографії та інші матеріали, надіслані в редакцію, **не повертаються.**

Повний або частковий передрук матеріалів журналу «Директор школи, ліцеї, гімназії» можливий лише за письмової згоди редакції.